

Zahvale

Razredu kojeg sam podučavao i koji je mene podučavao u crkvi LaSalle Street u Chicagu.

Timu Staffordu, Budu Ogleu i Walteru Wangerinu mlađem, čiji su me pronicljivi komentari nagnali da ovu knjigu preradim više puta nego što sam to želio.

Verlvinu Verbruggeu za pažljivu tehničku provjeru biblijske točnosti. Mojem uredniku Johnu Sloanu, koji je strpljivo podnosio i pomogao poboljšati sve nacрте ove knjige.

nrihna

Sadržaj

čitatelju	7
Prvi dio: Tko je bio Isus?	
1. Isus kakvog sam mislio da poznajem.....	13
2. Rođenje - Posjet planetu	27
3. Podrijetlo i okolnosti - Židovski korijeni i tlo	45
4. Kušnje - obračun u pustinji	63
5. Pojava - Što bih ja zamijetio?.....	79
Drugi dio: Zašto je došao?	
6. Blaženstva - Sretni su nesretni.....	99
7. Poruka - Uvredljiva propovijed.....	123
8. Misija - Revolucija milosti	141
9. čuda - Sličice natprirodnog.....	157

10. Smrt - Posljednji tjedan.....	177
11. Uskrsnuće - Nevjerojatno jutro	197
Treći dio: Što nam je ostavio?	
12. Uzašašće - Prazno vedro nebo.....	213
13. Kraljevstvo - Pšenica među korovom.....	227
14. Njegov utjecaj.....	245
Literatura	265
O piscu.....	281

čitatelju

U rukama držite knjigu koja je promijenila našu duhovnost. Ovu ćete rečenicu čuti od milijuna čitatelja Yanceyevih knjiga. To nije fraza. Riječ je o autoru koji je iznimno nadaren. Za njega je Billy Graham, jedan od najvećih kršćanskih propovjednika XX. stoljeća, doslovno rekao: "U evangeličkom svijetu nema pisca kojemu se više divim i kojega više cijenim." čitajući knjigu Isus kakvog nisam poznao osjetili smo kako smo godinama, čitajući evanđelja, zapravo koračali svijetom s prilično iskrivljenom slikom Isusa iz Nazareta. Philip Yancey predstavlja nam Isusa kakvog zaista nismo poznavali. Kako mu je to uspjelo? Ponajprije, pokušao je zaboraviti sve šablonske predodžbe Isusa. A onda je učinio ono što i sami trebate učiniti. čitajući o Isusu iz Biblije kao netko tko ulazi u djevičansku prašumu, divio se svim detaljima koji su se u prijašnjim susretima s Isusom povijesti i s Isusom vjere gubili, kao što se prekrasan cvijet ili egzotična ptica gube iz vida onome koji u prašumi ne podiže pogled.

A Yancey je učinio upravo to: podigao je pogled tražeći pomoć milosrdnog Boga, jer je bio svjestan da sam nikada ne bi uspio naći nadahnuće za istinski susret s Isusom.

To se, nekako, dogodilo i nama. Očarani tim novim pogledom na Isusa, koji je, nadamo se, zauvijek promijenio naš odnos s Bogom, odlučili smo, poznavajući istančane kriterije izdavačke kuće Prometej, ponuditi vam ovu uistinu posebnu knjigu. Ta posebnost je u njezinoj snazi da mijenja naš život nabolje. Upoznat ćete i otkriti Isusa Krista, koji je briljan-

ISUS KAKVOG NISAM POZNAO

tan, topao, suosjećajan, ali istodobno provokativan, hrabar, nekonvencionalan i, nadasve, uvjerljiv. Preporuka za čitanje ove knjige nalazi se i u snazi Yanceyevе biografije. Njegov je otac umro kada je Philipu bilo tek godinu dana. Kako sam kaže, bilo bi blago reći da je odrastao u strogom protestantskom okruženju. Prije bi se moglo reći da je odrastao u jednoj ekstremno fundamentalističkoj crkvi (što se vidi i u odluci crkvenog starješine da se otac isključi s respiratora jer bi ga Bog trebao čudesno izliječiti, što se nije dogodilo, pa je Philip ostao siročić) a koja je, osim toga, prakticirala žestoki bijeli rasizam, negirajući sva prava crnačkoj populaciji, plašeći vjernike neminovnim odlaskom u pakao ukoliko bi prestali slijediti upute crkvenoga vodstva. Ta se crkva odlikovala negacijom svakog oblika ekumenske suradnje, čak i s tzv. sestrinskim crkvama.

Yancey je gotovo izgubio vjeru, a ipak ostao vjernik, što ponosno ističe, ne samo unatoč crkvi, već zato što je odlučio potpuno iznova proučavati Isusov lik na najizvorniji način. Bio je, kaže, očajan i silno željan pronalaženja smisla i razloga da ostane vjernikom. Ta žeđ za istinom i utemeljenjem pretvara njegove knjige u najčitanija kršćanska djela u koja unosi svoj novinarski nemir i istančanu sposobnost uočavanja onog što zaista tišti u dubini srca svaku vjernicu i vjernika, svakog istinskog traga-telja za Bogom i Božjim.

Znao je iskoristiti materijale do kojih je dolazio kao urednik najtiraž-nijeg kršćanskog tjednika u SAD-u Christianity Today (Kršćanstvo danas) i tako su nastala prekrasna i do suza potresna djela: Where Is God When It Hurts?, 1977. (Gdje je Bog kada boli?); Disappointment With God, 1988. (Razočaranje Bogom); What's So Amazing About Grace?, 1997. (Božja milost nasuprot ljudskoj osudi); Reaching for the Invisible God, 2000. (Tragajući za nevidljivim Bogom); Soul Survivor: How Thirteen Unlikely Mentors Helped My Faith Survive the Church, 2001. (Preživjela duša: Kako je trinaest atipičnih mentora pomoglo mojoj vjeri da opstane unatoč crkvi); Prayer: Does It Make Any Difference?, 2006. (Molitva: donosi li ikakvih promjena?) itd.

Do svega što je rečeno, uvjereni smo, bez obzira na to što Philip Yancey ne stvara teologiju, da bi knjiga Isus kakvog nisam poznao trebala naći mjesto u obveznoj literaturi na svim kolegijima

Kristologije, gdje god se u nas uče teologija i biblijske znanosti.

8

ŠTATELJU

Konačno, radujemo se što Philip Yancey, zaslužen, postaje dijelom naše duhovne baštine. Dogode li se i kod vas promjene kakve smo mi doživjeli, i još doživljavamo, zahvaljujući ovom briljantnom autoru, bit će to znak da se nepoznati Isus smjestio u vaša srca. Ako ništa drugo, znat ćemo da se Isusova škola prijateljstva širi među nama. To je prijateljstvo koje se ovoga trenutka širi knjigom, a može, budete li odvažni, ovaj svijet učiniti boljim mjestom za život.

Claudia i Drago Pilsel Uskrs, 2007.

9

Prvi dio

TKO JE BIO ISUS?

1.

Isus kakvog sam mislio da poznajem

Pretpostavimo da čujemo za nepoznatog čovjeka kojega mnogi spominju. Pretpostavimo da nas zbunjuje kad čujemo kako neki govore da je previsok, a neki opet da je prenizak; neki mu zamjeraju zbog gojaznosti, drugi ga žale zbog mršavosti; neki smatraju da je previše tamnoput, a drugi da je svjetloput. Jedno bi objašnjenje bilo... da je vjerojatno čudna izgleda. Ali postoji još jedno objašnjenje. Mogao bi imati prikladan oblik... Možda je (ukratko rečeno) sve ovo izuzetno, zapravo, sasvim obično; upravo normalno, ono glavno.

G. K. Chesterton

1.

Isus kakvog sam mislio da poznajem

Isusa sam upoznao još kao dijete kad sam u nedjeljnoj školi pjevao pjesmu "Isus me voli", kad sam se u molitvama pred spavanje obraćao "Dragom Isusu" i kad sam u Biblijskom klubu promatrao učitelje kako na flanelografu premještaju izreske figura. Isusa sam povezivao sa slatkišima, biskvitima i zlatnim zvijezdama dijeljenim za redovnu prisutnost.

Posebno se sjećam jedne slike iz nedjeljne škole, ulja na platnu obješenog na betonskom zidu. Isus je imao dugu valovitu kosu kakvu nisam vidio kod drugih ljudi. Lice mu je bilo mršavo i plemenito, voštano i mliječnobijelo. Bio je zaogrnut grimiznim plaštem, a umjetnik se potrudio prikazati igru svjetla i sjene na njegovim naborima. U naručju je držao usnulo janje. Zamisljao sam sebe kao to janje, osjećajući neiska-zivo blaženstvo.

Nedavno sam pročitao knjigu koju je stariji Charles Dickens napisao kao sažetak Isusova života za svoju djecu. U njoj je prikazan kao blaga viktorska dadilja koja dječake i djevojčice tapše po glavi i dijeli savjete kao što su: "Djeco, morate biti dobri prema mami i tati." Iznenada sam se sjetio Isusove slike iz nedjeljne škole, s kojom sam odrastao: ljubazan i uvjerljiv, bez oštrih rubova - neka vrsta Mistera Rogersa prije pojave dječje televizije. Kao dijete, osjećao sam da takva osoba djeluje umirujuće.

Kasnije, kad sam pohađao biblijski koledž, naišao sam na drukčiju sliku. Popularna slika u to vrijeme prikazivala je Isusa ispruženih ruku, kako visi u daljevskoj pozi, u zgradi Ujedinjenih naroda u New Yorku. To je bio kozmički Krist u kome je sve sadržano, smirena točka u svijetu koji

15

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

se mijenja. Ovaj svjetski lik prošao je dugi put od pastira s janjetom u naručju iz mog djetinjstva. Začudno, studenti su o kozmičkom Isusu govorili sa šokantnom in-timnošću. Učitelji su nas pozivali da razvijemo "osobni odnos s Isusom Kristom", a na bogoslužjima u kapeli iskazivali smo himnama svoju ljubav prema njemu najprisnijim izrazima. U jednoj pjesmi je bilo riječi o hodanju pored njega u vrtu s kapljicama rose na ružama. Studenti su svjedočili o svojoj vjeri usputnim frazama poput "Gospodin mi je rekao..." Za boravka u koledžu moja je vjera bila prožeta nekom vrstom sumnjičavosti. Bio sam oprezan, zbunjen i prepun pitanja.

Razmišljajući o godinama koje sam proveo u biblijskom koledžu, vidim da mi je, usprkos svih pobožnih prisnosti, Isus postao sve udaljeniji. Postao je predmet pažljivog ispitivanja. Naučio sam

napamet popis trideset i četiri naročita čuda iz evanđelja, ali nijedno od njih nije me se dojmilo. Naučio sam napamet Blaženstva, ali se nikad nisam suočio s činjenicom da nitko od nas - a prije svega ja - ne može shvatiti ove tajanstvene izreke, a još manje živjeti u skladu s njima.

Nešto kasnije, šezdesete godine (koje su, zapravo, doprle do mene, kao i do crkve, tek početkom sedamdesetih) sve su dovele u sumnju. Na sceni su se iznenada pojavili Isusovi hipiji - izraz koji bi bio proturječnost u smirenim pedesetima - kao da su ih donijeli izvanzemaljci. Isusovi sljedbenici više nisu bili umiveni predstavnici srednjeg staleža; neki od njih bili su nepočešljani, neobrijani radikali. Teolozi oslobođenja počeli su na poste-rima Isusa prikazivati kao dio trojke s Fidelom Castrom i Che Guevarom.

Sinulo mi je da su zapravo svi prikazi, uključujući Dobrog pastira iz moje nedjeljne škole i Isusa Ujedinjenih naroda u mojem biblijskom koledžu, Isusa prikazivali s brkovima i bradom, što je oboje bilo strogo zabranjeno u biblijskom koledžu. Sad su se pojavila pitanja koja mi u djetinjstvu nikad nisu došla na um. Na primjer: Kako se može razapeti čovjeka koji govori ljudima da budu ljubazni jedni prema drugima? Koja bi to vlast smaknula Mistera Rogersa ili kapetana Kangarooa?* Thomas Paine

* Mister Rogers bio je voditelj međunarodno priznatog televizijskog programa za djecu od 1968. do 2001. Kapetan Kangaroo bio je dječji televizijski program, prikazivan od 1955. do 1984, koji je naglašavao tople odnose između djedova i baka i djece. Pokojni Bob Keeshan igrao je Kapetana koji bi pričao priče, primao goste i izvodio 1 razne majstorije.

16

ISUS KAKVOG SAM MISLIO DA POZNAJEM

je rekao da nijedna religija s učenjem koje vrijeđa osjetljivost malog djeteta ne može biti istinski božanska. Bi li se u to trebao ubrojiti i križ?

Godine 1971. prvi put sam vidio film Evanđelje po sv. Mateju, talijanskog redatelja Piera Paola Pasolinija. Njegov je uradak sablaznio ne samo religijski svijet, koji je na platnu jedva prepoznao Isusa, već i filmsku zajednicu koja je Pasolinija poznavala kao otvorenog homoseksualca i marksista. Pasolini je ironično posvetio film papi Ivanu XXIII, čovjeku koji je bio neizravno odgovoran za njegovo stvaranje. Uhvaćen u velikoj prometnoj gužvi tijekom Papina posjeta Firenci, Pasolini je unajmio sobu u jednom hotelu, u kojoj je iz dosade s noćnog ormarića uzeo primjerak Novog zavjeta i pročitao Evanđelje po Mateju. Ono što je otkrio toliko ga je zapanjilo da je odlučio snimiti film, ne koristeći drugi tekst osim riječi iz Matejeva evanđelja.

Pasolinijev film odlično prikazuje ponovno razmatranje Isusa, do kojeg je došlo u šezdesetim godinama. Snimljen u južnoj Italiji, s malim proračunom, film podsjeća bjelinom krede i prašnjavim sivilom na palestinski okoliš u kojem je Isus živio. Farizeji nose visoke turbane, a Hero-dovi vojnici pomalo slične fašističkim squadristima. Učenici se ponašaju kao zbunjeni svježi regruti, ali sam Isus, s čvrstim i prodornim pogledom, izgleda neustrašiv. Dok juri od mjesta do mjesta, on u prisposodobama i drugim govorima preko ramena ispaljuje jezgrovite fraze.

Dojam Pasolinijeva filma može razumjeti samo onaj koji je prošao kroz adolescentno doba tijekom tog burnog razdoblja. U ono vrijeme film je imao moć da ušutka mnoštvo podrugljivaca u kinima. Radikalni studenti shvatili su da nisu prvi koji objavljuju šokantnu protumaterijalis-tičku, protulicemjernu poruku koja zastupa mir i ljubav.

Što se mene tiče, film me je prisilio na zbunjujuću ponovnu procjenu moje slike o Isusu. Fizičkim izgledom Isus je nalikovao onima koje bi izbacili iz biblijskog koledža i koje bi većina crkava odbacila. Među svojim suvremenicima nekako je stekao glas "pijanice i proždrljivca". I vjerske i političke vlasti smatrale su ga izazivačem nereda, remetiteljem mira. Govorio je i postupao kao revolucionar, prezirući slavu, obitelj, imetak i druge tradicionalne mjere uspjeha. Nisam mogao izbjeći činjenicu da su riječi u Pasolinijevu filmu u cijelosti bile uzete iz Matejeva evanđelja, ali njihova se poruka nikako nije uklapala u moje prijašnje shvaćanje Isusa.

17

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

Nekako u to vrijeme, Bili Milliken, djelatnik organizacije Young Life, osnivač komune u blizini središta grada, napisao je knjigu So Long, Sweet Jesus. Njezin naslov imenovao je promjenu koja se

zbivala u meni. U to vrijeme radio sam kao urednik časopisa Campus Life, službenoga glasila organizacije Youth For Christ. Uostalom, tko je bio taj Krist?, pitao sam se. Dok sam pisao i obavljao urednički posao na tuđim tekstovima, nada mnom je lebdjela sićušna lutajuća dušica sumnje. Vjeruješ li stvarno u to? Ili se jednostavno držiš stranačke linije, za što si plaćen da vjeruješ? Jesi li se pridružio sigurnom, konzervativnom establišmentu - suvremenoj verziji skupina koje su osjećale da ih Isus ugrožava?

Najčešće sam izbjegavao izravno pisati o Isusu.

Kad sam jutros upalio računalo, Microsoft VVindowsvsi prikazali su datum, posredno priznajući da je, bez obzira na to što o tome mogu misliti, Isusovo rođenje bilo toliko važno da je povijest podijelilo na dva dijela. Sve što se ikad dogodilo na ovom planetu spada u kategoriju prije Krista ili poslije Krista.

Richard Nixon je 1969. bio izvan sebe od oduševljenja kad su se astronauti Apola prvi put spustili na Mjesec. "Ovo je najveći dan od stvaranja naovamo!" - likovao je predsjednik dok ga Billv Graham nije podsjetio na Božić i Uskrs. Po svim mjerilima povijesti, Graham je bio u pravu. Ovaj Galilejac, koji je za svog života govorio toliko malom broju ljudi da bi teško ispunili jedan od mnogih stadiona koje je Graham napunio, promijenio je svijet više nego itko drugi. On je u povijest uveo novo polje sile i sada uživa odanost trećine svih stanovnika svijeta.

Danas se ljudi služe Isusovim imenom čak i u psovka. Kako bi neobično bilo kad bi neki poslovni čovjek, nakon što je igrajući golf promašio rupu, uzviknuo: "Thomas Jefferson!" ili kad bi vodoinstalater, uda-rivši se francuskim ključem po prstu, vrisnuo: "Mahatma Gandhi!" Ne možemo se osloboditi tog Isusa.

"Više od 1900 godina kasnije", rekao je H. G. VVells, "povjesničar poput mene, koji se čak i ne naziva kršćaninom, nalazi da se slika neodoljivo usredotočuje na život i karakter ovog najznačajnijeg od ljudi... Test kojim povjesničar određuje veličinu pojedinca jest 'Što je ostavio da ra-

18

ISUS KAKVOG SAM MISLIO DA POZNAJEM

ste?" Je li potaknuo ljude na razmišljanje novim smjerovima sa žarom koji je ostao i poslije njega? Prema ovom testu, Isus se nalazi na prvom mjestu." veličinu nekog broda koji se izgubio iz vidokruga možete procijeniti prema veličini vala koji ostavlja iza sebe.

A ipak ne pišem knjigu o Isusu zato što je velikan koji je promijenio povijest. Nisam u iskušenju da pišem o Juliju Cezaru ili kineskom caru koji je sagradio Veliki zid. Neodoljivo me privlači Isus jer se postavio na razmeđu života - mog života. "Tko se god prizna mojim pred ljudima, i Sin čovječji priznat će se njegovim pred anđelima Božjim", rekao je.

Prema Isusu, ono što mislim o njemu i kako reagiram, odredit će moju sudbinu za vječnost.

Ponekad prihvaćam Isusove glasne tvrdnje bez pitanja. A ponekad, priznajem, pitam se kako bi na moj život trebao utjecati čovjek koji je prije dvije tisuće godina živio u Galileji. Mogu li riješiti unutarnju napetost između sumnje i ljubavi?

Koristim pisanje kao sredstvo suočavanja s vlastitim sumnjama. Naslovi mojih knjiga - Gdje je Bog kad boli i Razočaran s Bogom - to pokazuju. Stalno se vraćam na ista pitanja, kao da diram staru ranu koja nikad potpuno ne zacjeljuje. Mari li Bog za bijedu na ovoj zemlji? Imamo li ikakvo značenje za Boga?

Jednom sam zbog snijega dva tjedna bio zarobljen u nekoj planinskoj kolibi u Coloradu. Sniježne mećave zatvorile su sve ceste i, slično kao Pasolini, nisam imao ništa drugo za čitanje osim Biblije. čitao sam polako, stranicu po stranicu. U Starom zavjetu ustanovio sam da se mogu poistovjetiti s onima koji su odvažno zastupali Boga: s Mojsijem, Jobom, Jeremijom, Habakukom, psalmistima. Dok sam čitao, imao sam osjećaj da promatram dramu s ljudima koji su na pozornici glumili svoj život s malim trijumfom i velikom tragedijom, povremeno se obraćajući nevidljivom upravitelju pozornice: "Nemaš pojma kako je biti ovdje!" Job je bio najdrskiji, optužujući Boga riječima: "Jesu li u tebe oči tjelesne? Zar ti vidiš kao što čovjek vidi?"

često sam mogao čuti odjek glasa kako tutnji iza pozornice, iza zastora. "Da, a ti nemaš pojma kako je ovdje otraga!", govorio je Mojsiju, prorocima, a najglasnije Jobu. Međutim, kad sam prešao na

evanđelja, optužujući glasovi ušutjeli su. Bog je, ako smijem tako reći, "ustanovio" kakav je život u granicama planeta zemlje. Isus je osobno upoznao žalost, u kratkom mučnom životu nedaleko prašnijavih ravnica na kojima je Job

19

KNJIŽNICA ZELINA

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

patio. Od mnogih razloga za utjelovljenje jedan je nesumnjivo bio odgovor na Jobovu optužbu: Jesu li u tebe oči tjelesne? Neko vrijeme ih je Bog imao.

Ponekad pomislim: Kad bih bar mogao čuti glas iz vihora i kao Job razgovarati sa samim Bogom! A možda sam upravo zato sada odlučio pisati o Isusu. Bog nije nijem: Riječ je progovorila, ne iz vihora, već iz ljudskog grla jednog palestinskog Židova. U Isusu je Bog doista legao na stol za seciranje, ispružen u položaju križa na ispitivanje svim skepticima koji su ikad živjeli. Uključujući i mene.

Vizija Krista što je vidiš Najveći je neprijatelj vizije moje: Tvoj ima veliki kukasti nos kao ti, Moj ima prčast nos kao ja... Obojica danju i noću Bibliju čitamo, Ali ti čitaš crno dok ja čitam bijelo.

VVILLIAM BLAKE

Kad razmišljam o Isusu, pada mi na pamet analogija Karla Bartha. Neki čovjek stoji i gleda kroz prozor na ulicu. Vani ljudi rukama zasjenjuju oči i zure u nebo. Međutim, zbog zgrade čovjek ne može vidjeti na što pokazuju. Mi koji živimo dvije tisuće godina poslije Isusa imamo pogled sličan pogledu čovjeka koji stoji pored prozora. čujemo usklike. Proučavamo pokrete i riječi u evanđeljima i mnogim knjigama koje su iz njih potekle. Ali nikakvo istezanje vrata neće nam omogućiti da nazremo Isusa u tijelu.

Zbog toga, kao što to VWilliam Blake tako dobro iskazuje u pjesmi, ponekad oni među nama koji tragaju za Isusom ne mogu vidjeti dalje od svojeg nosa. Pleme Lakota, na primjer, kaže za Isusa da je "bivolje tele Božje". Kubanske vlasti dijele sliku na kojoj je Isus prikazan s puškom prebačenom preko ramena. Za vrijeme vjerskih ratova s Francuskom, Englezi su običavali vikati: "Papa je Francuz, ali je Isus Krist Englez!"

Suvremeni biblijski stručnjaci još više zamućuju sliku. Ako prolistate akademske knjige u knjižari nekog teološkog seminara, moći ćete sresti Isusa kao političkog revolucionara, kao čarobnjaka oženjenog Marijom

20

ISUS KAKVOG SAM MISLIO DA POZNAJEM

Magdalenom, kao galilejskog karizmatika, kao rabina, kao židovskog cinika sa sela, kao farizeja, kao protufarizejskog esena, kao eshatološkog proroka, kao "hipija u svijetu klasičnihuypieja"* i kao halucinogenog vođe nekog svetog gljivarskog kulta. Ova djela pišu ozbiljni stručnjaci, a pritom v& pok^iu^u. t\ima.la nelagode.**

Atletičari daju kreativne prikaze Isusa koji se ne slažu sa suvremenim stručnjacima. Norm Evans, bivši ragbi navalni igrač Miami Dolphinsa, napisao je u svojoj knjizi On God's Squad: "Jamčim vam da bi Krist bio najžilaviji momak koji je ikad igrao ovu igru... Kad bi danas živio, zamislio bih 195 cm visokog i 120 kg teškog obrambenog igrača koji bi u svakom trenutku bio na mjestu i koga bi bilo teško maknuti iz stražnjeg dijela polja radi napadača kakav sam ja." Fritz Peterson, bivši igrač New York Yankeeja, lako zamišlja Isusa u dresu igrača bejzbola: "čvrsto vjerujem da bi Isus Krist, kad bi prelazio u drugu bazu, odbacio drugog igrača u lijevo polje da prekine dvostruku igru. Krist možda ne bi bacio znojem ili slinom navlaženu loptu, ali bi igrao oštro sukladno pravilima." Usred takve zbrke, što ćemo odgovoriti na jednostavno pitanje: "Tko je bio Isus?" Svjetovna povijest ne pruža mnogo podataka. S posebnom ironijom, osoba koja je promijenila povijest više nego itko drugi, uspjela je izbjeći pozornost većine znanstvenika i povjesničara svojeg vremena. čak su i četvorica pisaca evanđelja izostavili mnogo toga što bi zanimalo suvremene čitatelje, preskačući devet desetina njegova života. Budući da nijedan od njih ni riječ ne posvećuje fizičkom opisu, ništa ne znamo o Isusovu izgledu, stasu ili boji očiju. Pojednostavljeni životi iz njegova obiteljskog života tako su oskudne da stručnjaci još uvijek raspravljaju je li imao ili nije imao braće i sestara. Biografske činjenice koje suvremeni čovjek smatra bitnima, uopće nisu zanimale pisce evanđelja.

* Mladi, ambiciozni, visokoobrazovani stručnjak zaposlen u gradu, srednjeg staleža, s dobro plaćenim zaposlenjem, koji kupnjom skupih stvari voli pokazati da ima mnogo novca.

** Američka javnost obično ignorira takve trendovske prikaze. Nedavno izvršeno Gal-lupovo ispitivanje pokazalo je da 84 posto Amerikanaca vjeruje da je Isus Krist bio Bog ili Sin Božji. Većina Amerikanaca vjeruje da je Isus bio bezgrješan, odvažan i emocionalno zdrav. Nešto manje od toga broja smatra ga lako razumljivim (!), fizički snažnim i privlačnim, praktičnim, toplim i dragim.

21

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

Prije početka pisanja ove knjige proveo sam nekoliko mjeseci u trima seminarskim knjižnicama - jednoj katoličkoj, drugoj liberalnoj protestantskoj i trećoj konzervativno evangeličkoj - čitajući o Isusu. Bilo je gotovo zastrašujuće ući prvog dana i ugledati ne samo police već čitave zidove posvećene knjigama o Isusu. Jedan znanstvenik sa čikaškog sveučilišta smatra da je u posljednjih dvadeset godina o Isusu napisano više nego u proteklih devetnaest stoljeća. Imao sam osjećaj da se ostvario preuveličan komentar na kraju Ivanova evanđelja: "A ima još mnogo toga što učini Isus i kad bi se sve redom popisalo, sav svijet, mislim, ne bi obuhvatio knjiga koje bi se napisale."

Gomila znanstvenih radova počela je djelovati na mene otupljujuće. Pročitao sam desetke izvještaja o etimologiji Isusova imena, rasprave o jezicima koje je poznao, debate o tome koliko je dugo živio u Nazaretu ili Kafarnaumu ili Betlehemu. Svaka od životno stvarnih slika pretvorila se u nejasnu, neodređenu mrlju. Počeo sam slutiti da bi sam Isus bio zaprepašten mnogim prikazima koje sam čitao.

Istovremeno sam s velikom dosljednošću ustanovio da se magla naizgled dizala kad god bih se vratio samim evanđeljima. Poslije prevođenja i parafraziranja evanđelja, J. B. Phillips je napisao: "Pročitao sam na grčkom i latinskom mnoštvo mitova, ali ovdje nisam našao ni najmanju primjesu mita... Nijedan čovjek nije mogao napisati ovakve priproste i ranjive izvještaje ako iza njih nije postojao neki stvaran Događaj."

Neke religiozne knjige odišu oporim mirisom promidžbe - ali ne i evanđelja. Marko opisuje ono što bi mogao biti najvažniji događaj u cjelokupnoj povijesti, događaj koji teolozi nastoje protumačiti riječima kao što su "pomirenje, okajanje, žrtva", jednom rečenicom: "A Isus zavapi jakim glasom i izdahnu." Pojavljuju se neobični, nepredvidivi prizori, poput onoga kad ga obitelj i susjedi žele ukloniti zbog sumnje da je lud. Ako pišete hagiografiju, zašto biste uključili ovakve prizore? Najvjerniji Isusovi sljedbenici obično se uspiju izvući samo češkanjem po glavi - Tko je taj momak? - više zbunjeno nego zavjerenički.

Sam Isus, kad su ga pitali, nije pružio čvrst dokaz svojeg identiteta. Istina, tu i tamo dao je nagovještaje, ali je isto tako, nakon poziva da pruži dokaz, odgovorio: "Blago onom tko se ne sablazni o mene." čitajući ove izvještaje, teško je naći nekoga tko se oko nečega ne sablazni. Evanđelja u priličnoj mjeri odluku vraćaju čitatelju. Ona djeluju više kao krimić

22

ISUS KAKVOG SAM MISLIO DA POZNAJEM

(kako je to istaknuo Alister McGrath) nego kao crtež koji nastaje povezivanjem točaka. U ovoj značajki evanđelja našao sam novu snagu.

čini mi se da sve smišljene teorije o Isusu, koje su se spontano javljale od dana njegove smrti, samo potvrđuju zadivljujući rizik koji je Bog preuzeo kad se ispružio na stolu za seciranje - rizik koji je izgleda rado preuzeo. Ispitajte me. Istražite me. Vi odlučujete.

* * *

Talijanski film Slatki život (La dolce vita) počinje snimkom helikoptera koji prevozi golemi Isusov kip u Rim. Ispruženih ruku Isus visi u omči i, dok helikopter prelazi preko krajobraza, ljudi ga počinju prepoznavati. "Hej, pa to je Isus!", viče stari seljak, skače s traktora i trči preko polja. U blizini Rima djevojke u bikiniju, sunčajući se pored bazena, prijateljski mašu, a pilot helikoptera obrušava se da ih bolje vidi. Šutljiv, s gotovo sjetnim izrazom na licu, betonski Isus nezgrapno lebdi nad suvremenim svijetom.

Moja potraga za Isusom odvela me u novom smjeru kad mi je filmski redatelj Mel White posudio

zbirku od petnaest filmova o Isusovu životu, od Kings o/Kings, nijemog klasičnog filma Cecila B. DeMillea iz 1927, do mjuzikla kao što su Godspell i Cotton Patch Gospel te izuzetno suvremenog francusko-kanadskog filma Isus izMontreala (Jesus of Mon-treal). Pažljivo sam ih pregledao, ispitujući scenu po scenu. A onda, sljedeće dvije godine, održavao sam predavanja o Isusovu životu, služeći se filmovima kao odskočnom daskom za diskusiju.

Predavanja su funkcionirala ovako. Kad bismo stigli do nekog glavnog događaja u Isusovu životu, pregledao bih različite filmove i iz njih izabrao sedam ili osam obrada koje su mi se činile važnima. Na početku predavanja pokazao bih u trajanju od dvije do četiri minute isječke iz svakog filma; počeo bih s komičnim i ukočenim prikazima i prešao na dublje i temeljitije obrade. Ustanovili smo da je gledanje istog događaja očima sedmorice ili osmorice redatelja pomoglo ukloniti patinu predvidljivosti koja je nastala tijekom niza godina provedenih u nedjeljnoj školi ili u čitanju Biblije. Jasno je da su neka filmska tumačenja bila pogrešna - očito su proturječila jedna drugima - ali koja? Što se stvarno dogodilo? Nakon primjedbi na filmske isječke okrenuli bismo se izvještajima iz evanđelja i rasprava bi započela.

23

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

Ova smo predavanja održavali u crkvi LaSalle Street, u središtu Chi-caga, sa živahnim vjerništvom među kojim su bili doktori filozofije kao i beskućnici koji su to vrijeme koristili da odspavaju u toploj prostoriji. Zahvaljujući u velikoj mjeri ovim predavanjima, postupno sam doživio preobrazbu u načinu na koji sam doživio Isusa. Walter Kasper je rekao: "Ekstremna shvaćanja... vide Boga obučenog kao svetog Nikolu ili osobu koja je navukla ljudsku narav, kao čovjeka koji navlači radno odijelo s namjerom da popravi svijet prije nego što se raspadne. U prosječnoj kršćanskoj glavi čini se da ne prevladava biblijsko i crkveno učenje da je Isus bio potpuno čovjek s ljudskim razumom i ljudskom slobodom." Priznajem da nije prevladavalo ni u mojoj glavi dok nisam predavao u crkvi LaSalle Street i nastojao sresti Isusa kao povijesnu osobu.

činjenica je da su mi ovi filmovi pomogli u obnovi Isusove ljudskosti. Vjerovanja koja se ponavljaju u crkvama govore o Isusovu prapostojanju i slavnom životu poslije smrti i uskrsnuća, ali uglavnom zanemaruju njegov zemaljski život. Sama evanđelja pisana su godinama poslije Isusove smrti, daleko nakon Uskrsa, izvješćujući o događajima toliko udaljenima od pisaca kao što je nama danas korejski rat. Filmovi su pomogli da se vratim bliže Isusovu životu kako su ga vidjeli njegovi suvremenici. Kako bih se osjećao da sam bio na rubu okupljenog mnoštva? Kako bih reagirao na tog čovjeka? Da li bih ga pozvao na ručak kao Zakej? Ili bih se žalostan okrenuo kao bogati mladi knez? Ili bih ga izdao kao Juda i Petar?

Ustanovio sam da Isus nije bio nimalo sličan liku Mistera Rogersa kojeg sam upoznao u nedjeljnoj školi, a posebno nije bio sličan osobi o kojoj sam učio u biblijskom koledžu. Jedno je bilo jasno, on je bio mnogo manje pitom. Prema mojoj prijašnjoj slici, shvatio sam, Isusova osobnost je odgovarala osobnosti Vulkanca u Zvezdanim stazama: ostao je miran, staložen i sabran dok je kao robot hodao među uzbuđenim bićima na svemirskom brodu nazvanom Zemlja. Taj prikaz nisam našao u evanđeljima ni u boljim filmovima. Isusa su se snažno doimali bližnji: tvrdoglavost bi ga frustrirala, samopravednost bi ga razbjesnila, jednostavna vjera bi ga oduševila. Nesumnjivo, činilo se da je osjećajni i spontaniji od prosječnog čovjeka. I vatreniji.

Što sam više proučavao Isusa, to je teže postalo definirati ga. Gotovo ništa nije rekao o rimskoj okupaciji, glavnom predmetu razgovora među sunarodnjacima, a ipak je uzeo bič da istjera neznatne špekulante iz ži-

24

ISUS KAKVOG SAM MISLIO DA POZNAJEM

dovskog hrama. Zahtijevao je poslušnost Mojsijevom zakonu, a proglašavali su ga kršiteljem zakona. Mogao je osjećati bolnu sućut za stranca, a istovremeno svog najboljeg prijatelja oštro ukoriti: "Nosi se od mene, sotono!" Imao je beskompromisna stajališta o bogatašima i raspuštenim ženama, ali su i jedni i drugi voljeli njegovo društvo.

Jednoga dana čuda bi jednostavno istjecala iz Isusa, dok bi sljedećeg dana manjkava vjera naroda spriječila djelovanje njegove sile. Jednog bi dana iznosio pojedinosti o svom drugom dolasku;

drugog dana ne bi znao ni dana ni časa. U jednom bi trenutku pobjegao pred uhićenjem, dok bi mu u drugome nemilosrdno išao u susret. Govorio je rječito o mirotvorstvu, a onda je svojim učenicima rekao da nabave mačeve. Njegove ekstravagantne tvrdnje o sebi stavljale su ga u središte proturječnosti, ali kad bi učinio nešto stvarno čudotvorno, nastojao je to prikriti. Kao što je rekao VValter Wink: da Isus nije nikad živio, mi ga ne bismo bili u stanju izmisliti.

Dvije riječi ne bismo nikad mogli primijeniti na Isusa iz evanđelja: dosadan i predvidljiv. Kako se onda dogodilo da je crkva ukrotila takvu ličnost - i uspjela, kako je to rekla Dorothy Savers, "vrlo djelotvorno obre-zati pandže Lavu Judinu, pretvorivši ga u pristalog kućnog ljubimca za blijeđe kapelane i pobožne stare gospođe"?

Povjesničarka Barbara Tuchman, nagrađena Pulitzerovom nagradom, uporno zahtijeva poštivanje jednog pravila u pisanju povijesti, a ono glasi: "nikakvo istrčavanje". Kad je, na primjer, pisala o borbama u Ardenima u Drugom svjetskom ratu, oduprla se kušnji da uključi rečenicu: "Naravno, svi znamo kako je to završilo." A činjenica je da saveznička vojska uključena u borbe u Ardenima nije znala kako će završiti. Prema svim izgledima moglo se dogoditi da budu otjerani natrag na obale Normandije, otkud su došli. Povjesničar koji želi sačuvati privid napetosti i dramatičnosti u odvijanju događaja ne usuđuje se skočiti unaprijed do mjesta s kojega se sve vidi. Ako to učini, napetosti nestaje. Naprotiv, dobar povjesničar obnavlja za čitatelja povijesne prilike koje opisuje, stvarajući osjećaj "da ste bili tamo".

To je, zaključio sam, problem s većim dijelom našega pisanja i razmišljanja o Isusu. Mi čitamo evanđelja s lećama onoga što je unaprijed poznato od crkvenih sabora održanih u Niceji i Kalcedonu, kroz promišljene crkvene pokušaje da ga shvate.

25

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

Isus je bio ljudsko biće, Židov iz Galileje s imenom i obitelji, osoba koja je na jedan način bila poput drugih ljudi. Pa ipak, na drugi način razlikovao se od svakoga tko je ikad ranije živio na zemlji. Crkvi je trebalo pet stoljeća aktivne debate da uspostavi neku vrstu epistemološke ravnoteže između "kao svatko drugi" i "uistinu drukčiji". Za nas koji smo odgojeni u crkvi ili smo odrasli u navodno kršćanskoj kulturi, ravnoteža se neminovno pomiče prema "uistinu drukčiji". Kao što je rekao Pascal: "Crkva je imala isto toliko teškoća da, onima koji su to nijekali, pokaže kako je Isus Krist bio čovjek kao što ih je imala da pokaže kako je bio Bog. A vjerojatnoće su bile jednako velike."

Želim jasno reći da ne odstupam od kreda. Ali u ovoj knjizi nastojim se vratiti iza tih formulacija. Nadam se, koliko je to moguće, vidjeti Isusov život "odozdo", kao gledatelj, jedan od mnogih koji su išli za njim. Kad bih bio japanski redatelj i dobio pedeset milijuna dolara, bez scenarija, osim teksta iz evanđelja, kakav bih film snimio? Nadam se, prema Lutherovim riječima, da ću "povući Krista što je dublje moguće u tijelo".

Tijekom pisanja ponekad sam se osjećao kao turist koji hoda oko velikog spomenika, pun strahopoštovanja i divljenja. Kružim oko Isusova spomenika ispitujući sve njegove dijelove - izvještaje o rođenju, naučavanju, čudima, neprijateljima i sljedbenicima - kako bih o njima razmišljao i pokušao shvatiti čovjeka koji je promijenio povijest.

U drugim prilikama osjećao sam se kao restaurator umjetnosti izvijen na skelama u Sikstinskoj kapeli, uklanjajući naslage prljavštine povijesti s navlaženom grudicom vate. Budem li dovoljno jako trljao, hoću li ispod svih tih slojeva naći original?

U ovoj knjizi pokušavam ispričati priču o Isusu, ne svoju vlastitu. Međutim, neminovno je da se potraga za Isusom pretvara u potragu za samim sobom. Nitko tko sretno Isusa više ne ostaje isti. Ustanovio sam da sumnje koje me napadaju iz mnogih izvora - od znanosti, od usporedne religije, od urođenih nedostataka skepticizma, do averzije prema crkvi -dobivaju novi smisao kad ih donesem čovjeku koji se zove Isus. Reći više u ovoj fazi, u ovom prvom poglavlju, bilo bi kršenje omiljenog načela Barbare Tuchman.

26

2.

Rođenje - Posjet planetu

Bog silni, dok se kretao Odjeven u veličanstvenu odjeću slave, Odlučio je da zasvijetli, pa je jednog dana Sišao, na putu se svlačeći.

George Herbert

Rođenje - Posjet planetu

Pregledavajući gomilu čestitki koje su stigle prošlog Božića, primjećujem kako su se u ovaj blagdan uspjeli uvući svakojaki simboli. Većina njih prikazuje krajobrazu gradova u Novoj Engleskoj, zametenih snijegom, obično uz dodatak saonica s upregnutim konjem. Na drugim čestitkama slobodne životinje: ne samo jeleni već i vjeverice, rakuni, zebe i simpatični sivi miš. Na jednoj čestitki leži afrički lav s prednjom šapom prebačenom preko janjeta.

U prošlih nekoliko godina u velikom stilu vratili su se anđeli, a izdavači čestitaka, Hallmark i American Greetings, danas ih prikazuju posebno upečatljivima, ali kao stidljiva, punašna stvorenja, daleko od vrste koja bi ikad trebala najaviti: "Ne boj se!" Izričito religiozne čestitke (u uočljivoj manjini) prikazuju svetu obitelj i već na prvi pogled možete reći da su te osobe drukčije. Izgledaju smireno i spokojno. Nad njihovim glavama lebde svijetle zlatne aureole, slične krunama s nekog drugog svijeta.

U samim čestitkama ističu se ljubazne riječi kao što su ljubav, dobrohotnost, srdačnost, sreća i toplina. Lijepo je, pretpostavljam, što sveti blagdan poštujemo s takvim osjećajima. Ali kad se okrenem evanđeoskom izvještaju o prvom Božiću, čujem sasvim drugi ton i osjećam da je na djelu uglavnom poremećaj.

Sjećam se jedne epizode televizijskog programa Thirtysomething, u kojoj kršćanka Hope raspravlja s Michaelom, svojim mužem Židovom, o blagdanima. "Zašto se trudiš oko Hanuke?", pita ona. "Zar stvarno vjeru-

29

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

ješ da je šačica Židova odoljela golemoj vojsci koristeći nekoliko svjetiljki kojima čudom nije ponestalo ulja?"

Na to je Michael planuo: "Da? A Božić ima više smisla? Zar stvarno vjeruješ da se neki anđeo javio tinejdžerici koja je zanjela bez spolnog odnosa i na konjskim leđima putovala do Betlehema gdje je provela noć u štali i rodila dijete za koje se ispostavilo da je Spasitelj svijeta?"

Otvoreno govoreći, Michaelova skeptičnost čini se vrlo sličnom onome što čitam u evanđeljima.

Marija i Josip sigurno su se morali suočiti sa sramotom i ruganjem obitelji i susjeda, koji reagiraju, naravno, slično Michaelu ("Zar stvarno vjeruješ da se anđeo javio...").

čak i oni koji prihvaćaju natprirodan izvještaj o ovim događajima, priznaju da će uslijediti velike nevolje: jedan stari stric moli se za spasenje "od neprijatelja naših i od ruke svijeta koji nas mrze"; Šimun mračno upozorava djevicu: "A i tebi će samoj mač probosti dušu"; Marija u hvalospjevu spominje ohole vladare zbačene s prijestolja i uništene.

Nasuprot onome u što bi nas čestitke htjele uvjeriti, Božić nije sentimentalno pojednostavio život na planetu zemlji. Možda upravo to osjećam kad se izmjenjuju božićne čestitke, pa se od vedrine koju šire okrećem čistom opisu u evanđeljima.

Umjetnost vezana uz Božić prikazuje Isusovu obitelj kao ikone utisnute na zlatnoj foliji, sa smirenom Marijom koja prima vijest navije-štanja kao kakav blagoslov. Ali Luka ovaj događaj uopće tako ne opisuje. Marija "se prepade" od pojave anđela i kad je on izgovorio uzvišene riječi o Sinu Previšnjega čije kraljevstvo neće imati svršetka, Marija je na umu imala nešto mnogo svjetovnije: Alija sam djevica!

Jednom je prigodom mlada neudana pravica Cvnthia hrabro stala pred moju crkvu u Chicagu i govorila o grijehu za koji smo svi već znali: svake nedjelje vidjeli smo njezina hiperaktivnog sina kako trčkara između redova. Cvnthia je krenula osamljenim putem rađanja i odgajanja nezakonita djeteta nakon što je njegov otac odlučio otići iz grada. Cvnthijin grijeh nije bio ništa gori od mnogih drugih, a ipak, rekla nam je, imao je tako uočljive posljedice. Ona nije mogla sakriti posljedice ovog jednog 4 jedinog popuštanja strasti, budući da se mjesecima isticao na njezinu

30

ROĐENJE - POSJET PLANETU

trihu dok se dijete nije pojavilo da promijeni svaki sat svakog dana u ostatku njezina života. Nije čudo da se židovska tinejdžerica Marija jako smela: čekali su je isti izgledi, čak i bez strastvenog čina.

U suvremenim Sjedinjenim Američkim Državama, u kojima svake godine milijuni tinejdžerica izvanbračno zatrudne, Marijin neugodan položaj nesumnjivo je izgubio nešto od svoje snage, ali u čvrsto povezanom židovskom društvu, u prvom stoljeću, vijest koju je donio anđeo nije baš mogla biti dobrodošla. Zaručenu ženu koja je zanjela zakon je smatrao preljubicom koju čeka smrt kamenovanjem.

Matej priča kako je Josip velikodušno odlučio u privatnosti napustiti Mariju, bez optužbe, dok se nije pojavio anđeo da ispravi njegovo shvaćanje o izdaji. Luka govori o uzdrhtaloj Mariji koja žuri jedinjoj osobi koja je možda mogla razumjeti što je čeka: k svojoj rođakinji Elizabeti koja je čudom zanjela u starosti poslije jednog drugog anđeoskog naviještanja. Elizabeta vjeruje Mariji i dijeli njezinu radost, a ipak prizor dirljivo naglašava suprotnost između ove dvije žene: čitava okolina govori o Elizabetinoj iscijeljenoj utrobi dok Marija mora skrivati sramotu svog vlastitog čuda.

Poslije nekoliko mjeseci rodio se Ivan Krstitelj usred velikog slavlja, zajedno s babicama, uzbuđenom rodbinom i tradicionalnim seoskim pjevačkim zborom koji proslavlja rođenje muškog Židova. Šest mjeseci kasnije rodio se Isus, daleko od doma, bez babice, šire obitelji i prisutnosti seoskog zbora. Muška glava domaćinstva bila bi dovoljna za rimski popis stanovništva; je li Josip vukao svoju trudnu ženu u Betlehem da je poštedi od sramote porođaja u zavičajnom mjestu?

C. S. Lewis o Božjem je planu pisao: "Cijela se stvar sužava i sužava, dok se ne svede na malu točku, malu kao vrh koplja - židovske djevojke na molitvi." Kad danas čitam izvještaj o Isusovu rođenju zadržim pri pomisli na sudbinu svijeta koja je počivala na odgovorima dvoje seoskih tinejdžera. Koliko puta je Marija ponavljala anđelove riječi dok je osjećala kako Sin Božji udara o zid njezine maternice? Koliko puta je Josip smatrao upitnim svoj vlastiti susret s anđelom - samo san? - dok je trpio vrelu sramotu živjeti među seljanima koji su jasno mogli vidjeti kako se mijenja izgled njegove zaručnice?

Ništa ne znamo o Isusovim djedovima i bakama. Što su oni mogli osjećati? Jesu li reagirali kao što danas reagiraju mnogi roditelji nevjenčanih tinejdžera, s provalom moralne srdžbe, a zatim razdobljem smrknute tiši-

31

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

ne, dok konačno ne stigne slatko novorođenče da otopi led i stvori krhko obiteljsko primirje? Ili su, kao mnogi gradski djedovi i bake danas, ljubazno ponudili da prime dijete pod vlastiti krov?

Devet mjeseci mučnog objašnjavanja, prisutnosti mirisa skandala - čini se da je Bog pripremio najponižavajuće moguće okolnosti za njegov dolazak, kao da je želio izbjeći svaku optužbu za favoriziranje. Silno me se doima što se Sin Božji, kad je postao ljudsko biće, ponašao prema pravilima, strogim pravilima: mala mjesta nisu ljubazno postupala prema dječacima koji su odrastali sa sumnjivim očinstvom.

Malcolm Muggeridge primjećuje da je činjenica kako bi u naše vrijeme, s klinikama za planiranje koje nude prikladne načine za ispravljanje "pogreške" koja bi mogla nanijeti sramotu obiteljskom imenu, "u postojećim okolnostima bilo izuzetno nevjerojatno da bi Isusu uopće bilo dozvoljeno da se rodi. Marijina trudnoća, u siromašnim prilikama i s nepoznatim ocem, bila bi očito slučaj za pobačaj; a njezina priča, da je začeo posljedica intervencije Svetog Duha, ukazivala bi na potrebu za psihijatrijskim liječenjem i još pojačala uvjerenje da trudnoću treba prekinuti. Tako bi naš naraštaj, kojemu je Spasitelj potrebniji, možda, nego ijednome koji je postojao, bio suviše human da dopusti da se takav rodi."

Međutim, djevica Marija, čije roditeljstvo nije planirano, reagirala je drukčije. Saslušala je anđela, razmislila o posljedicama i odgovorila: "Evo službenice Gospodnje, neka mi bude po tvojoj riječi!" često Božje djelo dolazi s dvije oštrice, velikom radošću i velikim bolom, i u tom jednostavnom odgovoru Marija je prihvatila oboje. Bila je prva koja je prihvatila Isusa pod njegovim uvjetima, bez obzira na osobnu cijenu.

* * *

U šesnaestom stoljeću, kad je isusovački misionar Matteo Ricci otišao u Kinu, ponio je sa sobom primjerke religiozne umjetnosti da prikaže kršćansku priču ljudima koji je nikad nisu čuli. Kinezi su spremno usvojili slike Djevice Marije s djetetom na rukama, ali kad je pokazao slike raspeća i pokušao objasniti da je Bog-dijete odrastao da bi bio razapet, slušateljstvo je reagiralo sa zgražanjem i užasom. Više im se sviđala Djevica pa su dali do znanja da će radije štovati nju nego razapetog Boga.

32

ROĐENJE - POSJET PLANETU

Dok i dalje prevrćem gomilu božićnih čestitki, shvaćam da mi u kršćanskim zemljama činimo to isto. Mi slavimo topao, pripitomljen blagdan, oslobođen svakog nagovještaja skandala. Osim toga, mi ga oslobađamo od svakog podsjećanja na to da je priča koja je počela u Betlehemu završila na Golgoti.

U Lukinu i Matejevu izvještaju o Isusovu rođenju samo jedna osoba, čini se, shvaća tajanstvenu prirodu onoga što je Bog pokrenuo: stari Si-mun, koji je u bebi prepoznao Mesiju, instinktivno je razumio sukob do kojeg će sigurno doći. "Ovaj je evo postavljen na propast i uzdignuće mnogima u Izraelu i za znak osporavan...", rekao je, a zatim prorekao da će mač probosti dušu Mariji. Šimun je nekako slutio, premda se na površini malo toga promijenilo - autokrat Herod još je uvijek vladao, rimska vojska još uvijek je prikupljala domoljube, Jeruzalem je još uvijek bio preplavljen prosjacima - ispod toga sve se promijenilo. Stigla je nova sila koja će potkopati svjetske sile. Isprva, Isus uopće nije izgledao kao prijatna tim silama. Rodio se pod cezarom Augustom, u vrijeme kad se Rimskim Carstvom pronio dašak nade. August je, više od bilo kojeg drugog vladara, potaknuo očekivanja o tome što bi vođa mogao ostvariti i što bi društvo moglo postići. Zapravo, August je prvi posudio grčku riječ za "evanđelje" ili "radosnu vijest" i primijenio je kao etiketu za svoj novi svjetski poredak predstavljen njegovom vladavinom. Carstvo ga je proglasilo bogom i uspostavilo obrede bogoslužja. Njegov prosvijetljeni i stabilni režim, vjerovali su mnogi, trajat će zauvijek kao konačno rješenje problema vladanja.

U međuvremenu, u opskurnom uglu Augustova carstva, kroničari tih dana nisu zapazili rođenje djeteta koje je dobilo ime Isus. Za njega znamo uglavnom zahvaljujući četirima knjigama koje su napisane više godina poslije njegove smrti, u vrijeme kad je manje od pola postotka rimskog svijeta ikad čulo za njega. Isusovi biografi također će posuditi riječ evanđelje, naviještajući potpuno drukčiju vrstu novog svjetskog poretka. Spomenut će Augusta samo jednom, onako usput, da odrede datum popisa pučanstva, kojim je osigurano da se Isus rodi u Betlehemu.

Najraniji događaji u Isusovu životu, ipak, pružaju nagovještaj opasnosti nevjerojatne borbe. Herod Veliki, židovski kralj, nametnuo je rimsku vlast na lokalnoj razini, a ironijom povijesti njegovo ime poznajemo uglavnom zbog masakra nevinih. Nikad nisam vidio božićnu čestitku

33

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

koja prikazuje ovaj državom poduprt čin terora, ali i on je bio dio Kristova dolaska. Premda svjetovna povijest ne govori o tom zločinu, nitko tko je upoznat s Herodovim životom ne sumnja da je za to bio sposoban. Dao je pogubiti dva šurjaka, svoju vlastitu ženu Marijamnu i dva svoja sina. Pet dana prije svoje smrti zapovjedio je uhićenje mnogih građana i naredio da se na dan njegove smrti pogube kako bi u zemlji osigurao odgovarajuće ozračje žalovanja. Za takvog despota manja procedura istrebljenja u Betlehemu nije predstavljala nikakav problem.

U stvari, rijetko je koji dan pod Herodovim režimom prošao bez pogubljenja. Politička klima u vrijeme Isusova rođenja bila je slična onoj u Rusiji 1930-ih, pod Staljinom. Građani se nisu mogli javno okupljati. U Herodovoj glavi zapovijed da pobiju betlehemsku novorođenčad bila je vjerojatno sasvim razuman čin, preventivni postupak da sačuva stabilnost svojeg kraljevstva protiv glasina o invaziji nekog drugog.

U knjizi *For the Time Being*, W. H. Auden nastoji prikazati što se moglo odvijati u Herodovoj glavi dok je donosio odluku o masakru:

Danas je bio jedan od onih savršenih zimskih dana, hladan, prozračan i tako savršeno tih da se lavež pastirskog psa čuje kilometrima, veličanstvene se divlje planine približe gotovo do samih gradskih

vrata, a um se osjeća savršeno budan, i ove večeri, dok stojim pored ovog prozora visoko u utvrdi, nema ničeg u cijeloj veličanstvenoj panorami ravnice i planina što bi ukazivalo da Carstvu prijeti opasnost veća od bilo kakve invazije Tatara na trkaćim devama ili zavjere pretorijanske garde... čovječe, zašto se to bijedno dijete nije rodilo negdje drugdje?

I tako je Isus Krist ušao u svijet usred sukoba i terora i svoje djetinjstvo proveo skriven u Egiptu kao izbjeglica. Matej bilježi da je lokalna politika čak odredila gdje će Isus odrasti. Kad je umro Herod Veliki, jedan je anđeo javio Josipu da se sada može sigurno vratiti u Izrael, ali ne u kraj u kojem je vlast preuzeo Herodov sin Arhelaj. Zato je Josip odveo svoju obitelj u Nazaret, na sjeveru, gdje su živjeli pod upravom Antipe, drugog od Herodovih sinova, onoga kojeg će Isus nazvati "lisicom" i koji će zapovjediti da Ivanu Krstitelju odsijeku glavu.

Nekoliko godina kasnije, Rimljani su preuzeli izravnu vlast nad južnom provincijom koja je obuhvaćala i Jeruzalem, a najokrutniji i najzlo-

34

ROĐENJE - POSJET PLANETU

glasniji od tih upravitelja bio je čovjek koji se zvao Poncije Pilat. S dobrim vezama, Poncije Pilat oženio se unukom cezara Augusta. Prema Luki, Herod Antipa i rimski upravitelj Pilat smatrali su jedan drugoga neprijateljem do dana kad ih je sudbina povezala da odluče što će učiniti s Isusom. Tog su dana surađivali, nadajući se da će uspjeti tamo gdje je Herod Veliki doživio neuspjeh: uklanjajući neobičnog pretendenta i tako spašavajući kraljevstvo.

Od početka do kraja sukob između Rima i Isusa činio se potpuno jednostranim. Isusovo pogubljenje učinit će prividno kraj svakoj prijetnji, ili se tako pretpostavljalo u to vrijeme. Tiranija će ponovno pobijediti. Nikome nije palo na pamet da bi njegovi tvrdoglavi sljedbenici mogli nadživjeti Rimsko Carstvo.

* * *

činjenice o Božiću, opjevane rimama u pjesmama, recitirane u crkvenim igrokazima, ilustrirane na čestitkama, postale su tako uobičajene da je lako propustiti poruku iza tih činjenica. Nakon još jednog čitanja ovih izvještaja o Isusovu rođenju, pitam se: Ako nam je Isus došao otkriti Boga, što me ovaj prvi Božić uči o Bogu?

Iznenaduju me riječi koje mi dolaze na um dok razmišljam o ovom pitanju. Ponizan, pristupačan, prezren, odvažan - riječi koje se baš ne čine prikladnima da se primijene na božanstvo.

Ponizan. Prije Isusa gotovo nijedan poganski pisac nije upotrijebio riječ "ponizan" kao pohvalu.

Međutim, događaji povezani s Božićem neizbježno ukazuju na ono što se čini proturječnim:

ponizan Bog. Bog koji je došao na zemlju nije to učinio u bjesnilu vihora niti u vatri koja proždire. Nezamislivo, Tvorac svega smanjio se, smanjio, smanjio i postao malen kao jajašce, jedno i jedino oplođeno jajašce, jedva vidljivo golom oku, jajašce koje će se dijeliti i ponovno dijeliti dok fetus ne dobije oblik, povećavajući se stanicu za stanicom u nervoznoj tinejdžerici. "Beskraj-nost zatvorena u tvojoj dragoj utrobi", s čuđenjem je rekao pjesnik John Donne. On "sam sebe 'opljeni'... ponizi sam sebe", rekao je apostol Pa-vao prozaičnije.

Sjećam se kako sam tijekom jednih božićnih blagdana sjedio u prekrasnom auditoriju u Londonu i slušao Handelova Mesiju, dok je veliki

35

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

zbor pjevao o danu kad će se "slava Gospodnja otkriti". To prijepodne proveo sam u muzejima promatrajući nekadašnju slavu Engleske - krunske dragulje, ukrašeno žezlo od čistog zlata, gradonačelnikova pozlaćena kola - pa mi je sinulo da su upravo slike takvog bogatstva i moći morale ispunjavati misli Izajijinih suvremenika koji su prvi čuli to obećanje. Kad su Židovi čitali Izajijine riječi, nema sumnje da su se s velikom nostalgijom sjećali slavni Salomonovi dana kad je "učinio da u Jeruzalemu bude srebra kao kamenja".

Međutim, Mesija koji se pojavio bio je obučen u drugu vrstu slave, u slavu poniznosti. "Povik muslimana 'Bog je velik' je istina za čije poučavanje ljudi nije potrebno natprirodno biće", piše otac Neville Figgis. "Da je Bog malen istina je kojoj je Isus učio čovjeka." Bog koji je hućao, koji je vojske i carstva mogao povlačiti kao figure na šahovskoj ploči, taj se Bog pojavio u Palestini kao

novorođenče koje nije moglo govoriti, jesti tvrdnu hranu i kontrolirati svoj mjehur, koje je za sklonište, hranu i ljubav ovisilo o tinejdžerici.

Kad sam u Londonu bacio pogled prema kraljevskoj loži u kojoj je sjedila kraljica sa svojom obitelji, načas sam primijetio tipičan način na koji se vladari kreću u svijetu: s tjelesnim čuvarima, zvukovima trube i isticanjem sjajne odjeće i blještava nakita. Kraljica Elizabeta nedavno je posjetila Sjedinjene Američke Države i novinari su s uživanjem prenosili što je sve u to bilo uključeno: tisuću osamsto kilograma prtljage s dva kompleta odjeće za svaku prigodu, žalobnu odjeću za slučaj nečije smrti, dvadeset litara krvne plazme i bijelom jarećom kožnom presvučena zahodska daska. Dovala je sa sobom svog frizera, dvije sobarice i mnoštvo drugih poslužitelja. Kratak posjet kraljevske osobe stranoj zemlji može lako koštati dvadeset milijuna dolara.

U skromnoj suprotnosti, Božji posjet zemlji odigrao se u zaklonu za životinje bez prisutnih poslužitelja; osim u jaslama nije bilo mjesta da se položi novorođenče. A događaju koji je podijelio povijest, pa i naše kalendare u dva dijela, vjerojatno je prisustvovalo više životinja nego ljudi. Mula ga je mogla pogaziti. "Kako je tiho, kako je šutke dan čudesni dar."*

* Jedna od božićnih pjesama: "How silently, how silently, the wondrous gift is given / So God imparts to human hearts the blessings of his heaven."

36

ROĐENJE - POSJET PLANETU

U jednom trenutku nebo je bilo obasjano anđelima, ali tko je vidio taj prizor? Nepismeni najamnici koji su čuvali tuđa stada, beznačajni ljudi koji nam nisu ostavili ni svoja imena. Pastiri su bili na tako zlu glasu da su ih pristojni Židovi spominjali zajedno s "bezbožnicima", pa su smjeli doći samo u vanjska predvorja hrama. A upravo je njih Bog izabrao da pomognu proslaviti rođenje onoga koji će kasnije biti poznat kao prijatelj grešnika.

U Audenovoju pjesmi mudraci objavljuju: "Baš ovdje, u ovim trenucima, naše beskrajno putovanje završava." A pastiri kažu: "Baš ovdje, u ovim trenucima, naše beskrajno putovanje počinje." Potraga za svjetskom mudrošću završila je; pravi je život upravo počeo.

Pristupačan. Oni među nama, koji su odgojeni u tradiciji neformalne ili privatne molitve, možda ne cijene promjenu koju je Isus izvršio u načinu na koji ljudska bića pristupaju božanstvu. Hinduist prinosi žrtve u hramu. Muslimani se na koljenima spuštaju tako nisko da čelom dodiruju tlo. činjenica je da je u većini tradicionalnih religija strah primarni osjećaj kad netko pristupa Bogu. Nema sumnje da su Židovi povezivali strah s bogoštovljem. Gorući Mojsijev grm, Izajina žerava, nezemaljska Ezekijina viđenja - osoba "blagoslovljena" izravnim susretom s Bogom očekivala je da će ostati samo opržena ili će zračiti svjetlom ili možda biti obogaljena kao Jakov. Takvi su još bili sretnici: židovska djeca čula su priče o svetoj gori u pustinji koja je bila smrtonosna za svakoga tko bi je dotaknuo. Pogrešno postupi s kovčegom saveza i umireš. Uđi u Svetinju nad svetinjama i nikad više nećeš živ izići.

Među narodom koji je u hramu odvojio posebno svetište za Boga i ustezao se izgovoriti njegovo ime, Bog se iznenada pojavio kao djetesce u jaslama. Što može biti manje zastrašujuće od novorođenčeta kome su udove čvrsto povezali uz tijelo? U Isusu je Bog našao način da se javi ljudskim bićima na način koji ne izaziva strah.

Zapravo, strah nije nikad valjano djelovao. U Starom zavjetu nalazimo više slabih nego uzvišenih trenutaka. Bio je potreban novi pristup, novi Savez, da se poslužimo riječima Biblije, koji neće isticati veliki ponor između Boga i čovječanstva već će ga, naprotiv, premostiti.

Moja prijateljica Kathy koristila se igrom "Pogodi tko je?" da pomogne svom šestogodišnjaku da upozna različite životinje. On je bio na redu:

37

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

"Mislim na sisavca. Velik je i vrši čarolije." Kathy je neko vrijeme razmišljala, a onda odustala: "Ne znam." "To ti je Isus!", rekao je njezin sin pobjedonosno. U tom trenutku je ovaj odgovor izgledao bez poštovanja, rekla mi je Kathy, ali kasnije, kad je o njemu razmišljala, shvatila je da je njezin sin pokazao uznemirujući uvid u dubinu utjelovljenja: Isus je bio sisavac.

Utjelovljenje sam upoznao kad sam imao akvarij s morskom vodom. Otkrio sam da održavanje

takvog akvarija nije jednostavno. Morao sam imati prijenosni kemijski laboratorij za praćenje razine dušikovih soli (nitrata) i količinu amonijaka. Unosio sam vitamine i antibiotike, sulfa lijekove i dovoljno enzima da od njih kamen počne rasti. Filtrirao sam vodu kroz staklena vlakna i ugljen i izlagao je ultraljubičastom svjetlu. Pomislili biste da će moje ribe, s obzirom na svu energiju koju sam utrošio za njih, pokazati bar zahvalnost. Nije točno. Svaki put kad bi se nad akvarijem pojavila koja sjena, one bi zaronile da se sakriju u najbližu školjku. Prema meni su pokazivale samo jednu "emociju" - strah. Premda sam otvarao poklopac i redovno davao hranu, triput dnevno, na svaki moj posjet reagirali su kao na siguran znak moje namjere da ih izložim mučenju. Nisam ih mogao uvjeriti u svoje dobre namjere.

Za moje ribe bio sam božanstvo. Bio sam za njih suviše velik, a moji postupci suviše neshvatljivi. Moja milosrdna djela smatrali su okrutnošću, moje pokušaje ozdravljenja kao uništenje. Da bih promijenio njihovo shvaćanje, počeo sam uviđati, bio bi potreban neki oblik utjelovljenja. Morao bih postati riba i "govoriti" im jezikom koji bi mogli razumjeti.

Da ljudsko biće postane ribom, to nije ništa u usporedbi s onim što je Bog postao beba. A prema evanđeljima, upravo se to dogodilo u Betlehemu. Bog koji je stvorio materiju oblikovao se unutar nje, kao da umjetnik postane točkica na platnu ili da dramski pisac postane neki lik u svojoj vlastitoj drami. Bog je napisao priču, koristeći se stvarnim licima, na stranici stvarne povijesti. Riječ je postala tijelom.

Prezren. Trzam se dok pišem ovu riječ, posebno u vezi s Isusom. Gruba je to riječ koja opisuje ljude za koje se očekuje da budu neuspješni i žrtve nepravde. Ali čitajući izvještaje o Isusovu rođenju ne mogu a da ne zaključim, premda je svijet više naklonjen bogatima i moćnima, da je Bog naklonjen prezrenima. "Silne zbaci s prijestolja, a uzvisi nezatne. Gladne napuni dobrima, a bogate otpusti prazne", rekla je Marija u svojem hvalospjevu.

38

ROĐENJE - POSJET PLANETU

Laszlo Tokes, rumunjski pastor, čije je zlostavljanje izazvalo gnjev i potaknulo pobunu protiv komunitičkog vladara Ceausescua, priča kako je pripremao božićnu propovijed za malu planinsku crkvu u koju su ga prognali. Policija je zatvarala disidente i u čitavoj zemlji je izbilo nasilje. Bojeći se za život, Tokes je zaključao vrata, sjeo i još jednom pročitao izvještaje u Lukinu i Matejevu evanđelju. Nasuprot većini pastora koji će propovijedati na Božić, izabrao je za svoj uvodni tekst retke koji opisuju Herodov masakr nevinih. Bio je to tekst koji je najizravnije govorio njegovoj pastvi. Oni su dobro razumjeli što je ugnjetavanje, strah, nasilje i svakodnevna sudbina gubitnika. Sljedeći dan, na Božić, pročulo se da je Ceausescu uhićen. Zazvonila su crkvena zvana i radost je preplavila Rumunjsku. Pao je još jedan kralj Herod. Tokes se prisjeća: "Svi događaji božićnog izvještaja sada su za nas poprimili novu, sjajnu dimenziju, dimenziju povijesti ukorijenjene u stvarnosti našeg života... Za one od nas koji su ih doživjeli, božićni dani 1989. godine predstavljali su bogati zvučni vez Božićne priče, vrijeme kad je bilo lako shvatiti Božju providnost i ludost ljudske zloće, kao što je lako shvatiti sunce i mjesec iznad vječnih transilvanskih brežuljaka." Prvi put u četiri desetljeća Rumunjska je slavila Božić kao narodni blagdan.

Možda je najbolji način da shvatimo "prezrenu" narav utjelovljenja tako da je izrazimo pojmovima koje danas razumijemo. Neudana majka, bez doma, bila je prisiljena potražiti zaklon dok je putovala da udovolji teškim zahtjevima kolonijalnih vlasti u vezi s porezom. Živjela je u zemlji koja se oporavljala od nasilnoga građanskog rata i još uvijek nemirnoj - situacija slična onoj u suvremenoj Bosni, Ruandi ili Somaliji. Kao polovica svih majki koje se danas porađaju, ona je rodila u Aziji, u njenom najudaljenijem zapadnom uglu, u dijelu svijeta koji će pokazati da uopće ne mari za sina kojega je rodila. Taj je sin postao izbjeglica u Africi, na kontinentu na kojem se i danas nalazi najveći broj izbjeglica.

Pitam se što je Marija mislila o svojem militantnom hvalospjevu tijekom potresnih godina provedenih u Egiptu. Kod Židova je Egipat izazivao prekrasne uspomene na moćnoga Boga koji je uništio faraonovu vojsku i donio oslobođenje; sada je Marija tamo pobjegla, očajna, tuđin-ka u tuđoj zemlji, koja se skriva od svoje vlasti. Može li njezino dijete, proganjano, bespomoćno, u bijegu, ikako ispuniti pretjerane nade svojeg naroda?

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

čak je i jezik majčine obitelji podsjećao na njihov prezren položaj: Isus je govorio aramejski, trgovačkim jezikom bliskom arapskom, bolnim podsjetnikom na podjarmljenost Židova tuđinskim carstvima.

Neki su strani astrolozi (vjerojatno iz područja današnjeg Iraka) došli u posjet Isusu, ali su Židovi onog vremena te ljude smatrali "nečistima". Naravno, kao svi dostojanstvenici oni su prvo posjetili vladajućeg kralja u Jeruzalemu, koji nije imao pojma o djetetu u Betlehemu. Nakon što su vidjeli dijete i shvatili tko je, ovi su posjetitelji pokazali građanski neposluš: da zaštite dijete prevarili su Heroda i otišli kući drugim putem. Odlučili su se za Isusovu stranu, protiv moćnika.

Kad je odrastao, Isus je postao posebno osjetljiv prema siromasima, bespomoćnima i ugnjetavanima - ukoliko, prema prezrenima. Danas teolozi raspravljaju o prikladnosti fraze "Božje davanje prednosti siromasima" kao načina da opišu Božju brigu za prezrene. Budući da je Bog pripremio okolnosti u kojima će se roditi na ovom planetu - bez moći ili bogatstva, bez prava, bez pravde - njegov izbor o tome kome daje prednost govori sam za sebe.

Odvažan. Godine 1993. čitao sam novinski izvještaj o "Mesijinu javljanju" u Crown Heightsu, dijelu Brooklyna, u New Yorku. Dvadeset tisuća Lubavitcherovih hasidijskih Židova živi u Crown Heightsu i 1993. mnogi od njih vjerovali su da Mesija obitava među njima u osobi rabina Menachema Mendela Schneersona.

Vijest o rabinovu pojavljivanju u javnosti pronijela se kao prerijska vatra ulicama Crown Heightsa i lubavitcherovci kovrčavih zulufa, u svojim crnim kaputima uskoro su žurili pločnicima prema sinagogi u kojoj se rabin obično molio. Sretnici koji su bili povezani mrežom bipera mogli su biti među prvima, trčeći prema sinagogi u trenutku kad su osjetili lako vibriranje. Stotine ih se naguralo u glavnu dvoranu, probijajući se laktovima i penjući se čak na stupove da načine više prostora. Dvorana je bila ispunjena očekivanjem i mahnitanjem koje obično nalazimo na nekom sportskom događaju, a ne na bogoslužju.

Rabin je imao devedeset i jednu godinu. Prošle godine doživio je moždani udar i otad nije mogao govoriti. Kad su zastor konačno povukli u stranu, oni koji su se okupili u sinagogi mogli su vidjeti krhkog starca s dugačkom bradom koji je mogao samo mahnuti, nagnuti glavu i pokrenuti obrve. Međutim, čini se da nitko među slušateljstvom nije

40

ROĐENJE - POSJET PLANETU

na to obraćao pažnju. "Živio naš gospodar, naš učitelj, naš rabin, Kralj, Mesija, zauvijek i uvijek!", pjevali su jednoglasno stalno ponavljajući, sve jače, dok rabin nije učinio mali, delfski pokret rukom i zastor se spustio. Polako su se razišli, uživajući u tom trenutku, u nekom stanju ekstaze.* Kad sam prvi put čitao ovaj novinski izvještaj, zamalo sam se glasno nasmijao. Koga ti ljudi pokušavaju prevariti - devedesetogodišnji nijemi Mesija u Brooklynu? A onda sam iznenada shvatio: reagirao sam na rabina Schneersona upravo kao što su ljudi u prvom stoljeću reagirali na Isusa. Mesija iz Galileje? Tesarov sin? Svašta.

Prezir koji sam osjećao čitajući o rabinu i njegovim fanatičnim sljedbenicima omogućio mi je da bolje razumijem reakcije s kojima se Isus suočavao tijekom svog života. Njegovi su susjedi pitali: "Nije li mu majka Marija, a braća Jakov, i Josip, i Šimun, i Juda?" "Odakle ovomu ta mudrost i te čudesne sile?" Drugi su se sunarodnjaci rugali: "Iz Naza-reta da može biti što dobro?" Njegova vlastita obitelj pokušala ga je ukloniti, uvjerena da je poludio. Vjerski stručnjaci nastojali su ga ubiti. Sto se tiče prevrtljivih običnih ljudi, u jednom su trenutku tvrdili: "Zloduha ima pa mahnita!" da bi ga već u sljedećem pokušali silom okruniti za kralja.

Trebalo je hrabrosti, vjerujem, da Bog odloži svoju silu i slavu i zauzme mjesto među ljudskim bićima koja će ga pozdraviti istom mješavinom bahatosti i sumnjičavosti koju sam osjetio kad sam prvi put čuo za rabina Schneersona u Brooklynu.

Trebalo je hrabrosti da siđe na planet poznat po nemilosrdnom nasilju, među narod poznat po odbacivanju proroka. Koju je još luđu stvar mogao Bog učiniti?

I prva noć u Betlehemu zahtijevala je hrabrost. Kako se Bog Otac osjećao te noći, bespomoćan kao

svaki ljudski otac, gledajući kako se Njegov sin pojavljuje krvlju umrljana lica u grubom, hladnom svijetu? U mislima mi se javljaju stihovi dviju božićnih pjesama. Prvi, "Mali Gospodin Isus nikada ne plače", čini mi se smirenijom verzijom onoga što se događalo u Betlehemu. Zamišljam da je Isus te noći plakao kao svako dru-

* Rabin Schneerson umro je u lipnju 1994. Sada mnogi ljubavitcherovci očekuju njegovo tjelesno uskrsnuće.

41

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

go dijete koje je došlo na svijet, svijet koji će mu dati itekoliko razloga da plače i kao odrasla osoba. Drugi stih, iz "O Betleheme, grade mali", izgleda savršeno točan danas kao i prije dvije tisuće godina: "Nade i strahovi cijelog svijeta noćas na tebi počivaju."*

"Od svih kreda, kršćanstvo je dodalo hrabrost Stvoriteljevim vrlinama", rekao je G. K. Chesterton. Potreba za tom hrabrošću počela je s Isusovom prvom noći i nije završila do njegove posljednje noći.

Postoji još jedno gledište o Božiću koje nikad nisam vidio na božićnoj čestitki, jer mu nijedan umjetnik, pa ni William Blake, nije mogao dati ono što zaslužuje. Otkrivenje 12. daje nam nakratko mogućnost da nazremo kako je Božić morao izgledati negdje daleko iza Andromede: Božić s gledišta anđela.

Izvjestaj se radikalno razlikuje od izvještaja o rođenju u evanđeljima. Otkrivenje ne spominje pastire niti kralja djecoubojicu; umjesto toga opisuje zmaja koji vodi žestoku borbu na nebu. Žena obučena u sunce s krunom od dvanaest zvijezda viče u boli i mukama rađanja. Odjednom se pojavljuje golemi crveni zmaj koji svojim repom skida trećinu zvijezda s neba i baca ih na zemlju. On se gladno postavlja pred ženom, čekajući da proždre njeno dijete čim se rodi. U posljednjem trenutku novorođenče biva odneseno u sigurnost, žena bježi u pustinju, i izbija opći kozmički rat. Otkrivenje je po svim mjerilima neobična knjiga i čitatelji moraju razumjeti njezin stil kako bi shvatili ovaj izuzetni prizor. U svakodnevnom životu simultano se odvijaju dva paralelna zbivanja, jedno na zemlji, a drugo na nebu. Međutim, Otkrivenje ih vidi zajedno, dozvoljavajući brzo bacanje pogleda iza scene. Na zemlji se rodilo dijete, kralj je to našao i potraga je započela. Na nebu je počela velika invazija, odlučan napad vladara sila dobra na prijestolje zla u svemiru.

John Milton je ovaj trenutak veličanstveno izrazio u Izgubljenom raju i Vraćenom raju (Paradise Lost i Paradise Regained), u pjesmama koje nebo i pakao čine središtem zanimanja, a zemlju pravim bojištem za nji-

* "The little Lord Jesus, no crving he makes" i "O Little Town of Bethlehem" sa stihom: "The hopes and fears of all the world do rest on thee tonight."

42

ROĐENJE - POSJET PLANETU

hove sukobe. Suvremeni pisac J. B. Phillips također je pokušao istaknuti ovo gledište, na manje epskoj razini, i prošlog Božića obratio sam se Phillipsovoj mašti kako bih pokušao izbjeći svoje gledište vezano za zemlju.

Prema Phillipsovoj verziji, stariji anđeo pokazuje jednom veoma mladom anđelu ljepote svemira. Oni promatraju vrtoglavo okretanje galaksija i užarenih sunca, a onda polete preko beskonačnih udaljenosti svemira dok konačno ne uđu u jednu galaksiju s petsto milijardi zvijezda.

Kad su se njih dvojica približili zvijezdi koju nazivamo našim suncem i planetima koji kruže oko nje, stariji je anđeo pokazao na malu i dosta beznačajnu kuglu koja se jako sporo okretala oko svoje osi. Malom anđelu, čije su misli bile ispunjene dotad viđenom veličinom i sjajem, izgledala je nezanimljiva kao prljava teniska loptica.

"Obrati posebnu pažnju na nju", rekao je stariji anđeo upirući prstom.

"Pa, meni se čini jako mala i prilično prljava", rekao je mali anđeo. "Što je kod nje posebno?"

Dok sam čitao Phillipsovu fantaziju, pomislio sam na slike koje su astronauti Apolla slali na zemlju, opisujući kako je naš planet "čitav okrugao i lijep i malen", plavozelena i smeđa kugla obješena u prostoru. Kad je kasnije govorio o tom prizoru, Jim Lovell je rekao: "Bilo je to još jedno nebesko tijelo, oko četiri puta veće od mjeseca. Ali je sadržavalo svu nadu i život i sve što je posada Apolla 8

poznavala i voljela. Bila je to najljepša stvar koja se mogla vidjeti na čitavom nebu." To je bilo gledište ljudskih bića.

No, malom anđelu zemlja nije izgledala dojmljivo. Sa zapanjenom nevjericom slušao je kad mu je stariji anđeo rekao da je taj planet, malen i beznačajan i ne baš čist, bio poznati Posjećeni planet.

"Misliš reći da je naš veliki i slavni Princ... sišao osobno na ovu petorazrednu malu loptu? Zašto bi učinio tako nešto?"

Lice malog anđela namrštilo se od gnušanja. "Želiš li mi reći", kazao je, "da se spustio tako nisko da postane jedno od tih puzavih, gmizavih stvorenja na toj lebdećoj lopti?"

"Da, i ne vjerujem da bi mu se sviđalo da ih tim tonom nazivaš 'puzavim, gmizavim stvorenjima'.

Koliko god nam to izgledalo neobič-

43

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

no, On ih voli. Sišao je da ih posjeti nastojeći ih podići kako bi postali slični njemu."

Mali je anđeo izgledao zbunjeno. Takva misao gotovo je nadilazila njegovo shvaćanje.

Ona gotovo nadilazi i moje shvaćanje, pa ipak, prihvaćam da je ovo shvaćanje ključ za razumijevanje kršćanstva i, zapravo, kamen temeljac moje vjere. Kao kršćanin vjerujem da živimo u paralelnim svjetovima. Jedan od njih sastoji se od brežuljaka i jezera, od sjenika i političara i pastira koji noću čuvaju stada. Drugi se sastoji od anđela i mračnih sila i nekih mjesta negdje vani, nazvanih nebo i pakao. Jedne hladne noći, u mraku, među naboranim betlehemskim brežuljcima, ova su se dva svijeta našla u dramatičnoj točki sjecišta. Bog, koji ne zna za prije ili poslije, ušao je u vrijeme i prostor. Bog, koji ne poznaje granica, preuzeo je šokantnu sputanost kožom novorođenčeta, zloslutno ograničenje koje pruža smrtnost.

Kasnije će jedan apostol pisati: "On je slika Boga nevidljivoga, Prvo-rođenac svakog stvorenja... on je prije svega i sve stoji u njemu." Ali ono malo očevidaca te božične noći nije ništa od toga vidjelo. Vidjeli su novorođenče kako se upinje da upotrijebi nikad dotad korištena pluća.

Može li ova betlehemska priča o Stvoritelju, koji je sišao da se rodi na jednom malom planetu, biti istinita? Ako jest, to je priča bez premca. Nikad više ne moramo se pitati znači li ono što se dogodilo na ovoj prljavoj maloj teniskoj lopti išta za ostali svemir. Nije nikakvo čudo da je anđeoski zbor snažno spontano zapjevao i uznemirio ne samo nekoliko pastira već čitav svemir.

44

3.

Podrijetlo i okolnosti - Židovski korijeni i tlo

/ ovo je velika proturječnost: premda je bio Židov, njegovi sljedbenici nisu bili Židovi.

voltaire

3.

Podrijetlo i okolnosti - Židovski korijeni i tlo

Kao dječak koji je odrastao u Bijeloj protestantskoj društvenoj zajednici u Atlanti (WASP), u američkoj saveznoj državi Georgiji, nisam poznavao nijednog Židova. Zamišljao sam Židove kao strance s jakim naglaskom i neobičnim šeširima, koji žive u Brooklvnu ili nekom udaljenom mjestu gdje svi studiraju za psihijatre i glazbenike. Znao sam da su Židovi imali neke veze s Drugim svjetskim ratom, ali gotovo ništa nisam čuo o holokaustu. Ti ljudi svakako nisu imali veze s mojim Isusom.

Tek sam se u svojim ranim dvadesetim godinama sprijateljio s jednim židovskim fotografom koji me oslobodio mnogih predrasuda o njima. Kad smo jedne večeri do kasno ostali razgovarati, opisao mi je kako je izgledalo kad je u holokaustu izgubio dvadeset i sedam članova svoje obitelji. Kasnije me upoznao s Eliem VVieselom, Chaimom Potokom, Martinom Bu-berom i drugim židovskim piscima, i poslije svih tih susreta počeo sam čitati Novi zavjet drugim očima. Kako sam to mogao propustiti! Isusovo plavooko židovstvo iskače iz Matejeve prve rečenice koja ga predstavlja kao "sina Davidova, sina Abrahamova".

U crkvi smo Isusa priznavali kao "jedinorođenoga Sina Božjega. Rođenog od Oca prije svih vjekova... pravoga Boga od pravoga Boga". Međutim, ovo je vjerovanje svjetlosnim godinama daleko od evanđeoskog izvještaja kako je Isus odrastao u židovskoj obitelji i u zemljoradničkom

gradu Nazaretu. Kasnije sam saznao da čak ni obraćeni Židovi - koji su mogli prikazati Isusa mnogo jače ukorijenjena u židovskom tlu - nisu bili pozvani na kalcedonski sabor koji je formulirao ovo vjerovanje. Mi pogani

47

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

izloženi smo stalnoj opasnosti da dopustimo da nam promakne Isusovo židovstvo, pa čak i njegova ljudska priroda.

Povijesna je činjenica da smo mi usvojili njihova Isusa. Kad sam Isusa bolje upoznao, postao sam svjestan da svoj život nije proveo među Židovima prvog stoljeća samo zato da bi u dvadesetom spasio Amerikance. Jedini je od svih ljudi u povijesti imao povlasticu da izabere gdje i kada će se roditi, a on je izabrao pobožnu židovsku obitelj koja je živjela u zabačenom protektoratu poganskog imperija. Sada više ne mogu zamisliti Isusa odvojenog od njegova židovstva kao što ne bih mogao razumjeti Gan-dhija odvojenog od njegova indijskog podrijetla. Moram se vratiti daleko u prošlost i zamisliti Isusa kao Židova u prvom stoljeću s filakterijem na zapešću i palestinskom prašinom na sandalama.

Martin Buber je rekao: "Mi Židovi znamo [Isusa] na neki način - u impulsima i osjećajima njegova židovstva - koji ostaje nedostupan nezna-bošcima koji mu se pokoravaju." U pravu je, naravno. Da bih upoznao izvještaj o Isusu, moram, na isti način kao što upoznajem izvještaj o bilo kome drugome, saznati nešto o njegovoj kulturi, obitelji i okruženju.

Slijedeći ovo načelo Matej ne počinje svoje evanđelje kao što bih ga ja počeo, provokativnim pitanjem: "Kako će ova knjiga promijeniti vaš život", već sa suhoparnim popisom imena, Isusovim rodoslovljem. Matej je izabrao reprezentativni uzorak od četrdeset dva naraštaja Židova kako bi utvrdio Isusovo kraljevsko podrijetlo. Kao i jadni potomci svrgnutih europskih kraljevskih kuća, seljačka obitelj Josipa i Marije mogla je svoje podrijetlo pratiti unatrag do nekih poznatih predaka, uključujući najvećeg izraelskog kralja Davida i njegova izvornog utemeljitelja Abrahama.*

* Matejev popis imena sadrži i neke neugodne tajne. Sjetite se spomenutih žena (rijetkosti u židovskom rodoslovu). Bar su tri od njih bile tuđinke, što je možda bio način na koji je Matej želio nagovijestiti da je Isus predstavljao univerzalno obećanje. Židovski Mesija imao je neznabožačke krvi!

Tamara, udovica bez djece, morala se obući kao prostitutka da bi zavela svog svekra ne bi li mogla pridonijeti Isusovu rodoslovu. Rahaba se nije pretvarala već je doista zarađivala za život kao prostitutka. A "Urijina žena", ili Bat Šeba, bila je cilj Davidove požude, što je izazvalo najpoznatiji kraljevski skandal Starog zavjeta. Ovi

48

PODRIJETLO I OKOLNOSTI - ŽIDOVSKI KORIJENI I TLO

Isus je odrastao u vrijeme obnove "židovskog ponosa". Kao protuudar na pritisak da usvoje grčku kulturu, obitelji su nedavno počele usvajati imena koja podsjećaju na doba patrijarha i na izlazak iz Egipta (kao etnički Amerikanci koji za svoju djecu biraju afrička ili španjolsko-portugalska imena). Tako je Marija dobila ime po Mojsijevoj sestri Mirjam, a Josip, kao i četvorica Isusove braće, po jednome od dvanaest Jakovljevih sinova.

Isusovo ime dolazi od riječi Jošua - "on će spasiti" - što je u ono vrijeme bilo uobičajeno ime. (Kako pokazuju popisi igrača prve lige bejzbo-la, Isusovo ime postaje popularno među Latinoamerikancima.) Njegova uobičajenost, nešto slično kao "Bob" ili "Joe" danas, morala je vrijeđati židovske uši u prvom stoljeću dok su slušali Isusove riječi. Židovi nisu izgovarali časno ime BOG, osim što je to jednog dana u godini činio veliki svećenik, a ortodoksni Židovi čak i danas pažljivo sriču B_G. Za ljude odrasle s takvom tradicijom ideja da bi običan čovjek koji se zove Isus mogao biti Božji Sin i Spasitelj svijeta djelovala je uistinu sablažnjivo. Isus je bio čovjek, za ime Božje, Marijin dječak.

Znakovi Isusova židovstva izbijaju na površinu u svim evanđeljima. Kao bebu su ga obrezali. Znakovito je što jedini prizor iz djetinjstva pokazuje kako je njegova obitelj prisustvovala obveznom blagdanu u Jeruzalemu, nekoliko dana hoda od njihova doma. Kao odrastao čovjek Isus je dolazio na bogoslužje u sinagogu i hram, slijedio je židovske običaje i govorio izrazima koje su

njegovi sunarodnjaci razumjeli. čak i njegovi sukobi s drugim Židovima, kao što su bili farizeji, podvlačili su činjenicu da su od njega očekivali da dijeli njihove vrijednosti i postupna slično njima. Kao što je istaknuo njemački teolog Jiirgen Moltmann, da je Isus živio u Trećem Reichu, vjerojatno bi bio žigosan kao drugi Židovi i poslan u plinsku komoru. Pogrom u njegovo vrijeme, kad je Herod masakrirao djecu, bio je posebno usmjeren protiv Isusa.

Jedan moj prijatelj rabin spomenuo mi je da kršćani Isusov uzvik s križa: "Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio?" smatraju posebno značajnim trenutkom borbe između Oca i Sina. Židovi, međutim, u ovim riječima

sumnjivi preci pokazuju da je Isus ušao u ljudsku povijest otvoreno, voljni potomak njezine sramote. Nasuprot tome, Herod Veliki, kralj koji je vladao u vrijeme Isusova rođenja, iz taštine je naredio da se unište izvještaji o njegovu rodoslovlju, jer nije želio da itko uspoređuje njegovo podrijetlo s podrijetlom drugih.

49

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

čuju samrtni krik još jedne židovske žrtve. Isus nije bio prvi, a svakako ni posljednji Židov koji je izložen mučenju povikao ove riječi iz Psalama.

No, poslije samo nekoliko naraštaja od Isusova života, došlo je do neobična preokreta. Uz rijetke iznimke, Židovi su ga prestali slijediti i crkva je postala potpuno neznabožačka. Što se dogodilo? čini mi se da Isus nije uspio ispuniti očekivanja Mesije kojeg su Židovi očekivali.

* * *

Bilo bi nemoguće među vjernim Židovima preuveličavati važnost riječi Mesija. Rukopisi otkriveni 1947. kod Mrtvoga mora potvrđuju da je kumranska zajednica očekivala neposredni dolazak mesijanske osobe, ostavljajući jedno prazno mjesto za njega prigodom svetog obroka. Koliko god izgledalo drsko sanjati da će mala provincija, stiješnjena između velikih sila dati vladara svijeta, Židovi su upravo to vjerovali. U svojoj su budućnosti vidjeli kralja koji će njihovoj zemlji vratiti slavu.

Tijekom Isusova života u zraku je lebdjela pobuna. Povremeno bi se pojavili lažni mesije da povedu pobune koje bi bile ugušene energičnim mjerama. Uzmimo samo jedan primjer: neki prorok poznat kao "Egip-ćanin" privukao je u pustinju mnoštvo pred kojim je objavio da će se na njegovu zapovijed urušiti jeruzalemske zidine. Rimski upravitelj poslao je za njima odred vojnika i pobio četiri tisuće pobunjenika.

Kad se pročulo da se još jedan dugo očekivani prorok pojavio u pustinji, mnoštvo je pošlo da vidi divljeg čovjeka obučenog u devinu kožu. "Nisam ja Krist [Mesija]", ponavljao je Ivan Krstitelj i nastavio još više poticati nade govoreći uzvišenim riječima o onome koji će se uskoro pojaviti. Ivanovo pitanje upućeno Isusu: "Jesi li ti Onaj koji ima doći ili drugoga da čekamo?" bilo je stvarno najvažnije pitanje onog vremena, koje se svuda šaptalo.

Svaki je hebrejski prorok učio da će jednog dana Bog uspostaviti svoje kraljevstvo na zemlji i to je bio razlog što su glasine o "sinu Davi-dovu" tako rasplamsale židovske nade. Bog će osobno dokazati da ih nije zaboravio. Izaija je to prikazao riječima: "O, da razdreš nebesa i siđeš... pred licem tvojim tresla bi se brda, pred tobom bi drhtali narodi."

Budimo iskreni. Kad se na sceni pojavio onaj na koga je Ivan ukazivao, niti su se tresla brda niti su drhtali narodi. Isus ni izdaleka nije zadovo-

50

PODRIJETLO I OKOLNOSTI - ŽIDOVSKI KORIJENI I TLO

ljio raskošne nade Židova. Dogodilo se suprotno: poslije jednog naraštaja rimski vojnici savnili su Jeruzalem sa zemljom. Mlada kršćanska crkva prihvatila je razaranje hrama kao znak kraja saveza između Boga i Izraela, i poslije prvog stoljeća jako se malo Židova obraćalo na kršćanstvo. Kršćani su prisvojili židovska Pisma, preimenovali ih u "Stari zavjet" i učinili kraj većini židovskih običaja. Odbačeni od strane crkve, okrivljeni za Isusovu smrt, neki su Židovi povelili kampanju protiv kršćana. Proširili su glasinu da je Isus bio nezakoniti potomak Marijine veze s jednim rimskim vojnikom i napisali okrutnu parodiju evanđelja. Isus je obješen uoči Pashe, stajalo je u jednom izvještaju, jer se "bavio vraćanjem i varao i zavodio Izraela". čovjek čije su rođenje anđeli slavili s

proglasom mira na zemlji postao je veliko razvode u povijesti čovječanstva.

* * *

Prije nekoliko godina sreo sam u Nevv Orleansu deset kršćana, deset Židova i deset muslimana. Psihijatar i pisac M. Scott Peck pozvao nas je da ustanovi možemo li naše razlike nadvladati toliko da stvorimo neku vrstu društvene zajednice.

Svaka je religija održala jedno bogoslužje - muslimani u petak, Židovi u subotu, kršćani u nedjelju - dok su ostali bili pozvani da promatraju. Bogoslužja su pokazala upečatljive sličnosti i podsjetila nas koliko toga je svima trima vjerama zajedničko. Možda intenzitet osjećaja među ovim trima tradicijama potječe iz zajedničke baštine: obiteljske svađe su uvijek najteže, a građanski ratovi najkrvaviji.

U Nevv Orleansu naučio sam novu riječ: istisnutost. Židovi su bili ogorčeni idejom da je kršćanska vjera istisnula judaizam. "Smatram to kuriozitetom povijesti, kao da je moja religija stavljena u starački dom", rekao je jedan. "Uostalom, smeta mi kad čujem izraz 'starozavjetni Bog' pa čak i 'Stari zavjet'." Kršćani su također preuzeli riječ Mesija, ili njezinu grčku jednoznačnicu "Krist". Jedan je rabin ispričao kako je odrastao u jedinom židovskom domaćinstvu u malom gradu u Virginiji. Svake godine su kršćani tražili da njegov otac, poštovani član društva (i kao Židov nepristran u suđenju), ocijeni izložbu božićne rasvjete i odluči koje kuće zaslužuju nagrade. Kao dječak, ovaj rabin vozio se s ocem pored svake

51

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

kuće u gradu, čeznutljivo i s neshvaćanjem zureći u blještavu božićnu rasvjetu: doslovce "Mesijina svjetla".*

Nisam znao da muslimani obje religije smatraju istisnutima. Prema njima, kršćanstvo je poteklo iz judaizma i odatle preuzelo neke dijelove, islam je potekao iz kršćanstva i preuzeo dijelove iz obiju religija. Abra-ham je bio prorok, Isus je bio prorok, ali Muhamed je bio pravi Prorok. Stari zavjet ima svoje mjesto kao i Novi, ali Kur'an je "konačno otkrivenje". Kad sam čuo kako se o mojoj vjeri govori takvim pokroviteljskim izrazima, shvatio sam kako su se Židovi osjećali tijekom dva tisućljeća.

Nakon što sam čuo kako tri religije jasno pokazuju svoje razlike, shvatio sam koliku je duboku podjelu Isus izazvao. Muslimansko bogoslužje sastojalo se uglavnom od pobožnih molitava Svemogućemu. Židovsko bogoslužje imalo je čitanje iz Psalama i Tore i nešto toplog pjevanja. Svaki od ovih elemenata nalazimo i u kršćanskom bogoslužju. Ono što nas je razdvajalo od drugih bilo je slavljenje Gospodnje večere. "Ovo je tijelo moje koje se za vas predaje", čitao je naš voditelj prije nego što je podijelio kruh - Kristovo tijelo, točku neslaganja.

Kad su muslimani osvojili Malu Aziju, pretvorili su mnoge kršćanske crkve u džamije i uklesali oštar natpis kao upozorenje preostalim kršćanima: "Bog ne rađa i nije rođen." Istu frazu mogli bismo staviti na zidove sinagoge. Velika razdjelnica povijesti seže unatrag do Betlehema i Jeruzalema. Je li Isus stvarno Mesija, Božji Sin? Kako su Židovi u Nevv Orleansu objasnili, Mesija koji umire u dobi od trideset i tri godine, narod koji poslije Spasiteljeve smrti ide nizbrdo, svijet koji se sve više, a ne manje cjepka - ove činjenice baš ne idu u prilog pripadnicima Isusova naroda. Pa ipak, unatoč ove velike razdjelnice od dvije tisuće godina, unatoč svemu što se dogodilo u ovom stoljeću nasilnog antisemitizma, među Židovima raste zanimanje za Isusa. Kad je 1925. hebrejski znanstvenik Joseph Klausner odlučio napisati knjigu o Isusu, mogao je naći samo tri cjelovite rasprave o Isusovu životu, koje su napisali suvremeni židovski znanstvenici. Danas ih je na stotine, uključujući i neke veoma duboke studije. Suvremena izraelska školska djeca uče da je Isus bio veliki učitelj, možda najveći od židovskih učitelja, kojeg su neznabošci postupno "usvojili".

* Držimo na umu da je ime Krist na engleskom Christ, a Božić Christmas. Otuda pisac igrom riječi pokazuje da se radi o Kristovim, odnosno "Mesijinim svjetlima".

52

PODRIJETLO I OKOLNOSTI - ŽIDOVSKI KORIJENI I TLO

Je li moguće čitati evanđelja bez jednostranosti? Židovi ih čitaju s oprezom, spremni na zgražanje. Kršćani ih čitaju kroz iskrivljene leće crkvene povijesti. Uvjeren sam da bi obje skupine dobro

postupile kad bi zastale da razmisle o Matejevim prvim riječima: "Rodoslovlje Isusa Krista, sina Davidova, sina Abrahamova." Sin Davidov govori o Isusovoj mesijanskoj tituli koju Židovi ne bi trebali ignorirati; "titula, koje se nije htio odreći da spasi svoj život, ne može za njega biti bez značenja", kaže C. H. Dodd. Sin Abrahamov govori o Isusovu židovskom podrijetlu koje ni mi kršćani ne bismo smjeli ignorirati. Jaroslav Pelikan piše:

Da li bi bilo takvog antisemitizma, da li bi bilo toliko pogroma, da li bi bilo Auschwitza, da je svaka kršćanska crkva i svaki kršćanski dom u svojoj pobožnosti i poštovanju Marije vidio ne samo Majku Božju ili Kraljicu neba već židovsku djevojku i novu Mirijam, a u ikonama Krista ne samo Pantokratora već i rabina Ješuhu bar-Josipa, rabina Isusa iz Nazareta?

Kao dijete nisam poznao nijednog Židova. Sada poznajem. Znam nešto o njihovoj kulturi. O čvrstim vezama koje održavaju živima svete blagdane čak i kod obitelji koje više ne vjeruju u njihovo značenje. O vatrenim raspravama koje su me isprva plašile ali su me ubrzo privlačile kao način osobnog angažiranja. O poštovanju, čak i štovanju legalizma usred društva koje uglavnom cijeni autonomiju. O tradicionalnom znanstvenom krugu koji je pomogao sačuvati kulturu, unatoč bezobzirnim pokušajima drugih da je zatru. O sposobnosti da se ljudi uhvate ispod ruke i plešu i pjevaju i smiju se, čak i onda kad svijet pruža malo razloga za slavlje.

To je bila kultura u kojoj je Isus odrastao - židovska kultura. Da, on ju je promijenio, ali uvijek sa svojeg polazišta, kao Židov. Kad se danas pitam kako je Isus izgledao kao tinejdžer, pomislim na židovske dječake koje poznajem u Chicagu. I kad me te misli uzdrmaju, sjetim se da je Isus u svoje vrijeme izazvao suprotnu reakciju. Židovski tinejdžer, svakako -ali Božji Sin?

53

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO * * *

Isus je izabrao ne samo narod, već je izabrao i vrijeme i mjesto u kojem će se roditi. Prema Bonhoefferovim riječima, ovaj dio povijesti postao je "maternica rođenja Boga". Zašto baš ovaj dio? Ponekad se pitam zašto Isus nije došao u suvremenije doba kad bi imao prednosti masovne komunikacije. Ili u Izajijine dane kad je očekivanje Mesije bilo na vrhuncu i kad je Izrael još uvijek bio nezavisna država. Što je to bilo u prvom stoljeću što ga je učinilo pravim trenutkom da se Bog spusti u svijet?

Svako doba ima svoje obilježje: devetnaesto stoljeće s vedrim pouzdanjem, dvadeseto stoljeće s nasilnim kaosom. U doba Isusova rođenja, dok je Rimsko Carstvo bilo na vrhuncu, prevladali su nada i optimizam. Kao i u Sovjetskom Savezu prije raspada ili u Britanskom Imperiju u doba kraljice Viktorije, Rimljani su mačem čuvali mir, ali su čak i pokoreni narodi uglavnom surađivali. Osim Palestine, naravno.

U vrijeme Isusova rođenja oživjelo je očekivanje "novog poretka". Rimski pjesnik Vergilije skovao je ovu frazu koja je zvučala kao riječi starozavjetnog proroka kad je objavio da će "novi ljudski rod sići s nebeskih visina", da će doći do promjene zahvaljujući "rođenju djeteta kojim će završiti željezno doba ljudskog roda i otpočeti zlatno doba". Međutim, Vergilije ove mesijanske riječi nije napisao o Isusu već o cezaru Augustu, "sadašnjem božanstvu", "obnovitelju svijeta", koji je poslije građanskog rata izazvanog umorstvom Julija Cezara ponovno uspio ujediniti Carstvo.

Odanim rimskim podanicima August je ponudio mir, sigurnost i zabavu, u dvije riječi: kruha i igara. Pax romana pobrinuo se da građani imaju zaštitu od vanjskih neprijatelja i da uživaju koristi od rimske pravde i građanske vlasti. U međuvremenu je grčki duh ispunio tijelo rimske politike. U cijelom carstvu narod se odijevao poput Grka, gradio zdanja u grčkom stilu, bavio se grčkim sportovima i govorio grčkim jezikom. Osim u Palestini.

Palestina, komad koji anakonda nije mogla probaviti, beskrajno je izluđivala Rim. Nasuprot rimskoj toleranciji mnogoboštva, Židovi su se grčevito držali ideje o jednome Bogu, svojem Bogu, koji im je otkrio posebnu kulturu Izabranog naroda. VVilliam Barclav opisuje što se dogodilo kad su se sudarila ova dva društva. "Jednostavna je povijesna činjenica da je u trideset godina između 67. do 37. godine prije Krista, prije pojave Heroda Velikog,

54

PODRIJETLO I OKOLNOSTI - ŽIDOVSKI KORIJENI I TLO

u revolucionarnim ustancima u Palestini nestalo više od sto pedeset tisuća ljudi. U svijetu nije bilo

eksplozivnije i zapaljivije zemlje od Palestine."

Židovi su se oduprli helenizaciji (nametnutoj grčkoj kulturi) isto tako žestoko kao što su se borili protiv rimskih legija. Rabini su ovu odbojnost održavali na životu podsjećajući Židove na pokušaje seleukidskog luđaka Antioha, koji je prije više od jednog stoljeća pokušao helenizirati Židove. Antioh je prisiljavao dječake da se podvrgnu operacijama koje poništavaju obrezanje kako bi se mogli goli pojaviti na grčkim atletskim natjecanjima. Jednog starog svećenika dao je izbičevati na smrt zato što je odbio jesti svinjetinu, a jednu majku i njezino sedmero djece dao je zaklati zato što se nije htjela pokloniti pred jednim kipom. U gnusnom činu koji je postao poznat kao "groza pustoši" provalio je u Svetinju nad svetinjama u hramu, prinio nečistu svinju na žrtvenik u čast grčkog boga Zeusa i zamrljao svetište njezinom krvlju.

Antiohova kampanja je bijedno završila, tjerajući Židove na otvorenu pobunu predvođenu Makabejcima. (Židovi još i danas slave Hannuku kao uspomenu na ovu pobjedu.) Zapravo su Makabejci gotovo čitavo stoljeće odolijevali tuđinskim napadačima, dok se rimska sila nije okomila na Palestinu. Rimskim armijama trebalo je trideset godina da uguše svaki znak pobune; onda su lokalnog diktatora Heroda postavili za svoju marionetu kao "Kralja židovskog". Gledajući Rimljane kako ubijaju žene i djecu u njihovim kućama, na trgovima pa čak i u hramu, upitao je jednog generala: "Hoće li Rimljani lišiti grad svih njegovih stanovnika i imetka i ostaviti me kao kralja u pustinji?" Zamalo. U vrijeme kad je Herod stupio na prijestolje, ne samo Jeruzalem, već i čitava zemlja ležala je u ruševinama.

Herod Veliki još je uvijek vladao kad se Isus rodio. Palestina je ostala razmjerno mirna pod njegovom željeznom šakom, jer su dugi ratovi iscrpili duh i resurse Židova. Potres 31. godine prije Krista pobio je 30.000 ljudi i mnogo stoke, što je izazvalo još veću oskudicu. Židovi su takve tragedije nazvali "Mesijine muke" i molili Boga za izbavitelja.

Teško je naći suvremenu usporedbu, s obzirom da je sovjetski imperij propao, s nesigurnom situacijom u kojoj su se Židovi našli pod rimskom vlašću. Tibet ili Kina možda? Crnci u Južnoj Africi prije nego što su se oslobodili vladavine manjine? Najprovokativniji zaključci dolaze od posjetitelja današnjeg Izraela, koji ne mogu a da ne zamijete sličnost položaja galilejskih Židova u Isusove dane i Palestinaca u naše vrijeme. Jedni i

55

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

drugi služili su gospodarskim interesima svojih bogatih susjeda. Jedni i drugi živjeli su u malim zaseocima, ili izbjegličkim logorima, usred mnogo suvremenije i strane kulture. Jedni i drugi bili su izloženi redarstvenim satima, racijama i diskriminaciji.

Malcolm Muggeridge je 1970-ih primijetio: "Ulogu rimskih legionara preuzela je izraelska vojska. Sada su Arapi bili pokoreni narod s pravom da, kao Židovi u Isusovo vrijeme, odlaze u svoje džamije i žive svoju religiju, ali se prema njima inače postupa kao prema drugorazrednim građanima."

Obje skupine, današnji Palestinci i galilejski Židovi imaju istu prijem-ljivost za usijane glave koje će ih pozvati na oružani ustanak. Sjetite se današnjeg Bliskog istoka sa svim nasiljem, intrigama i sukobljenim strankama. U takvoj se zapaljivoj sredini rodio Isus.

* * *

Putovanje iz Judeje u Galileju u proljeće putovanje je od smeđega do zelenog, od bezvodnog, kamenitog terena do nekih od najbujnijih polja u mediteranskom bazenu. Voće i povrće raste u izobilju, ribari love ribu u Galilejskom jezeru, a iza valovitih brežuljaka na zapadu svjetluca plavi Mediteran. Isusov zavičajni grad Nazaret, tako opskuran da se čak ne nalazi na popisu šezdeset i tri grada spomenutih u Talmudu, nalazi se na brežuljku 400 metara iznad morske razine. Pogled s jednog grebena pruža široku panoramu, sve od gore Karmel pored mora do sniježnog vrha gore Hermon na sjeveru.

S plodnom zemljom, prekrasnim prizorima i umjerenom klimom, Galileja ima svoje privlačnosti; Isus je tu u djetinjstvu nesumnjivo uživao. Poljsko cvijeće i korov koji je rastao između usjeva, naporno odvajanje pšenice od pljeve, smokvina stabla i vinogradi na padinama brežuljaka, njive koje se bijele pred žetvu - sve to pokazat će se kasnije u njegovim prisposobama i kazivanjima. Isto

tako slikovita, neka se obilježja Galileje neće pokazati. Samo pet kilometara sjeverno, vidljiv iz Nazareta, nalazio se svjetlacavi grad Seforis koji se upravo obnavljao. Isusovi susjedi -možda i njegov otac - bili su tamo zaposleni u građevinarstvu.

Veći dio Isusova života građevinari su radili u ovoj prekrasnoj grčko-rimskoj metropoli, s ulicama pod kolonadama, forumom, palačom, kupa-

56

PODRIJETLO I OKOLNOSTI ŽIDOVSKI KORIJENI I TLO

lištem s gimnastičkom dvoranom i luksuznim vilama, sve sagrađeno od bijelog vapnenca i obojenog mramora. U veličanstvenom kazalištu koje je moglo primiti četiri tisuće gledatelja, grčki su glumci, ili hypocriti, zabavljali multinacionalno mnoštvo. (Isus će kasnije posuditi ovu riječ da opiše one koji u javnosti igraju lažnu ulogu.)

Tijekom Isusova života Seforis je služio kao galilejska prijestolnica, druga po važnosti iza Jeruzalema u cijeloj Palestini. Međutim, evanđelja nijednom ne bilježe da je Isus posjetio ili čak spomenuo ovaj grad. Nije posjetio ni grad Tiberijadu, Herodovo zimovalište koje se nalazilo u blizini Galilejskog jezera. On je u širokom luku zaobilazio središta bogatstva i političke moći. Premda je Herod Veliki uspio pretvoriti Galileju u najnapredniju provinciju u Palestini, samo je nekolicina od toga imala koristi. Seljaci bezem-ljaši uglavnom su služili interesima bogatih zemljoposjednika (još jedna činjenica koja će se pojaviti u Isusovim prisposodobama). Bolest ili uzastopne godine lošeg vremena predstavljale bi katastrofu za većinu obitelji. Znamo da je Isus odrastao u siromaštvu; njegova obitelj nije sebi mogla priuštiti janje za žrtvu u hramu i zbog toga je trebala prinijeti par grlica i dva golubića.

Galileja je bila na glasu kao plodno tlo za revolucionare. četvrte godine prije Krista, nekako u vrijeme Isusova rođenja, jedan od pobunjenika provalio je u arsenal u Seforisu i opljačkao ga da naoruža svoje sljedbenike. Rimski vojska ponovno je osvojila grad i spalila ga - što objašnjava zašto ga je trebalo ponovno graditi - i razapela dvije tisuće Židova koji su sudjelovali u ustanku. Deset godina kasnije, jedan drugi pobunjenik po imenu Juda podigao je ustanak, tražeći od svojih sunarodnjaka da ne plaćaju porez poganskom rimskom imperatoru. Pomogao je u osnivanju stranke zelota koja će šest desetljeća zadavati muke Rimu. Dva su Judina sina razapeli poslije Isusove smrti, a njegov posljednji sin će Rimljanima oteti utvrdu Masadu, zaklinjući se da će je braniti dok ne umre i posljednji Židov. Na kraju je 960 židovskih muškaraca, žena i djece izvršilo samoubojstvo samo da ne padne u ruke Rimljanima. Galilejci su bili do srži ljubitelji slobode. Bez obzira na napredak i političku aktivnost, Galileja nije baš uživala neko poštovanje ostalih dijelova zemlje. Bila je najudaljenija provincija od Jeruzalema i kulturno najzaostalija. Rabinska literatura onog vreme-

I

57

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

na prikazuje Galilejce kao prostake, predmet etničkih šala. Galilejci koji su učili hebrejski izgovarali su ga tako grubo da ih u drugim sinagogama nisu pozivali da čitaju Toru. Govoriti uobičajenim aramejskim jezikom dosta nemarno bio je izdajnički znak galilejskih korijena (kako će to Šimun Petar ustanoviti jednog dana kad ga je u jednom dvorištu izdao njegov seljački naglasak). Aramejske riječi sačuvane u evanđeljima pokazuju da je i Isus govorio sjevernjačkim dijalektom, što je sigurno pojačalo sumnjičavost prema njemu. "Pa zar Krist dolazi iz Galileje?" "Iz Nazareta da može biti što dobro?"

Drugi su Židovi smatrali da je Galileja također nemarna prema duhovnim stvarima. Poslije osamnaest godina provedenih u Galileji jedan se farizej žalio: "Galileja, Galileja, ti mrziš Toru." Kad se Nikodem zauzeo za Isusa, ušutkali su ga ukorom: "Da nisi i ti iz Galileje? Istraži pa ćeš vidjeti da iz Galileje ne ustaje prorok." Sama Isusova braća hrabrila su ga: "Otiđi odavle i pođi u Judeju." Gledano iz perspektive vjerskog sjedišta u Jeruzalemu, Galileja nikako nije mogla biti mjesto iz kojeg bi se moglo očekivati Mesiju.

* * *

Kad čitam evanđelja, pokušavam se vratiti u ono doba. Kako bih ja reagirao na ugnjetavanje? Da li bih se trudio da budem primjeren građanin i držao se po strani od nevolje, da živim i dam drugima da žive? Bi li na mene utjecali vatreni pobunjenici kao što su zeloti? Da li bih se borio na podmukliji način, možda izbjegavajući plaćanje poreza? Ili bih svoju energiju uložio u neki vjerski pokret i izbjegavao političke sukobe? Kakav bih Židov bio da sam živio u prvom stoljeću?

U to je vrijeme u Rimskom Carstvu živjelo osam milijuna Židova, nešto malo više od četvrtine toga broja u samoj Palestini*; ponekad su rimsko strpljenje izazivali do krajnjih granica. Rimljani su Židove žigosali kao "ateiste" jer su odbijali poštovati grčke i rimske bogove, a smatrali su ih društvenim izrodima zbog njihovih neobičnih običaja: Židovi su odbijali jesti "nečistu" hranu svojih susjeda, prestajali bi sa svim poslovima u pe-

* Uglavnom zbog holokausta, broj Židova je devetnaest stoljeća kasnije približno isti, s tim što isti omjer živi u Palestini.

58

PODRIJETLO I OKOLNOSTI - ŽIDOVSKI KORIJENI I TLO

tak uvečer i u subotu, i prezirali su građanske službe. No, Rimljani su judaizmu ipak dodijelili pravni status.

Nevolje židovskih vođa u mnogo čemu su sličile onima u ruskim crkvama pod Staljinom. Mogli su surađivati, što znači pokoriti se miješanju vlasti, ili su mogli ići svojim putem, što je značilo nesmiljeno progonstvo. Herod Veliki dobro se uklapa u Staljinov model, držeći vjersku zajednicu u stanju sumnjičenja i terora preko mreže svojih uhoda. "Svoje velike svećenike mijenjao je kao što bi mijenjao odjeću", žalio se jedan židovski pisac. Kao odgovor na to, Židovi su se raspali u stranke koje su išle različitim putevima kolaboracije ili separatizma. To su bile stranke koje će slijediti Isusa, slušati ga, iskušavati ga, procjenjivati.

Eseni su bili najodvojeniji od svih. Kao pacifisti nisu se aktivno opirali Herodu ili Rimljanima već su se radije povukli u samostanske zajednice u špiljama gole pustinje. Uvjereni da je rimska invazija došla kao kazna jer se nisu uspjeli pridržavati Zakona, oni su se posvetili čistoći. Eseni su se svakog dana obredno okupali, strogo su se držali propisa o prehrani, nisu vršili veliku nuždu subotom, nisu nosili nakit, nisu se zaklinjali i sva su materijalna dobra držali zajedničkim. Nadali su se da će svojom vjernošću potaknuti dolazak Mesije.

Zeloti, koji su predstavljali drukčiju strategiju separatizma, zastupali su oružanu pobunu za izbacivanje nečistih tuđinaca. Jedna grana zelota specijalizirala se za politički terorizam protiv Rimljana, dok su drugi djelovali kao neka vrsta "moralne policije" da ostale Židove drže na uzdi. U jednoj ranijoj verziji etničkog čišćenja, zeloti su objavili da treba smaknuti svakoga tko bi se oženio osobom druge rase. Tijekom godina Isusove službe, promatrači su sigurno primijetili da se u njegovoj skupini nalazio i Simun Zelot. S druge strane, Isusovi društveni kontakti s neznabošcima i strancima, ne spominjući prisposode kao što je ona o milosrdnom Samarićaninu, izazvali bi bijes šovinističkih zelota.

Na drugoj strani, kolaboracionisti su pokušali djelovati unutar sustava. Rimljani su dali ograničenu vlast židovskom savjetu zvanom Sanhedrin, a zauzvrat za svoje privilegije Sanhedrin je surađivao s Rimljanima, dojavljujući svaki znak ustanaka. U njihovu je interesu bilo da spriječe ustanke i nemilosrdnu odmazdu koju bi sigurno izazvali.

Židovski povjesničar Josip Flavije govori o mentalno bolesnom seljaku koji bi u jeku narodnih blagdana vikao "Teško Jeruzalemu!" i uznemiri-

59

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

vao mnoštvo. Sanhedrin ga je pokušao kazniti, ali uzalud, pa su ga predali rimskom upravitelju na teško bičevanje. Izbičevali su ga nasmrt i mir je uspostavljen. Na isti je način Sanhedrin poslao predstavnike da ispituju Ivana Krstitelja i Isusa. Jesu li ozbiljna prijateljstva miru? Ako jesu, treba li ih predati Rimljanima? Kajfa, veliki svećenik, savršeno je prikazao kolaboracionističko gledište riječima: "I ne mislite kako je za vas bolje da jedan čovjek umre za narod, nego da sav narod propadne!"

Saduceji su bili najočitiji kolaboracionisti. Prvo su se helenizirali pod Grcima, zatim su surađivali s

Makabejcima, Rimljanima i sada s Hero-dom. Humanisti po teologiji, saduceji nisu vjerovali u život poslije smrti, niti u božansku intervenciju na ovoj zemlji. Sto se događa, događa se, a kako u budućnosti nema sustava nagrade i kazne, čovjek treba uživati u ograničenom vremenu na zemlji. Iz sjajnih, palačama sličnih domova te srebrnog i zlatnog kuhinjskog posuđa koje su otkrili arheolozi, čini se da su saduceji znali uživati u ovom životu. Od svih stranaka u Palestini, birokratski saduceji mogli su najviše izgubiti iz svake prijetnje prema status quo.

Farizeji, popularna stranka srednjeg staleža često se našla na razmeđu, kad se trebala odlučiti između separatizma i kolaboriranja. Oni su poštovali visoka mjerila čistoće, posebno u pogledu svetkovanja subote, obredne čistoće i točnog vremena blagdana. Židove koji se toga nisu pridržavali smatrali su "neznabošcima", isključivali ih iz mjesnih savjeta, bojkotirali njihove poslove i izbjegavali ih pozivati na obroke i društvene sastanke. Ali i farizeji su već podnijeli svoj dio stradanja: jednom je prigodom u jednom jedinom danu razapeto osamsto farizeja. Premda su žarko vjerovali u Mesiju, farizeji su oklijevali da prebrzo slijede nekog varalicu ili čudotvorca, koji bi zemlji mogao donijeti nesreću.

Farizeji su pažljivo birali svoje bitke izlažući svoj život samo kad je bilo nužno. Jednom prigodom Poncije Pilat prezrivo je odbio poštovati raniji sporazum prema kojemu rimska vojska neće ulaziti u Jeruzalem sa zastavama na kojima je careva slika ("ikona"). Farizeji su to smatrali idolopokloničkim činom. Protestirajući, mnoštvo Židova, većinom farizeja, pet je dana i noći provelo ispred Pilatove palače u nekoj vrsti mirnog prosvjeda, plaćući i moleći ga da promijeni zapovijed. Pilat je naložio da se okupe na hipodromu gdje je u zasjedi čekala vojska pa je zaprijetio da će ubiti svakoga tko ne prestane moljati. Svi su kao jedan pali na

60

PODRIJETLO I OKOLNOST] - ŽIDOVSKI KORIJENI I TLO

lice, otkrili svoje vratove i objavili da će radije umrijeti nego prekršiti svoje zakone. Pilat je popustio.

* * *

Dok sam razmišljao o svakoj ovoj skupini, zaključio sam da bih najvjerojatnije završio u farizejskoj stranci. Divio bih se njihovu pragmatičnom pristupu postojećoj vlasti, uravnoteženom sa spremnošću da se založe za načela. Kao ljudi reda, farizeji su bili dobri građani.* Radikali kao što su bili eseni i zeloti kod mene bi izazvali nervozu; saduceje bih prezirao kao oportuniste. I tako bih, kao simpatizer farizeja, stajao po strani od Isusovih slušatelja, promatrajući ga kako se nosi s gorućim problemima svakidašnjice.

Bi li me Isus pridobio? Koliko god to želim, ne mogu lako odgovoriti na ovo pitanje. Vremenom je Isus uspio uznemiriti sve glavne skupine u Palestini i otuđiti se od njih. On se držao trećeg puta, niti odvajanja niti suradnje, i time je vidljivo promijenio naglasak s Herodova ili Cezarova kraljevstva na Božje kraljevstvo.

U retrospektivi, čini se teško primijetiti nijanse koje su odvajale jednu stranku od druge, ili razumjeti sukob koji bi izbio oko manje važnih elemenata Isusova učenja. Bez obzira na razlike, eseni, zeloti, farizeji i čak saduceji imali su jedan zajednički cilj: sačuvati ono što je izrazito židovsko, bez obzira što to bilo. Tom cilju Isus je predstavljao prijetnju i ja sam siguran da bih je primijetio.

U biti su Židovi podizali ogradu oko svoje kulture u nadi da će svoj mali narod uzvišenih ideala spasiti od pogana koji su ih okruživali. Je li ih Bog mogao osloboditi od Rima kao što ih je nekoć oslobodio od Egipta? Jedna je tradicija obećavala da će, ako se Izrael bude kajao čitavog jednog dana, ili ako bude savršeno svetkovao dvije subote, uskoro slijediti Mesijino izbavljenje. Neko se duhovno buđenje zbivalo, potaknuto sjajnim novim hramom. Sagrađen na širokoj platformi koja je dominirala či-

* Stručnjaci su raspravljali o tome zašto evanđelja bilježe toliko sukoba između Isusa i farizeja, kad je s njima imao mnogo više zajedničkog nego sa saducejima, esenima i zelotima. Jedno je objašnjenje da su evanđelja pisana nekoliko desetljeća poslije Isusove smrti. U to vrijeme je Jeruzalem već bio razoren i druge su stranke u biti nestale. Naravno, pisci evanđelja bili su usmjereni na jedinu preživjelu prijetnju, na farizeje.

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

tavim Jeruzalemom, hram je postao središte nacionalnog ponosa i nada za budućnost.

Upravo u takvoj sredini ja bih, kao drugi Židovi, prosuđivao Isusove izjave o legalizmu, svetkovanju subote i hramu. Kako bih mogao uskladiti svoje poštovanje prema obiteljskim vrijednostima s komentarima kao što je ovaj: "Dođe li tko k meni, a ne mrzi svog oca i majku, ženu i djecu, braću i sestre... ne može biti moj učenik"? Što je Isus time želio reći? Slično tome, za službene uši Sanhedrina izvještaj o primjedbi kao što je bila: "Mogu razvaliti Hram Božji i za tri ga dana sagraditi" nije bilo prazno hvalisanje već oblik hule i čak izdaje, jer je napao upravo ono što je Židove držalo na okupu. Isusova ponuda da čovjeku oprostí grijehe činila im se bizarno neprikladnom, kao da privatna osoba danas ponudi da će nekome izdati putovnicu ili građevinsku dozvolu. Što je on mislio tko je, prisvajajući čitav hramski sustav?

Kako se ispostavilo, židovski strah od kulturnog samoubojstva pokazao se potpuno opravdanim. Ne Isus, već druga karizmatična ličnost podignut će ustanak koji je na kraju, 70. godine, izazvao Rim da razori hram a Jeruzalem sravni sa zemljom. Grad će kasnije biti obnovljen kao rimska kolonija s hramom bogu Jupiteru koji je podignut na mjestu razorenog židovskog hrama. Židovima je pod prijetnjom smrtne kazne bilo zabranjeno ući u grad. Rim je pokrenuo egzil koji neće završiti do našeg naraštaja i on je zauvijek promijenio lice judaizma.

Kušnja - Obračun u pustinji

Evandjelja tvrde da je Isus, Židov koji je odrastao u ruralnoj Galileji, bio nitko drugi do Božji Sin koji je došao s neba boriti se protiv zla. S obzirom na ovu zadaću, odmah se javljaju određena pitanja o Isusovim prioritetima. Na vrhu popisa su prirodne katastrofe: ako je Isus imao moć liječiti bolesti i podizati mrtve, zašto se nije upustio u rješavanje nekoliko makro-problema kao što su potresi i uragani ili možda čitava plejada zlokobnih mutirajućih virusa koji muče zemlju?

Filozofi i teolozi smatraju da je za mnoga od ostalih zemaljskih zala kriva ljudska sloboda, što opet rađa mnoštvo novih pitanja. Imamo li stvarno preveliku slobodu? Imamo slobodu da povrijedimo i ubijamo jedni druge, da vodimo globalne ratove, da opljačkamo svoj planet. čak slobodno prkosimo Bogu time što ćemo živjeti bez sputavanja, kao da ne postoji drugi svijet. Da ušutka kritičare, Isus je u najmanju ruku mogao smisliti nekoliko neoborivih dokaza, koji bi dali odlučnu prednost Bogu. Ovako izgleda da je lako ignorirati ili ne priznati Boga.

Isusov prvi "službeni" čin kao odrasle osobe, kad je otišao u pustinju da se licem u lice suoči s tužiteljem, dao mu je priliku da riješi ove probleme. Sam Sotona je iskušavao Božjega Sina navodeći ga da promijeni pravila i svoje ciljeve ostvari prečacem na blistav način. U pješćanim ravnicama Palestine na kocki je bilo nešto više od Isusova karaktera; na kocki je bila povijest ljudskog roda.

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO * * *

Kad je John Milton napisao nastavak svojeg epa Izgubljeni raj, pretvorio je kušnju, a ne raspeće u najhitniji događaj u Isusovu nastojanju da povrati svijet. U vrtu su muškarac i žena pali na Sotonino obećanje da će se uzdignuti iznad položaja koji im je dodijeljen. Tisućljećima kasnije, drugi predstavnik - Drugi Adam, kako to Pavao kaže - suočio se sa sličnim ispitom, premda neobično izopačenim. Možete li biti poput Boga?, upitao je napasnik u Edenu; Možeš li uistinu biti čovjek?, pitao je napasnik u pustinji.

Kad čitam izvještaj o kušnji, s obzirom na nedostatak očevidaca, postajem svjestan da su sve pojedinosti morale poteći od samoga Isusa. Iz nekog razloga Isus se smatrao obveznim da svojim učenicima otkrije taj trenutak borbe i osobne slabosti. Pretpostavljam da je kušnja bila stvaran sukob, a ne uloga koju je Isus glumio s unaprijed poznatim rezultatom. Isti napasnik koji je našao fatalno mjesto ranjivosti kod Adama i Eve usmjerio je ubojitom preciznošću svoj napad na Isusa. Luka postavlja scenu u lagano dramskom tonu. "Isus se, pun Duha Svetoga, vratio s Jordana i Duh ga četrdeset dana vodio pustinjom, gdje ga je iskušavao đavao. Tih dana nije ništa jeo, te kad oni

istekoše, ogladnje." Kao dva usamljena borca, dva su se svemirska diva sukobila u pustoši. Jedan, koji je tek počeo obavljati svoju zadaću na neprijateljskom teritoriju, stigao je u stanju malaksalosti. Drugi, samouvjeren i na svojem domaćem terenu, preuzeo je inicijativu.

Iznenaduju me pojedinosti kušnje. Sotona je tražio da Isus pretvori kamen u kruh, ponudio mu sva kraljevstva svijeta i poticao ga da skoči s visokog mjesta kako bi isprobao Božje obećanje o fizičkoj sigurnosti. Gdje je u ovim zahtjevima zlo? Ove tri kušnje izgledaju kao Isusova prava, upravo ono što se očekuje od Mesije. Neće li Isus umnožiti kruh za pet tisuća, što je mnogo dojmljivije? On će uz to pobijediti smrt i ponovno ustati da postane Kralj kraljeva. Ove tri kušnje same po sebi nisu se činile zle - ali se u pustinji očito dogodilo nešto od ključne važnosti.

Britanski pjesnik Gerard Manley Hopkins prikazuje kušnju kao neku vrstu sastanka na kojem se Isus i Sotona trebaju upoznati. U neizvjesnosti oko utjelovljenja, Sotona nije bio siguran je li Isus bio običan čovjek ili teofanija, ili možda anđeo s ograničenim silama kao on sam.

66

KUŠNJA - OBRAČUN U PUSTINJI

Izazivajući Isusa da učini čuda, želio je ispitati moći svojeg protivnika. Martin Luther ide dalje, nagađajući da se Isus tijekom svojeg života "ponašao veoma skromno i družio s grešnim ljudima pa ga zbog toga nisu posebno cijenili". Zbog toga "ga je đavao previdio i nije ga prepoznao. Jer đavao je dalekovidan; on traži samo ono što je veliko i uzvišeno, i uz to se vezuje; ne gleda na ono što je maleno i ispod njega".

U evanđeoskim izvještajima dva borca postupaju jedan prema drugome s nekom vrstom opreznog poštovanja, kao dva boksača koji u ringu kruže jedan oko drugoga. Za Isusa je vjerojatno najveći napor bio pristanak da se uopće izloži kušnji. Zašto jednostavno ne uništiti napasnika i time spasiti povijest čovječanstva od njegove pošasti? Isus je oklijevao.

Sa svoje strane Sotona je ponudio da vlast nad svijetom preda u zamjenu za zadovoljstvo što je nadvladao Sina Božjeg. Premda je Sotona pripremio ispite, na kraju je sam pao na njima. Na dva testa Isus se samo trebao dokazati, ali treći je bio pitanje bogoštovlja, na što Bog nikad neće pristati. Kušnja je raskrinkala Sotonu, dok je Bog i dalje ostao pod krinkom. Ako si Bog, rekao je Sotona, zadivi me. Postupaj kako Bog treba postupati. Isus je odgovorio: Samo Bog donosi ovakve odluke, stoga ništa ne činim na tvoju zapovijed.

U lijepim filmovima Wima Wendersa o anđelima [Nebo nad Berlinom; In Weiter Ferne, SoNah!], nebeska bića s djetinjim divljenjem raspravljaju kakav je osjećaj piti kavu i probavljati hranu, osjetiti toplinu i bol, osjetiti kretanje kostura dok hodate, osjetiti dodir drugog ljudskog bića, reći "Ah!" i "Oh!" jer se sve ne zna unaprijed, živjeti prema minutama i satima i tako upoznati sada umjesto vječnosti. U dobi od trideset i nešto godina, kad se prvi put sukobio sa Sotonom u pustinji, Isus je shvatio sve "prednosti" toga što je ljudsko biće. Sasvim se ugodno osjećao u vlastitoj koži. Kad se osvrnem na ove tri kušnje, vidim da je Sotona nudio primamljivo poboljšanje. Iskušavao je Isusa na dobrim stranama ljudskoga života a ne na zlim: da osjeti okus kruha bez podložnosti utvrđenim pravilima gladi i zemljoradnje, da se suoči s rizikom bez prave opasnosti, da uživa u časti i vlasti bez mogućnosti bolnog odbacivanja - ukratko, da nosi kru-

67

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

nu a ne križ. (Za kušnjama kojima se Isus odupro još uvijek čeznu mnogi od nas koji su njegovi sljedbenici.)

Apokrifna evanđelja, koja je crkva proglasila sumnjivima, daju naslutiti kako bi izgledalo da je Isus popustio Sotoninim kušnjama. Ovi izmišljeni izvještaji tvrde da je Isus kao dijete izrađivao glinene vrapce koje je jednim dahom mogao oživjeti, a bacanjem osušenih riba u vodu mogao je čudom učiniti da zaplivaju. Da bi svojim drugovima u igri održao lekciju, pretvarao bi ih u koze, a ljude bi oslijepio ili oglušio da uživa u njihovu ozdravljenju. Apokrifna evanđelja iz drugog stoljeća pandani su suvremenim stripovima o Superboyu i Batgirl. Njihova vrijednost je uglavnom u suprotnosti koju predstavljaju stvarnim evanđeljima, a koja otkrivaju Mesiju koji se čudotvornim silama nije služio u svoju korist. Počevši s kušnjama Isus je pokazao da se ne kani povinovati zemaljskim pravilima.

Za vrijeme snimanja dokumentarca u Izraelu, Malcolm Muggeridge razmišljao je o Isusovoj kušnji: Neobično je što se dogodilo, u pravom trenutku za početak snimanja kad su sjene bile još dugačke a svjetlost tek dovoljna, da sam u blizini primijetio mnoštvo kamenja, sve jednake veličine, koje je sličilo na dobro pečene i smeđe hljebove. Kako je lako Isus mogao ove kamene kruhove pretvoriti u jestive, kao što će kasnije pretvoriti vodu u vino na svadbi! Uostalom, zašto i ne bi? Rimske su vlasti dijelile besplatan kruh da promiču Cezarovo kraljevstvo, a Isus je na ovaj način mogao promicati svoje...

Trebao je samo potvrdno kimnuti i mogao je imati izgrađeno kršćanstvo, ne samo na četirima klimavim evanđeljima i poraženom čovjeku razapetome na križ, već na osnovi zdravih društvoekonomskih planova i načela... Svaka se utopija mogla ostvariti te obistinili svaka nada i svaki san. Kakav bi dobrotvor Isus bio! Prihvaćen podjednako na londonskom ekonomskom fakultetu i harvardskoj poslovnoj školi; s kipom na Parliament Squareu i s još jednim na Capitol Hillu i na Crvenom trgu... Umjesto toga, odbio je ponudu, uz obrazloženje da se treba pokloniti samo Bogu.

Kako to Muggeridge vidi, iskušenje se vrtilo oko pitanja koje je za Isusove zemljake bilo na prvome mjestu: kako bi trebao izgledati Mesija?

68

KUŠNJA - OBRAČUN U PUSTINJI

Narodni Mesija koji bi pretvarao kamenje u kruh da nahrani mnoštvo? Torin Mesija koji bi stajao na vrhu hrama? Kraljevski Mesija koji ne bi vladao samo nad Izraelom nego nad svim zemaljskim kraljevstvima? Ukratko, Sotona je Isusu ponudio priliku da bude gromoviti Mesija kojeg mislimo da želimo. U Muggeridgeovu opisu svakako sam prepoznao Mesiju kojeg bih ja želio.

Mi želimo sve drugo samo ne Mesiju patnika - a to je u određenom smislu i Isus želio. Sotona je bio sasvim blizu s prijedlogom da se Isus baci s najvišeg mjesta da provjeri Božju brigu. Ta će se kušnja ponovno pojaviti. Jednom, u nastupu ljutnje, Isus je Petra oštro ukorio: "Nosi se od mene, sotonu!" - rekao je, "... jer ti nije na pameti što je Božje, nego što je ljudsko!" Petar je ustuknuo pred Isusovim pretkazivanjem patnje i smrti - "Bože sačuvaj, Gospodine! Ne, to se tebi ne smije dogoditi!" - i ta instinktivna zaštitna reakcija izazvala je Isusa. On je u Petrovim riječima ponovno čuo Sotonino zavodničko iskušavanje da izabere lakši put.

Prikovan na križ Isus će ovo posljednje iskušenje čuti ponovljeno kao izrugivanje. Jedan od zločinaca se rugao: "Nisi li ti Krist? Spasi sebe i nas!" Promatrači su dobacivali: "Neka sada siđe s križa pa ćemo povjerovati u nj... Neka ga sad [Bog] izbavi ako mu omilje!" Ali nije bilo spašavanja, ni čuda, ni lake, bezbolne smrti. Da bi spasio druge, jasno je, nije mogao spasiti sebe. Ovu je činjenicu morao znati kad se suočio sa Sotonom u pustinji.

* * *

Što se mojih iskušenja tiče, sklon sam uobičajenim porocima požude i pohlepe. Međutim, kad razmišljam o Isusovim kušnjama, shvaćam da su one bile usmjerene na razlog njegova dolaska na zemlju, na njegov "stil" djelovanja. U biti je Sotona mamio Isusa ubrzanim ostvarenjem njegove zadaće. Mogao je zadobiti mnoštvo stvaranjem kruha po potrebi i preuzeti vlast nad svjetskim kraljevstvima, a pritom se sačuvati od opasnosti. "Zašto tako sporo vučeš noge prema onome što je najbolje?", rugao se Sotona u Miltonovu spjevu.

Prvi put sam ovu misao našao u spisima Dostojevskoga, koji je prizor kušnje učinio središtem svojeg velikog romana Braća Karamazovi. Agnostički brat Ivan Karamazov piše pjesmu nazvanu "Veliki Inkvizitor",

69

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

smještenu u Sevillei šesnaestog stoljeća, kad je inkvizicija bila na samome vrhu. Prema pjesmi, prurušeni Isus posjećuje grad u vrijeme kad na lomači svakodnevno spaljuju krivovjerce. Veliki Inkvizitor, inače kardinal, "starac od gotovo devedeset godina, visok i uspravan, smežurana lica i upalih očiju", prepoznaje Isusa i baca ga u zatvor. Ovdje njih dvojica razgovaraju u prizoru koji namjerno podsjeća na Isusovo iskušenje u pustinji.

Inkvizitor ima optužbu: time što je odbio kušnju, Isus je protratio tri najveće sile koje su mu bile na

raspolaganju, "čudo, tajanstvenost i vlast". Trebao je poslušati Sotonin savjet i učiniti traženo čudo kako bi povećao svoj ugled u narodu. Trebao je prihvatiti ponudu vlasti i moći. Zar Isus nije shvatio da ljudi više od svega žele štovati ono što je uspostavljeno bez osporavanja? "Umjesto da zavladaš čovjekovom slobodom, ti si je proširio i duhovno kraljevstvo ljudskog roda njome zauvijek opteretio. Želio si čovjekovu slobodnu ljubav, da te dragovoljno slijedi, da ga potakneš i osvojiš." Time što se odupro Sotoninoj kušnji da se ne obazire na čovjekovu slobodu, Inkvizitor smatra da je Isus učinio da ga se suviše lako odbaci. Odrekao se svoje najveće prednosti: moći da nametne vjeru. Na sreću, nastavlja lukavi Inkvizitor, crkva je prepoznala zabludu i ispravila je i otad se oslanja na čuda, tajanstvenost i vlast. Inkvizitor mora zbog toga još jednom pogubiti Isusa da ne ometa rad crkve.

Ovaj prizor iz romana Braća Karamazovi ima poseban značaj zato što su se u Rusiji, u vrijeme nastanka ovog romana, organizirali komunistički revolucionari. Kako je Dostojevski primijetio, i oni će ovu tehniku posuditi od crkve. Obećali su da će pretvoriti kamenje u kruh, jamčiti zaštitu i sigurnost svim građanima u zamjenu za nešto vrlo jednostavno: svoju slobodu. Komunizam će postati novom crkvom u Rusiji, isto tako utemeljenoj na čudu, tajanstvenosti i vlasti.

Više od stoljeća nakon što je Dostojevski napisao ovaj jezivi dijalog o vlasti i slobodi, imao sam priliku posjetiti njegovu domovinu i osobno vidjeti posljedice sedam desetljeća komunističke vladavine. Otišao sam u Rusiju u studenom 1991. godine, kad se sovjetsko carstvo urušavalo, kad je Mihail Gorbačov odstupio pred Borisom Jeljcinom i kad je čitava zemlja nastojala ponovno otkriti sebe. Željezni stisak sile popustio je i narod je sada uživao u slobodi da govori što god želi.

70

KUŠNJA - OBRAČUN U PUSTINJI

Živo se sjećam sastanka s urednicima Pravde, bivšeg službenog glasnogovornika Komunističke partije. Pravda je kao i svaka druga ustanova ropski služila komunističkoj "crkvi". Međutim, sada je naklada Pravde drastično pala (od jedanaest milijuna na sedamsto tisuća) zajedno s padom komunizma. činilo se da su urednici Pravde ozbiljni, iskreni, u potrazi - i potreseni do srži. Toliko potreseni da su sada tražili savjet od emisara jedne religije koju je njihov osnivač podrugljivo nazvao "opijumom za narod".

Urednici su sjetno primijetili da kršćanstvo i komunizam imaju mnoge zajedničke ideale: jednakost, zajedništvo, pravdu i rasni sklad. Ali su morali priznati da je marksističko ostvarenje ove vizije proizvelo najstrašnije noćne more koje je svijet ikada vidio. Zašto?

"Mi ne znamo kako pokrenuti ljude da pokažu sažaljenje", rekao je glavni urednik. "Pokušali smo skupiti novac za djecu u černobilu, ali prosječni ruski građanin svoj će novac radije potrošiti na piće. Kako vi popravljate i motivirate ljude? Kako uspijevate da postanu dobri?"

Sedamdeset i četiri godine komunizma dokazale su izvan svake sumnje da se dobrota ne može nametnuti zakonom iz Kremlja i provesti oružjem. Teška je ironija da pokušaji prisiljavanja na moralnost obično proizvode prkosne podanike i vladare tirane koji gube svoju moralnu jezgru. Napustio sam Rusiju sa snažnim osjećajem da bi za nas kršćane bilo dobro da ponovno naučimo temeljne lekcije iz Isusovih kušnji. Dobrotu nije moguće nametnuti izvana, odozgo prema dolje; ona mora rasti iznutra, sa samoga dna.

Iskušenje u pustinji otkriva temeljnu razliku između Božje i Sotoni-ne sile. Sotona ima moć da prisili, zasljepi, da nametne poslušnost, da uništi. Ljudi su mnogo toga naučili od te sile i vlasti obilno crpe iz njezina spremišta. S bičem ili pendrekom ili s AK-47 ljudska bića mogu prisiliti druga ljudska bića da učine sve što žele. Sotonina sila djeluje izvana i vrši prisilu.

Nasuprot tome, Božja sila djeluje iznutra i ne vrši prisilu. "Ne možeš čovjeka podjarmiti čudom niti očekivati slobodno izražavanje vjere ako nije zasnovana na čudu", rekao je Inkvizitor Isusu u romanu Dostojevskog. Takva sila može ponekad izgledati kao slabost. U odlučnosti da nježno preobražava iznutra prema van i u nepopustljivoj ovisnosti o ljudskom izboru, Božja sila može izgledati kao neka vrsta abdikacije. Kao što

71

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

je svakom roditelju i zaljubljenj osobi poznato, ljubav može izgubiti moć ako je voljena osoba

odlučila da je prezrivo odbije.

"Bog nije nacist", rekao je Thomas Merton. Svakako nije. Gospodar svemira postat će njegova žrtva, bespomoćan pred odredom vojnika u vrtu. Bog se učinio slabim samo iz jednog razloga: da ljudskim bićima omogući da slobodno odluče što će učiniti s njim.*

Soren Kierkegaard pisao je o Božjem nježnom dodiru: "Svemogućí koji na ovaj svijet može spustiti svoju tešku ruku, može svoj dodir učiniti tako lakim da stvorenje dobije nezavisnost." Priznajem, ponekad bih volio da Bog upotrijebi jači dodir. Moja vjera pati od prevelike slobode, od suviše iskušenja da ne vjerujem. Ponekad bih želio da me Bog svlada, da nadvlada moje sumnje sigurnošću, da pruži konačne dokaze svojega postojanja i brige.

Želio bih da Bog preuzme aktivniju ulogu u ljudskim zbivanjima. Da je pružio ruku i samo prstom maknuo Saddama Husseina s prijestolja, koliko bi života bilo spašeno u Zaljevskom ratu? Da je to isto učinio s Hitle-rom, koliko bi Židova bilo pošteđeno? Zašto Bog ništa ne poduzima?

Volio bih da Bog preuzme aktivniju ulogu u mojem osobnom životu. Želim brze i spektakularne odgovore na svoje molitve, ozdravljenje od bolesti, zaštitu i sigurnost za moje voljene. Želio bih imati Boga bez dvosmislenosti, Nekoga na koga mogu uprijeti prstom zbog mojih sumnjičavih prijatelja.

Kad o tome razmišljam, prepoznajem u sebi tanki, šuplji odjek izazova koje je Sotona dobio Isusu prije dvije tisuće godina. Bog se danas opire ovim iskušenjima kao što im se Isus opro na zemlji, i umjesto toga odlučuje se za sporiji, nježniji put. Prema riječima Georgea MacDonalda:

* U drami Dorothea Savers *The Man Born to Be King* (čovjek rođen za kralja), kralj Herod govori magima: "Ne možete vladati ljudima ljubavlju. Kad nađete svoga kralja, recite mu to. Samo će troje vladati ljudima - strah, pohlepa i obećanje sigurnosti." Kralj Herod je poznao rukovodeća načela po kojima Sotona djeluje, ona ista koja je Isus' odbio u pustinji.

72

KUŠNJA - OBRAČUN U PUSTINJI

Umjesto da božanskom snagom uništi silu zla; umjesto prinudne pravde i uništenja zlih; umjesto stvaranja mira na zemlji pomoću vladavine savršenog kneza; umjesto okupljanja jeruzalemske djece pod svoja krila željela to ona ili ne, i njihova spašavanja od užasa koji su izazvali tjeskobu u njegovoj proročkoj duši - pustio je da zlo vrši svoju volju dok živi; zadovoljio se sporim, neohrabrujućim putevima stvarne pomoći; da ljude čini dobrima, da istjera, a ne samo kontrolira Sotonu...

Voljeti pravednost znači pomoći joj da raste, a ne koristiti je za odmazdu... On se opirao svakom poticaju da radi brže za manje dobro.

"Jeruzaleme, Jeruzaleme", uskliknuo je Isus u prizoru na koji aludira MacDonald. "Koliko li puta htjedoh okupiti djecu tvoju kao što kvoč-ka okuplja piliće pod krila, i ne htjedoste." Učenici su predložili Isusu da zapovjedi ognju da siđe s neba i uništi neskrušene gradove; nasuprot tome, Isus je svojim usklikom izrazio bespomoćnost, zapanjujuće "kad bi bar" sišlo je s usana Božjeg Sina. On se nije nametao onima koji to nisu željeli.

Što više upoznajem Isusa to sam više pod dojmom onoga što je Ivan Karamazov nazvao "čudom obuzdavanja". čuda koja je Sotona predlagao, znakovi i čuda koje su farizeji zahtijevali, konačni dokaz za kojim čeznem - sve ovo ne bi predstavljalo ozbiljnu prepreku za svemogućeg Boga. Više začuđuje njegovo odbijanje da se pokaže i nadvlada. Božje strašno nastojanje na čovjekovoj slobodi tako je neograničeno da nam je dao snagu da živimo kao da on ne postoji, da mu pljujemo u lice, da ga razapne-mo. Sve to je Isus morao znati kad se u pustinji suočio s napasnikom, usmjeravajući svoju veliku snagu na obuzdavanje.

Vjerujem da Bog nastoji na takvom obuzdavanju jer nikakav pirotehnički prikaz svemoći neće postići odgovor za kojim čezne. Premda moć može prisiliti na poslušnost, samo ljubav može izazvati odgovor ljubavi, a to je upravo ono što je Bog želio od nas i što je razlog zbog kojeg nas je stvorio. "A ja kad budem uzdignut sa zemlje, sve ću privući k sebi", rekao je Isus. U slučaju da nismo shvatili što želi reći, Ivan dodaje: "To reče da označi kakvom će smrću umrijeti." U Božjoj je prirodi davanje sebe; on svoje pozive zasniva na požrtvovnoj ljubavi.

Sjećam se kako sam jednog poslijepodneva u Chicagu sjedio na terasi nekog restorana, slušajući

utučena čovjeka koji je pričao o svom odluta-

73

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

lom sinu. Jake, njegov sin, nije mogao zadržati ni jedan posao. Sav je novac trošio na alkohol i droge. Rijetko je kad dolazio kući i roditeljima je donosio malo radosti a mnogo jada. Jakeov otac opisao mi je osjećaj svoje bespomoćnosti riječima vrlo sličnima onima koje je Isus upotrijebio za Jeruzalem. "Kad bih ga bar mogao vratiti, zakloniti i pokušati mu pokazati koliko ga volim", rekao je. Onda je zastao nastojeći da zavlada svojim glasom i dodao: "Neobično je, premda me on odbija, Jakeova mi ljubav znači više nego ljubav moje drugo troje odgovorne djece. čudnovato, zar ne? Eto, takva je ljubav."

Osjećam da je u toj posljednjoj rečenici u nekoliko riječi više uvida u tajnu Božjeg suzdržavanja nego što sam je našao u bilo kojoj knjizi o teo-diceji. Zašto se Bog zadovoljava sporim, nehrabrujućim načinom da potakne rast pravednosti umjesto da je osveti? Eto, takva je ljubav. Ljubav ima vlastitu moć, jedinu silu koja je u stanju osvojiti ljudsko srce.

* * *

Premda odbijen u sve tri kušnje, Sotona je vjerojatno napustio mjesto sukoba smijuljeći se. Isusovo odlučno odbijanje da se ravna prema Sotoni-nim pravilima značilo je da se Sotona i dalje može ravnati po tim pravilima. Uostalom, još je uvijek imao na raspolaganju kraljevstva ovog svijeta, a sada je naučio lekciju o Božjem obuzdavanju. Božje obuzdavanje pruža priliku onima koji se protive Bogu.

Naravno, doći će do drugih okršaja. Isus bi silom istjerivao demone, ali Duh kojim ih je nadomjestio bio je daleko manje posesivan i uvijek ovisan o volji opsjednute osobe. Bilo je obilje prigoda za pakost: Isus je to priznao kad je Božje kraljevstvo koje raste usred zla usporedio s pšenicom koja raste među korovom.

S gledišta Sotonina, Isusove kušnje bile su novo produženje života. Djeca iz Gospodara muha (Lord of the Flies)* mogla su duže lutati po otoku, naizgled slobodna od autoriteta odraslih. Osim toga, mogla su optužiti Boga ako bi nešto pošlo krivo. Ako Bog uporno propušta reagirati dok

* U Goldingovu prvom romanu Gospodar muha iz 1954. djeca školske dobi nakon brodoloma na jednom pacifičkom otoku tijekom atomskog rata ponovno pokazuju čovjekov pad u grijeh kad njihovi odnosi iz nedužnog drugarstva prijeđu u totalitarni pokolj.

74

KUŠNJA - OBRAČUN U PUSTINJI

se odvijaju đavolje pakosti kao što su križarski ratovi i holokaust, zašto ne okriviti Roditelja umjesto djece?

čini mi se da je Isus odbijanjem kušnji u pustinji stavio na kocku Božji ugled. Bog je obećao da će jednoga dana obnoviti savršenstvo zemlje, ali što u međuvremenu? Močvara ljudske povijesti, brutalnost, čak i u crkvenoj povijesti, buduća apokalipsa - je li sve to vrijedno božanskog suzdržavanja? Otvoreno rečeno, je li čovjekova sloboda vrijedna te cijene?

Nitko tko živi usred procesa obnove, a ne na njegovu kraju, ne može pošteno odgovoriti na to pitanje. Sve čega se mogu sjetiti jest da je Isus, usamljeni borac koji se sučelice silovito sukobio sa Zlom da ga uništi, izabrao drukčiji put. Za njega je očuvanje slobodne volje po zlu poznate vrste izgledalo vrijedno cijene. Odluka nije mogla biti laka, jer je uključivala njegovu vlastitu patnju kao i patnju njegovih sljedbenika.

Kad ispitujem ostatak Isusova života, vidim da je način obuzdavanja uspostavljen u pustinji bio prisutan u cijelom njegovu životu. Nikako ne mogu zamisliti da je Isus nekoga nagovarao. Umjesto toga, isticao je posljedice izbora, a onda odluku prepuštao drugoj strani. Na pitanje jednog bogataša odgovorio je beskompromisno i zatim ga pustio da ode. Marko umjesno dodaje ovaj komentar: "Isus ga nato pogleda, zavoli ga..." Isus je imao realnu spoznaju o tome kako će ga svijet primiti: "Razmahat će se bezakonje i ohladnjeti ljubav mnogih."

Ponekad se služimo izrazom "kompleks spasitelja" da opišemo nezdravi sindrom opsjednutosti rješavanjem problema drugih ljudi. Međutim, znakovito je da je pravi Spasitelj bio potpuno slobodan od takvog kompleksa. Nije bio pod pritiskom da za svog života obrati čitav svijet ili da

liječi ljude koji nisu bili spremni za liječenje. Prema Miltonu, Isus je to "prikazivao na humaniji način, više nebeski, / privlačnim riječima da osvoji spremna srca, / puštajući da uvjeravanje govori umjesto straha".

Ukratko, Isus je pokazao nevjerojatno poštovanje prema čovjekovoj slobodi. Kad je Sotona tražio priliku da kuša Petra i da ga rešeta kao pšenicu, ni tada Isus nije odbio zahtjev. Njegov je odgovor glasio: "Ali ja sam molio za tebe da ne malakše tvoja vjera." Kad mu je mnoštvo okrenulo leđa i kad su ga mnogi učenici napustili, Isus je Dvanaestorici gotovo tugaljivo rekao: "Da možda i vi ne kanite otići?" Kad se njegov život kretao prema kobi u Jeruzalemu, raskrinkao je Judu, ali nije pokušao spriječiti njegovo zlodjelo - i to je posljedica obuzdavanja.

75

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

"Hoće li tko za mnom,... neka uzme svoj križ i neka ide za mnom", rekao je Isus u svojem najmanje manipulativnom pozivu koji je ikad uputio.

* * *

Iznenadila me ova osobina obuzdavanja kod Isusa - mogli bismo je gotovo nazvati božanskom plašljivošću. Obradujući izvještaj o Isusu u evanđeljima, shvatio sam da sam od njega očekivao iste osobine koje sam sreo u južnoj fundamentalističkoj crkvi svojeg djetinjstva. Tamo sam se često osjećao žrtvom emocionalnog pritiska. Doktrina se servirala u stilu "Vjeruj i ne postavljaš pitanja!" Služeći se silom čuda, tajanstvenosti i vlasti, crkva nije ostavljala mjesto sumnji. Također sam upoznao manipulativne tehnike za "zadobivanje duša"; neke od njih su uključivale pogrešno prikazivanje samoga sebe osobi s kojom sam razgovarao. Ali mi nikako ne polazi za rukom da ijednu od tih osobina nađem u Isusovu životu.

Ako ispravno čitam crkvenu povijest, mnogi Isusovi sljedbenici popustili su upravo onim kušnjama kojima je Isus odolio. Dostojevski je oštroumno prikazao prizor kušnje u ćeliji za mučenje Velikog Inkvizitora. Kako je crkva, osnovana od onoga koji je odolio kušnji, mogla provesti inkviziciju nametanja vjerovanja koje je trajalo pola milenija? U međuvremenu, u nešto blažoj protestantskoj verziji u Ženevi, dužnosnici su pohađanje crkve proglasili obveznim, a odbijanje primanja euharistije zločinom. I tu su krivovjerce spaljivali na lomači.

Na svoju sramotu, kršćanska povijest otkriva neprestane pokušaje da se poboljša Kristov put.

Ponekad se crkva udružuje s vlastima, što nudi prečac do moći. "Štovanje uspjeha je općenito oblik štovanja idola koje davao neumorno njeguje", pisao je Helmut Thielicke o početnoj zanese-nosti njemačke crkve Hitlerom. "U prvim godinama nakon 1933. mogli smo primijetiti gotovo sugestivno primoravanje koje proizlazi iz velikog uspjeha i kako su pod utjecajem ovih uspjeha ljudi, čak i kršćani, prestali pitati u čije ime i po kakvu cijenu..."

Ponekad crkva proizvodi svoje vlastite mini-Hitlere, ljude s imenima kao Jim Jones i David Koresh, koji predobro razumiju moć koju predstavljaju čuda, tajanstvenost i autoritet. A ponekad crkva jednostavno posuđuje sredstva manipulacije koja su usavršili političari, trgovci i stručnjaci 4 za izradu reklama.

76

KUŠNJA - OBRAČUN U PUSTINJI

U prepoznavanju ovih nedostatak sam brz. Ali kad se okrenem od crkvene povijesti i ispitam sebe, ustanovim da sam i ja ranjiv na takve kušnje. Nedostaje mi snaga volje da se oprem prečacu rješavanja ljudskih potreba. Nedostaje mi strpljenje da dopustim Bogu da djeluje polako, na "gentlemanski" način. Želim sam preuzeti kontrolu, prisiliti druge da pomognu ostvariti ciljeve u koje vjerujem. Spreman sam odreći se određenih sloboda za jamstvo sigurnosti i zaštite. Spreman sam odreći se i mnogo više toga za priliku da ostvarim svoje ambicije.

Kad osjetim kako se u meni javljaju ove kušnje, vraćam se izvještaju o Isusu i Sotoni u pustinji. Isus je otporom Sotoninim kušnjama sačuvao za mene upravo onu slobodu koju imam kad se suočim s vlastitima. Molim se za povjerenje i strpljenje koje je Isus pokazao. I radujem se što, kako stoji u Hebrejima, "nemamo takva Velikog svećenika koji ne bi mogao biti supatnik u našim slabostima, nego poput nas iskušavana svime, osim grijehom. Doista, u čemu je iskušan trpio, može iskušavana-nima pomoći."

Pojava - Što bih ja zamijetio?

Sve u vezi s Kristom iznenađuje me. Njegov duh me zadivljuje, a njegova me volja zbunjuje. Između njega i svih drugih na svijetu, nema ničeg s čime bi se mogao usporediti. On je uistinu biće za sebe... Uzalud istražujem u povijesti da nađem nekoga sličnog Isusu, ili nešto što bi bilo približno slično evanđelju. Ni povijest, ni ljudski rod, ni razdoblja, ni priroda, ne nude mi ništa s čime bih to usporedio ili objasnio. Sve je izuzetno.

Napoleon

Pojava - Sto bih ja zamijetio?

Apostolsko vjerovanje brzo prolazi kroz Isusov život u jednom odlomku, koji počinje s njegovim rođenjem i odmah prelazi na njegovu smrt, silazak u pakao i uzašašće na nebo. Samo trenutak - ne manjka li nešto? Što se dogodilo u razdoblju između njegova rođenja od Djevice Marije i stradanja pod Poncijem Pilatom? Nekako sve što je Isus rekao i učinio u trideset i tri godine na zemlji kao da je zanemareno u nastojanju da se protumači njegov život. Kako je proveo vrijeme na zemlji?

Uspomene iz nedjeljne škole zapravo oslabljuju moja nastojanja da zamislim Isusov svakidašnji život, jer je bio prikazan beživotnim prizorima na flanelografu.

Evo ga gdje poučava. Ovdje drži janje. Sada razgovara sa Samarićan-kom, a evo, još jedan razgovor s čovjekom koji se zove Nikodem. Najaktivniji prizor bio je prikaz učenika u njihovim minijturnim čamcima kako poskakuju na plavom moru flanelografa. Sjećam se prizora Isusa koji stoji u hramu s bičem u ruci, ali to se nije slagalo ni sa čime što sam učio o njemu. Svakako ga nikad nisam vidio da prisustvuje nekoj zabavi. U nedjeljnoj školi mogao sam naučiti činjenice o Isusovu životu, ali kao osoba ostao je udaljen i dvodimenzionalan.

Filmovi o Isusu pomogli su mi da oživi. Neki od njih, kao Zeffirellijev Isus iz Nazareta, silno se trude da stvore ozračje sukladno evanđeoskim izvještajima. Nasuprot smirenim prizorima na flanelografu, filmovi pokazuju Isusa na djelu, okružena nemirnim promatračima koji se naguravaju kako bi ga bolje vidjeli i koji mu dodijavaju svojim zahtjevima.

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

Kad gledam te filmove, pa se vratim evanđeljima, pokušavam preuzeti svoju omiljenu ulogu novinara ili bar njezin ekvivalent iz prvog stoljeća. Stojim po strani, slušam i pravim zabilješke, s namjerom da u svojim izvještajima uhvatim nešto od tog Isusa, dok sam istovremeno svjestan kako utječe na mene osobno. Što vidim? Što me se doima? Što me zbunjuje? Kako ga mogu prenijeti svojim čitateljima?

Ne mogu početi kako obično počinjem kad izvješćujem o nekome, opisivanjem njegova izgleda. Nitko ne zna kako je izgledao. Prvi polurea-listični Isusovi portreti pojavili su se tek u petom stoljeću i bili su čisto nagađanje; dotad su ga Grci prikazivali kao mladu osobu bez brade, sličnu bogu Apolonu.

Godine 1514. netko je izradio krivotvoreni dokument pod imenom Publija Lentulija, rimskog upravitelja koji je naslijedio Poncija Pilata; on sadrži ovaj opis Isusa:

Visok je, pristao i ljubazna i dostojanstvena ponašanja; boju kose je teško usporediti s nekom drugom, a pada u valovitim uvojcima... razdijeljena je na tjemenu i spušta se naprijed po običaju nazireja; čelo mu je visoko, veliko i dostojanstveno; obrazi su bez mrlja i bora, prelijepe rumene boje; nos i usta su oblikovani u savršenoj simetriji; brada, čija boja odgovara boji kose, seže ispod brade i u sredini je razdijeljena u rašlje; oči su mu veoma plave, bistre i smirene...

Prepoznajem tog Isusa s uljane slike koja visi na betonskim zidovima crkve iz moga djetinjstva. No krivotvoritelj se izdao sljedećom rečenicom: "Nitko ga nije vidio da se smije." Je li on čitao ista evanđelja koja sam ja čitao, dokumente u kojima nema ni jedne riječi o Isusovoj fizičkoj pojavi, ali opisuju kako vrši svoje prvo čudo na svadbi, kako daje zgodne nadimke svojim učenicima i kako nekako dolazi na glas kao "izjelica i vinopija"? Kad su sveti ljudi kritizirali njegove učenike zbog

nemara u duhovnim stvarima, Isus je odgovorio: "Mogu li svatovi postiti dok je zaručnik s njima?" Od svih mogućih slika koje je mogao primijeniti na sebe, Isus se opredijelio za sliku zaručnika čije vedro raspoloženje veseli sve sudionike svadbe.

82

POJAVA - ŠTO BIH JA ZAMIJETIO?

Jednom sam u razredu pokazao desetak umjetničkih dijapozitiva koji na više načina prikazuju Isusa - kao Afrikanca, Koreanca, Kineza - i zatim tražio da opišu kako je po njihovu mišljenju Isus izgledao. U biti su svi tvrdili da je bio visok (što se baš nije moglo reći za Židova iz prvog stoljeća), većina je rekla da je bio zgodan, ali nitko nije rekao da je bio debeo. Pokazao sam im BBC-ev film o Kristovu životu, u kojem je Krista glumio jedan punašan glumac; neki u razredu to su smatrali uvredljivim. Nama je draži visok, privlačan i, prije svega, vitak Isus.

Prema jednoj predaji iz drugog stoljeća, Isus je bio grbavac. U srednjem vijeku među kršćanima bilo je rašireno uvjerenje da je Isus bolovao od gube. Većina kršćana danas bi ovakve ideje smatrala odbojnim i možda čak krivovjernim. Zar nije bio savršen primjerak ljudskog roda? Ali u čitavoj Bibliji mogu naći samo jedan fizički opis, proročanstvo napisano stotinama godina prije Kristova rođenja. Evo Izaijina opisa usred ulomka kojeg Novi zavjet primjenjuje na Isusov život:

Kao što se mnogi užasnuše vidjevši ga - tako mu je lice bilo neljudski iznakaženo te obličjem više nije naličio na čovjeka... Ne bijaše na njem ljepote ni sjaja da bismo se u nj zagledali, ni ljupkosti da bi nam se svidio. Prezren bješe, odbačen od ljudi, čovjek boli, vičan patnjama, od kog svatko lice otklanja, prezren bješe, odvrnut.

Zbog šutnje evanđelja mi ne možemo sa sigurnošću odgovoriti na temeljno pitanje o Isusovu izgledu. To je dobro, uvjeren sam. Naš idealizirani prikaz Isusa govori više o nama nego o njemu. Oko njega nije bilo natprirodnog sjaja: Ivan Krstitelj je priznao da Isusa nikad ne bi prepoznao da nije bilo posebnog otkrivenja. Prema Izaiji, mi ne možemo ukazivati na njegovu ljepotu ili veličanstvenost, ili bilo što drugo u njegovoj pojavi, da objasnimo njegovu privlačnost. Ključ se nalazi negdje drugdje.

* * *

Prelazim s tjelesne pojave da razmotrim kakav je Isus bio kao osoba. Kakve bi ocjene dobio na testu profila osobnosti?

Osobnost koja se pojavljuje u evanđeljima znatno se razlikuje od slike Isusa s kojom sam odrastao, slike koju sada prepoznajem u nekim starijim

83

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

holivudskim filmovima o Isusu. U njima Isus govori svoj tekst jednolično i bez emocije. On korača kroz život kao jedina smirena ličnost među mnoštvom smetenih statista. Ništa ga ne uzbuđuje. On dijeli mudrost jednoličnim, odmjerenim tonovima. On je, ukratko rečeno, Isus Prozak.

Nasuprot tome, evanđelja prikazuju čovjeka koji je bio toliko kariz-matičan da su ljudi bili spremni sjediti neprekidno tri dana, bez hrane, samo da čuju njegove zanimljive i uzbuđujuće riječi. On izaziva uzbuđenje, nagoni je ispunjen "smilovanjem" ili "sažaljenjem". Evanđelja otkrivaju čitavu lepezu Isusovih emotivnih reakcija: iznenadno suosjećanje prema osobi s gubom, veselje zbog uspjeha učenika, eksplozija srdžbe zbog bezosjećajnih legalista, tuga zbog nepokajanog grada i onda oni strašni povici tjeskobe u Getsemaniji i na križu. Imao je gotovo neiscrpno strpljenje s pojedincima, ali uopće nije imao strpljenja prema institucijama i nepravdi.

Jednom sam u tihom odmaralištu prisustvovao seminaru za muškarce, kojemu je bio cilj da pomogne ljudima "da se upoznaju sa svojim emocijama" i oslobode restriktivnih stereotipa muškosti. Dok sam sjedio u maloj skupini, slušajući druge kako pričaju o svojoj borbi da prikažu sebe i dozive istinsku intimnost, shvatio sam da je Isus svojim životom prikazao ideal muškosti koji i nakon devetnaest stoljeća izmiče većini muškaraca. Najmanje je triput zaplakao pred svojim učenicima. Nije skrivao svoje suze niti oklijevao tražiti pomoć: "Duša mi je nasmrt žalosna", rekao im je u Getsemaniji; "Ostanite ovdje i bdijte sa mnom!" Koliko bi se moćnih vođa danas pokazalo tako ranjivima?

Nasuprot većini muškaraca koje poznajem, Isus je volio pohvaliti druge. Kad je učinio čudo, često

bi zaslugu za to prenio na primatelja: "Vjera te tvoja spasila." Natanaela je dočekaio riječima: "Evo istinitog Izraelca u kojem nema prijevare!" O Ivanu Krstitelju rekao je da nema većega rođenog od žene. Nepostojanom Petru promijenio je ime u "Stijena". Kad mu je jedna ponizna žena rasipnim činom ukazala odanost, Isus ju je branio od kritičara i rekao da će se zauvijek govoriti o njezinoj darežljivosti.

Evandjelja pokazuju da je Isus brzo uspostavljao vezu s ljudima koje bi sreo. Bilo da je razgovarao sa ženom na zdencu, vjerskim vođom u vrtu ili s ribarom pored jezera, on je odmah prelazio na srž stvari i poslije nekoliko kratkih rečenica razgovora ovi su ljudi povjerovali Isusu svoje \ najskrivenije tajne. Ljudi su danas skloni rabine i "svete ljude" držati na

84

/

POJAVA - ŠTO BIH JA ZAMIJETIO?

pristojnoj udaljenosti, ali Isus je iz ljudi izvlačio nešto drugo, toliku žudnju da su se okupljali oko njega samo zato da bi dotakli njegovu odjeću.

Romansijerka Marv Gordon spominje Isusovu osjetljivost prema ženama i djeci kao jednu od glavnih značajki koja ju je privukla: "Nema sumnje da je on jedini srdačan junak u književnosti. Tko je u stanju zamisliti srdačnog Odiseja, Eneju?" Na Isusove riječi upućene jeruzalemskim kćerima: "Jao trudnicama i dojiljama u to vrijeme", Gordonova odgovara: "Znam da sam htjela imati djecu; osjećala sam da su ove riječi upućene meni. Sada mislim: koliko bi muškaraca uzelo u obzir teškoće trudnoće i dojenja?"

Isus nije mehanički slijedio popis "stvari koje danas trebam obaviti" i sumnjam da bi cijenio naše suvremeno naglašavanje točnosti i preciznog rasporeda. Prisustvovao je svadbama koje su trajale danima. Dopuštao je da ga uznemiruje neka "nevažna osoba" koju bi sreo, bilo da se radilo o ženi koja je krvarila pa je potajno dotaknula njegovu odjeću ili o slijepom prosjaku koji je od sebe napravio gnjavatora. Dva svoja najupečatljivija čuda (uskrснуće Lazarovo i Jairove kćeri) učinio je zato što je prekasno stigao da izliječi bolesnika.

Isus je bio "čovjek za druge", kako je to odlično rekao Bonhoeffer. Bio je slobodan - slobodan za druge. Prihvatio bi gotovo bilo čiji poziv na večeru, pa zbog toga nijedna javna osoba nije imala raznolikiji popis prijatelja, od bogatih ljudi, rimskih satnika i farizeja do ubirača poreza, prostitutki i žrtava gube. Narod je volio biti s Isusom; tamo gdje je bio on, bila je radost.

Pa ipak, bez obzira na sve ove osobine koje ukazuju na ono što psiholozi vole nazvati samoaktualizacijom, Isus se nije dao ukalupiti. Kako je to izrazio C. S. Lewis: "On uopće nije nalikovao slici psihologa kao cjelovita, uravnotežena, prilagođena, sretno oženjena, zaposlena, popularna građanina. Ne možete biti jako dobro 'prilagođeni' svojem svijetu ako vam on kaže da u sebi 'imate đavla' i na kraju vas gola prikuje na drveni stup."

* * *

Kao većina Isusovih suvremenika i ja bih nesumnjivo ustuknuo pred neobičnom kombinacijom ekstravagantnih tvrdnji koje potječu od Židova

85

i

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

sasvim obična izgleda. Tvrdio je da je Božji Sin, a jeo je i pio kao drugi ljudi, čak se umarao i osjećao osamljenost. Kakvo je to stvorenje?

čini se da se Isus ovdje nekako osjećao "kod kuće", ali se u nekom drugom smislu očito "nije osjećao kod kuće". Mislim na onaj jedinstveni prizor iz njegova adolescentnog doba kad je nestao u Jeruzalemu pa ga je majka grdila. Šturi izvještaj o reakciji njegove majke Židovke: "Sinko, zašto si nam to učinio?" nekako ne odgovara događaju - uostalom, njegovi su ga roditelji tražili tri dana.

Isus je odgovorio: "Zašto ste me tražili? Niste li znali da mi je biti u onome što je Oca mojega?"

Isusa i njegovu obitelj već je dijelio rascjep, sukob dviju odanosti.

Živeći na planetu na kojem vlada slobodna volja i pobuna, Isus je često morao imati osjećaj da "nije kod kuće". U takvim bi se trenucima povlačio i molio se, što je bilo kao da udiše čisti zrak iz sustava za održavanje života, koji će mu dati snagu da nastavi živjeti na zagađenom planetu. Ali na

svoje molitve nije uvijek dobio ukalupljene odgovore. Luka izvješćuje da se pred izbor dvanaestorice učenika molio cijelu noć - pa ipak je u skupini bio i jedan izdajica. U Getsemaniji se isprva molio da ga mimoide čaša patnje, ali ga nije mimoišla. Ovaj prizor u vrtu pokazuje čovjeka koji svakako "nije bio kod kuće", ali se odupro svim kušnjama da se izbavi natprirodnim putem. Za mene jedan prizor u evanđeljima povezuje Isusovu narav "kod kuće" i "ne kod kuće". Na Galilejskom jezeru bjesnila je oluja koja je skoro potopila čamac u kojem je Isus spavao. On je ustao i zavikao vjetru i valovima: "Utihni! Umukni!" Učenici su ustuknuli u užasu. Kakav je to čovjek koji je mogao vikati na vjetar kao da ukorava neposlušno dijete?

Očitovanje sile usred oluje uvjerilo je učenike da Isus nije bio kao drugi ljudi. Ali ono nagoviješta i dubinu njegova utjelovljenja. "Bog je ranjiv", rekao je filozof Jacques Maritain. Uostalom, Isus je zaspao od pre-morenosti. Štoviše, Božji Sin je, osim ovog jednog trenutka čuda, bio jedna od njenih žrtava: tvorac kišnih oblaka bio je izložen kiši, tvorcu zvijezda bilo je vruće pa se znojio pod palestinskim suncem. Isus se pokorio prirodnim zakonima, čak i kad su se u nečemu protivili njegovim željama ("Ako je moguće, neka me mimoide ova čaša."). On će živjeti, i umrijeti, prema pravilima zemlje.

86

POJAVA - ŠTO BIH JA ZAMIJETIO? * * *

On se kao još nepoznat pojavljuje u jednom seocu u Donjoj Galileji. Prate ga hladni, otvrdnuli pogledi zemljaka koji dovoljno dugo žive nastojeći opstati tako da točno znaju gdje je crta između siromaštva i neimaštine. On izgleda kao prosjak, ali u njegovu pogledu nedostaje odgovarajuća poniznost, njegovu glasu odgovarajuća plačljivost, njegovu hodu prikladno povlačenje nogu. On govori o Božjoj vladavini i oni ga slušaju više iz radoznalosti nego iz nekog drugog razloga. Poznato im je sve o vladanju i moći, o kraljevstvu i carstvu, ali to poznaju prema pojmovima poreza i dugova, neishranjenosti i bolesti, zemljoradničkog ugnjetavanja i opsjednutosti demonima. U stvari, žele znati što kraljevstvo Božje može učiniti za uzeto dijete, slijepog roditelja, poludjelu dušu koja vrišti u mučnoj osamljenosti između grobova koji obilježavaju rub sela. (John Dominic Crossan)

Isusovi susjedi ubrzo su ustanovili što on može učiniti za njih. Učinio je da uzeto dijete prohoda i da slijepi roditelj progleda i istjerao je demone iz mahnite duše među grobovima. Kad je Isus započeo službu liječenja i poučavanja, njegovi su se susjedi počesali po glavi i zabezegnuto pitali: "Nije li ovo drvodjeljin sin? Nije li mu majka Marija...?" "Odakle ovomu ta mudrost i te čudesne sile?" Isprva, možda godinu dana, Isus je imao veliki uspjeh. Toliko je ljudi nagrnulo k njemu da se ponekad morao skloniti u čamac odmaknut od obale. Židovi, koji su vjerovali da đavao uzrokuje bolest i da zato sveti ljudi mogu biti kanali za Božju intervenciju, imali su dugu povijest čudotvoraca. (Jedan, koji se zvao Honi, živio je neposredno prije Isusa i spominje ga povjesničar Josip Flavije.) Isus je nesumnjivo poznao neke rivale jer je obuzdao težnju svojih učenika da ih osude. Oko trećine evanđeoskih izvještaja o Isusu odnosi se na fizička ozdravljenja i svojim novinarskim instinktom ja bih vjerojatno istražio te priče, ispitivao medicinske izvještaje i intervjuirao obitelji onih koji su tvrdili da se dogodilo čudo. Ozdravljenja su bila raznolika i ne uklapaju se ni u kakav uzorak. Najmanje jednu osobu Isus je ozdravio na daljinu; neka su bila trenutna, a druga postupna; mnoga su zahtijevala od ozdravljene osobe da slijedi posebne upute.

87

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

Zamijetio bih kod Isusa neobičnu podvojenost u pogledu čuda. S jedne strane, Isus je ozdravljao u spontanom odgovoru na ljudsku potrebu; vidio bi pred sobom osobu koja pati, osjetio bi sažaljenje i ozdravio je. Nijednom nije odbio izravnu molbu za pomoć. S druge strane, Isus nije nikada reklamirao svoje moći. Osudio je "naraštaj opak i preljubnički" koji je zahtijevao znakove i, kao u pustinji, odupro se svim kušnjama izazivanja spektakularnosti. Marko bilježi sedam odvojenih prigoda kad je Isus osobi koju je ozdravio rekao: "Nikome ne govori!" U područjima u kojima ljudi nisu imali vjere, Isus nije činio čuda.

Ja bih vjerojatno nagađao što bi čovjek s takvim moćima mogao učiniti u Rimu, Ateni ili Aleksandriji. Isusova braća predložila su mu da svoj rad koncentrira u Jeruzalemu, glavnom gradu

Izraela. Sam Isus više je volio ostati po strani, a ne u središtu pozornosti. Nepovjerljiv prema mnoštvu i javnom mnijenju, proveo je veći dio vremena u manjim, beznačajnim gradićima. Unatoč podvojenosti Isus nije oklijevao da se služi čudima kao dokazom tko je: "Vjerujte mi: ja sam u Ocu i Otac u meni. Ako ne inače, zbog samih djela vjerujte", govorio je učenicima. A kad je njegov nećak Ivan Krstitelj, zanemaren u svojoj tamničkoj ćeliji posumnjao da je Isus stvarno Mesija, Isus je Ivanovim učenicima predao ovu poruku (kako ju je parafrazirao Frederick Buechner):

Idite i ispričajte Ivanu što ste ovdje vidjeli. Recite mu da ima ljudi koji su prodali pse za slijepe i pošli promatrati ptice. Recite mu da ima ljudi koji su aluminijske hodalice zamijenili obucom za pješačenje. Recite mu da su se utučeni i odbačeni pretvorili u živahne i otvorene osobe, i da mnoge propalice prvi put u svojem životu žive punim životom.

* * *

Ako bih tražio samo jednu riječ kojom bih opisao Isusa njegovim suvremenicima, izabrao bih riječ rabbi, učitelj. Ne znam što bi se u Sjedinjenim Američkim Državama dalo usporediti s Isusovim životom. Svakako da njegov stil nema nikakve sličnosti sa suvremenim evanđelistima koji okupljaju mase u šatorima i na stadionima, s timovima koji vrše pripreme i s oglasnim panoima i kampanjama upućivanja poziva, s njihovim

i

88

POJAVA

STO BIH JA ZAMIJETIO?

elektronički popraćenim izlaganjima. Njegova mala skupina sljedbenika, koja nije imala trajnu bazu iz koje bi djelovala, putovala je od grada do grada bez neke zamjetljive strategije.

"Lisice imaju jazbine i ptice nebeske gnijezda, a Sin čovječji nema gdje bi glavu naslonio", rekao je Isus. Da su živjeli u suvremeno doba s mjerama koje se poduzimaju protiv beskućnika, Isusa i njegove učenike vjerojatno bi šikanirala policija i prisiljavala da ide dalje. Međutim, drevna vremena poznavala su mnoge takve učitelje (u stvari, postojala je škola filozofa koji su se nazivali peripateticima, utemeljena na ovom uobičajenom načinu usputnog izlaganja mudrosti).

U Indiji sam imao priliku osobno promatrati nešto slično životu koji je Isus vodio. Tamo kršćanski evanđelisti slijede primjer putujućih hin-duskih i budističkih "svetih ljudi". Neki se zadržavaju oko željezničkih postaja, predstavljaju se putnicima koji čekaju na vezu i pitaju ih žele li saznati nešto više o Bogu. Neki pješače od grada do grada, praćeni svojim učenicima. Drugi pozivaju učenike da se s njima sretnu u ašramu gdje se zajednički mole i proučavaju Sveto pismo.

Skupina koju je Isus vodio nije imala glavnog stana ili drugi imetak i očito nije imala druge dužnosnike osim rizničara (Judu). Financijski su se, čini se, jedva pokrivali. Da bi nabavio novac za plaćanje poreza, Isus je Petra poslao u ribolov. Posudio je novac da bi dao lekciju o cezaru i morao posuditi magarca jedini put kad je odlučio da ne pješaci. Kad su učenici prolazili kroz njive trgali su klasje i jeli sirovo zrnje, koristeći prednost Mojsijevih zakona koji su vodili brigu o siromasima. Kad bi se Isus sastao s utjecajnim ljudima kao što je bio Nikodem ili bogati mladi knez, čini se da mu nikad nije palo na um da bi mogao iskoristiti osobu koja ima novca i utjecaja.

Kako se Isus uzdržavao? Na Bliskom istoku u ono vrijeme učitelji su živjeli od darova zahvalnih slušatelja. Luka ističe kako su se neke žene koje je Isus izliječio - uključujući ženu Herodova ministra financija! - brinule za njega. Dirljivo je što su ove žene prešle dugačak i opasan put od Galileje do Jeruzalema u vrijeme blagdana Pashe i ostale uz Isusa na križu kad su ga napustili njegovi najbliži učenici.

Po svemu sudeći, Isus je bio izvanredan učitelj. Sljedbenike je privlačila magnetska sila njegovih riječi koje su, prema opisu pjesnika Johna Berrymana, bile "kratke, precizne, strašne i pune osvježenja". Isus je

I

89

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

svoje najtrajnije pouke davao na licu mjesta, u spontanom odgovoru na pitanja. Neka je žena imala

sedam muževa jednog za drugim: čija će biti u budućem životu? Je li zakonito plaćati poreze poganskim vlastima? Što moram učiniti da baštinim vječni život? Tko je najveći u nebeskom kraljevstvu? Kako se čovjek može roditi kad je star?

Jaroslav Pelikan priča o starom rabinu kojeg je njegov učenik upitao: "Zašto vi rabini svoje pouke tako često dajete u obliku pitanja?" Rabin je uzvatio: "Što je kod pitanja pogrešno?" Isus je vrlo često uzvatio pitanjem u sokratskom stilu, primoravajući osobu koja pita da se izjasni. Njegov odgovor dopirao je do srži pitanja i do srca njegovih slušatelja. Sumnjam da bih ijedan od susreta s Isusom napustio osjećajući samodopadnost ili samozadovoljstvo.

Divio bih se Isusovim prisposodobama, obliku izlaganja koji je postao njegov zaštitni znak. Pisци su se oduvijek divili njegovoj sposobnosti prenošenja istine pomoću svakodnevnih priča. Dosadna žena iscrpljuje sučevo strpljenje. Neki kralj ulazi u loše planiran rat. Skupina djece svađa se na ulici. čovjeka napadaju razbojnici i ostavljaju ga misleći da je mrtav. Udovica koja je izgubila novčić postupa kao da je izgubila sve što je imala. U Isusovim prisposodobama nema izmišljenih stvorenja niti kompliciranih zapleta; on jednostavno opisuje život oko sebe.

Prisposdobe su savršeno poslužile Isusovim ciljevima. Svatko voli dobru priču, a Isusov smisao za pričanje zadržavao je zanimanje većinom nepismenog društva seljaka i ribara. Budući da se priče lakše pamte od ideja ili općenitih objašnjenja, prisposdobe su također pomogle u očuvanju njegove poruke: godinama kasnije, kad su ljudi razmišljali o onome što je Isus učio, živo su se prisjećali pojedinosti iz njegovih prisposdoba. Jedno je govoriti apstraktnim riječima o beskonačnoj, neograničenoj Božjoj ljubavi, a sasvim nešto drugo govoriti o čovjeku koji polaže svoj život za prijatelje ili o vrlo potištenom ocu koji svake večeri motri obzorje ne bi li primijetio neki znak svog zabludjelog sina.

Isus je došao na zemlju "pun milosti i istine", kaže Ivanovo evanđelje, i ova fraza predstavlja dobar sažetak njegove vijesti. Prvo milost: nasuprot onima koji su pokušali komplicirati vjeru i okameniti je legaliz-mom, Isus je propovijedao jednostavnu vijest o Božjoj ljubavi. Bez razloga - svakako ne zato što to zaslužujemo - Bog je odlučio ukazati nam ljubav koja dolazi bez naplate, bez skrivenih uvjeta, "na račun kuće".

90

POJAVA - ŠTO BIH JA ZAMIJETIO?

Prema jednoj rabinskoj priči iz onog vremena, vlasnik imanja otišao je u grad unajmiti privremene radnike za žetvu. Kako je dan proticao, on je tek u jedanaesti sat unajmio posljednju skupinu radnika kojima je ostao samo jedan sat da dokažu koliko vrijede. U poznatoj verziji ove priče, ovi posljednji nadničari nadoknadili su izgubljeno vrijeme radeći tako marljivo da je pregradnik odlučio nagraditi ih cjelodnevnom plaćom. Međutim, u Isusovoj verziji nema riječi o marljivosti radnika. On je umjesto toga naglasio velikodušnost poslodavca - Boga - koji svojom milošću obasipa podjednako veterane i novopridošlice. Nitko nije prevaren i svatko je nagrađen, daleko više nego što zaslužuje.

Unatoč ovom naglašavanju milosti, nitko nije mogao optužiti Isusa da razvodnjava Božju svetost. Ja bih se vjerojatno spotakao o istinu koju je Isus naviještao, istinu koja je daleko beskompromisnija od one koju je po-j učavao najstroži rabin u njegovo vrijeme. Suvremeni učitelji nastoje "ne nametati ograničenja društvu dok većina u društvu ne bude u stanju da ih podnese". Isus nije pokazivao takvo uzdržavanje. On je proširio ubojstvo obuhvaćanjem srdžbe, preljub uključivanjem požude, krađu željom za tuđim. "Budite dakle savršeni kao što je savršen Otac vaš nebeski", rekao je i time postavio etičko mjerilo koje nitko nije mogao doseći.

Kao što je Elton Trueblood primijetio, svi glavni simboli kojima se Isus koristio imali su oštru, čak i uvredljivu osobinu: teški jaram, čaša stradanja, ručnik služenja i na kraju križ smaknuća.

"Proračunaj troškove", rekao je Isus i time pošteno upozorio svakoga tko bi ga se usudio slijediti.

* * *

Jedan suvremeni rabin po imenu Jacob Neusner, svjetski poznat stručnjak za judaizam u razdoblju ranog kršćanstva, posvetio je jednu od svojih pet stotina knjiga (A Rabbi Talks with Jesus) pitanju kako bi reagirao na Isusa. Neusner je osjećao veliko poštovanje prema Isusu i kršćanstvu i priznaje da ga učenje kao što je Propovijed na Gori ostavlja "impresioniranim - i dirnutim". Ono bi izazvalo

dovoljno zanimanja, kaže, pa bih se vjerojatno pridružio mnoštvu koje je slijedilo Isusa od mjesta do mjesta, uživajući u njegovoj mudrosti.

Međutim, u konačnici Neusner zaključuje da bi napustio rabina iz Nazareta. "Isus čini važan korak - u pogrešnom smjeru", kaže, premje-

?

91

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

štajući naglasak s "mi" kao židovske zajednice na "ja". Neusner nije mogao prihvatiti prijelaz s Tore na samog Isusa kao središnji autoritet. "Problem je Isus kao osoba, a ne učenje... Na kraju učitelj, Isus, postavlja zahtjev koji postavlja samo Bog." Neusner se s poštovanjem okreće, nesposoban da učini skok vjere.

Neusner je u pravu kad kaže da se Isusov sadržaj nikako ne uklapa u uzorak drugih rabina, da i ne spominjemo putujuće učitelje poput Kon-fucija ili Sokrata. On istinu nije toliko tražio koliko je na nju ukazivao, ukazujući na sebe samog. Prema Matejevim riječima, "učio ih kao onaj koji ima vlast, a ne kao njihovi pismoznanci". Književnici nisu iznosili osobna mišljenja već su svoje primjedbe zasnivali na Pismima i odobrenim komentarima. Isus je imao mnoga osobna mišljenja i služio se Pismima kao komentarom. "čuli ste da je rečeno... A ja vam kažem..." postao je njegov zapovjedni pripjev. On je bio izvor i kad je govorio nije pravio razlike između svojih i Božjih riječi. Njegovi su slušatelji jasno shvatili kamo to vodi, pa su ih čak odbacivali. "Ovaj huli!", govorili su.

Isus, neustrašiv, nikad nije ustuknuo pred nekim sukobom. Suprotstavio se svim mogućim rugačima i onima koji su ga prekidalii pitanjima. Jednom je zaustavio rulju koja je namjeravala kamenovati ženu uhvaćenu u preljubu. Drugom prilikom, kad su ga stražari htjeli uhvatiti, vratili su se u hram praznih ruku: "Nikada nitko nije ovako govorio", rekli su zadivljeni njime. Isus je izravno zapovijedao demonima: "Umukni!" "Nijemi i gluhi duše, ja ti zapovijedam, iziđi iz njega i da nisi više u nj ušao!" (Zanimljivo je da demoni nisu nikad propustili prepoznati ga kao "sveca Božjeg" ili "sina Svevišnjega"; ali su zato ljudska bića sumnjala u njegov identitet.)

Isusove tvrdnje o njemu samome (Ja i Otac jedno smo; imam vlast opraštati grijeh; sagradit ću hram za tri dana) bile su besprimjerne i stalno su ga uvaljivale u nevolju. Svakako je njegovo učenje bilo tako isprepletano s njegovom osobom da ga mnoge od njegovih riječi nisu mogle nadživjeti; veličanstvene tvrdnje umrle su s njim na križu. Učenici koji su ga slijedili kao učitelja, vratili su se svom ranijem životu, žalosno mrmljajući: "A mi se nadasmo da je on onaj koji ima otkupiti Izraela." Tek je uskrsnuće navjestitelja istine pretvorilo u naviještanoga.

92

?

POJAVA - ŠTO BIH JA ZAMIJETIO? * * *

\

Zauzeo sam mjesto na rubu mnoštva, u Isusove dane, kao iskreni istraživač kojeg je ovaj rabin privukao, ali oklijevam vezati se uz njega. Međutim, odvratim li pogled od Isusa na skup onih koji me okružuju, primjećujem nekoliko grupa promatrača koji oko njega stvaraju koncentrične krugove.

Najdalje od njega, u vanjskom krugu su neopredijeljeni, znatiželjnici i drugi koji poput mene pokušavaju dokučiti tko je Isus. Prisutnost tolikog mnoštva štiti Isusa: gundajući kako "svijet ode za njim", njegovi neprijatelji oklijevaju da ga uhvate. Naročito su se u prvim danima vrtjeli oko njega židovski patrioti, želeći da Isus najavi pobunu protiv Rima. Primjećujem da Isus nikad ne brine o toj vanjskoj grupi. Istina, on im propovijeda i to ga razlikuje od esena i drugih sljedbi koje svoje skupove priređuju samo za upućene.

Malo bliže primjećujem skupinu od možda stotinu iskrenih sljedbenika. Mnogi od njih prate ga na putovanjima i znam da su mu se pridružili poslije uhićenja Ivana Krstitelja - Ivanovi učenici žalili su se kako "svi" prelaze Isusu. Prezirući popularnost, Isus većinu svojih komentara ne upućuje mnoštvu već ovim iskrenim tragačima za istinom. On ih stalno potiče na veću predanost snažnim riječima pred kojima se drugi mogu sakriti. Ne možete služiti dvojici gospodara, kaže. Odrecite se ljubavi prema novcu i zadovoljstava koja nudi svijet. Odrecite se sebe. Služite drugima. Uzmite

svoj križ.

Ova posljednja fraza nije prazna metafora: uzduž cesta u Palestini Rimljani su redovito razapinjali najgore zločince kao zornu lekciju Zidovima. Kakvu su sliku mogle izazvati riječi ovog "poziva" u mislima njegovih sljedbenika? Namjerava li voditi povorku mučenika? Po svemu sudeći, da. Isus ponavlja jednu rečenicu više nego ijednu drugu: "Tko nađe život svoj, izgubit će ga, a tko izgubi svoj život poradi mene, naći će ga."

čuo sam najuži krug sljedbenika, dvanaesticu, kako se hvale da prihvaćaju takvu žrtvu. "Ne znate što ištete", odgovorio je Isus. "Možete li piti čašu koji ću ja piti?" "Možemo", tvrde naivno.

93

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO * * *

Ponekad se pitam da li bih poželio pridružiti se dvanaestici. Ne bi uspjelo. Nasuprot rabinima, Isus je sam izabrao unutarnji krug učenika umjesto da njima dopusti da oni izaberu njega. Isus je bio toliko privlačan da je bilo dovoljno nekoliko fraza kako bi ih uvjerio da ostave svoj posao i obitelji i da mu se pridruže. Dva para braće - Jakov i Ivan, Petar i Andrija - bili su partneri na ribarskim čamcima i kad ih je pozvao oni su napustili svoj posao (da ironija bude veća, to se dogodilo nakon što im je upriličio najuspješniji ribolov). Svi osim Jude Iskariotskog došli su iz Isusove zavičajne provincije Galileje; jedini je on došao iz Judeje, što pokazuje koliko se glas o Isusu proširio po zemlji.

Zbunila bi me neobična mješavina koju su predstavljala dvanaestica. Šimun Zelot pripada stranci koja se nasiljem protivi Rimu, dok je Matej ubirač poreza, donedavno zaposlen kod rimskog marionetskog vladara. Nijedan učeni čovjek, kao što je Nikodem ili bogati pokrovitelj poput Josipa iz Arimateje, nije uspio ući među dvanaesticu. čovjek se mora upinjati ne bi li otkrio neke snažne rukovoditeljske sposobnosti.

Prema mojem zapažanju čini se da je najočitija karakterna crta kod učenika bila njihova ograničenost. "Tako? Ni vi ne razumijete?" pita Isus, i ponovno: "Dokle mi je biti s vama! Dokle li vas podnositi!" Dok ih pokušava učiti sposobnosti služenja, oni se prepiru oko toga tko zaslužuje najviši položaj. Njihova patuljasta vjera srđi Isusa. Poslije svakog čuda njih izjeda zabrinutost kakvo će biti sljedeće. Može li nahraniti pet tisuća - a može li četiri tisuće? Veći dio vremena dvanaesticu od Isusa razdvaja magla neshvaćanja.

Zašto Isus toliko ulaže u ove očite gubitnike? Da dobijem odgovor na ovo pitanje, okrećem se Markovu pisanom izvještaju, koji spominje Isusove pobude za izbor dvanaestice: "da budu s njime i da ih šalje propovijedati."

Da budu s njime. Isus nikad nije pokušavao prikriti svoju osamljenost i ovisnost o drugim ljudima. Svoje učenike nije birao da budu sluge već prijatelji. S njima je dijelio trenutke radosti i žalosti i tražio ih kada su mu bili potrebni. Oni su postali njegova obitelj, zamjena za majku, braću i sestre. Sve su napustili radi njega, kao što se on odrekao svega zbog njih. Volio ih je toplo i jednostavno.

94

POJAVA - ŠTO BIH JA ZAMIJETIO?

Da ih šalje propovijedati. Od prvog poziva upućenog dvanaestici Isus je imao pred sobom ono što će se jednog dana dogoditi na Golgoti. Znao je da je njegovo vrijeme na zemlji kratko i da krajnji cilj njegove misije ne ovisi samo o onome što je ostvario u nekoliko godina, već o onome što će dvanaestica - tada jedanaestica, a uskoro tisuće pa onda milijuni - učiniti nakon što on ode. Neobično je, dok iz sadašnje perspektive gledam Isusovo vrijeme, da mi upravo ova priprostost učenika daje nadu. Izgleda da Isus ne bira svoje sljedbenike na osnovi urođenog talenta ili usavršivosti ili potencijala za veličinu. Za svojeg života na zemlji okružio se običnim ljudima koji su ga pogrešno shvatili, koji nisu uspjeli pokazati naročitu duhovnu snagu i ponekad su se ponašali kao neotesana školska djeca. Isus je posebno izdvojio trojicu sljedbenika (braću Jakova i Ivana, i Petra) za svoje najstrože ukore - ali dvojica od njih postat će najpoznatiji vođe prvih kršćana. Ne mogu izbjeći dojam da je Isus volio raditi s novacima koji nisu mnogo obećavali. Jednom prigodom, nakon što je poslao sedamdeset dva učenika na misiju koja će im služiti kao škola, Isus se radovao uspjehu o kojem su ga izvijestili po povratku. Nijedan drugi tekst u evanđelju ne pokazuje ga toliko oduševljena. "U taj isti čas uskliknu Isus u Duhu Svetom: 'Slavim te, Oče,

Gospodaru neba i zemlje, što si ovo sakrio od mudrih i umnih, a objavio malenima. Da, Oče! Tako se tebi svidjelo." Od takve traljave družbe Isus je osnovao crkvu koja devetnaest stoljeća nije prestala rasti.

95

Drugi dio

ZAŠTO JE DOŠAO?

6.

Blaženstva - Sretni su nesretni

Svetac je onaj koji pretjeruje u onome što svijet zanemaruje.

G. K. Chesterton

Blaženstva - Sretni su nesretni

Propovijed na Gori nije mi davala mira u doba adolescencije. čitao bih knjigu kao što je In His Steps Charlesa Sheldona i svečano se zavjetovao da ću postupati "kao što je Isus postupao", tražeći smjernice u Mateju od 5. do 7. poglavlja. Što učiniti s takvim savjetima? Trebam li se osakatiti nakon vlažnog sna? Ponuditi tijelo da me u školi izmlate "kriminalci" što voze motocikle?

Iščupati^ezik nakon što sam bratu uputio grubu riječ?

Jednom sam bio tako uvjeren da sam ovisnik o materijalnim dobrima da sam svom prijatelju poklonio skupocjenu zbirku od 1100 sličica igrača bejzbola, uključujući i original Jackiea Robinsona iz 1947. te sličicu profesionalca Mickeva Mantlea. Očekujući božansku nagradu za takvo odricanje, morao sam umjesto toga trpjeti golemu nepravdu, gledajući kako moj prijatelj cijelu zbirku prodaje na dražbi s velikom zaradom. "Blago progonjenima zbog pravednosti", tješio sam se.

Premda sam danas odrasla osoba, kriza oko Propovijedi na Gori još je uvijek prisutna. Iako sam ponekad u njoj pokušao vidjeti retoričko pretjerivanje, što više proučavam Isusa, to postajem svjesniji da izjave u njoj predstavljaju samu srž njegove vijesti. Ako ne uspijem razumjeti njezino učenje, ne uspijevam razumjeti njega.

Isus je ovu poznatu propovijed održao u vrijeme kad je njegova popularnost rasla. Kamo god pošao pratilo ga je mnoštvo opsjednuto jednim jedinim pitanjem: Je li Mesija konačno došao? U ovoj neobičnoj prigodi Isus je preskočio prispodobe i svojim slušateljima pružio cjelovitu "ži-

101

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

votnu filozofiju", nešto slično kao kad kandidat otkriva novu političku platformu. Kakva je to platforma!

* * *

Kad je došlo vrijeme da u svom razredu, u crkvi LaSalle Street u Chi-cagu, podučavam o Blaženstvima, slijedio sam svoju redovnu rutinu pregledavanja filmova o Isusu. Budući da sam uzimao dijelove iz petnaest različitih filmova, gledanje i pronalaženje pravih dijelova zahtijevalo je svakog tjedna nekoliko sati mojeg vremena; najveći dio vremena utrošio sam na brzo premotavanje videokaseta naprijed ili natrag do prikladnih scena. Da se ne bih dosađivao dok je videoplayer zujao i premotavao do pravih mjesta, gledao sam na televizijskom monitoru ispred sebe program CNN-a. Dok je aparat premotavao, recimo, do oznake od osam minuta i dvadeset sekundi u filmu Kralj kraljeva (King of Kings) Cecila B. DeMillea, ja sam pratio vijesti sa svih strana svijeta. Zatim bih stisnuo dugme "plav" i uređaj bi me prenio natrag u Palestinu prvog stoljeća.

Dok sam poučavao Blaženstva 1991. godine, mnogo toga se događalo u svijetu. U kopnenom ratnom pohodu koji je trajao jedva stotinu sati, savezničke snage su u Zaljevskom ratu izvojevale zapanjujuću pobjedu nad Irakom. Kao većina Amerikanaca jedva sam mogao vjerovati da je tako brzo završio rat kojega smo se bojali, s tako malo američkih žrtava. Dok je u pozadini moj videoplayer pretraživao celuloidne sličice s Isusom, razni komentatori su uz pomoć grafikona i zemljopisnih karata prikazivali što se točno događalo u Kuvajtu. A onda se pojavio general Norman Schwarzkopf.

CNN je najavio prekid redovnog programa: prenosit će uživo konferenciju za tisak zapovjednika savezničkih snaga, održanu dan kasnije. Neko sam se vrijeme već pokušavao pripremiti za svoj

razred. Gledao sam pet minuta Pasolinijeva Isusa kako izgovara Blaženstva, a zatim nekoliko minuta verziju generala Schwarzkopfa kako savezničke trupe prilaze gradu Kuvajtu. Ubrzo sam sasvim zanemario videoplayer - Olujni Norman pokazao se previše zanimljivim. Govorio je o "završnom napadu" na iračku elitnu republikansku gardu, o invaziji s mora, koja je trebala zavesti Iračane, o sposobnosti saveznika da nesmetano idu do Bagdada. Pohvalio je Kuvajćane, Britance, Saudijce i sve druge sudionike međunarodnih sna-

102

BLAŽENSTVA - SRETNI SU NESRETNI

ga. Kao general koji je potpuno predan svojoj zadaći i neizmjereno ponosan na vojnike koji su je proveli, Schwarzkopf je imao majstorski nastup. Sjećam se da sam razmišljao: To je prava osoba koju želiš da vodi rat.

Konferencija za tisak je završila, CNN je prešao na reklame, a ja sam se vratio video kasetama. Max von Sydow, plavokos, bljedoliki Isus, davao je u filmu Najveća priča ikad ispričana nevjerojatan prikaz Propovijedi na Gori. "Blago... siromasima... duhom", govorio je sporim, prepoznatljivim skandinavskim naglaskom, "njihovo... je... kraljevstvo... nebesko". Morao sam se prilagoditi sporom tempu filma u usporedbi s tiskovnom konferencijom generala Schwarzkopfa; trebalo mi je nekoliko sekundi da postanem svjestan ironije: upravo sam gledao suprotna Blaženstva.

Blago jakima, glasila je generalova poruka. Blago pobjedonosnima. Blago dovoljno bogatoj vojsci koja ima pametne bombe i rakete Patriot. Blago osloboditeljima, vojnicima koji osvajaju.

Bizarna suprotstavljenost dvaju govora osvijestila me za valove šoka koje je Propovijed na Gori morala prouzročiti među izvornim slušateljima, Zidovima u Palestini prvog stoljeća. Umjesto generala Schwarzkopfa imali su Isusa, i potlačenom narodu koji je težio za oslobođenjem od rimske vladavine Isus je dao zapanjujući i nedobrodošao savjet. Ako te neprijateljski vojnik pljusne, okreni drugi obraz. Raduj se progonstvu. Budi zahvalan za svoje siromaštvo.

Iračani, kažnjeni na bojištu, posegnuli su za ružnim načinom osvete time što su zapalili kuvajtska naftna polja; Isus nije zapovijedio odmazdu već ljubav prema neprijateljima. Kako dugo bi neko kraljevstvo zasnovano na takvim načinima preživjelo protiv Rima?

"Blago bombardiranima i beskućnicima", mogao je Isus reći. "Blago gubitnicima i onima koji žale za palim drugovima. Blago Kurdima koji još uvijek pate pod iračkom vladavinom." Svaki stručnjak za grčki reći će vam da je riječ za "blago" suviše mirna i blažena da bi prenijela snagu uvjerljivosti, što je bila Isusova namjera. Grčka riječ izražava nešto slično kratkom uzviku radosti: "O, baš si sretan!"

Zapravo, Isus je rekao: "Kako su nesretni zapravo sretni!"

103

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO * * *

Nekoliko godina poslije Zaljevskog rata dobio sam pozivnicu za Bijelu kuću. Predsjednik Bili Clinton, zabrinut zbog opadanja potpore među evangeličkim kršćanima, pozvao je dvanaestoricu nas na privatni doručak da čuje naša mišljenja. Svaki od nas imat će pet minuta da kaže što god želi kako bi predsjednik i potpredsjednik to čuli. U tom trenutku u mojim mislima pojavilo se pitanje: "Što bi Isus rekao u takvoj prilici?" i ja sam lecnuvši se shvatio da su jedini put kad se sreo s moćnim političkim vođama Isusu bile vezane ruke, a leđa puna zgrušane krvi. Otad su crkva i država imali ne baš lagodan odnos.

Obratio sam se Blaženstvima i ponovno se iznenadio. Što bi bilo kad bih njihovu poruku preveo u suvremene izraze?

Gospodine Predsjedniče, prvo bih vam savjetovao da se prestanete toliko brinuti oko ekonomije i radnih mjesta. Niži bruto nacionalni proizvod zapravo je dobar za zemlju. Zar ne znate da su siromašni sretnici? Što u Sjedinjenim Državama imamo više siromaha, to smo blago-slovljeniji. Njihovo je kraljevstvo nebesko.

I nemojte toliko vremena posvećivati zdravstvenom pitanju. Znajte, gospodine Predsjedniče, blago onima koji tuguju, jer će se utješiti.

Znam da ste od Religiozne desnice* čuli o sve većoj sekularizaciji naše zemlje. U školama više nije dozvoljeno moliti se, a oni koji protestiraju protiv pobačaja mogu biti uhićeni. Opustite se,

gospodine. Tlačenje od strane vlasti daje kršćanima priliku da budu progonjeni i zbog toga blago njima. Hvala vam za proširene mogućnosti.

Nisam predsjedniku Clintonu održao ovakav govor; umjesto toga izložio sam mu neposredne brige američkih kršćana, ali sam nakon toga bio ponovno zbunjen. Kakvo značenje mogu Blaženstva imati za društvo koje cijeni agresivne, samosvjesne i bogate? Blago sretnima i jakima, smatramo. Blago onima koji gladuju i žedaju za zabavom, koji tragaju za osobom Broj jedan.

* Religiozna desnica (Religious Right) označava skup političkih i vjerskih pokreta i grupa konzervativnih i desničarskih pogleda, koje u Sjedinjenim Američkim Državama podu-4 pire znatan broj evangeličkih kršćana povezanih s desničarskim političkim pokretima.

104

BLAŽENSTVA - SRETNI SU NESRETNI

Rukovođeni Freudom, neki psiholozi i psihijatri ističu Blaženstva kao dokaz Isusove neuravnoteženosti. U govoru pripremljenom za Royal Society of Medicine jedan je poznati britanski psiholog rekao:

Duh samopožrtvovnosti koji prožima kršćanstvo i koji se toliko cijeni u kršćanskom vjerskom životu je umjereno ugađanje mazohizmu. Njegov mnogo jači izraz nalazimo u Kristovu učenju u Propovijedi na Gori. Ona proglašava blaženima siromahe, krotke, progonjene; poziva nas da se ne odupiremo zlu već da onome koji nas udari okrenemo drugi obraz i da činimo dobro onima koji nas mrze i opraštamo ljudima njihove grijehove. Sve to odiše mazohizmom.

Što je onda: mazohizam ili bezgranična mudrost? Tko god brzo i olako odgovori na ovo pitanje vjerojatno nije dovoljno ozbiljno shvatio Blaženstva. Otvoreno rečeno: jesu li Blaženstva istinita? Ako jesu, zašto crkva ne ohrabruje siromaštvo i tugovanje i krotkost i progonstvo umjesto što se bori protiv njih? Što je pravo značenje Blaženstava, ove tajanstvene etičke jezgre Isusova učenja?

* * *

Da sam sjedio među slušateljima kad je Isus iznosio Blaženstva, uvjeren sam da bih otišao zbunjen ili uvrijeđen, a ne utješeno. Devetnaest stoljeća kasnije, još uvijek nastojim shvatiti njihov smisao. Ali sada, posebno kad se sjetim svojih tinejdžerskih dana mahnitog legalizma, vidim da se moje shvaćanje razvijalo u fazama.

Nisam, i možda nikad neću biti, spreman izjaviti: "Evo, to znače Blaženstva." Ali postupno, skoro osmotično, uspio sam ih prepoznati kao važne istine. Za mene, ona se mogu primijeniti na najmanje tri razinama.

Obećanja kao mamci. U prvoj fazi razumijevanja smatrao sam Blaženstva sredstvom za umirivanje koje je Isus dobacio nesretnima: "Eto, pošto niste bogati i zdravlje vam nije najbolje, a lice vam je vlažno od suza, bacit ću vam nekoliko zgodnih fraza da biste se bolje osjećali." Kasnije, kad je moj cinizam izbljedio a moja vjera ojačala, vidio sam u njima stvarna obećanja bitna za Isusovu vijest.

105

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

Nasuprot srednjovjekovnim kraljevima koji su mnoštvu bacali tri novčića (ili suvremenim političarima koji neposredno prije izbora daju obećanja siromašnima), Isus je imao sposobnost da svojim slušateljima ponudi trajne, čak i vječne nagrade. Nasuprot svim ljudima na zemlji, Isus je zapravo živio "na drugoj strani" i on, koji je sišao s neba, dobro je znao da nagrade nebeskog kraljevstva mogu lako biti protuteža svakoj bijedi s kojom se možemo sresti u ovom životu. Oni koji tuguju bit će utješeni; krotki će baštiniti zemlju; gladni će se nasititi; čisti će vidjeti Boga. Isus je takva obećanja mogao dati s autoritetom jer je došao uspostaviti Božje kraljevstvo koje će vječno vladati.

Jednog ljeta sastao sam se sa skupinom prevoditelja iz udruge Wy-cliffe Bible Translators, u njihovu priprostom sjedištu u pustinji Arizone. Mnogi su živjeli u kamp kućicama, a mi smo se okupljali u zgradi sagrađenoj od betonskih blokova s metalnim krovom. Duboko me se dojmila posvećenost ovih profesionalnih lingvistica koji su se pripremali za život siromaštva i teškoća na udaljenim isturenim položajima. Posebno su rado pjevali jednu pjesmu: "Ja šaljem vas da radite bez nagrade, da služite bez plaće, nevoljeni, netraženi, neznani..."* Dok sam ih slušao, pojavila se misao da je pjesma malo pogriješila: ovi misionari nisu namjerali raditi bez nagrade. Prije bi se

rekli da su trpjeli određene teškoće imajući u vidu druge nagrade. Oni su služili Bogu, uzdajući se da će Bog njihov rad zauzvrat učiniti vrijednim truda - ako ne ovdje, onda u vječnosti.

Ujutro, prije nego što je sunce izašlo visoko iznad vrhova brežuljaka, otišao sam trčati puteljcima koji su vijugali između ponosnih saguaro kaktusa. Oprezan zbog čegrtuša i škorpiona, uglavnom sam trčao pognute glave gledajući put pred sobom, ali jednog jutra na novom putu podigao sam na trenutak pogled i ugledao kako preda mnom treperi prizor sportskog odmarališta, gotovo kao priviđenje. Prišao sam bliže i ugledao dva olimpijska bazena, dvorane za aerobik, trkaću stazu posutu šljakom, bujne vrtove, igrališta za bejzbol, za nogomet i staje za konje. Ovi objekti, saznao sam, pripadali su poznatoj klinici za poremećaje u prehrani, koja se orijentirala na filmske glumce i atletičare. Klinika oglašava najnovije tehnike programa u dvanaest koraka, ima osoblje s mnoštvom diploma doktora filozofije i medicine i klijentima naplaćuje oko tristo dolara dnevno.

* "So send I you, to labor unrevvarded, to serve unpaid, unloved, unsought, unknovvn..."

106

BLAŽENSTVA - SRETNI SU NESRETNI

Polako sam trčao natrag prema razbacanim kućicama i zgradama u bazi wycliffovaca, jasno svjestan suprotnosti blještavoj arhitekturi klinike za poremećaje u prehrani. Jedna je institucija nastojala spasiti duše, pripremati ljude da služe Bogu ovdje i u vječnosti; druga je nastojala spasiti tijela, pripremati ljude da uživaju u ovom životu. Bilo je očito koju instituciju svijet poštuje.

U Blaženstvima je Isus ukazao poštovanje onima koji možda u ovome životu neće uživati neke privilegije. Siromasima, onima koji tuguju, krotkima, gladnima, progonjenima, siromašnima u srcu ponudio je uvjerenje da njihova služba neće ostati nepriznata. Oni će primiti bogatu nagradu. C. S. Lewis je pisao: "Stvarno, ako uzmemo u obzir neobična obećanja i zapanjujuću prirodu nagrada obećanih u evanđeljima, čini se da Gospodin naše želje ne smatra prejakima već preslabima. Mi smo malodušna stvorenja, prtljamo s pićem i seksom i ambicijom, premda nam je ponuđena beskonačna radost, slično nerazumno djetetu iz siromašnog predgrađa koje želi nastaviti praviti kolače od blata jer ne može zamisliti što znači ponuđen godišnji odmor na moru."

Znam da je kod mnogih kršćana isticanje buduće nagrade izašlo iz mode. Moj bivši pastor Bili Leslie običavao je reći: "Kako crkve postaju bogatije i uspješnije, tako se potreba za crkvenim pjesmama mijenja iz 'Taj svijet nije moj dom jer sam samo prolaznik' u 'To svijet je oca mog.'"* Barem u Sjedinjenim Američkim Državama, kršćanima je postalo toliko udobno da se više ne poistovjećujemo sa skromnim prilikama o kojima je Isus govorio u Blaženstvima - a to može biti objašnjenje zašto ona našim ušima zvuče tako strano.

Pa ipak, kako nas podsjeća C. S. Lewis, ne usuđujemo se smanjiti vrijednost budućih nagrada.

Dovoljno je poslušati pjesme koje su skladali američki robovi da shvatimo utjehu ovog vjerovanja. "Spustite se, draga kola, dođite da me povezete mojem domu." "Kad na nebo dođem, obući ću svoju haljinu, klicat ću da nebo će Božje odzvanjati." "Uskoro ćemo biti slobodni, uskoro ćemo biti slobodni, kad nas Gospodin pozove domu."**

* "This vvorld in not my home" i "This is my father's vvorld".

** "Svving low, svveet chariot, comin' for to carv me home", "VVhen I get to heaven, goin' to put on my robe, goin' to shout ali over God's heaven", "We'll soon be free, we'll soon be free, when the Lord will call us home".

107

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

Da su ove pjesme robovlasnici pisali za robove, to bi bila bestidnost; ali one su dolazile iz usta samih robova, od ljudi koji u ovome svijetu nisu imali nikakvu nadu, ali su zato imali trajnu nadu u budući svijet. Za njih je središte nade bio Isus. "Nitko ne zna nevolju koju vidim, nitko osim Isusa." "Sve ću nevolje svoje staviti na Isusova leđa."*

Više ne ismijavam vječne nagrade spomenute u Blaženstvima kao "kule u zraku". Kakva je korist od nadanja u buduće nagrade? Što je koristilo Terrvu VVaiteu da vjeruje kako neće provesti ostatak života lancem vezan za vrata u jednom prljavom bejrutskom stanu, već da ga čeka svijet obitelji i prijatelja i milosrđa i ljubavi i glazbe i hrane i dobrih knjiga, ako samo skupi snagu da izdrži malo duže? Što je koristilo robovima vjerovati da Bog nije zadovoljan svijetom koji obuhvaća težak rad i

gospodare naoružane bičevima za stoku i užadi za linč? Vjerovati u buduće nagrade znači vjerovati da će se dugačka Gospodnja ruka ispružiti prema pravdi, vjerovati da će jednog dana raspršiti oholice, a neznatne uzvisiti i gladne nasititi dobrima.

Izgledi za buduće nagrade ni u kojem slučaju ne dokidaju našu potrebu da se sada, u ovom životu, borimo za pravdu. Ali je jasna povijesna činjenica da za osuđenike u sovjetskom gulagu, za robove u Americi i kršćane u rimskim kavezima, koji su čekali na red da se suoče s divljim zvijerima, obećanje nagrade nije bilo izvor srama već nade. Ona vas održava na životu. Ona vam dopušta da unatoč svemu vjerujete u pravednog Boga. Kao zvono koje se oglašava s drugog svijeta, Isusovo obećanje o nagradama objavljuje da, bez obzira kako sada stvari stoje, zlo nema budućnosti, samo dobro.

Moja supruga Janet radila je sa starijim građanima u blizini jednog čikaškog projekta stambene izgradnje u društvenoj zajednici koja je smatrana najsiromašnijom u Sjedinjenim Državama. Oko polovice njenih klijenata bili su bijelci, a polovica crnci. Svi su oni proživjeli teška vremena - dva svjetska rata, Veliku depresiju,** velike društvene prevrate - i svi

* "Nobodv knovvs the trouble I see, nobodv knows but Jesus", "I'm gonna' lav ali my troubles on Jesus' shoulder".

** Pojam Great Depression odnosi se na katastrofalni slom njujorške burze u listopadu 1929.

Vrijednost dionica je do kraja 1932. pala na samo dvadeset posto, što je drastično povećalo nezaposlenost (na 20-30 posto radne snage) i propast mnogih investitora i štetišta. Takvo je stanje potrajalo do 1933.

108

BLAŽENSTVA - SRETNI SU NESRETNI

su oni, u svojim sedamdesetim i osamdesetim godinama, živjeli svjesni da dolazi smrt. Međutim, Janet je primijetila upadljivu razliku u načinu na koji su se bijelci i crnci suočavali sa smrću. Bilo je izuzetaka, naravno, ali trend je bio ovakav: mnogi bijelci postali su sve strašljiviji i zabrinutiji. Žalili su se na svoj život, svoje obitelji i pogoršanje zdravlja. Nasuprot tome, crnci su zadržali zdrav humor i trijumfalni duh, premda je izgledalo da imaju više razloga za ogorčenost i očaj. Što je bilo uzrok ovoj razlici? Janet je zaključila da je odgovor bio nada, nada čiji tragovi vode izravno do temeljnog vjerovanja crnaca u nebo. Ako želite čuti suvremene prikaze neba, prisustvujte na nekoliko crnačkih pogreba. Propovjednici s karakterističnom rječitošću prikazuju slike tako spokojnog i osjetilnog života da se svi u zajednici počinju vrpolti u želji da tamo stignu. Pogodeni smrću, prirodno, osjećaju tugu, ali ona ima svoje pravo mjesto: ona je prekid, privremeni neuspjeh u borbi kojoj je kraj već određen.

Uvjeren sam da za ove svete zanemarene, koji su naučili očekivati Boga i radovati mu se usprkos svim teškoćama u svojem zemaljskom životu, nebo izgleda više kao dugo očekivani povratak domu nego posjet nekom novom mjestu. U njihovu životu Blaženstva su se obistinila. Ljudima koji su uhvaćeni u stupicu bola, propalih domova, ekonomskog kaosa, mržnje, straha i nasilja - njima Isus nudi obećanje vremena, mnogo dužeg i više zbiljskog od ovog zemaljskog, vremena zdravlja i cjelovitosti, zadovoljstva i mira. Vremena nagrade.

* * *

VELIKI OBRAT. S vremenom sam naučio poštovati, pa čak i težiti za nagradama koje je Isus obećao. Pa ipak, one su bile negdje u budućnosti, a obećanja kao mamci ne zadovoljavaju neposredne potrebe. Osim toga, počeo sam vjerovati da Blaženstva ne opisuju samo budućnost već i sadašnjost. Ona jasno pokazuju kako uspjeti u nebeskom kraljevstvu nasuprot uspjeha u kraljevstvu ovoga svijeta.

J. B. Phillips ovako je prikazao Blaženstva koja se primjenjuju na kraljevstvo ovoga svijeta: Blago onima koji se "guraju", jer će napredovati u svijetu. Blago otvrdnulima, jer nikad ne dopuštaju da ih život povrijedi.

109

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

Blago onima koji se žale, jer na kraju dobiju ono što žele. Blago bezbrižnima, jer se nikad ne brinu zbog svojih grijeha. Blago goničima robova, jer će dobiti rezultate. Blago ljudima koji poznaju

svijet, jer poznaju zaobilazne putove. Blago izgređnicima, jer će uspjeti da ih ljudi zamijete.* Suvremeno društvo živi po pravilima preživljavanja najsposobnijeg. "Pobjeđuje onaj tko umire s najviše igračaka", piše na jednoj automobilskoj naljepnici. To vrijedi i za zemlju s najboljim naoružanjem i najvećim bruto nacionalnim proizvodom. Prigodom (privremenog) umirovljenja Michaela Jordana, vlasnik Chicago Bullsa dao je sažetak pravila koja upravljaju vidljivim svijetom. "On živi američki san", rekao je Jerry Reinsdorf. "Američki san je u životu dostići točku kad više ne morate raditi ništa što ne želite i možete raditi što god želite."

To je možda američki, ali svakako ne i Isusov san kako je prikazan u Blaženstvima. Blaženstva sasvim jasno pokazuju da Bog ovaj svijet gleda kroz drukčiji par leća. Izgleda da su Bogu miliji siromasi i oni koji tuguju nego petstotina najbogatijih ili supermodeli koji uživaju na plaži. Neobično je da Bogu može biti miliji South Central u Los Angelesu od Malibu Beacha i Ruanda od Monte Carla. U stvari, Propovijedi na Gori umjesto podnaslova "preživljavanje najsposobnijih" mogli bismo staviti "trijumf žrtava".

Različiti prizori iz evanđelja pružaju dobru sliku vrste ljudi kojima se Isus divio. Udovica koja je kao dar dala svoje posljednje dvije leptre. Nepošteni ubirač poreza, toliko zabrinut da se popeo na drvo kako bi bolje vidio Isusa. Bezimeno, obično dijete. Žena s nizom od pet nesretnih brakova. Slijepi prošnjak. Preljubnica. Gubavac. Snaga, pristalost, veze i instinkt za natjecanje mogu u našem društvu donijeti uspjeh, ali upravo ove osobine mogu zapriječiti ulazak u nebesko kraljevstvo. Ovisnost, tuga, pokajanje, težnja za promjenom - to su vrata u Božje kraljevstvo.

"Blago siromasima duhom", rekao je Isus. Jedan komentar prevodi: "Blago očajnicima." Kako se nemaju kome obratiti, očajnici se mogu obra-

* Po svemu sudeći, Isus je prilagodio oblik poslovice uobičajen u njegovo vrijeme da istakne suprotnu misao. Prema VValteru Kasperu, grčka i židovska mudrosna literatura opisuje kao blaženog čovjeka koji ima poslušnu djecu, dobru ženu, vjerne prijatelje, koji je uspješan i tako dalje. Isus je dodao suprotan smisao onome što su slušatelji očekivali.

110

BLAŽENSTVA - SRETNI SU NESRETNI

titi Isusu, jedinome koji može ponuditi izbavljenje za kojim čeznu. Isus je stvarno vjerovao da čovjek koji je siromah u duhu, ili koji žaluje, ili je progonjen, ili je gladan i žedan pravednosti ima neobičnu "prednost" ispred nas ostalih. Možda će, doista, očajan čovjek povikati Bogu za pomoć. Ako to učini, onda je doista blagoslovljen.

Katolički stručnjaci skovali su frazu "Božja odlučnost za davanje prednosti siromasima" kako bi opisali pojavu koju nalaze u Starom i Novom zavjetu: Božju pristranost prema siromašnima i gubitnicima. Zašto bi Bog između svih ostalih grupa odabrao siromašne da im ukaže posebnu pažnju?, znao sam se pitati. Zbog čega siromasi zaslužuju Božju brigu? U potrazi za odgovorom na ovo pitanje pomogla mi je spisateljica Monika Helhvig, koja nabraja sljedeće "prednosti" siromaštva:

1. Siromasi znaju da im je hitno potrebno izbavljenje.
 2. Siromasi znaju da su ne samo ovisni o Bogu i moćnicima već i jedan o drugome.
 3. Siromasi se za sigurnost ne oslanjaju na stvari već na ljude.
 4. Siromasi nemaju pretjerani osjećaj vlastite vrijednosti niti pretjeranu potrebu za privatnošću.
 5. Siromasi ne očekuju puno od natjecanja, ali očekuju mnogo od suradnje.
 6. Siromasi mogu razlikovati potrebne od luksuznih stvari.
 7. Siromasi mogu čekati jer su stekli neku vrstu nepokolebljivog strpljenja poteklog iz svijesti o ovisnosti.
 8. Strahovi siromaha mnogo su realniji i manje pretjerani, jer već znaju da čovjek može izdržati velike patnje i oskudicu.
 9. Kad se siromasima propovijeda evanđelje, ono im zvuči kao radosna vijest, a ne kao prijetnja ili grdnja.
 10. Siromasi mogu odgovoriti na evanđeoski poziv određenim odricanjem i nekomplikiranom cjelovitošću jer imaju tako malo izgubiti pa su spremni na sve.
- U sažetku, recimo da se siromasi, ne svojom voljom - oni mogu ozbiljno željeti da bude drukčije -

nalaze u položaju koji dolikuje Božjoj milosti. S obzirom na njihovo stanje potrebe, ovisnosti i nezadovoljstva životom, oni mogu objeručke prihvatiti Božji besplatni dar ljubavi.

111

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

Radi vježbe, još sam jednom prešao popis Monike Hellwig, s tim što sam riječ "siromasi" zamijenio riječju "bogati" i svaku rečenicu okrenui suprotno. "Bogati ne znaju da im je hitno potrebno izbavljenje... Bogat se za sigurnost ne oslanjaju na ljude već na stvari..." (Isus je nešto slični učinio u Lukinoj verziji Blaženstava, ali taj dio privlači mnogo manje po zornosti: "Ali jao vama, bogataši: imate svoju utjehu!...")

Zatim sam probao nešto što djeluje mnogo opasnije: zamijenio sam riječ "siromasi" s riječju "ja". Razmatrajući svaku od deset tvrdnji pitac sam se je li moj pristup sličniji siromašnima ili bogatima. Priznajem li lake svoje potrebe? Jesam li spreman osloniti se na Boga i na druge? U čemu je moja sigurnost? Jesam li spremniji natjecati se ili surađivati? Mogu li razlikovati potrebne od luksuznih stvari? Jesam li strpljiv? Zvuče li mi Blaženstva kao radosna vijest ili kao grdnja?

Poslije ove vježbe počeo sam shvaćati zašto se toliki sveti dragovoljno pokoravaju stezi siromaštva. Ovisnost, poniznost, jednostavnost, su radnja i osjećaj napuštenosti vrlo su cijenjene osobine u duhovnom životu, ali izuzetno neshvatljive ljudima koji žive u udobnosti. Možda ima drugih puteva k Bogu, ali, oh, tako su teški - teški kao progurati devu kroz ušicu igle. U Velikom obratu Božjeg kraljevstva vrlo su rijetki uspješni sveti.

Ne vjerujem da su siromasi moralniji od drugih (premda sam zaključio da su suosjećajniji i često darežljiviji), ali oni su manje skloni praviti se moralnijima. Kod njih nema arogantnosti srednjeg staleža koji svoje probleme vrlo spretno prikriva pod krinkom samopravednosti. Oni su prirodnije ovisni jer nemaju drugog izbora; da bi preživjeli moraju se oslanjati na druge.

Sada Blaženstva ne gledam kao pokroviteljske slogane već kao duboki uvid u tajnu čovjekova postojanja. Božje kraljevstvo preokreće sve naglavce. Uistinu je blago siromasima, gladnima, onima koji tuguju i potlačenima. Naravno, ne zbog njihova bijednog stanja - Isus je za svojeg života proveo mnogo vremena da ga ukloni. Umjesto toga, njima je blago zbog prirodne prednosti koju imaju nad onima koji žive udobnije i neo-visnije. Bogati, uspješni i lijepi mogu prolaziti kroz život oslanjajući se na svoje prirodne darove. Ljudi kojima nedostaju takve prirodne prednosti, pa zbog toga nisu dovoljno kvalificirani za uspjeh u kraljevstvu ovog svijeta, mogu se u trenucima potrebe obratiti Bogu.

112

BLAŽENSTVA - SRETNI SU NESRETNI

Ljudska bića baš nisu spremna priznati očajanje. Kada to učine, približuje im se kraljevstvo nebesko.

* * *

Psihološka stvarnost. Nedavno sam uvidio da u Blaženstvima postoji treća razina istine. Ne samo što nam je Isus ponudio ideal kojemu trebamo težiti imajući u vidu odgovarajuću nagradu, ne samo što je naopako izvrnuo shvaćanje našeg društva koje je postalo ovisnik o uspjehu već je iznio i jednostavnu formulu psihološke istine, najdublje razine istine koju možemo upoznati na zemlji. Blaženstva otkrivaju da ono što slijedi u nebeskom kraljevstvu također mnogo koristi nama u ovom životu. Trebale su mi mnoge godine da prepoznam ovu činjenicu i tek sada sam počeo shvaćati Blaženstva. Još uvijek me neugodno iznenade svaki put kad ih čitam, ali me neugodno iznenade zato što u njima prepoznajem bogatstvo koje raskrinkava moje vlastito siromaštvo.

Blago siromasima duhu... Blago krotkima. Knjiga kao što je Intellectuals Paula Johnsona iznosi s uvjerljivim pojedinostima ono što svi znamo da je istina: ljudi kojima plješćemo, koje nastojimo oponašati i čije se slike nalaze na naslovnim stranicama popularnih časopisa nisu zadovoljne, sretne i uravnotežene osobe kako bismo mogli pomisliti. Premda bi se za Johnsonove osobe (Ernesta Hemingwaya, Bertranda Russella, Jean-Paula Sartrea, Edmunda Wilsona, Bertolta Brechta i druge) moglo po svim suvremenim mjerilima reći da su bili uspješni, teško bi bilo okupiti društvo koje pokazuje veću bijedu, egomaniju i zlostavljanje.

Moj posao novinara pružio mi je mnoge prilike da intervjuiram "zvijezde", uključujući velikane

nacionalne nogometne lige, filmske glumce, glazbene izvođače, pisce uspješnica, političare i poznate televizijske ličnosti. To su ljudi koji dominiraju medijima. Mi im se ulagujemo, pažljivo pratimo svaku sitnicu u njihovu životu: odjeću koju oblače, hranu koju jedu, rutinu aerobika koju slijede, osobe koje vole, zubnu pastu koju koriste. Ali vam moram reći, sa svojim ograničenim iskustvom, da sam ustanovio kako je načelo Paula Johnsona točno: naši "idoli" su najbjednija skupina ljudi koje sam ikada sreo. Većina ih ima nesređene ili propale brakove. Gotovo svi su neizlječivo ovisni o psihoterapiji. I, kao najveća

113

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

ironija, ove junake koji se čine većima nego što jesu, čini se, muče sumnje u sebe.

Proveo sam vrijeme i s ljudima koje nazivam "slugama"; liječnicima i medicinskim sestrama koji rade među potpuno izopćenima, gubavci-ma u ruralnoj Indiji; s čovjekom koji je diplomirao na Princetonu, a koji sada vodi hotel za beskućnike u Chicagu; zdravstvenim radnicima koji su ostavili odlično plaćen posao da služe u nekom zabačenom gradiću Mis-sissippija; humanitarcima u Somaliji, u Sudanu, u Etiopiji, u Bangladešu i drugim skladištima ljudske patnje; doktorima filozofije koje sam sreo u Arizoni, a koji su sada raspršeni po prašumama Južne Amerike prevodeći Bibliju na opskurne jezike.

Bio sam spreman ovim slugama odati čast i izraziti divljenje, istaknuti ih kao primjere nadahnuća. Ali nisam bio spreman zavidjeti im. No kad sada razmišljam o objema skupinama, jednom uz drugu, zvijezdama i slugama, sluge se jasno pojavljuju kao posebne, cijenjene osobe. Nema sumnje da bih radije provodio vrijeme među slugama nego među zvijezdama; oni posjeduju osobine dubine i bogatstva i čak radosti koje nisam nigdje drugdje našao. Sluge rade za malu plaću, duge sate i bez pljeska, "trateći" svoje talente i sposobnosti među siromašnima i neobrazovanima. Ali nekako, u procesu gubljenja života, oni ga zapravo nalaze.

Vjerujem da su siromasi u duhu i krotki doista blagoslovljeni. Njihovo je kraljevstvo nebesko i oni će naslijediti zemlju.

Blago onima koji su čistoga srca. Tijekom razdoblja kad sam se borio sa spolnim iskušenjima, u ruke mi je dospio članak koji me uputio na tanku knjižicu s naslovom What I Believe (Što vjerujem), francuskog katoličkog pisca Francois Mauriac. Iznenadilo me što je Mauriac, čovjek u godinama, posvetio dosta prostora raspravi o vlastitoj požudi. Objasnio je: "Starost je izložena riziku da bude razdoblje udvostručenog ispitivanja, jer mašta starog čovjeka na grozan način nadomješta ono što mu priroda uskraćuje."

Znam da je Mauriac razumio što je požuda. Romani Zmijsko leglo i Poljubac gubavcu, koji su mu pomogli da dobije Nobelovu nagradu za književnost, prikazuju požudu, obuzdavanje i spolnu srdžbu na način koji nadilazi sve što sam o tome ikada čitao. Za Mauriacu spolna je kušnja bila poznato bojište.

114

BLAŽENSTVA - SRETNI SU NESRETNI

Mauriac je odbacio većinu argumenata u prilog spolne čistoće kojima su ga učili u katoličkom obrazovanju. "Brak će izliječiti požudu": za Mauriacu to nije bio lijek, kao i za mnoge druge, jer požuda uključuje privlačnost nepoznatih stvorenja i težnju za pustolovinom i slučajnim poznanstvima. "Požudu možeš svladati samosavlađivanjem": Mauriac je ustanovio da je seksualna želja slična plimnom valu toliko snažnom da će otplaviti sve najbolje namjere. "Pravo ispunjenje možeš naći samo u monogamiji": to može biti točno, ali nikako ne izgleda točno kod onoga koji je zaključio da ni monogamija ne ublažava seksualne porive. Tako je razmotrio tradicionalne argumente u prilog čistoće i ustanovio da ne stoje.

Mauriac je zaključio da su samosavlađivanje, obuzdavanje i razumni razlozi nedostatno oružje za borbu protiv pobude prema nečistoći. Na kraju je našao samo jedan razlog da bude čist, a to je onaj kojeg je Isus naveo u Blaženstvima: "Blago čistima srcem: oni će Boga gledati." Prema Mauriacovim riječima: "Nečistoća nas odvaja od Boga. Duhovni život poštuje zakone koji se mogu provjeriti kao i zakoni u fizičkom svijetu... čistoća je uvjet za uzvišeniju ljubav - za posjedovanje nečega što nadilazi sve: posjedovanje Boga. Da, na kocki je to i ništa manje."

čitanje riječi Francois Mauriac nije učinilo kraj mojoj borbi s požudom. Ali moram reći da sam bez ikakve sumnje ustanovio kako je njegova analiza točna. Ljubav koju nam Bog nudi zahtijeva da sve svoje sposobnosti očistimo prije nego što možemo primiti uzvišeniju ljubav koju ne možemo steći ni na koji drugi način. To je motiv da čovjek ostane čist. Ako negujem požudu, ograničavam osobnu intimnost s Bogom.

Doista, blago onima koji su čista srca, jer će Boga gledati. To jest tako jednostavno, ali i teško. Blago milosrdnima. Istinu ovog blaženstva naučio sam od Henrva Nouvvena, svećenika koji je predavao na Harvardu. Na vrhuncu svoje karijere Nouwen je napustio Harvard i preselio u komunu blizu Toronta, nazvanu Davbreak, da bi odgovorio obvezama što ih je zahtijevalo njegovo prijateljstvo s čovjekom koji se zvao Adam. Nouvven sada ne služi intelektualcima već jednom mladom čovjeku kojeg mnogi smatraju beskorisnom osobom koju je trebalo ukloniti.

Nouvven ovako opisuje svojeg prijatelja:

115

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

Adam je dvadesetpetogodišnjak koji ne može govoriti, ne može se obući ni svući, ne može sam hodati, ne može jesti bez posebne pomoći. On ne plače niti se smije. Samo povremeno uspostavlja kontakt očima. Njegova su leđa iskrivljena. Pokreti njegovih ruku i nogu su nekoordinirani. Pati od epilepsije i unatoč jakim lijekovima malo koji dan prođe bez snažnog epileptičkog napada.

Ponekad, kad se iznenada ukoči, ispušta zavijajuće stenjanje. U nekoliko slučajeva vidio sam kako mu se niz obraz skotrljala velika suza.

Treba mi sat i pol da Adama probudim, da mu dam lijekove, odnesem ga u kupaonicu, operem ga, obrijem, operem mu zube, obučem, odvedem u kuhinju, dam mu doručak, stavim ga u invalidska kolica i od-vezem do mjesta gdje veći dio dana provede u terapijskim vježbama.

Kad sam Nouvvena posjetio u Torontu, gledao sam kako sve to obavlja s Adamom i moram priznati da sam u jednom trenutku posumnjao da je to najbolji način na koji koristi vrijeme. Čuo sam Henrva Nouvvena kad govori i čitao sam mnoge njegove knjige. Toliko toga može ponuditi. Zar nije netko drugi mogao preuzeti ponižavajuću obvezu da brine za Adama? Kad sam ovu temu oprezno naćeo sa samim Nouwenom, rekao mi je da sam potpuno pogrešno shvatio što se događa. "Ja se ničega ne odrićem", tvrdio je. "A, a ne Adam, imam najveću korist od našeg prijateljstva."

Onda mi je Nouvven počeo nabrajati sve koristi koje je stekao. Sati koje je proveo s Adamom, rekao je, dali su mu toliko veliki unutarnji mir da mu se njegove druge, plemenite obveze čine dosadnima i površnima. Ranije, dok je sjedio pored ovog bespomoćnog djeteta-čovjeka, shvatio je koliko je njegova težnja za akademskim uspjehom i kršćanskom službom bila obilježena rivalstvom i natjecanjem, koliko je bila opsesivna. Adam ga je naučio da "ono što nas čini ljudima nije naš um već naše srce, nije naša sposobnost da razmišljamo već naša sposobnost da volimo". U Adamovoj jednostavnoj naravi nazreo je "prazninu" koja mora postojati prije nego što je Bog može popuniti - vrstu praznine koju su pustinjski redovnici stekli tek nakon mnogo traganja i discipline.

Tijekom našeg daljnjeg razgovora, Henrv Nouwen vraćao se na moje pitanje, kao da nije mogao vjerovati da bih takvo što uopće mogao pitati. Nastavio je razmišljati o drugim načinima na koje je imao korist od svoje veze s Adamom. Doista je uživao novu vrstu duhovnog mira kojeg nije

116

BLAŽENSTVA - SRETNI SU NESRETNI

mogao steći u otmjenim harvardskim dvorištima već pored kreveta inkon-tinentnog Adama.

Napustio sam Davbreak osvjedoćen u svoje vlastito duhovno siromaštvo, ja, koji sam kao pisac pažljivo uredio svoj život da bude djelotvoran i usmjeren cilju. Zaista je blago milosrdnima, naučio sam, jer će postići milosrde.

Blago mirotvorcima... Blago progonjenima zbog pravednosti. Ova istina došla je do mene na neizravan način. Veliki romanopisac Lav Tol-stoj pokušao ju je slijediti, ali na putu mirotvorstva stalno bi se ispriječila njegova naprasita ćud. Tolstoj je veoma izražajno pisao o Propovijedi na Gori. Međutim, pola stoljeća kasnije, hinduski asket Mohandas Gandhi čitao je Tolstojevu knjigu Kraljevstvo je Božje u vama i odlučio živjeti prema doslovnim načelima Propovijedi na Gori. U filmu Gandhi postoji zgodna scena u kojoj Gandhi pokušava svoju filozofiju objasniti

prezbiterijanskom misionaru Charlieu Andrewsu. Dok su zajedno šetali jednim južnoafričkim gradom, put im je iznenada zapriječila skupina mladih nasilnika. Velečasni Andrews gleda jedan trenutak prijeteće gangstere i odlučuje bježati. Gandhi ga zaustavlja. "Zar Novi zavjet ne kaže ako te neprijatelj udari po desnom obrazu, okreni mu lijevi?" Andrews mrmlja kako je mislio da ovu frazu treba razumjeti kao metaforu. "Nisam baš siguran", odvrća Gandhi. "Pretpostavljam da je mislio kako morate pokazati odvažnost - biti spremni da prihvatite udarac, više udaraca, da pokažete kako nećete uzvratiti niti ćete odustati. I kad to učinite to budi nešto u ljudskoj prirodi, nešto što umanjuje njegovu mržnju, a povećava njegovo poštovanje. Mislim da je Krist to shvatio i ja sam vidio da djeluje."

Godinama kasnije, jedan je američki propovjednik, Martin Luther King mlađi, proučavao Gandhievu taktiku i odlučio je primijeniti u Sjedinjenim Američkim Državama. Mnogi su crnci napustili Kinga zbog njegova stava nenasilja i vratili se retorici o "crnoj moći". Nakon što vas je policijski pendrek udario desetak puta po glavi i nakon što vas je zatvorski čuvar još koji put bocnuo štapom za stoku, počinjete sumnjati u djelotvornost nenasilja. Ali King se nikad nije pokolebao.

Kad su izbili neredi u Los Angelesu, Chicagu i Harlemu, King je putovao od grada do grada nastojeći smiriti strasti, uporno podsjećajući demonstratore da se moralna promjena ne može ostvariti nemoralnim sredstvima. On je naučio načelo iz Propovijedi na Gori i od Ganghija, i 117

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

gotovo u svim svojim govorima ponavljao je ovu poruku. "Kršćanstvo je", govorio je, "uvijek tvrdilo da križ koji nosimo prethodi kruni koju ćemo nositi. Da bi bio kršćanin, čovjek mora uzeti svoj križ, s cjelokupnim sadržajem teškoća i muka i napetosti, i nositi ga dok taj križ ne ostavi traga na nama i ne oslobodi nas za onaj bolji put koji dolazi samo kroz patnju."

Martin Luther King imao je nekih slabosti, ali u jednom je bio u pravu. Unatoč svim nepovoljnim okolnostima, usprkos svim instinktima za samoočuvanjem, ostao je vjeran načelu mirotvorstva. Nije uzvraćao udarac. Dok su drugi pozivali na odmazdu, on je pozivao na ljubav. Zagovornici građanskih prava svojim su tijelima stali pred šerife s pendrecima, vatrogasne cijevi i režeće njemačke ovčare. To je, zapravo, donijelo pobjedu koju su tako dugo očekivali. Povjesničari ističu jedan događaj u kojem je ovaj pokret dostigao kritičnu masu javne podrške. Zbio se na mostu izvan Selme, u saveznoj državi Alabami, kad je šerif Jim Clark naredio da se njegovi policajci okome na nenaoružane crne demonstrante. Američka javnost, užasnuta prizorima nasilne nepravde, konačno je pristala usvojiti zakon o građanskim pravima.

Odrastao sam u Atlanti, na drugoj strani grada od Martina Luthera Kinga, i sa stidom priznajem: dok je on vodio demonstracije u Selmi i Montgomeriju i Memphisu, ja sam bio na strani bijelih šerifa s pendrecima i njemačkim ovčarima. Bio sam brz u tome da ukazem na njegove moralne nedostatke, a spor da prepoznam svoj vlastiti slijepi grijeh. No zato što je ostao vjeran nudeći svoje tijelo kao metu, ali nikad kao oružje, probio se kroz moju moralno debelu kožu.

Pravi cilj, običavao je King reći, nije poraziti bijela čovjeka, već "probuditi osjećaj srama kod ugnjetavača i napasti njegov lažni osjećaj superiornosti... Kraj je pomirenje; kraj je oslobođenje; kraj je stvaranje društva u kojemu vlada ljubav." I to je ono što je Martin Luther King konačno pokrenuo, čak i u rasistima kakav sam bio ja.

King je, kao Gandhi prije njega, umro kao mučenik. Poslije njegove smrti sve više i više ljudi počelo je prihvaćati načelo nenasilnog protesta kao načina zahtijevanja pravde. Na Filipinima, poslije mučeničke smrti Benigna Aquina, običan narod srušio je vlast okupljanjem na ulicama u molitvi; tenkovi vojske zaustavili su se pred klečećim Filipincima kao da su blokirani nekom nevidljivom silom. Kasnije, u značajnoj 1989. godini, u Poljskoj, Mađarskoj, čehoslovačkoj, Istočnoj Njemačkoj, Bugarskoj,

118

BLAŽENSTVA - SRETNI SU NESRETNI

Jugoslaviji, Rumunjskoj, Mongoliji, Albaniji, Sovjetskom Savezu, Nepal u čileu više od pola milijarde ljudi zbacilo je nenasilnim sredstvima jaram ugnjetavanja. U mnogim ovim zemljama,

posebno u onima u istočnoj Europi, predvodnik je bila Kršćanska crkva. Demonstranti su prolazili ulicama noseći svijeće, pjevajući crkvene himne i moleći se. Kao u Jošino vrijeme, zidovi su pali i srušili se.

Mirotvorci će se zvati Božji sinovi i kćeri. Blago i onima koji su progonjeni zbog pravednosti, jer je njihovo kraljevstvo nebesko.

Blago onima koji tuguju. Budući da sam napisao knjige pod naslovom *Where Is God When It Hurts?* i *Disappointment with God** proveo sam dosta vremena među onima koji tuguju. Isprva su me uplašili. Nisam imao odgovore na pitanja koja su mi postavljali, pa sam se suočen s njihovom tugom osjećao nelagodno. Posebno se sjećam jedne godine kad sam se na poziv susjeda pridružio jednoj terapijskoj skupini u obližnjoj bolnici. Ova skupina, koja se nazivala *Učini današnji dan vrijednim*, sastojala se od ljudi koji su umirali i ja sam godinu dana sa svojim susjedom dolazio na njihove sastanke.

Istina je, ne mogu reći da sam "uživao" u ovim okupljanjima; to bi bila pogrešna riječ. Ali ovi su sastanci za mene postali najznačajniji događaj svakog mjeseca. Suprotno nekoj zabavi na kojoj sudionici nastoje zadiviti jedni druge znakovljem položaja i moći, u ovoj skupini nitko nije pokušavao ostaviti neki dojam. Odjeća, moda, namještaj, titule, novi automobili - što sve to znači ljudima koji se pripremaju za smrt? Više od svih drugih ljudi koje sam sreo, skupina *Učini današnji dan vrijednim* usredotočila se na najvažnije. Ustanovio sam kako priželjkujem da neki od mojih površnih, hedonističkih prijatelja posjete neki od ovih sastanaka.

Kad sam kasnije pisao o onome što sam naučio od ljudi koji tuguju i pate, počeli su mi se javljati neznanci. Imam tri fascikla, svaki debljine preko pet centimetara, prepuna njihovih pisama. Ona su moje najveće blago. Jedno pismo od dvadeset i šest stranica, napisano na papiru s plavim crtama, napisala je majka koja je sjedila u čekaonici dok su kirurzi operirali tumor na mozgu njezine četverogodišnje kćerkice. Drugo mi je poslao kvadriplegičar koji je "pisao" puhanjem zraka u cijev, koji je računalo pretvaralo u slova na pisaču.

* Gdje je Bog kad boli? i Razočaranje s Bogom.

119

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

Mnogi od onih koji su mi pisali nisu imali sretne završetke svojih priča. Neki su i dalje imali osjećaj da ih je Bog napustio. Malo njih je našlo odgovore na pitanja "Zašto?" Ali vidio sam dovoljno tuge da steknem vjeru u Isusovo obećanje da će se oni koji tuguju utješiti.

Znam za dvije male organizacije vođene iz privatnih domova, koje su nastale iz tugovanja. Prva je nastala kad je jedna žena u Kaliforniji otkrila da joj sin, zjenica njezina oka, umire od AIDS-a. Njezina crkva i društvo nisu joj pružili sućut i podršku jer je mladi čovjek bio homoseksualac. Osjećala se tako usamljenom i potrebitom da je odlučila početi s izdavanjem biltena koji je uspostavio mrežu roditelja homoseksualne djece. Premda nudi malo stručne pomoći i ne obećava magična ozdravljenja, danas stotine drugih roditelja ovu odvažnu ženu smatraju spasiteljicom života.

Jedna druga žena, u saveznoj državi Wisconsin, izgubila je sina jedinca u padu mornaričkog helikoptera. Godinama se nije mogla osloboditi mračnog oblaka tuge. Održavala je sinovljevu sobu nedirnuto, onako kako ju je ostavio. Onda je počela primjećivati učestalost izvještaja o padu helikoptera. Počela je razmišljati o drugim obiteljima koje su doživjele tragedije slične njezinoj, pa se pitala što bi mogla učiniti da pomogne. Kad se danas sruši neki vojni helikopter, ona šalje paketić pisama i korisnog materijala dužnosniku u ministarstvu obrane, koji ga prosljeđuje pogođenoj obitelji. Polovica njih počinje se redovno dopisivati, i u svojim umirovljeničkim danima ova žena vodi svoje "društvo patnika". Naravno, ovaj rad nije riješio problem tugovanja za sinom, ali joj je dao osjećaj svrhe i ona se više ne osjeća bespomoćnom prema toj tuzi.

Nema djelotvornijeg iscjelitelja, ustanovio sam, od onog kojeg Hen-ry Nouvven naziva "ranjeni iscjelitelj". Blago onima koji tuguju, jer će se utješiti.

Blago žednima i gladnima pravednosti. U izvjesnom smislu svatko koga sam spomenuo u ovom nizanju Blaženstava očituje ovo posljednje Isusovo obećanje. "Sluge" koji ulažu svoj život za siromašne i nevoljne, Francois Mauriac koji se trudi da ostane čist, Henry Nouvven koji kupa i

oblači Adama, Martin Luther King mlađi i učenici nenasilja, majke homoseksualaca i mornaričkih pilota, koje nadilaze svoju tugu - svi oni reaguju na muke zbog gladi i žeđi za pravednošću. Svi su oni primili nagradu, ne samo u budućem već i u ovom životu.

120

BLAŽENSTVA - SRETNI SU NESRETNI

Jedna je albanska redovnica provela šesnaest godina u nepristupačnom samostanu poučavajući zemljopis najbogatije bengalske i britanske kćeri u Kalkuti. Jednog dana, dok je putovala vlakom prema Himalajama, čula je glas koji ju je pozvao da promijeni puteve i posluži najsiromašnijima. Može li itko ozbiljno sumnjati da je Majka Tereza našla potpunije osobno zadovoljstvo u svojem kasnijem radu nego u prijašnjem? Vidio sam kako se ovo načelo u svecima i u običnim ljudima pojavljuje tako često da sada lako razumijem zašto evanđelja ponavljaju jednu Isusovu tvrdnju češće od ijedne druge: "Tko hoće život svoj spasiti, izgubit će ga, a tko izgubi život svoj poradi mene, naći će ga."

Isus nam je rekao da nije došao uništiti život već zato da ga možemo imati obilnije, "u izobilju". Paradoksalno je da ovaj izobilni život dobivamo na načine na koje nismo računali. Dobivamo ga ulaganjem u druge, odlučnim zauzimanjem za pravdu, služenjem slabima i potrebitima, slijedeći Boga a ne sebe. Ne usuđujem se sažalijevati ni jednog od onih koje sam upravo spomenuo, premda su svi živjeli s nevoljama. Bez obzira na sve njihove "žrtve", izgledaju mi puniji života, a ne prazniji. Oni koji gladuju i žeđaju za pravednošću doista se nasite.

U Blaženstvima, ovim neobičnim tvrdnjama koje na prvi pogled izgledaju apsurdne, Isus nudi paradoksalni ključ za izobilni život. Nebesko kraljevstvo, rekao je na drugome mjestu, slično je blagu toliko vrijednome da će svaki oštrouman ulagač "sav radostan" prodati sve što ima da bi ga kupio. Ono predstavlja stvarniju i trajniju vrijednost od svega što ovaj svijet može ponuditi, jer daje kamate ne samo ovdje na zemlji već i u budućem životu. Isus ne naglašava ono što dajemo, već ono što primamo. Nije li u našem osobnom interesu da tražimo takvo blago?

Kad sam prvi put čuo Blaženstva, zvučala su mi kao nemogući ideali koje je dao neki sanjarski mistik. Međutim, sad ih vidim kao istine koje je objavio realist u svemu pragmatičan kao general Norman Schvarzkopf. Isus je znao kako funkcionira život u nebeskom kao i u zemaljskom kraljevstvu. U životu obilježenom siromaštvom, žalovanjem, krotkošću, glađu za pravednošću, milosrđem, čistoćom, mirotvorstvom i progonstvom, Isus je sam utjelovio Blaženstva. Možda je i smislio Blaženstva kao propovijed za samog sebe kao i za nas ostale, jer će imati obilje prilika da ove teške istine provede u praksu.

121

7.

Poruka - Uvredljiva propovijed

Ispit vršenja Kristova učenja je svijest o našoj neuspješnosti da postignemo idealno savršenstvo. Ne možemo vidjeti stupanj do kojeg mu se približavamo, ali možemo vidjeti koliko od njega odstupamo.

Lav Tolstoj

7.

Poruka - Uvredljiva propovijed

Blaženstva predstavljaju samo prvi korak u razumijevanju Propovijedi na Gori. Nakon što sam odavno shvatio trajnost istine Blaženstava, još uvijek se nisam mogao otresti mračnih misli o beskompromisnoj strogosti preostale Isusove propovijedi. Njezina odrješitost ostavila me bez daha. "Budite dakle savršeni kao što je savršen Otac vaš nebeski", rekao je Isus; ovu je tvrdnju kao slučajno spremio između zapovijedi da ljubimo neprijatelje i zapovijedi da darivamo novac. Biti savršen kao Bog? Što je time mislio reći?

Ne mogu olako odbaciti ovaj ekstremizam jer se javlja i na drugim mjestima u evanđeljima. Kad je bogataš upitao Isusa što da učini kako bi osigurao vječni život, Isus mu je rekao da podijeli svoj novac - ne deset posto ili osamnaest i pol ili čak pedeset posto, nego sve. Kad je jedan učenik upitao treba li svome bratu oprostiti sedam puta, Isus je odgovorio: "Ne kažem ti do sedam puta, nego do sedamdeset puta sedam." Druge su religije učile varijacije "zlatnog pravila", ali su ga formulirale na

ograničeniji, negativniji način: "Ne činite drugima što ne želite da oni čine vama." Isus je ovo pravilo proširio u neograničen oblik: "Sve, dakle, što želite da ljudi vama čine, činite i vi njima." Je li ikada itko živio savršenim životom kao Bog? Je li ikada itko poštovao zlatno pravilo? Kako je uopće moguće ostvariti takav nemogući ideal? Mi ljudi volimo zdrav razum i uravnoteženost, nešto bliže Aristotelovoj zlatnoj sredini nego Isusovu zlatnom pravilu.

125

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO * * *

Moja prijateljica Virginia Stem Owens uklopila je Propovijed na Gori u nastavni program književnosti na teksaskom A&M sveučilištu. Tražila je od studenata da napisu kratak esej. Očekivala je da će pokazati bar osnovno poštovanje prema tekstu, budući da se "biblijski pojas"* proteže preko Teksasa, ali reakcije studenata oslobodile su je iluzija. "Po mojem mišljenju, religija je velika prijevara", pisao je jedan. "Postoji stara poslovice da ne treba vjerovati sve što čovjek čita; nju treba primijeniti u ovom slučaju", pisao je drugi.

Virginia se sjetila da je Propovijed na Gori upoznala u nedjeljnoj školi, gdje su pastelne slike pokazivale Isusa kako sjedi na zelenom obronku okružen nestrpljivom djecom ružičastih obraza. Nikad joj nije došlo na um da bi na to reagirala ljutnjom ili zgražanjem. Njezini su studenti mislili drukčije:

Ono što crkve propovijedaju izuzetno je strogo i ne dozvoljava gotovo nikakvu zabavu bez razmišljanja je li to grijeh ili nije.

Ne sviđa mi se esej "Propovijed na Gori". Bilo ju je teško čitati; izazvala je u meni osjećaj da moram biti savršen, a to nitko nije.

Ono što se traži u ovoj propovijedi apsurdno je. Pogledati ženu je preljub. To je najekstremnija, najgluplja i najnečovječija tvrdnja koju sam ikada čuo.

"U tom trenutku", pisala je Virginia o ovom događaju, "počela sam se osjećati ohrabrenom. Ima nešto predivno nevino u tome što ne shvaćate da Isusa ne biste trebali smatrati glupim... To je bila ona prava, prastara reakcija na evanđelje, nefiltrirana dvomilenijskom kulturalnom maglicom... Nalazim neobično ohrabrujućim to što Biblija ostaje uvredljivom za iskrene, neobrazovane uši, upravo kao u prvom stoljeću. Za mene to nekako pokazuje nepobitnost njezina značenja. Dok je Sveto pismo u prošlom stoljeću gotovo sasvim izgubilo svoj karakteristični opor značaj, sadašnja nas opća biblijska nepismenost treba prebaciti u situaciju koja je mnogo približnija onoj izvornog slušateljstva u prvom stoljeću."

* Područje na jugu Sjedinjenih Američkih Država za koje se smatra da nekritički prihvaća doslovnost Biblije; u širem smislu područje gorljivog religioznog fundamentalizma.

126

PORUKA - UVREDLJIVA PROPOVIJED

Uvredljiva, opora - da, to su prikladne riječi koje možemo primijeniti na Propovijed na Gori. Dok sam gledao petnaest filmskih prikaza ove scene, samo je jedan naizgled prikazao nešto slično originalnoj uvredljivosti. Jedna niskobudžetna produkcija BBC-a pod naslovom Son o/Man (Sin čovječji) prikazuje Propovijed na Gori s pozadinom kaosa i nasilja. Rimski vojnici upravo su upali u jedno galilejsko selo da izvrše odmazdu zbog nekih prijestupa protiv Imperija. Objesili su židovske muškarce sposobne za borbu, bacili njihove histerične žene na zemlju i čak kopljem proboli bebe da bi "ovim Židovima dali lekciju". U taj bučan prizor krvi, suza i glasnog naricanja nad mrtvima dolazi Isus krupnim koracima i plamtećim očima.

A ja vam kažem: Ljubite neprijatelje, molite za one koji vas progone.

Oklo za oklo, zub za zub, zar ne? Tako su govorili vaši preci. Ljubi bližnje, a mrzi neprijatelje, zar ne? Ali ja kažem da je lako ljubiti svojega brata, ljubiti one koji vas ljube. To čine čak i ubirači poreza. Želite da vam čestitam što ljubite svoje rođake? Ne, ljubite svoje neprijatelje.

Ljubite čovjeka koji vas udara nogom i pljuje po vama. Ljubite vojnika koji će vam gurnuti mač u trbuh. Ljubite zatvor - i onoga koji vas pljačka i muči.

Slušajte me! Ljubite svoje neprijatelje! Ako te rimski vojnik udari po lijevom obrazu, okreni mu desni. Ako te neki čovjek iz vlasti prisili da ideš s njim jednu milju, pođi dvije. Ako bi se netko htio s tobom parničiti da bi se domogao tvoje donje haljine, prepusti mu i gornju.

Slušajte! Ja vam kažem, teško je slijediti me. Ovo što vam govorim nije bilo rečeno otkad svijet postoji.

Možete li zamisliti kako seljani odgovaraju na takav nepoželjan savjet? Propovijed na Gori ih nije zbunila; ona ih je razbjesnila.

* * *

Na početku Propovijedi na Gori Isus je otvoreno naćeo pitanje koje je zaokupljalo većinu njegovih slušatelja: je li bio revolucionar ili pravi židovski prorok? Evo Isusova opisa vlastitog odnosa prema Tori:

127

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

Ne mislite da sam došao ukinuti Zakon ili Proroke. Nisam došao ukinuti, nego ispuniti. Uistinu kažem vam: ne bude li pravednost vaša veća od pravednosti pismoznanaća i farizeja, ne, nećete ući u kraljevstvo nebesko.

Ova posljednja rećenica navela je mnoštvo da se trgne i počne pažno slušati. Farizeji i učitelji zakona međusobno su se natjecali u toćnosti. Atomizirali su Božji zakon u 613 pravila - 248 zapovijedi i 365 zabrana - i potkrijepili ih s 1521 amandmanom. Da bi izbjegli prekršiti treću zapovijed "Ne uzimaj uzalud imena Jahve, Boga svoga", odbili su uopće izgovarati Božje ime. Da bi izbjegli seksualno iskušenje obićavali su spustiti glavu i čak ne pogledati ženu (najskrupulozniji među njima bili su poznati kao "krvareći farizeji" jer su zbog toga često udarali o zidove i druge prepreke). Da izbjegnju oskvrnuti subotu proglasili su nezakonitima trideset i devet aktivnosti koje su se mogle smatrati "radom". Kako je pravednost obićnog ćovjeka mogla ikada nadmašiti pravednost tako stručnih svetih ljudi?

Propovijed na Gori jasno pokazuje što je Isus mislio i upravo je ova izrićitost izgledala tako apsurdnom studentima dvadesetog stoljeća na teksaškom A&M sveučilištu kao i Židovima prvog stoljeća u Palestini. Služeći se Torom kao polazišćem, Isus je zakon pogurnuo u istom smjeru, dalje nego što se to ijedan farizej usudio učiniti, dalje nego što se ijedan redovnik usudio živjeti.

Propovijed na Gori uvela je u moralni svemir novi mjesec, i on je otad djelovao svojom vlastitom gravitacijom.

Isus se pobrinuo da nitko ne može vršiti zakon, a onda nam je zapo-vijedio da ga vršimo.

Razmislimo o nekim primjerima.

Svako ljudsko društvo u povijesti imalo je zakon koji je zabranjivao ubojstvo. Naravno, postoje varijacije: Sjedinjene Države dopuštaju ubojstvo u samoobrani ili u neobićnim okolnostima kao što je zlostavljanje braćnog druga.

Ali nijedno društvo nije uspostavilo ništa slično Isusovoj proširenoj definiciji ubojstva: "A ja vam kažem: Svaki koji se srdi na brata svoga, bit će podvrgnut sudu... A tko reće: 'Luđaće!', bit će podvrgnut ognju paklenomu." Dok sam odrastao sa starijim bratom, bunio sam se protiv ovog retka. Mogu li dva brata prebrođiti oluje adolescencije bez pribjegavanja rijećima kao što su "glupane" i "luđaće"?

128

PORUKA - UVREDLJIVA PROPOVIJED

Svako društvo ima tabue za seksualnu raskalašenost. Danas bar jedan koledž zahtijeva od muških studenata da od ženskih studenata zatraže dozvolu za svaku fazu seksualnog kontakta. U međuvremenu, feministićke skupine nastoje pravno povezati pornografiju i zloćine prema ženama.

Ali nijedno društvo nikad nije uspostavilo tako strogo pravilo kao što je Isusovo: "Tko god s požudom pogleda ženu, već je s njome učinio preljub u srcu. Ako te desno oko sablažnjava, iskopaj ga i baci od sebe. Ta bolje je da ti propadne jedan od udova, nego da ti cijelo tijelo bude baćeno u pakao."

ćuo sam zahtjeve za kastriranjem serijskih silovatelja, ali nikad nisam ćuo prijedlog za sakaćenje lica zbog požude. Uostalom, požuda je u Americi postala nacionalna zabava, slavljena u reklamama za traperice i pivo, u sezonskim izdanjima Sports Illustrated koji reklamiraju kupaće kostime i u dvadeset milijuna primjeraka pornografskih magazina prodanih svakog mjeseca. Kad je predsjednićki kandidat Jimmv ćarter u intervjuu ćasopisu Playboy pokušao objasniti ovaj redak,

tisak je reagirao na način koji je John Updike opisao kao "nervoznu razdraganost". "Kako neobično zvuči", rekao je Updike, "našim suvremenim ušima ideja da je požuda - seksualna želja koja u nama navire jednako nehotice kao slina - sama po sebi zla".

Što se razvoda tiče, u Isusovo doba farizeji su žustro raspravljali o tome kako treba tumačiti starozavjetna pravila. Glasoviti rabin Hillel je učio da se čovjek može rastati od svoje žene ako ona učini išta što bi izazvalo njegovo nezadovoljstvo, čak i ako je to tako beznačajno kao što je zagorjelo jelo; suprug je trebao samo triput reći "rastajem se od tebe" i razvod bi bio punovažan. A Isus je uzvratilo: "A ja vam kažem: Tko god otpusti svoju ženu - osim zbog bludništva - navodi je na preljub i tko se god otpuštenom oženi, čini preljub."

Na kraju je Isus iznio načelo nenasilja. Tko bi uopće mogao preživjeti s pravilom koje je Isus uspostavio: "A ja vam kažem: Ne opirite se Zlomu! Naprotiv, pljusne li te tko po desnom obrazu, okreni mu i drugi. Onomu tko bi se htio s tobom parničiti da bi se domogao tvoje donje haljine prepusti i gornju."

Uporno piljim u ove i druge stroge zapovijedi iz Propovijedi na Gori i pitam se kako reagirati. Zar Isus od mene stvarno očekuje da udijelim svakom uličnom prosjaku kojeg sretnem? Trebam li se odreći svakog inzi-stiranja na pravima potrošača? Otkazati policu osiguranja i za budućnost

129 ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

se pouzdati u Boga? Riješiti se televizora da izbjegnem opasnost požude? Kako takve etičke ideale mogu prenijeti u svoj svakidašnji život?

Jednom sam se upustio u čitalački maraton u potrazi za "ključem" razumijevanja Propovijedi na Gori. Malo me utješilo kad sam saznao da nisam prvi koji se zapetljao oko njenih visokih ideala. Tijekom crkvene povijesti ljudi su nalazili prepredene načine da Isusove odlučne zahtjeve pomire s nemilom stvarnošću ljudske pokvarenosti.

Toma Akvinski podijelio je Isusovo učenje u Propise i Savjete, koje bismo suvremenim jezikom mogli preimenovati u Zahtjeve i Prijedloge. Propisi su obuhvaćali opće moralne zakone kao što su Deset zapovijedi. Ali što se tiče idealističnijih zapovijedi, kao Isusove izjave o srdnji i požudi, Akvinac je primijenio drukčije mjerilo: premda ih trebamo prihvatiti kao dobar primjer i nastojati ih ispuniti, oni nemaju moralnu snagu Propisa. Rimokatolička crkva je kasnije kodicifirala Akvinčevo razlikovanje u popis "smrtnih" i "oprostivih" grijeha.

Martin Luther je Propovijed na Gori tumačio u svjetlosti Isusove formule: "Podajte caru carevo, a Bogu Božje!" Kršćani imaju dvojako državljanstvo, rekao je: jedno je u Kristovu kraljevstvu, a drugo u kraljevstvu ovoga svijeta. Ekstremizam u Propovijedi na Gori odnosi se apsolutno na Kristovo, ali ne i na zemaljsko kraljevstvo. Uzmite zapovijedi "Ljubite svoje neprijatelje" i "Ne opirite se zlu"; naravno, one se ne odnose na državu. Da bi spriječila anarhiju, država se mora oprijeti zlu i suzbiti neprijatelja. Zbog toga kršćanin treba naučiti razdvajati dužnost od osobe: kršćanski vojnik, recimo, mora izvršavati zapovijedi da se bori i ubije, dok istovremeno u svojem srcu slijedi Kristov zakon da ljubi neprijatelje.

U Lutherovo vrijeme razni su anabaptistički pokreti izabrali radikalno drukčiji pristup. Svi takvi pokušaji razvodnjavanja Isusovih nedvosmislenih zapovijedi pogrešni su, rekoše. Nije li prva crkva češće nego ikad tijekom prva četiri stoljeća citirala Kristovu zapovijed: "Ljubite svoje neprijatelje"? Jednostavno čitajte Propovijed na Gori. Isus ne pravi razliku između Propisa i Savjeta, niti dužnosti i osobe. On kaže da se ne opirete zlom čovjeku, da se ne zaklinjete, da dajete siromasima, da ljubite svoje neprijatelje. Njegovu zapovijed trebamo vršiti u najdoslovnijem mogu-

130

PORUKA - UVREDLJIVA PROPOVIJED

ćem smislu. Zbog toga su se neke grupe zavjetovala da neće imati osobnog imetka. Druge, kao što su kvekeri, odbile su izgovoriti zakletvu ili skinuti šešir državnom službeniku i protivili su se održavanju vojske, pa čak i policije. Zbog toga su u Europi, Engleskoj i Rusiji pobijene tisuće anabaptista; mnogi od preživjelih uspjeli su prijeći preko oceana u Ameriku gdje su pokušali osnovati kolonije i komune utemeljene na načelima Propovijedi na Gori.*

U devetnaestom stoljeću u Americi pojavio se teološki pokret s novim tumačenjem Propovijedi na

Gori. Dispenzacionalizam je ovo učenje proglasio posljednjim tragom doba zakona koje će uskoro nadomjestiti doba milosti poslije Isusove smrti i uskrsnuća. Zato ne trebamo slijediti njegove stroge zapovijedi. Poznata Scofieldova Biblija opisuje ovu propovijed kao "čisti zakon" ali s "prelijepom moralnom primjenom na kršćanina".

Još jedno tumačenje poteklo je od Alberta Schweitzera, koji je Propovijed na Gori vidio kao skup privremenih zahtjeva za neobična vremena. Uvjeren da će svijet uskoro završiti u apokalipsi, Isus je uspostavio neku vrstu "izvanrednog stanja". Budući da svijet nije došao kraju, njegove upute moramo danas drukčije tumačiti.

Proučavao sam marljivo sve ove pokrete, pokušavajući razumjeti Propovijed na Gori iz njihova ugla gledanja - i, moram priznati, pokušavajući naći način da se izmigoljim njihovim strogim zahtjevima. Svaka je filozofska škola dala važno razumijevanje, ali je svaka izgleda imala i slijepu mrlju. Kao i većina objašnjenja dobrih doktora, i Akvinčeve kategorije Propisa i Savjeta bile su utemeljene na zdravom razumu, ali takvu razliku Isus nije učinio. Naprotiv, čini se da je Isus propis "Ne čini preljuba" poistovjetio sa Savjetom "Tko god s požudom pogleda ženu, već je s njome učinio preljub u srcu". Lutherovo rješenje je izgledalo naravno i mudro, ali Drugi svjetski rat pokazao je u kakvu se šizofreničnu zlouporabu može izroditi. Mnogi luteranski kršćani služili su u Hitlerovoj vojsci čiste savjesti: "poštujući zapovijedi" provodili su zahtjeve vlasti, dok bi istovremeno sačuvali svoju unutarnju odanost Kristu.

* U odgovoru anabaptistima Luther je prezrivo pisao o nekom kršćaninu koji je dopustio da ga grickaju uši jer nije htio ubiti gamad i tako je izbjegao mogućnost da prekrši zapovijed: "Ne opirite se zlu."

131

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

Što se tiče anabaptista i drugih literalista, njihova nenasilna reakcija na progonstvo ostaje kao jedan od svijetlih trenutaka u crkvenoj povijesti. Ali oni su i sami priznali neuspjeh da doslovno ispune svaku zapovijed iz Propovijedi na Gori. Na primjer, kvekeri su našli načine da zaobiđu pravila kako bi pomogli američkoj revoluciji. A što reći o Isusovim nepopustljivim izjavama protiv srdžbe i požude? Origen je prije mnogo stoljeća upozorenje protiv požude doveo do njene doslovne krajnosti, ali je užasnuta crkva zabranila njegovo rješenje kastracijom.

Dispenzacionalisti i apokaliptisti našli su lukave načine da izbjegnju teže zahtjeve u Isusovoj propovijedi, ali oni mi izgledaju kao upravo ono što jesu: načini izbjegavanja. Sam Isus nije dao naznake da se njegove zapovijedi primjenjuju samo za kratko razdoblje ili u posebnim okolnostima. On ih je iznio s autoritetom ("Ali ja vam kažem...") i strogošću ("Tko dakle ukine jednu od tih, pa i najmanjih zapovijedi i tako nauči ljude, najmanji će biti u kraljevstvu nebeskom...").

Koliko god se trudio, nisam mogao naći neki lakši zaobilazni put oko Propovijedi na Gori ili kroz nju. Kao kakav slučaj blage depresije, moje spoznajno neslaganje s Isusovim riječima održavalo me u stanju duhovnog nemira. Zaključio sam, ako Propovijed na Gori postavlja Božja mjerila svetosti, onda na samom početku mogu dići ruke od svega. Propovijed na Gori mi nije pomogla da budem bolji; jednostavno je otkrila sve u čemu nisam postao bolji.

* * *

Najzad, ključ za razumijevanje Propovijedi na Gori nisam našao u spisima velikih teologa već na najnevjerojatnijem mjestu: u spisima dvojice ruskih romanopisaca iz devetnaestog stoljeća.

Zahvaljujući njima stvorio sam vlastito gledište na Propovijed na Gori i njezin mozaik zakona i milosti, a ono se sastoji od jedne polovice Tolstoja i jedne polovice Dostojevskog.*

* Početkom 1970-ih Malcolm Muggeridge iznenadio se kad je čuo da su članovi intelektualne elite u Sovjetskom Savezu doživljavali duhovno buđenje. Anatolij Kuznje-cov, koji je živio u izgnanstvu u Engleskoj, rekao mu je da u Sovjetskom Savezu nema gotovo ni jednog pisca, umjetnika ili glazbenika koji nije istraživao duhovne teme. Muggeridge je rekao: "Upitao sam ga kako se to moglo dogoditi, s obzirom na enorm-

132

PORUKA - UVREDLJIVA PROPOVIJED

Od Tolstoja sam naučio duboko poštovati Božji nepopustljiv, apsolutni ideal. Etičke ideje koje je

Tolstoj sreo u evanđeljima privlačile su ga kao vatreni plamen, premda ga je njegova nesposobnost da živi u skladu s njima na kraju uništila. Kao anabaptisti, Tolstoj se trudio da doslovno slijedi Propovijed na Gori i njegova žestina ubrzo je dovela do toga da se njegova obitelj osjećala žrtvom njegova traganja za svetošću. Na primjer, nakon što je pročitao Isusov nalog upućen bogatom mladiću da razda sve, Tolstoj je odlučio osloboditi kmetove, odreći se svojih književnih prava i lišiti svojega golemog posjeda. Oblačio se u seljačku odjeću, sam je izrađivao cipele i počeo obrađivati zemlju. Kad je njegova supruga Sofija vidjela da će financijska sigurnost obitelji ispariti, protestirala je razdražljivo dok nije učinio neke ustupke.

čitajući Tolstojeve dnevnike, vidio sam bljeskove svojih vlastitih posezanja za savršenstvom. Dnevnicima opisuje mnoge sukobe između Tolstoja i njegove obitelji, ali mnogo više sukobe između Tolstoja i njega samog. U pokušaju da dostigne savršenstvo počeo je smišljati popis novih pravila. Odrkao se lova, pušenja, pića i mesa. Skicirao je "Pravila za razvoj emocionalne volje. Pravila za razvijanje uzvišenih i eliminiranje pokvarenih osjećaja". Ali nikada nije mogao ostvariti samodisciplinu potrebnu da se drži tih pravila. Više nego jednom Tolstoj se javno zavjetovao na spolno suzdržavanje i tražio razdvojene spavaće sobe. Ali nikad nije mogao dugo izdržati i, na njegovu sramotu, Sofijinih šesnaest trudnoća objavljivalo je svijetu njegovu nedosljednost. Ponekad bi Tolstoj uspio ostvariti veliko dobro. Na primjer, poslije duge stanke napisao je u dobi od sedamdeset i jedne godine svoj posljednji roman Uskrsnuće kao podršku doukhorima - jednoj anabaptističkoj grupi koju je car progonio - kojima je poklonio svu zaradu za financiranje njihova iseljenja u Kanadu. Kao što sam spomenuo, Tolstojeva filozofija nenasilja, uzeta ravno iz Propovijedi na Gori, vršila je utjecaj, koji ga je dugo nadživio, na ideološke potomke kao što su Gandhi i Martin Luther King, mlađi.

no pranje mozga građanstva protiv religije, i s obzirom na nedostatak cjelokupne kršćanske literature, uključujući i evanđelja. Njegov je odgovor bio znakovit; vlasti su, rekao je, zaboravile zabraniti djela Tolstoja i Dostojevskog, najsavršenije tumače kršćanske vjere u suvremenom razdoblju."

133

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

Za svakog Gandhija, potaknutog takvim visokoumnim idealima, nažalost, postoji kritičar ili biograf odbijen Tolstojevim bijednim promašajima u nastojanju da ostvari ove ideale. Iskreno rečeno, on nije uspio živjeti kako je propovijedao. Njegova je žena to dobro rekla (u očito pristranom izvještaju):

Tako je malo prave topline u njemu; njegova ljubaznost ne potječe iz srca već samo iz načela. Njegovi će biografi pisati kako je radnicima pomogao nositi vedra s vodom, ali nitko nikad neće znati da svojoj ženi nikad nije dao odmora i da nikad - u sve ove trideset dvije godine -svom djetetu nije dao gutljaj vode ili proveo pet minuta pored njegova kreveta da mi pruži malo odmora od svih mojih poslova.

Tolstojevi strastveni koraci prema savršenstvu nikad nisu doveli do neke sličnosti miru i spokoju. Sve do trenutka njegove smrti, dnevnicima i pisma su se stalno vraćali na skrušenu temu promašaja. Kad je pisao o svojoj vjeri ili pokušavao živjeti prema njoj, suprotnost između stvarnosti i ideala progonila ga je kao kakav dibek.* Previše pošten da bi varao sebe, nije mogao ušutkati savjest koja ga je osuđivala jer je znao da je ona u pravu.

Lav Tolstoj bio je duboko nesretan čovjek. Grmio je protiv pokvarene Ruske pravoslavne crkve svojeg vremena, što je i bio razlog da su ga izopćili. Izjalovili su se svi njegovi planovi za samopoboljšanje. Morao je sakriti sve konopce na posjedu i skloniti sve puške kako bi se odupro kušnji da počini samoubojstvo. Na kraju je pobjegao od slave, obitelji, veleposjeda, identiteta; umro je kao skitnica na jednoj seoskoj željezničkoj postaji.

Što, dakle, učim iz tragičnog života Lava Tolstoja? čitao sam mnoge njegove religijske spise i svaki put sam bio nadahnut njegovim oštrom uvidom u Božji ideal. Naučio sam da, suprotno onima koji kažu da evanđelje rješava naše probleme - probleme pravde, novca, rasne probleme - evanđelje zapravo na mnogo načina povećava naš teret. Tolstoj je to vidio, ali nikad nije umanjio ideale evanđelja. čovjeka, koji je spreman osloboditi svoje kmetove i podijeliti imetak zato što

jednostavno želi

* Dibek, prema židovskom folkloru lutajuća duša pokojnika koja ulazi u tijelo žive osobe i kontrolira njezino ponašanje.

134

PORUKA - UVREDLJIVA PROPOVIJED

poslušati Kristovu zapovijed, nije lako odbaciti. Samo da je mogao živjeti u skladu s tim idealima - samo da sam ja mogao živjeti u skladu s njima.

Svojim kritičarima Tolstoj je odgovarao: Ne sudite Božje svete ideale prema mojoj nesposobnosti da ih ostvarim. Ne sudite Krista po nama koji nesavršeno nosimo njegovo ime. Jedan poseban ulomak, uzet iz privatnog pisma, pokazuje kako je Tolstoj pri kraju života odgovorio takvim kritičarima. On predstavlja sažetak njegova duhovnog hodočašća, a istodobno je zvučna potvrda istine u koju je vjerovao cijelim svojim srcem i glasan poziv za milost koju nikad nije potpuno shvatio.

"Što je s vama, Lave Nikolajeviču; dobro propovijedate, no provodite li ono što propovijedate?"

Ovo je najprirodnije od svih pitanja, koje mi uvijek postavljaju. Obično ga postavljaju pobjedonosno, kao da je ono način da mi začepi usta. "Vi propovijedate, ali kako živite?" A ja odgovaram da ne propovijedam, da nisam u stanju propovijedati, premda bih to žarko želio.

Propovijedati mogu samo svojim postupcima, a oni su loši... I ja odgovaram da sam kriv i loš i dostojan prezira zbog promašaja da ih provedem.

U isto vrijeme, ne radi opravdanja, već jednostavno da objasnim svoju nedosljednost, kažem:

"Pogledajte moj sadašnji život i onda moj prošli život i vidjet ćete da ih pokušavam provesti. Istina je da nisam ispunio ni tisućiti dio njih [kršćanskih načela], ali ja se toga ne stidim; ispuniti ih nisam uspio ne zato što nisam želio već zato što nisam mogao. Poučite me kako mogu pobjeći iz mreže kušnji koja me okružuje, pomozite mi i ja ću ih ispuniti; čak i bez pomoći želim i nadam se da ću ih ispuniti.

Napadajte me, ja to sam činim, ali napadajte radije mene nego put kojim idem i na koji ukazujem svakome tko me pita gdje mislim da se nalazi. Ako znam put kući pa ako i pijan idem njime, on nije ništa manje pravi put zato što teturam s jedne strane na drugu. Ako to nije pravi put, pokažite mi drugi; ali ako teturam i izgubim put, morate mi pomoći, morate me održati na pravom putu, kao što sam ja spreman podržati vas. Nemojte me zavesti na krivi put, nemojte se radovati što sam se izgubio, nemojte s veseljem klicati: 'Pogledajte ga! Rekao je da ide kući, a evo ga gdje puži prema močvari!' Ne, nemojte u tome uživati, već mi pomozite i podržite me."

135

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

Dok sam čitao Tolstojeve vjerske spise obuzela me tuga. Rentgenski vid u ljudsko srce, koji ga je učinio velikim romanopiscem, učinio ga je i kršćaninom izloženim mukama. Kao losos koji se treba mrijestiti, on je čitavog svojeg života plivao protiv struje i na kraju se srušio od moralne iscrpljenosti.

Pa ipak, prema Tolstoju osjećam zahvalnost za njegovo neumorno traganje za autentičnom vjerom, koje je na mene ostavilo neizbrisiv dojam. Prvi put sam se sreo s njegovim romanima tijekom razdoblja dok sam patio od zakašnjelih posljedica "biblijskog zlostavljanja djeteta". U crkvama u kojima sam odrastao bilo je suviše mnogo prijevara, ili sam bar to tako vidio u svojoj arogantnoj mladosti. Kad sam vidio veliki raskorak između ideala evanđelja i nedostataka njegovih sljedbenika, bio sam u velikom iskušenju da napustim te ideale kao beznadne i nedostižne.

A onda sam otkrio Tolstoja. On je za mene bio prvi pisac koji je uspio ostvariti najtežu zadaću: prikazati Dobro tako uvjerljivo i privlačno kao Zlo. U njegovim sam romanima i pričama našao vulkanski izvor moralne snage. Neosporno, on je proširio moje vidike.

* * *

Tolstojev biograf A. N. Wilson primjećuje da je Tolstoj patio od "temeljne teološke nesposobnosti da razumije Isusovo utjelovljenje. Njegova je religija u biti bila religija zakona a ne milosti, plan za poboljšanje čovjeka, a ne viđenje Boga koji ulazi u pali svijet." U svjetlosti Božjeg ideala Tolstoj je kristalnom jasnoćom vidio svoju nedostatnost. Ali nije mogao učiniti sljedeći korak, pouzdati se u

Božju milost da nadvlada tu nedostatnost.

Ubrzo nakon čitanja Tolstoja otkrio sam njegova sunarodnjaka Dostojevskog. Ova dvojica najpoznatijih i najnadarenijih ruskih pisaca živjeli su i djelovali tijekom istog povijesnog razdoblja. Neobično je, ali nikad se nisu sreli, i možda je to bilo dobro - bili su u svemu oprečni. Dok je Tolstoj pisao vedre, vesele romane, Dostojevski je pisao mračne i tjeskobne. Dok je Tolstoj pravio asketske planove za samopoboljšanje, Dostojevski je povremeno trošio svoje zdravlje i bogatstvo na alkohol i kockanje. Dostojevski je mnogo toga pogrešno shvatio, ali u jednom je bio u pravu: 4 njegovi romani govore tolstojevskom snagom o milosti i opraštanju.

136

PORUKA - UVREDLJIVA PROPOVIJED

Rano u svojem životu Dostojevski je doživio stvarno uskrснуće. Uhitili su ga zato što je pripadao skupini koju je car Nikolaj I. smatrao izdajicama pa ih je, da bi mlade salonske radikale suočio s težinom njihovih zabluda, osudio na smrt i pripremio imitaciju pogubljenja. Urotnike su obukli u bijele mrtvačke halje i izveli na javni trg gdje ih je čekao streljački odred. Zavezanih očiju, obučene u bijele mrtvačke plašteve, ruku čvrsto vezanih na leđima, proveli su ih pred bulječim mnoštvom i zatim vezali za stupove. U posljednjem trenutku, kad je odjeknula zapovijed "Spremni, gađaj!" i kad su zategnuti kokoti i puške podignute, dojurio je jahač s unaprijed pripremljenom carevom porukom: njihove će presude milostivo pretvoriti u prisilni rad.

Dostojevski se nikad neće oporaviti od ovog iskustva. Ori je gledao smrti u oči i od tog trenutka život je za njega postao dragocjeniji od svega. "Sad će se moj život promijeniti", rekao je. "Ponovno ću se roditi u novom obliku." Kad je ulazio u vlak za osuđeničke koji će ga odvesti u Sibir, jedna pobožna žena pružila mu je Novi zavjet, jedinu knjigu koja je bila dozvoljena u zatvoru. Uvjeren da mu je Bog dao drugu priliku da ispuni svoj poziv, Dostojevski se tijekom zatočenja udubio u Novi zavjet. Poslije deset godina vratio se iz progonstva s nepokolebljivim kršćanskim osvjedočenjima, kako je to izrazio u jednom poznatom ulomku: "Kad bi mi itko dokazao da je Krist izvan istine... ja bih radije ostao s Kristom nego s istinom."

Zatvor je Dostojevskom pružio još jednu priliku. Prisilio ga je da živi zajedno s lopovima, ubojicama i pijanim seljacima. Život koji je dijelio s ovim ljudima kasnije ga je naveo na neusporedivu karakterizaciju likova u njegovim romanima, kao što je ubojica Raskolnikov u romanu Zločin i kazna. Njegov liberalni pogled o urođenoj dobroti u čovječanstvu propao je u sudaru s granitnim zlom koje je našao u onima s kojima je dijelio ćeliju. Ali povremeno bi i u najgorim zatvorenicima nazreo sliku Boga. Došao je do uvjerenja da je ljudsko biće u stanju voljeti samo ako je voljeno; "Mi ljubimo jer on [Bog] nas prije uzljubi", kako kaže apostol Ivan.

U romanima Dostojevskog sreo sam milost. Zločin i kazna prikazuje podlo ljudsko biće koje čini odvratno zločin. Ali milost ulazi i u Raskolj-nikovljev život preko obraćene prostitutke Šonje, koja ga slijedi u Sibir i vodi spasenju. Braća Karamazovi, možda najveći ikad napisan roman, uspoređuje briljantnog agnostika Ivana i njegova pobožnog brata Aljošu.

137

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

Ivan može kritizirati promašaje ljudskog roda i svaki politički sustav smišljen da rješava ove promašaje, ali ne može ponuditi rješenja. Aljoša nema rješenja za intelektualne probleme koje Ivan postavlja, ali ima rješenje za ljudski rod: ljubav. "Ne znam odgovor na problem zla", rekao je Aljoša, "ali poznajem ljubav". Na kraju, u čarobnom romanu Idiot, Dostojevski prikazuje Kristov lik u obliku epileptičkog kneza. Knez Miškin se tiho, tajanstveno kreće u krugovima ruskog višeg staleža, raskrinkavajući njihovo licemjerje, ali istodobno osvjetljava njihov život dobrotom i istinom.

Uzeta zajedno, ova dva Rusa postala su za mene, u kobno vrijeme mojeg kršćanskog hodočašća, duhovni ravnatelji. Pomogli su mi da se složim s jednim od središnjih paradoksa kršćanskog života. Od Tolstoja sam naučio gledati unutra, u Božje kraljevstvo koje je u meni. Vidio sam kako sam jasno promašio visoke ideale evanđelja. Ali od Dostojevskog sam naučio punu veličinu milosti. Ne samo što je Božje kraljevstvo u meni, već tu nastava sam Krist. "Ali gdje se umnožio grijeh, nadmoćno izobilova milost", kako je to Pavao izrazio u Poslanici Rimljanima.

Postoji samo jedan način za svakog od nas da riješimo napetost koja vlada između visokih ideala evanđelja i okrutne stvarnosti nas samih: prihvatiti činjenicu da nikad nećemo zadovoljiti, ali da to i ne moramo. Suđeni smo po Kristovoj pravednosti koja živi u nama, a ne po našoj vlastitoj. Tolstoj je upola bio u pravu: sve što u meni izaziva lagodnost u odnosu na Božja moralna mjerila, sve što u meni izaziva osjećaj "Konačno sam stigao" - okrutna je obmana. Ali Dostojevski je bio u pravu u drugoj polovici: sve što čini da se osjećam nelagodno zbog Božje prašta-juće ljubavi, isto je tako okrutna obmana. "Nikakve dakle sada osude onima koji su u Kristu Isusu", vijest je koju Lav Tolstoj nije nikad potpuno shvatio.

* * *

Apsolutni ideali i apsolutna milost: nakon što sam od ruskih romanopisaca naučio ovu dvojaku vijest, vratio sam se Isusu i ustanovio da ona prožima njegovo učenje u evanđeljima i posebno u Propovijedi na Gori. U njegovu odgovoru bogatom mladom knezu, u prisposobi o milosrdnom Samarićaninu, u njegovim komentarima o razvodu, novcu ili bilo kojem ^ drugom moralnom predmetu, Isus nikad nije snizio Božji ideal. "Budite

138

PORUKA - UVREDLJIVA PROPOVIJED

savršeni kao što je savršen Otac vaš nebeski", rekao je. "Ljubi Gospodina Boga svojega svim srcem svojim, i svom dušom svojom, i svim umom svojim." Nitko, ni Tolstoj, ni Franjo Asiški, ni Majka Tereza, nisu potpuno izvršili ovu zapovijed.

Pa ipak, isti je Isus nježno ponudio apsolutnu milost. Isus je oprostio preljubnici, razbojniku na križu, učeniku koji je nijekao da ga poznaje. Tog izdajničkog učenika Petra dodirnuo je i pomogao mu da nađe svoju crkvu, a ubrzo nakon toga se obratio čovjeku koji se zvao Saul, poznatom progonitelju kršćana. Milost je apsolutna, nepopustljiva i sveobuhvatna. Ona seže čak do onih koji su Isusa razapeli na križ. "Oče, oprostimo im, ne znaju što čine", bile su posljednje riječi koje je Isus izgovorio.

Godinama sam se osjećao tako nedostojnim pred apsolutnim idealima Propovijedi na Gori da sam propustio vidjeti ijedan nagovještaj milosti. Međutim, u trenutku kad sam shvatio dvojakost vijesti, vratio sam se i ustanovio da vijest milosti prožima čitavu propovijed. Ona počinje s Blaženstvima - Blago siromasima u duhu, onima koji tuguju, krotkima, blago očajnima - i kreće prema Očenašu: "I otpusti nam duge naše... izbavi nas od zla." Isus je ovu veliku propovijed počeo nježnim riječima za one s potrebom i nastavio s molitvom koja je postala uzorom za sve grupe koje primjenjuju dvanaest koraka. "Dan po dan", kažu alkoholičari u AA*; "Kruh naš svagdanji daj nam danas", kažu kršćani. Milost je za očajne, za potrebite, slomljene, one koji sami nisu u stanju riješiti probleme.

Milost je za sve nas.

Godinama sam mislio da je Propovijed na Gori nacrt za čovjekovo ponašanje, koji nitko nije u stanju provesti. čitajući je, ponovno sam ustanovio da Isus ove riječi nije dao zato da nas optereti već da nam kaže kakav je Bog. Božji karakter je prateći Propovijedi na Gori. Zašto trebamo ljubiti svoje neprijatelje? Zato što naš milostivi Otac čini da njegovo sunce izlazi nad zlima i dobrima. Zašto da budemo savršeni? Zato što je Bog savršen. Zašto skupljati blago na nebu? Zato jer tamo živi Otac i on će nas bogato nagraditi. Zašto živjeti bez straha i tjeskobne brige? Zato što je isti Bog koji odijeva poljske ljiljane i travu u polju obećao da će se brinuti za nas. Zašto se moliti? Ako zemaljski otac svojem sinu daje kruh i ribu, koliko će više nebeski Otac dati dobre darove onima koji ga mole.

* Terapeutska udruga Anonimni alkoholičari.

139

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

Kako sam mogao propustiti da to vidim? Isus nije objavio Propovijed na Gori da bismo se, slično Tolstoju, namrštili u očaju što nismo u stanju postići savršenstvo. Objavio ju je da nam pokaže Božji ideal prema kojem nikad ne trebamo prestati težiti, ali i da nam pokaže da ga nitko od nas nikad neće dostići. Propovijed na Gori prisiljava nas da priznamo veliku udaljenost između Boga i nas i da svaki pokušaj da tu udaljenost smanjimo ublažavajući njezine zahtjeve predstavlja potpuni promašaj njene svrhe.

Najveća bi tragedija bila pretvoriti Propovijed na Gori u još jedan oblik legalizma; u stvari, trebala bi učiniti kraj svakom legalizmu. Legali-zam sličan legalizmu farizeja uvijek će doživjeti neuspjeh, ne zato što je suviše strog već zato što nije dovoljno strog. Gromoglasno, neosporno, Propovijed na Gori dokazuje da pred Bogom svi stojimo na istoj razini: ubojice i naprašiti, preljubnici i pohotnici, razbojnici i pohlepni. Svi smo mi očajnici i to je zapravo jedino stanje prikladno za ljudska bića koja žele upoznati Boga. Budući da smo doživjeli pad od apsolutnog ideala, ne možemo se spustiti nigdje do u sigurnosnu mrežu apsolutne milosti.

140

4

8.

Misija - Revolucija milosti

Dok smo u mojem razredu u Chicagu čitali evanđelja i gledali filmove o Isusovu životu, uočili smo upečatljiv fenomen: što su ljudi bili lošiji, činilo se da se ugodnije osjećaju u Isusovoj blizini. Takve je ljude Isus privlačio: od samarićanskog izopćenika iz društva, časnika tiranina Hero-da, kvislinškog ubirača poreza, bivše domaćice sedmorice demona.

Nasuprot tome, mnogi čestitiji ljudi Isusa su hladno dočekali. Pobožni farizeji smatrali su ga neotesanim i svjetovnim, bogati mladi knez otišao je odmahujući glavom pa je čak i nepristrani Nikodem tražio da se sastanu pod okriljem mraka.

Rekao sam razredu kako je ovaj fenomen neobičan, budući da kršćanska crkva danas privlači čestite ljude, jako slične onima koji su bili najsumnjičaviji prema Isusu dok je bio na zemlji. Što se dogodilo da se taj fenomen iz Isusovih dana promijenio? Zašto grešnici ne vole biti u našoj blizini? Sjećam se jednog događaja koji mi je ispričao prijatelj koji radi s naj-bjednijima u Chicagu. Došla mu je prostitutka u jadnu stanju, beskućnica, načeta zdravlja, koja nije imala čime kupiti hranu za svoju dvogodišnju kćerkicu. Oči su joj bile prepune suza, priznala je da je iznajmljivala svoju kćer - dvogodišnjakinju! - muškarcima zainteresiranim za perverzije, kako bi mogla zadovoljavati svoju ovisnost o drogama. Moj prijatelj jedva je mogao slušati grozne pojedinosti njezine priče. Sjedio je bez riječi, ne znajući što da kaže. Konačno ju je upitao je li ikad pomislila da potraži pomoć u crkvi. "Nikad neću zaboraviti pogled čistog iznena-

143

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

đenja koji joj se pojavio na licu", pričao mi je kasnije. "Crkva!", uzviknula je. 'Zašto bih ikad išla k njima? Samo čine da se osjećam lošijom nego što već jesam!'"

Na neki način stvorili smo u crkvi društvo čestitih, rekao sam svojem razredu. Odbačeni, takvi kakvi su hrlili k Isusu dok je živio na zemlji, više se ne osjećaju dobrodošlima. Kako je Isus, jedina savršena osoba u povijesti, uspio privući notorno nesavršene? I što nas zadržava da danas krenemo njegovim stopama?

Netko je u razredu rekao da je legalizam u crkvi podigao prepreku strogih pravila zbog koji nekršćani osjećaju nelagodu. Rasprava u razredu odjednom je krenula novim smjerom kad su preživjeli iz kršćanskih koledža i fundamentalističkih crkava počeli izmjenjivati ratne priče.

Ispričao sam im kako sam početkom sedamdesetih godina bio zbunjen kad je zastrašujući Moodvjev biblijski institut, udaljen samo četiri bloka od naše crkve, studentima zabranio bradu, brkove i kosu ispod ušiju - premda su svakog dana prolazili pored velikog ulja na platnu koje je prikazivalo Dwighta L. Moodvja, obraslog kršitelja svih triju pravila.

Svi su se smijali. Svi osim Grega, koji se vrpolio na sjedalu i nastojao da ne plane. Vidio sam kako mu se lice zacrvenilo, a onda problje-dilo od srdžbe. Konačno je podigao ruku i iz njega su provalili bijes i ogorčenost. Gotovo je mucao: "Osjećam potrebu da odem odavde", rekao je, i odjednom je u prostoriji zavladao grobna tišina. "Kritizirate druge što su farizeji. Reći ću vam tko su pravi farizeji. To ste vi [upro je prst u mene] i vi ostali u učionici. Mislite kako ste uzvišeni, moćni i zreli. Ja sam postao kršćanin zahvaljujući Moodvjevoj crkvi. Vi tražite grupu na koju ćete gledati s visoka, od koje ćete se osjećati duhovniji, a onda iza njihovih leđa govorite o njima. To čine farizeji. Vi ste svi farizeji."

Sve oči u razredu okrenule su se prema meni očekujući odgovor, ali ja ga nisam imao. Greg nas je

zatekao na djelu. U duhovnoj arogantnosti, danas s visoka gledamo na druge kao na farizeje.

Pogledao sam na sat, nadajući se da će uskoro odmor. Nije bilo sreće: pokazao je da je ostalo još petnaest minuta do kraja nastave. čekao sam za bljesak nadahnuća, ali ga nije bilo. Tišina je postajala sve glasnijom. Osjećao sam se zbunjen, uhvaćen u zamku.

A onda je Bob podigao ruku. Bob je bio novi u razredu i do svojeg j posljednjeg dana uvijek ću mu biti zahvalan što me je spasio. Počeo je

144

MISIJA -

REVOLUCIJA MILOSTI

tiho, razoružavajuće: "Drago mi je što nisi otišao, Greg. Potreban si nam ovdje. Drago mi je što si ovdje i želim ti ispričati zašto sam ja došao u ovu crkvu.

Iskreno rečeno, poistovjetio sam se sa čikaškom prostitutkom koju je Philip spomenuo. Bio sam ovisnik o drogama i ni u milijun godina mi ne bi palo na pamet potražiti pomoć od crkve. Ali svakog utorka ova je crkva dopustila ogranku Anonimnih alkoholičara da se okuplja u podrumskoj prostoriji u kojoj sada sjedimo. Počeo sam dolaziti u tu grupu i nakon nekog vremena zaključio da crkva koja dobrodošlicom dočekuje skupinu AA - opuške, prolivenu kavu i ostalo - ne može biti tako loša pa sam odlučio posjetiti jedno bogoslužje.

Moram vam reći da su mi isprva ti ljudi izgledali prijeteći. činilo se da sve imaju pod kontrolom, dok sam se ja jedva držao na nogama. Ljudi se ovdje odijevaju prilično slobodno, pretpostavljam, ali najbolja odjeća koju sam ja imao bile su plave traperice i majice. Uspio sam nekako progutati svoj ponos i počeo dolaziti nedjeljom prije podne te utorkom uvečer. Ljudi me nisu izbjegavali. Približili su mi se. I tako sam ovdje sreo Isusa."

Kao da je netko otvorio hermetička vrata, tijekom Bobova jednostavnoga govora iz prostorije je nestalo sve napetosti. Greg se opustio, ja sam promrmljao ispriku zbog vlastitog farizejstva i nastava je završila u duhu jedinstva. Bob nas je vratio na zajedničko tlo, kao grešnike koji imaju jednako očajnu potrebu za Bogom.

Što bi bilo potrebno, upitao sam na kraju, da crkva postane mjesto na kojem bi se rado okupljale prostitutke, ubirači poreza i čak farizeji s primjesom osjećaja krivnje?

* * *

Isus je bio prijatelj grešnika. Voljeli su biti u njegovoj blizini i čeznuli za njegovim društvom. U međuvremenu su ga legalisti smatrali šo-kantnim, pa su se čak i zgražali nad njim. U čemu je bila Isusova tajna koju smo mi izgubili?

"čovjeka prepoznajete po društvu u kojem se kreće", kaže jedna poslovice. Zamislite zaprepaštenost ljudi u Palestini prvog stoljeća, koji su pokušavali primijeniti to načelo na Isusa iz Nazareta.

Evandjelja spominju osam slučajeva kad je Isus prihvatio poziv na večeru. Tri od njih

145

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

(svadba u Kani, gostoljubivost Marije i Marte i prekinut obrok u Emausu, poslije njegova uskrsnuća) bili su normalno društveno okupljanje među prijateljima. Međutim, ostalih pet su suprotni svim pravilima pristojnog ponašanja u društvu.

Jednom je zgodom Isus bio na ručku kod Šimuna Gubavca. Zahvaljujući mojoj suradnji s dr. Paulom Brandom, specijalistom za lepru, i ja sam jeo s gubavim pacijentima i mogu vam reći da je dvije tisuće godina napretka medicine jako malo učinilo da umanja društvenu stigmatu te bolesti.

Jedan profinjen, obrazovan čovjek u Indiji pričao mi je kako je onoga dana kad se vjenčala njegova kći sjedio plačući u automobilu pored crkve. Nije se usuđivao pokazati svoje izobličeno lice da svi uzvanici ne bi otišli. Nije mogao biti ni domaćin na tradicionalnom svadbenom ručku, jer tko bi ušao u kuću gubavcu?

U Palestini su strogi zakoni pojačali stigmatu protiv gube: oboljeli su morali živjeti izvan gradskih zidina i vikati "Nečist!" kad bi im se itko približio. Ali Isus je ignorirao ova pravila i ležao nauznak za stolom čovjeka kojemu je ova stigma bila dio imena. Da stvar bude gora, tijekom obroka, jedna je žena na lošem glasu izlila skupocjeni miris na Isusovu glavu. Prema Marku, Juda Iskariotski je s gnušanjem napustio objed i otišao ravno svećeničkim glavarima da izda Isusa.

U jednom drugom prizoru, u vrlo sličnim okolnostima, Isus je bio gost jednog drugog čovjeka koji se zvao Simun - i tu je jedna žena Isusa pomazala mirisom, brišući mu noge svojom kosom i suzama. Ovaj Simun pak, kao pravi farizej, zgrozio se na takav nepromišljen postupak. Isus mu je odgovorio ostrim riječima koje objašnjavaju zašto je više volio društvo "grešnika i skupljača poreza" nego uglednih građana kakav je bio Simun:

Vidiš li ovu ženu? Uđoh ti u kuću, nisi mi vodom noge polio, a ona mi suzama noge oblila i kosom ih svojom otrla. Poljupca mi nisi dao, a ona, otkako uđe, ne presta mi noge cjelivati. Uljem mi glave nisi pomazao, a ona mi pomašću noge pomaza. Stoga, kažem ti, oprošteni su joj grijesi mnogi jer ljublaše mnogo. Komu se malo oprašta, malo ljubi.

Jednom drugom zgodom Isus je prihvatio gostoprimstvo poznatog farizeja. Kao dvostruki agenti, vjerski vođe slijedili su ga i pozivali na objed, prateći pritom svaki njegov pokret. Provokativno, unatoč tome što je bila

146

MISIJA - REVOLUCIJA MILOSTI

subota, Isus je izliječio čovjeka koji je imao vodenu bolest, a onda istaknuo bolnu razliku između banketa farizeja koji su služili da se pokaže tko je tko u društvu i Božje gozbe priređene za "prosjake, sakate, slijepe i hrome". Evandjelja ne bilježe druge objede s poznatim građanima i meni nije teško razumjeti razlog: Isus svakako nije bio laskajući gost.*

Posljednja dva objeda za koja znamo bila su u domovima "carinika" ili ubirača poreza, nepopularnog staleža u sva vremena, a posebno u Isusovo vrijeme. Oni su ubirali poreze kao posrednici, stavlajući u vlastiti džep višak kojeg su mogli iznuditi od mještana; većina Židova smatrala ih je izdajicama koji služe Rimskom Carstvu. Riječ carinik postala je sinonim za pljačkaša, razbojnika, ubojicu i bezbožnika. Za židovske sudove dokaz ubirača poreza nije bio zakonski valjan i njegov novac nije se mogao primiti kao milostinja za siromahe ili mijenjati, jer je bio stečen na tako prezira vrijedan način.

Znakovito je što se Isus sam ponudio ući u domove obojice ubirača poreza. Kad je primijetio bojkotiranog Zakeja, tako niskog da se morao popeti na drvo kako bi vidio Isusa, Isus ga je pozvao da siđe i zatražio da uđe k njemu u kuću. Mnoštvo je zbog toga negodovalo, ali Isus je sve primjedbe odbacio riječima: "Ta Sin čovječji dođe potražiti i spasiti izgubljeno!" Drugog takvog bezbožnika, Levija, Isus je sreo u carinarnici gdje je upravo uzimao omrznuti porez. Ovaj put je mnoštvu rekao: "Ne treba zdravima liječnika, nego bolesnima."

čitajući o Isusovu izabranu društvu za stolom, trgam za nečim što bi moglo objasniti zašto je Isus mogao učiniti da se jedna skupina (grešni-ci) osjeća tako ugodno, dok se druga (pobožni) osjećala tako nelagodno. Tako nešto nalazim u još jednom prizoru iz evandjelja u kojem se sastaju farizeji i očita grešnica. Farizeji su jednu ženu uhvatili u samom činu preljuba, što je zločin koji zahtijeva smrtnu kaznu. Što Isus želi da učine? pitaju, nadajući se uhvatiti ga u zamku između moralnosti i milosrđa.

Isus zastaje, neko vrijeme piše po tlu, a onda kaže tužiteljima: "Tko je od vas bez grijeha, neka prvi na nju baci kamen." Kad su jedan za drugim

* Farizeji su svoj stol za objedovanje smatrali "malim hramom", što objašnjava zašto nisu htjeli jesti s neznabošcima i grešnicima. Možda je i Isus svoj stol smatrao malim hramom, što objašnjava zašto je jeo s tako šarenim društvom. Velika gozba, rekao je, sada je pristupačna svima, a ne samo onima koji su izvršili odgovarajuće čišćenje.

147

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

svi otišli, Isus se okreće pognutoj ženi. "Ženo, gdje su oni? Zar te nitko ne osudi?", pita. "Ni ja te ne osuđujem. Idi i odsada više nemoj grijешiti."

Ovaj uzbudljivi prizor otkriva jedno jasno načelo u Isusovu životu: on izvlači na površinu potisnuti grijeh, ali oprašta svaki iskreno priznati grijeh. Preljubnica je otišla s opraštenjem, s novom prilikom u životu; farizeji su se odšuljali, udareni posred srca.

Možda su se prostitutke, ubirači poreza i drugi poznati grešnici tako rado odazivali Isusu jer su nekako znali da su krivi pa im je Kristova spremnost opraštanja izgledala jako privlačna. Kao što je

C. S. Lewis rekao: "Prostitutke nisu u opasnosti da svoj sadašnji život smatraju tako privlačnim da se ne mogu obratiti Bogu: u opasnosti su oholi, pohlepni, samopravedni."

* * *

Isusova je poruka naišla na podijeljenu reakciju među Židovima u prvom stoljeću; mnogi od njih bili su skloniji stilu Ivana Krstitelja, s njegovom prehranom kukcima i oštrom vijesti o sudu i gnjevu, nego Isusovoj poruci o milosti i gozbi pripremljenoj za sve. Ovu neobičnu naklonost prema zakonu mogu razumjeti budući da sam odrastao u legalističkom okruženju. Milost je bila klizava, rasplinjujuća, teško objašnjiva. Grijeh je bio konkretan, vidljiv i laki cilj po kojem se može udarati. Pod zakonom sam uvijek znao gdje mi je mjesto.

Wendy Kammerer, suvremeni Židov koji je pokušavao shvatiti kršćanstvo, priznao je da mu je, "kao članak vjere, neprivlačno ovo učenje o spasenju milošću i sama milost. Mislim da je potreban poseban prezir prema pravdi da se idealizira Bog koji vjerovanje cijeni toliko više od postupka.

Draži mi je Bog koji gleda dolje na nas (prema jednoj vrlo staroj šali) i kaže: "Volio bih da prestanu brinuti postojim li ili ne i počnu vršiti moje zapovijedi."

Zapravo i nama kršćanima može biti lakše slijediti Boga koji jednostavno kaže: "Počnite vršiti moje zapovijedi."

Židovi su u Isusovo doba zamišljali ljestve koje se dižu sve više i više prema Bogu, što je hijerarhija izražena samom arhitekturom hrama. Ne-znabošci i "polutani" kao Samarićani smjeli su ući samo u vanjsko predvorje neznabožaca; zid ih je razdvajao od sljedećeg dijela u koji su smjeli

148

MISIJA - REVOLUCIJA MILOSTI

ući židovske žene. Židovski muškarci mogli su ući još dalje, ali samo su svećenici smjeli ući u sveto područje. Na kraju, samo je jedan svećenik, veliki svećenik, smio ući u Svetinju nad svetinjama, i to samo jednom godišnje na dan Yom Kippur.

Društvo je u stvari bilo religiozni klasni sistem zasnovan na stepenicama koje vode svetosti, a farizeji su ga svakodnevno skrupulozno provodili. Svi njihovi propisi o pranju ruku i izbjegavanju oskvrnjenja bili su pokušaji da se učine prihvatljivima Bogu. Nije li Bog dao popis poželjnih (bez mane) i nepoželjnih (s manama, nečistih) životinja za žrtvovanje? Nije li zabranio ulaz u hram grešnicima, ženama s mjesečnicom, fizički deformiranim i drugim "nepoželjnim"? Kumranska esenska zajednica stvorila je pravilo: "U Zajednicu ne smije ući luđak ili budala, ni slijepac ili unakažen, ni hrom ili gluh čovjek, niti maloljetan."

Usred ovog religioznog klasnog sistema pojavio se Isus. Na očajanje farizeja, nije strepio od druženja s djecom ili s grešnicima ili čak sa Samarićanima. Dodirivao je "nečiste" i dodirivali su ga: oni s gubom, nakazni, krvareće žene, luđaci i opsjednuti. Premda je Levitski zakonik propisivao dan čišćenja poslije dodirivanja bolesnika, Isus je provodio masovna izliječenja u kojima je dodirivao rane bolesnika; nikad nije mario za propise o oskvrnuću nakon kontakta s bolesnima i čak s mrtvima.

Uzimajući samo jedan primjer revolucionarnih promjena koje je Isus pokrenuo, razmotrimo Isusov odnos prema ženama. U ono vrijeme židovski su muškarci na svakom bogoslužju u sinagogi molili: "Blagoslovljen bio, o Gospodine, što me nisi stvorio kao ženu." Žene su sjedile u odvojenom dijelu, nisu se ubrajale u kvorum i rijetko su bile poučavane iz Tore. U društvenom životu rijetko bi koja žena progovorila s muškarcem izvan svoje obitelji, a žena nije smjela dotaknuti muškarca, osim svojeg muža. Ali Isus se slobodno družio sa ženama i neke od njih učio kao svoje učenike. Jednu Samarićanku, koja je iza sebe imala pet muževa, Isus je potaknuo da povede duhovno buđenje (zamijetimo, razgovor je otpočeo time što je nju zamolio za pomoć). Pomazanje od jedne prostitutke prihvatio je sa zahvalnošću. Žene su putovale zajedno s njegovom skupinom sljedbenika, što je nesumnjivo izazvalo dosta ogovaranja. Žene nalazimo u Isusovim prispodobama i ilustracijama, često je za njih činio čuda. Prema biblijskom znanstveniku Valteru Winku, Isus je prekršio običaje svojeg vremena u svakom pojedinom susretu sa ženama zapisa-

149

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

nom u četirima evanđeljima. Stvarno, kako će Pavao kasnije reći, u Kristu "nema više: Židov - Grk!

Nema više rob - slobodnjak! Nema više muško - žensko!"*

Nema sumnje da je Isus za žene i druge ugnjetavane ljude okrenuo naglavce prihvaćenu mudrost onog vremena. Farizeji su vjerovali da je dodirivanje nečiste osobe oskvrnulo onoga koji ju je dotaknuo. Ali kad je Isus dotaknuo čovjeka s gubom, on se nije uprljao - guba se očistila. Kad je nemoralna žena oprala Isusu noge, ona je otišla s oproštenjem i preobražena. Kad je prkosio običaju pa ušao u kuću poganinu, poganski sluga je ozdravio. Riječju i djelom Isus je naviještao radikalno novo evanđelje milosti: da nekoga očisti ovaj nije morao otići u Jeruzalem, prinostiti žrtve i proći obrede čišćenja. Sve što je ta osoba trebala učiniti bilo je da slijedi Isusa. Kako kaže VValter Wink: "Zaraza svetosti nadvlađuje zarazu nečistoće."

Ukratko, Isus je naglasak s Božje svetosti (ekskluzivnosti) pomaknuo na Božje milosrđe (inkluzivnost). Umjesto poruke: "Nije dopušteno nepoželjnima", objavio je: "U Božjem kraljevstvu nema nepoželjnih." Time što se sastajao s neznabošcima, jeo s grešnicima i doticao bolesne, Isus je proširio područje Božjeg milosrđa. Za židovske vođe Isusovi postupci su predstavljali opasnost za čitav religiozni klasni sistem - ne čudi što evanđelja spominju više od dvadeset slučajeva kad su kovali urotu protiv Isusa.

Jedna od Isusovih priča, u kojoj pobožnom farizeju suprotstavlja pokajničkog ubirača poreza, jezgrovito prikazuje sveobuhvatnost evanđelja

Dorothy Savers posebno ističe: "Možda nije čudno što su žene bile prve kod kolijevke i posljednje kod križa. Nikad nisu upoznale čovjeka kakav je ovaj bio - nikad nije bilo sličnoga. Prorok i učitelj koji im nikad nije dosađivao, koji im nikad nije laskao, niti im se ulagivao ili se pokroviteljski ponašao prema njima; koji se nikad nije šalio na njihov račun, nikad prema njima postupao u smislu 'Oh te žene, pomozite nam Bože' ili 'O žene, Bog vas blagoslovi!'; koji je korio bez prigovaranja i pohvaljivao bez snishodljivosti; koji je ozbiljno uzimao njihova pitanja i argumente; koji im nikad nije određivao okružje, nikad ih nije poticao da budu ženstvene niti im se podrugnuo zato što su žene; koji nije imao sjekiru kojom bi napadao niti nesigurno muško dostojanstvo koje je trebalo braniti; koji ih je uzimao takve kakvima ih je našao i bio potpuno smiren.

U čitavom evanđelju nema postupka, propovijedi ni prisposode koji posuđuju svoju oštrinu od ženske izopačenosti; nitko iz Isusovih riječi nije mogao zaključiti da ima išta 'smiješno' u prirodi žene.

Ali to lako možemo naći kod njegovih suvremenika i kod njegovih proroka prije i njega i kod njegove Crkve do današnjeg dana."

150

MISIJA - REVOLUCIJA MILOSTI

milosti. Farizej, koji je postio dvaput tjedno i davao desetinu kada je trebalo, pobožno je zahvalio Bogu što je iznad razbojnika, zlikovaca i pre-ljubnika - i daleko iznad ubirača poreza koji stoji pored njega. A ubirač poreza, toliko skroman da se ne usuđuje podignuti očiju prema nebu, molio se najjednostavnijom mogućom molitvom: "Bože milostiv budi meni grešniku!" Isus je zaključio: "Kažem vam: ovaj siđe opravdan [pred Bogom] kući, a ne onaj!"

Možemo li iz Isusove priče zaključiti da ponašanje nije važno, da nema moralne razlike između discipliniranog legalista i razbojnika, zlikovca i preljubnika? Naravno da ne možemo. Ponašanje je i te kako važno, ali ono jednostavno nije način da bi nas Bog prihvatio. Skeptik A. N. Wilson komentira Isusovu prisposobu o farizeju i ubiraču poreza: "Ovo je šo-kantna, moralno anarhistička priča. čini se da je u ovoj priči jedino važno Božje svojstvo da oprašta." Upravo tako.

* * *

U svim svojim društvenim susretima Isus je praktično provodio "veliki obrat" najavljen u Blaženstvima. Normalno je da u ovom svijetu gledamo na bogate, lijepe, uspješne. Međutim, milost uvodi svijet nove logike. Budući da Bog ljubi siromahe, one koji pate, progonjene, i mi ih trebamo ljubiti. Budući da za Boga nema nepoželjnih, ni za nas ne smije biti nepoželjnih. Svojim primjerom Isus nas je pozvao da gledamo na ovaj svijet kroz, kako to Irenej naziva, "milošću iscijeljene oči". Isus je svojim prisposobama naglasio ovu zadaću jer je često siromahe i ugnjetavane učinio glavnim junacima svojih priča. Jedna takva priča prikazivala je siromaha Lazara - jedinu imenovanu osobu u Isusovim prisposobama - kojeg je izrabljivao neki bogataš. Isprva je bogataš uživao u

raskošnoj odjeći i obilnoj hrani dok je prosjak Lazar, prekriven ranama, ležao izvan njegovih vrata, sa psima. Međutim, smrt je zapanjujuće promijenila njihovu kob. Bogataš je čuo od Abrahama riječi: "Sinko! Sjeti se da si za života primio dobra svoja, a tako i Lazar zla. Sada se on ovdje tješi, a ti se mučiš."

Ova snažna priča duboko se usjekla u svijest prvih kršćana; mnogi od njih pripadali su nižim ekonomskim staležima. Bogati i i siromašni kršćani izvršili su pogodbu: bogati su pristali financirati dobrotvorni rad a

151

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

siromašni će moliti za njihove duše. Bog je svakako bio naklonjeniji molitvama siromaha, smatrali su. (čak i danas na pogrebima benediktinski redovnici mole da se "Lazar spomene" njihova palog kolege, slijedeći tradiciju da Lazar, a ne Petar, čuva ulaz u nebo.)

Neko vrijeme se crkva jako trudila da slijedi ovu novu logiku i zbog toga su kršćani u Rimskom Carstvu bili poznati po brizi za siromašne i one koji pate. Nasuprot svojim poganskim susjedima, kršćani su bili spremni otkupiti svoje prijatelje od barbarskih osvajača i, kad bi naišla kuga, kršćani su njegovali svoje patnike, dok su pogani napuštali bolesne na prve znakove oboljenja. U prvih nekoliko stoljeća crkva je doslovno uzela Kristove zapovijedi da primaju strance, oblače gole, hrane gladne i posjećuju one u tamnici.*

čitajući Isusove priče i proučavajući povijest prve crkve, istovremeno sam osjećao nadahnuće i nemir. Pitanje koje sam postavio svojem razredu u Chicagu vraća se da me osudi. S obzirom na Isusov jasni primjer, kako to da je crkva danas postala društvo uglednih, u kojem se obespravljene više ne osjećaju dobrodošliima?

Trenutno živim u Coloradu gdje idem u crkvu u kojoj je većina iste rase (bijele) i istog društvenog staleža (srednjeg). Zapanjuje me kad otvorim Novi zavjet i vidim u kakvom je mješovitom tlu prva crkva uhvatila korijenja. Crkva srednjeg staleža, koju mnogi od nas danas poznaju, ima vrlo malo sličnosti s raznolikom grupom društveno prezrenih, opisanih u evanđeljima i Djelima apostolskim. Prebacujući se u Isusovo vrijeme, pokušavam zamisliti prizor. Siromasi, bolesni, ubirači poreza, grešnici i prostitutke okupljaju se oko Isusa dirnuti njegovom viješću o ozdravljenju i opraštanju. Bogati i moćni stoje po strani, kušajući ga, uhodeći, pokušavajući ga uhvatiti u zamku. Poznate su mi ove činjenice iz Isusova doba, pa ipak, iz udobnosti crkve srednjeg staleža u bogatoj zemlji kao što su Sjedinjene Američke Države, lako gubim iz vida radikalnu srž Isusove poruke.

U nastojanju da korigiram viziju, čitao sam propovijedi koje potječu iz kršćanskih jednostavnih zajednica u Trećem svijetu. Evanđelje gleda-

* Prema crkvenim povjesničarima ovo dobrotvorno djelo nastavljeno je do Konstanti-nova trijumfa, koji je legalizirao vjeru i osnovao službenu imperijalnu crkvu. Od tog trenutka crkva je nastojala spiritualizirati siromaštvo i prepustiti "dobrotvorni rad"4 imperatoru. Tijekom vremena sama crkva je postala dio bogatog visokog društva.

152

MISIJA - REVOLUCIJA MILOSTI

no kroz oči Trećeg svijeta izgleda sasvim drukčije od evanđelja koje se propovijeda u mnogim američkim crkvama. Siromašni i neobrazovani ne mogu u Isusovoj izjavi o njegovoj zadaći ("... jer me Jahve pomaza, posla me da radosnu vijest donesem ubogima... da zarobljenima navijestim slobodu i oslobođenje sužnjevima...") uvijek prepoznati citat iz knjige proroka Izaije, ali je svakako čuju kao radosnu vijest. Oni ne shvaćaju veliki obrat kao apstrakciju već kao Božje obećanje prkosne nade i Isusov poziv upućen njegovim sljedbenicima. Bez obzira kako svijet postupao prema njima, siromasi i bolesni imaju sigurnost, zahvaljujući Isusu, da Bog ne poznaje nepoželjne.

* * *

Upravo su mi spisi jednog japanskog romanopisca, Shusaku Enda, ukazali na to da fenomen obrata predstavlja samu srž Isusove zadaće.

U zemlji u kojoj crkva predstavlja samo jedan posto stanovništva, Enda je odgojila pobožna kršćanska majka pa se krstio u dobi od jedanaest godina. Kako je odrastao kao kršćanin u predratnom Japanu, imao je stalan osjećaj otuđenosti pa su ga njegovi drugovi u školi ponekad

tiranizirali zbog povezanosti s jednom "zapadnom" religijom. Po završetku Drugog svjetskog rata otputovao je u Francusku, nadajući se naći duhovne istomišljenike. Ponovno se suočio s progonstvom, ali ovaj put zbog rase, a ne religije. Kao jedan od prvih japanskih studenata u razmjeni u jednoj savezničkoj zemlji, Endo je postao žrtva rasne netrpeljivosti. "Kosooki urođenik", nazivali su ga neki.

Odbačen u svojoj domovini, odbačen u svojoj duhovnoj domovini, Endo je upao u strašnu krizu vjere. Počeo je posjećivati Palestinu istražujući Isusov život, i tamo je doživio preobražavajuće otkriće: i Isus je upoznao odbacivanje. Štoviše, Isusov je život bio određen odbacivanjem. Njegovi su ga susjedi ismijavali, njegova je obitelj sumnjala da je zdravog razuma, njegovi su ga najbliži prijatelji izdali, a njegovi sunarodnjaci razmijenili su njegov život za život jednog terorista. Tijekom svoje službe Isus je gravitirao prema siromasima i odbačenima, prema svjetini.

Ova nova spoznaja o Isusu pogodila je Enda snagom otkrivenja. Sa svoje udaljene točke prednosti, u Japanu, on je kršćanstvo vidio kao trijumfalnu, konstantinovsku vjeru. Proučavao je Sveto Rimsko Carstvo i

153

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

blještave križarske ratove, divio se fotografijama velikih katedrala u Europi, sanjao o tome da živi u zemlji u kojoj čovjek može biti kršćanin a da ne bude izložen sramoćenju. A sada, proučavajući Bibliju, vidio je da sam Krist nije izbjegao "sramoćenje". Isus je bio Sluga patnik, kako ga opisuje Izaija: "Prezren bješe, odbačen od ljudi, čovjek boli, vičan patnjama, od kog svatko lice otklanja..." Endo je osjećao da ovaj Isus, kao nitko drugi, svakako može razumjeti odbacivanje koje je sam doživio.

Kako to Shusaku Endo vidi, Isus je vijest o majčinskoj ljubavi donio kao ravnotežu očinskoj ljubavi u Starom zavjetu.* Naravno, i u Starom zavjetu se pojavljuje milosrđe, ali ono se lako izgubi u znatno nadmoćnom isticanju suda i zakona. Obraćajući se kulturi odgojenoj na strogim zahtjevima Tore, Isus je govorio o Bogu kojemu su draže molbe običnog grešnika od molitava vjerskog profesionalca. On je Boga usporedio s pastirrom koji ostavlja devedeset i devet ovaca u toru i grozničavo traga za jednom zalutalom; s ocem koji ne prestaje razmišljati o svojem buntovnom, nezahvalnom sinu, premda ima drugoga koji je poslušan i pun poštovanja; s bogatim domaćinom koji otvara vrata gozbene dvorane za menažeriju beskućnica i skitnica.

Isusa je često obuzimalo "sažaljenje" i u novozavjetno vrijeme sama ta riječ koristila se da izrazi ono što majka osjeća prema djetetu u svojoj utrobi. Isus se posebno trudio da obuhvati nevoljene i nevrijedne, ljude za koje ostalo društvo uopće ne mari - oni izazivaju nelagodu, želimo da odu - da dokaže kako čak i oni koji su "nitko i ništa" imaju neizmjernu vrijednost za Boga. Jedna nečista žena, suviše povučena i stideći se da Isusu pristupi licem u lice, zgrabila je njegov plašt, nadajući se da on to neće primijetiti. Ali on je primijetio. Naučila je, kao i toliki koji su "nitko i ništa", da ne možeš lako izbjeći Isusovu pogledu.

Isus je osobno dokazao da Bog ljubi ljude ne kao rasu ili vrstu već kao pojedince. Mi Bogu mnogo značimo. "Time što si volio nevoljene", rekao je Augustin, "učinio si da postanem voljen".

* Terapeut Erich Fromm kaže da dijete iz uravnotežene obitelji dobiva dvije vrste ljubavi.

Majčinska je ljubav obično bezuvjetna i prihvaća dijete bez obzira na sve, bez obzira na ponašanje. Očinska ljubav je obično uvjetna i pokazuje odobravanje kad dijete poštuje određena mjerila ponašanja. Idealno je, kaže Fromm, da dijete dobije i usvoji obje vrste ljubavi. Prema Endu, Japan, kao zemlja autoritativnih očeva, shvatio je Božju očinsku, ali ne i majčinsku ljubav.

154

MISIJA - REVOLUCIJA MILOSTI * * *

Ponekad mi nije lako vjerovati u Božju ljubav. Ne živim u siromaštvu kao kršćani u Trećem svijetu. U životu nisam upoznao odbacivanje kao Shusaku Endo. Ali sam upoznao svoj dio patnje, što je životna činjenica koja prelazi sve rasne i ekonomske granice. I onima koji pate potrebne su milošću iscijeljene oči.

Jednog strašnog tjedna dva su me čovjeka nazvala jedan za drugim da porazgovaraju o jednoj mojoj knjizi. Prvi, jedan mladi pastor iz Colora-da, upravo je saznao da mu supruga i tek rođena beba

umiru od AIDS-a. "Kako svojoj grupi mladih mogu uopće govoriti o Bogu ljubavi nakon ovoga što mi se dogodilo?", upitao je. Sutradan mi je jedan slijepac pričao kako je prije nekoliko mjeseci kao čin milosrđa u svoj dom na oporavak primio jednog ovisnika o drogama. Nedavno je saznao da je taj čovjek, pod njegovim krovom, vodio ljubav s njegovom ženom. "Zašto me Bog kažnjava kad se trudim da mu služim?", pitao je. U tom trenutku telefonska se linija prekinula jer očito više nije imao kovanica za ubacivanje i nikad mi se više nije javio.

Naučio sam da niti ne pokušam odgovoriti na pitanja "Zašto?" Zašto je supruga mladog pastora dobila jednu zaraženu bocu krvi? Zašto neki dobri ljudi budu progonjeni zbog svojih djela, dok neki zli ljudi zdravi dočekaju duboku starost? Zašto je uslišeno samo nekoliko od milijuna molitava za tjelesno ozdravljenje? Ne znam.

Međutim, jedno me pitanje više ne izjeda kao nekad, pitanje koje, vjerujem, vreba iza većine naših problema s Bogom: "Mari li Bog?" Znam samo jedan odgovor na to pitanje i dobio sam ga zahvaljujući proučavanju Isusova života. U Isusu Bog nam je dao lice, i ja na tom licu mogu izravno čitati kako se Bog osjeća zbog ljudi kao što je onaj mladi pastor ili slijepac koji mi se nikad nije predstavio. Isus svakako nije uklonio svu patnju - izliječio je samo nekolicinu na jednom malom djeliću globusa - ali je obznanio odgovor na pitanje mari li Bog.

Triput je, koliko nam je poznato, patnja natjerala Isusu suze na oči. Plakao je kad je umro njegov prijatelj Lazar. Sjećam se jedne grozne godine kad su tri moja prijatelja umrla ubrzo jedan za drugim. Tuga, ustanovio sam, nije nešto na što se možemo naviknuti. Moje iskustvo s prve dvije smrti nikako me nije pripremio za treću. Tugovanje me je udarilo kao teretni vlak i spljoštilo me. Pustilo me da hvatam zrak i nisam mogao

155

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

drugo do plakati. Nekako nalazim utješnim što je Isus osjećao nešto slično kad je umro njegov prijatelj Lazar. To mi iznenada pokazuje kako se Bog morao osjećati zbog moja tri prijatelja koje je i on volio.

Drugom prigodom Isusu su suze navrle na oči kad je pogledao Jeruzalem i shvatio kakva sudbina očekuje slavni grad. Zavapio je shrvan onim što je Shusaku Endo nazvao majčinskom ljubavlju: "Jeruzaleme, Jeruzaleme, koji ubijaš proroke i kamenuješ one-što su tebi poslani! Koliko li puta htjedoh okupiti djecu tvoju kao što kvočka okuplja piliće pod krila, i ne htjedoste." Osjećam u tom grču emocionalnog bola nešto slično onome što roditelj osjeća kad sin ili kći krenu lošim putem, kad se šepire slobodom i odbacuju sve u što su ih odgajali da vjeruju. Ili bol muškarca i žene koji su upravo saznali da ih je napustio bračni drug - bol ostavljenog ljubavnika. To je bespomoćna, nemilosrdna bol besmislenosti i mene zapanjuje kad shvatim da je sam Sin Božji mogao kriknuti tako bespomoćno imajući u vidu čovjekovu slobodu. čak ni Bog, sa svom svojom silom, ne može prisiliti čovjeka da voli.

Na kraju, stoji u Hebrejima, Isus je "sa silnim vapajem i suzama prikazivao molitve i prošnje Onomu koji ga je mogao spasiti od smrti". Ali, naravno, nije bio spašen od smrti. Je li suviše reći da je sam Isus postavio pitanje koje me progoni, koje s vremena na vrijeme progoni većinu nas: Mari li Bog? Što može drugo značiti njegov citat iz onog mračnog psalma: "Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio?"

A opet, nalazim neobično utješnim što je Isus, suočen s bolom, odgovorio slično kako to ja činim. On se u vrtu nije molio: "O, Gospodine, tako sam ti zahvalan što si me izabrao da patim za tebe. Radujem se toj prednosti!" Ne, on je iskusio tugu, strah, napuštenost i nekako se čak približio očaju. Pa ipak je trpio, jer je znao da u središtu svemira živi njegov Otac, Bog ljubavi, u kojega se mogao pouzdati bez obzira kako su stvari u to vrijeme izgledale.

Isusov odgovor ljudima koji pate i onima koji su "nitko i ništa" daje priliku da zavirimo u Božje srce. Bog nije nepokolebljivi Apsolut već prije Ljubljeni koji se približava čovjeku. Vjerujem da me Bog gleda sa svim mojim slabostima, kao što je Isus gledao udovicu koja je stajala pored mrtvačkih nosila svojeg sina, i Šimuna Gubavca, i drugog Šimuna, Petra, koji ga je proklinjao, iako je dobio nalog da osnuje i vodi njegovu crkvu, zajednicu koja bi uvijek trebala naći mjesto za odbačene.

156

9.

čuda - Sličice natprirodnog

Pravi realista, ako je nevjernik, uvijek će naći snagu i sposobnost da ne vjeruje u čudotvorno, i ako se suoči s čudom kao neporecivom činjenicom, on će radije odbiti da vjeruje vlastitim osjetilima nego priznati ovu činjenicu. Vjera ne... dolazi od čuda, već čudo od vjere.

Fjodor Dostojevski

9.

čuda - Sličice natprirodnog

Ozračje u kojem sam odrastao bilo je prepuno čuda. Većinu nedjelja ljudi u našoj crkvi svjedočili bi o čudesnim uslišenjima molitava tijekom proteklog tjedna. Bog je našao parkiralište za majke koje su svoju djecu vozile liječniku. Izgubljena nalivpera bi se tajanstveno ponovno pojavila. Tumori su se smanjili samo jedan dan prije operacije.

U ono vrijeme zamišljao sam Isusa kao Velikog čarobnjaka i stoga me se priča o tome kako je hodao po vodi posebno dojmila. Kad bih bar ja takvo što mogao izvesti u svojoj školi, samo jednom! Kako bih volio pro-letjeti prostorijom poput anđela i svojom levitacijom ušutkati sve koji se rugaju meni i drugim religioznim skupinama. Kako bih volio nepovri-jeđen proći kroz špalir nasilnika na autobusnoj postaji kao što je Isus prošao kroz gnjevnu rulju u svom zavičajnom gradu. Nikad mi nije uspjelo poletjeti učionicom, a nasilnici su me nastavili mučiti bez obzira kako sam se usrdno molio. čak su me i "odgovori na molitve" zbunjivali. Uostalom, ponekad nije bilo slobodnih mjesta za parkiranje i nalivpera su ostala zagubljena. Ponekad su ljudi iz crkve ostali bez posla. Ponekad su umirali. Velika je sjena zamračila moj vlastiti život: otac mi je umro od dječje paralize nakon mog prvog rođendana, unatoč lanca molitava dvadeset i četiri sata na dan u kojima su sudjelovale stotine iskrenih kršćana. Gdje je Bog tada bio?

Proveo sam dobar dio svog života kao odrastao čovjek kako bih izišao na kraj s pitanjima koja su se pojavila u mojoj mladosti. Ustanovio sam da molitva ne funkcionira kao automat za prodaju: ubaciš zahtjev, dobi-

159

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

ješ odgovor. čuda su upravo to, čuda, a ne svakodnevne "uobičajenosti". I moja se slika Isusa promijenila. Kad sada razmišljam o njegovom životu, čuda imaju nevažniju ulogu nego kad sam maštao kao dijete. Superman

- nije bio.

Istina, Isus je činio čuda - tridesetak, ovisno o tome kako ih brojite

- ali evanđelja im ne pridaju neku veliku važnost. Isus je često zahtijevao od onih koji su vidjeli čudo da o tome nikome ne govore. Neka čuda, kao što su Preobraženje ili uskrisivanje dvanaestogodišnje djevojčice, dopustio je da vide samo njegovi najbliži učenici, uz strogi nalog da o tome ne govore. Premda nikad nije odbio nekoga tko je molio tjelesno zdravlje, uvijek je odbio zahtjeve za demonstracijom da zapanji mnoštvo i zadivi značajne ljude. Isus je vrlo rano shvatio da uzbuđenje koje izazivaju čuda ne prerasta lako u vjeru koja mijenja život.

Naravno, kod nekih skeptika nema mjesta za čuda i, prema njima, svaki izvještaj o nekom natprirodnom događaju mora se neminovno odbaciti. Muzej Smithsonian u Washingtonu ima izloženu u kožu uvezanu knjigu u koju je Thomas Jefferson naljepio sve ulomke iz evanđelja u kojima nema elemenata čuda. To je bila Biblija koju je pri kraju života čitao svaki dan, prihvatljivije evanđelje Isusa kao učitelja, a ne čudotvorca.

Pristup Thomasa Jeffersona povijesni je odjek onoga što se zbivalo u Isusovo vrijeme. I tada su racionalisti razmatrali Isusovo učenje i pažljivo ispitivali njegova čuda. Ponekad su nijekali jasan dokaz koji su imali pred sobom, a ponekad su tražili druga objašnjenja (magiju, đavolju silu). Rijetko kad ljudi olako vjeruju u čuda; izgledala su jednako neobična u prvom stoljeću kao što bi izgledala da se danas zbivaju. U ono vrijeme, kao i sada, čuda su izazivala sumnjičavost, prezir, a samo ponekad vjeru.

Budući da prihvaćam Isusa kao Božjeg Sina koji je došao na zemlju "praćen oblacima slave", prihvaćam čuda koja je učinio kao prirodnu dopunu njegovu radu. Pa ipak, čuda kod mene izazivaju

mnoga pitanja. Zašto ih je tako malo? Zašto ih uopće ima? Zašto upravo takva, a ne neka druga čuda? Novinar sam, a ne teolog, pa u svojoj potrazi za nagovještajima ne gledam čuda kao sustavne kategorije, već kao pojedinačne prizore, impresionističke sličice iz Isusova života.

160

ČUDA -

SLIČICE NATPRIRODNOG

Isusovo prvo čudo bilo je možda najneobičnije od svih. Nikad nije ponovio nešto slično i čudo je, čini se, iznenadilo Isusa jednako kao sve ostale.

U dobi od tridesetak godina Isus je došao na jednu svadbu sa svojom novoosnovanom skupinom učenika. Došla je i njegova majka, vjerojatno s drugim članovima obitelji. U seoskom životu u Galileji svadba je unosila veselje u inače sivu svakidašnjicu. Mladoženja i njegovo muško društvo u povorci su išli ulicama uz svjetlo baklji do mladenke i njezina društva, da bi se onda svi zajedno požurili do mladoženjine kuće na gozbu dostojnu kraljevskih ličnosti. Sjetite se radosnih prizora iz Guslača na krovu: prizora židovskih seljačkih obitelji koje plešu u dvorištu odjevene u prekrasnu vezenu odjeću, prizora glazbe i smijeha, stolova punih glinenih pladnjeva s hranom i vrčeva vina. Svadba bi znala trajati do tjedan dana, dokle god je bilo hrane i vina i dobrog raspoloženja.

Vjenčanje je uistinu bilo vrijeme posebne radosti.

Isusovi učenici vjerojatno su ovaj neprikladan prizor gledali s nevje-ricom, posebno oni koji su došli Isusu od Ivana Krstitelja s njegovom pustinjском prehranom i odjećom od životinjskog krzna. Jesu li ovi asketi sada plesali sa židovskim djevojkama i pretrpavali se kulinarskim specijalitetima? Jesu li ih mještani ispitivali o Ivanu Krstitelju, koji je najviše sličio izraelskom proroku u posljednjih četiri stotine godina? Ivanovo evanđelje to ne kaže. Samo nam kaže da je u trenutku društvene krize svadbena svečanost zamalo prekinuta. Nije bilo više vina.

S obzirom na hitne slučajeve, ovaj svakako ne zaslužuje biti na vrhu popisa. Nema sumnje da je izazvao nelagodu, ali zar je potrebno da se Mesija, koji je došao liječiti bolesne i oslobađati zarobljene, bavi društvenom pogreškom?

"Draga ženo, zašto me uplićeš u to?" odgovorio je Isus majci kad mu je spomenula problem. "Još nije došao moj čas!"

Možemo jedino pogađati što je u tih nekoliko sekundi prolazilo Isusovim umom dok je odvagivao Marijinu molbu. Ako reagira, to znači da je došao njegov čas i od tog trenutka život će mu se promijeniti. Ako se sazna za njegove moći, uskoro će čuti molbe nevoljnih od Tira do Jeruzalema. Mnoštvo će navaliti: epileptičari, paralizirani, gluhoonijemi, opsjed-

161

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

nuti demonima, a da ne spominje uličnog prosjaka koji bi htio besplatnu čašu vina. Iz prijestolnice će poslati isljednike. Počet će otkucavati sat koji do Golgote neće prestati s otkucanjima.

A onda je Isus, isti onaj koji je nedavno posteći u pustinji odbio Soto-ninu ponudu da kamenje pretvori u kruh, donio odluku. Prvi, ali svakako ne posljednji put u svome javnom životu, promijenio je planove da iziđe u susret nekome drugome. "Napunite posude vodom!", rekao je slugama. čudesno, u posude je ušla voda, a isteklo vino - najbolje vino, izabrano vino koje se obično služilo na početku dok je okus najizbirljiviji, kad je moguće posebno zadiviti goste.

Ivan ne pokazuje da su gosti pa ni domaćin znali kakva se mala drama odvija u pozadini. Naravno, Marija je znala, kao i sluga. A i Isusovi učenici su znali: "Tako... objavi svoju slavu te povjerovala u njega njegovi učenici."

Što možemo naučiti iz ovog neobičnog događaja? Pisci George Mac-Donald i C. S. Lewis u njemu vide podsjetnik na Božju opću milost, skupljenu u ovom slučaju u usku zraku slično sunčevim zrakama koje prolaze kroz povećalo. Oni primjećuju da Isusova čuda obično nisu bila u suprotnosti s prirodnim zakonima, već ponavljanje normalne aktivnosti stvaranja drukčijom brzinom i u manjem opsegu. "Neka od čuda čine lokalno ono što je Bog već učinio univerzalno", piše Lewis.

"Bog je stvorio lozu i uči je kako da svojim korijenjem crpi vodu i uz pomoć sunca tu vodu pretvara u sok koji će vrenjem dobiti određene osobine. Tako svake godine, od Noina vremena do danas, Bog pretvara vodu u vino." Slično tomu, antitijela i antigeni svakodnevno provode čudotvorno

iscjeljenje u našem tijelu, ali na sporiji, manje senzacionalan način od načina na koje će Isus liječiti. Dobro, a što reći o značenju koje se krije iza toga? Što je ovo neobično prvo čudo označavalo? Odstupajući od običaja, Ivan propušta protumačiti nam čudotvorni "znak" koji za njega gotovo uvijek znači i simbol, neku vrstu izvedene prispodobe. Neki komentatori u ovome vide prethodnicu Posljednje večere, kad Isus ne pretvara vodu u vino već vino u krv, svoju krv prolivenu za cjelokupno čovječanstvo. Možda.

Meni je draže znatno nepredvidljivije tumačenje. Ivan u svojem izvještaju primjećuje da su posude iz kojih je došlo vino bile veliki vrčevi (zapremnine stotinjak litara) koji su puni vode stajali pred kućom, a koje su Zidovi koji su pazili na propise koristili da postupe prema propisima za obredno čišćenje. Isus je, možda uz mig oka, preobrazio ove posude,

162

čUDA -

SLIČICE NATPRIRODNOG

glomazne simbole starog puta, u vinske mijehove, vjesnike novog puta. Od vode koja je farizejima služila za čišćenje došlo je posebno novo vino jedne čitave nove ere. Vrijeme obrednog čišćenja je prošlo; počelo je vrijeme proslavljanja.

Proroci poput Ivana Krstitelja propovijedali su sud i činjenica je da su mnoga čuda u Starom zavjetu bila izraz tog osjećaja strogo suda. Međutim, Isusovo prvo čudo bilo je čudo nježnog milosrđa.

Učenicima, nedavno pozvanima od Krstitelja, koji su te večeri bili na svadbi u Kani, nije promakla ova pouka.

* * *

čudo pretvaranja vode u vino, jedinstveni događaj, zbililo se iza reflektora, u opskurnom gradiću o čijoj se lokaciji arheolozi ni danas ne mogu složiti. Međutim, nije trebalo dugo i Isus je pokazivao čudotvorne moći pri jasnom danjem svjetlu pred oduševljenim mnoštvom. Kao i danas, čuda fizičkog iscjeljivanja privukla su najveću pozornost i Ivan u devetom poglavlju govori o jednom takvom čudu u Jeruzalemu, glavnom gradu i središtu protivljenja Isusu. Ivan ovom događaju posvećuje čitavo poglavlje i daje klasičan prikaz onoga što se događa kad Isus poremeti prihvaćeni poredak.

Priča počinje tamo gdje mnogi bolesnici počinju, s pitanjem uzroka. Zašto ja? Što mi Bog pokušava reći? U Isusova doba narod je pretpostavljao da tragedija snalazi one koji to zaslužuju. * "Nema smrti bez grijeha i nema patnje bez bezakonja", učili su farizeji koji su ruku kazne vidjeli u prirodnim katastrofama, urođenim manama i takvim dugotrajnim po-

* Primijetio sam znakovitu promjenu od Isusova vremena u načinu na koji ljudi razmišljaju o nesreći. Danas smo skloni kriviti Boga, kako za kataklizme (koje osiguravajuća društva nazivaju "djelo Božje") tako i za beznačajne sitnice. Na Zimskim olimpijskim igrama 1994, kad je Dan Janssen u brzinskom klizanju zagrebao led i ponovno izgubio utrku na 500 metara, njegova supruga Robin je instinktivno povikala: "Zašto, Bože, opet? Pa Bog ne može biti tako okrutan!" Nekoliko mjeseci kasnije jedna je mlada žena napisala dr. Jamesu Dobsonu sljedeće pismo: "Prije četiri godine hodala sam s jednim čovjekom i zatrudnjela. Bila sam uništena. Upitala sam Boga: 'Zašto si dopustio da mi se to dogodi?'" Zapravo ne mogu a ne pitati se kakvu vezu ima Bog s klizačem na ledu koji je u zavoju izgubio kontrolu i mladim parom koji je izgubio kontrolu dok su bili zajedno?

163

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

sljedicama kao što su sljepoća i uzetost. Upravo tu na pozornicu stupa "čovjek slijep od rođenja". Poučeni u dobroj židovskoj tradiciji, Isusovi učenici raspravljali su o tome što bi prouzročilo takav urođeni nedostatak. Je li taj čovjek možda sagriješio in utero Ili je patio zbog posljedica grijeha svojih roditelja - što je bilo lakše zamisliti, ali nesumnjivo nepošteno.

Isus je u odgovoru izokrenuo opće mišljenje o tome kako Bog gleda na bolesne i invalidne ljude. Zanimljivo je da čovjekova sljepoća potječe od bilo kakva grijeha, kao što je odbacio opće mišljenje da se tragedije događaju onima koji ih zaslužuju (vidi Luka 13,1-5). Isus je želio da bolesnici shvate da ih Bog posebno voli, a ne da su prokleti. Svako njegovo čudo ozdravljenja zapravo je potkopalo tradicionalno rabinsko "To si zaslužio."

Učenici su tražili unatrag, da ustanove "Zašto?" Isus je njihovu pozornost vratio naprijed, odgovarajući na drukčije pitanje: "S kojim ciljem?" Njegov je odgovor glasio: "Niti sagriješi on niti njegovi roditelji, nego je to zato da se na njemu očituju djela Božja."

Ono što je počelo kao tragična priča o sljepoći jednog čovjeka završava kao nadrealistična priča o sljepoći svih drugih. Susjedi traže od tog čovjeka da dokaže svoj identitet, farizeji ga podvrgavaju formalnim saslušanjima, a njegovi se vlastiti roditelji (koji su, uostalom, bili dovoljno bešćutni da ga puste voditi prosjački život) kolebaju pod svim tim pritiskom. Sto se tiče bivšeg slijepca, on nije imao smisla za takva teoretska razmišljanja: "Je li grešnik, ja ne znam", svjedoči o Isusu. "Jedno znam: slijep sam bio, a sada vidim."

U Jeruzalemu, gdje su Isusa osuđivali kao heretika, javno čudo, posebno ono učinjeno u subotu, predstavljalo je tešku prijetnju službenoj doktrini. Premda farizeji nisu mogli opovrći čudo - slijepi prosjak sada ih je gledao u oči i podrugivao im se javno na sudu - na kraju su pribjegli svojim istrošenim teorijama o kazni. "Sav si se u grijesima rodio, i ti nas da učiš?", otresli su se na čovjeka. Teološki naočnjaci ne otpadaju lako.

Odgovor na ovo čudo, kao i na većinu drugih o kojima evanđelja izvještavaju, potvrđuje duboko načelo vjere: premda vjera može proizvesti čuda, čuda ne moraju nužno proizvesti vjeru.

164

ČUDA - SLIČICE NATPRIRODNOG * * *

Bolest možete smatrati mehaničkim slomom tjelesnih stanica ili je u širem smislu možete smatrati stanjem nelagode u koje su uključeni tijelo, um i duša. To sam naučio od pacijenata dr. Paula Branda, specijalista za lepru, čijim sam knjigama bio koautor. Osim u vrlo ranim fazama, pacijent obolio od gube ne osjeća fizičku bol. U tom i jest problem: nakon što bacil lepre umrtvi živčane stanice, pacijenti koji više nisu upozoravani na opasnost nastavljaju ozljeđivati vlastito tijelo.

Gubavac može čitav dan hodati po oštrim metalnim vijcima ili koristiti rascijepljeni držak čekića ili grepsti inficirano mjesto na očnoj jabučici. Svaki od ovih postupaka uništava tkivo i može na kraju dovesti do gubitka uda ili vida, ali ni u kojem trenutku pacijent ne osjeća ozljeđu.

Premda ne osjećaju ozljeđu, pacijenti doista pate, više od svih drugih ljudi koje sam upoznao.

Gotovo sav bol koji osjećaju potječe izvana, bol odbačenosti koju im je nametnulo društvo koje ih okružuje. Dr. Brand pričao mi je o jednom mladom čovjeku kojega je liječio u Indiji. Tijekom pregleda, Brand je položio ruku na pacijentovo rame i preko prevoditeljice objasnio liječenje koje ga očekuje. Na njegovo iznenađenje, čovjek se počeo tresti od prigušenih jecaja. "Jesam li nešto pogrešno rekao?", upitao je Brand prevoditeljicu. Ona je ispitivala pacijenta bujicom tamilskog jezika i izvijestila: "Ne, doktore. On kaže da plače zato što ste mu stavili ruku na rame. Dosad ga nitko mnogo godina nije dotaknuo."

U suvremenim zapadnim zemljama, gdje je lepra rijetka, nova je bolest preuzela mnogo od njezine moralne i društvene stigme. "AIDS je suvremena guba", kaže bivši ministar zdravstva C. Everett Koop. "Ima ljudi koji se danas prema pacijentima s AIDS-om odnose kao što su se mnogi odnosili prije stotinjak godina prema gubavcima." Poznajem jednog oboljelog od AIDS-a koji je prešao 17.500 km da bi Dan zahvalnosti proveo sa svojom obitelji u Michiganu. Nije ih vidio sedam godina. Roditelji su ga dočekali s dozom opreza i kad je poslužena večera svatko je dobio povelik komad purana i sve priloge na najboljim porculanskim tanjurima tvrtke VVedgvvood - osim njihova sina oboljelog od AIDS-a, kojemu su servirali na papirnatom tanjuru s plastičnim priborom. Isus je dobro poznao stigmom koja prati bolest kao što je AIDS ili guba. Levitski zakoni su propisivali da osoba oboljela od gube mora živjeti

165

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

izvan grada, zadržati tri metra udaljenosti od svake druge osobe i oblačiti odjeću poput osobe koja odlazi na pogreb oplakivati umrloga. Nije mi teško zamisliti uznemirenost mnoštva kad je takav izopćenik prošao kroz njih - nesumnjivo su ustuknuli od njega - i bacio se pred noge Isusu.

"Gospodine, ako hoćeš, možeš me očistiti", povikao je.

Matej, Marko i Luka daju različite izvještaje o ovom događaju, ali sva trojica su uključila eksplozivnu rečenicu: "Isus pruži ruku i dotakne ga." Mnoštvo je moralo čujno uzdahnuti - zar

Mojsije nije zabranio takav postupak? Možda se i gubava žrtva trgnula. Koliko je mjeseci ili godina čovjek bio lišen osjećaja dodira toplog ljudskog tijela? Ovaj jedan Isusov dodir učinio je kraj stanju ne-lagode. Obnovljen je šalom.

Isusova reakcija na stanje ne-lagode postavila je primjer za crkvu koja se osnovala oko njega i kršćani su nastavili slijediti njegov primjer brige za bolesne, siromašne i odbačene. U slučaju gube, premda je crkva ponekad svojom porukom "prokletstvo Božje" pojačavala bijedu, istovremeno su se pojavljivali pojedinci koji su krčili put prema liječenju. Vjerski redovi posvetili su se brizi za gubave i znanstveni napredak u liječenju ove bolesti treba zahvaliti misionarima jer su oni bili jedini voljni raditi s gubavim pacijentima. * Na sličan način kršćani su danas uključeni u služenje oboljelima od AIDS-a i u hospicijima, što je suvremeni pokret posvećen onima koji nemaju mnogo nade u fizičko ozdravljenje, ali imaju veliku potrebu za ljubavlju i njegom.

Majka Tereza, čije sestre u Kalkuti vode hospicij i kliniku za gubavce, jednom je rekla: "Mi imamo lijekove za bolest kao što je lepra. Ali ovi lijekovi ne rješavaju glavni problem, bolest nepoželjnosti. To se nadaju osigurati moje sestre." Bolesni i siromašni, rekla je, pate više od odbače-

* Bizarno vjerovanje u srednjem vijeku potaknulo je crkveno uključivanje skrbi za gubave pacijente. Zbog Jeronimova pogrešnog prijevoda, crkveni vođe su povjerovali da je Izaijin opis Sluge patnika kao "ponižavanog" ili "mučenog" značio da je bio pogođen gubom. Zbog toga su ljudi u dvanaestom i trinaestom stoljeću zaključili da je Isus morao bolovati od lepree. Ovakvo je vjerovanje potpuno okrenulo način na koji se gledalo na gubu: više nije bila Božje prokletstvo već "sveta bolest". Križarima koji su se vratili gubavi ukazivalo se veliko poštovanje, a "lazareve kuće" za liječenje ove bolesti (imenovane po prosjaku Lazaru) pojavile su se svuda - samo u Francuskoj oko dvije tisuće njih. Ovaj povijesni pokret stoji kao izvanredan primjer crkve koja doslovno slijedi Isusovu zapovijed da "što god učiniste jednomu od ove moje najmanje braće", zapravo činite samome Kristu.

166

čUDA -

SLIČICE NATPRIRODNOG

nosti nego materijalne oskudice. "Jedan alkoholičar u Australiji rekao mi je, kad ide ulicom i čuje da mu bilo tko dolazi u susret ili prolazi pored njega, ta osoba ubrzava korake. Osamljenost i osjećaj nepoželjnosti je najstrašnije siromaštvo." čovjek ne mora biti liječnik ili čudotvorac da zadovolji ovu potrebu.

* * *

Jedna prekrasna priča koja u evanđeljima slijedi odmah nakon izvještaja o ozdravljenju gubavca pokazuje što mogu učiniti prijatelji za nekoga tko pati. Oduzeti čovjek, koji se morao oslanjati na druge za hranu, kupanje pa čak i fizičke potrebe, sada je trebao pomoć da pokaže svoju vjeru. Sjećam se svojih razornih pobuda koje su me obuzele kad sam prvi put u nedjeljnoj školi čuo ovaj događaj. Taj čovjek tako je očajnički želio sresti Isusa da je nagovorio svoja četiri prijatelja da probiju krov i da ga spuste kroz tu rupu. čovjek koji je svoj život provodio vodoravno imat će jedan trenutak okomite slave. Biblijski komentatori trude se spomenuti kako je slamnate ili crijepom pokrivene krovove u Palestini bilo mnogo lakše razotkriti i popraviti nego krovove koji danas ukrašavaju naše kuće. Pritom ne vide bitno: rupa u krovu svakako nije normalni način ulaska u kuću. Štoviše, bez obzira kako krov bio slab, probijanje rupe će svakako prekinuti ono što se događa ispod njega. Leti prašina, na goste padaju djelići slame i gline, buka i kaos prekidaju razgovor.*

Svjetini čija je prisutnost onemogućila pristup priređena su dva ozbiljna šoka. Prvi je bio neuredan način na koji su prijatelji riješili problem. A onda je došla Isusova potpuno neočekivana reakcija. Kad je Isus vidio njihovu vjeru - množina, naglašavajući ulogu četvorice prijatelja u ozdravljenju - rekao je: "Hrabro, sinko, otpuštaju ti se grijesi!" Engleski King James Version prvu frazu prevodi: "Sine, budi dobre volje!" Doslovno: "Raduj se!"

* Svećenik po imenu Donald Senior iznio je zapažanje o ovom događaju koje nikad ranije nisam primijetio, u vezi s pristupačnošću za invalide. Senior piše: "Svaka inva-lidna osoba može ispričati mnoge priče slične ovoj - ulaziti u crkvu kroz sakristiju (ili, još gore, biti nošen uz prednje stepenice

kao dijete), dolaziti u predavaonicu teretnim dizalom i onda kroz kuhinju ili spremište da bi se konačno pridružila 'normalnim' ljudima koji ulaze na prednja vrata."

167

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

Očito je Isus uživao u prekidu. Izuzetna vjera uvijek ga se doimala, a ova četveročlana ekipa za rušenje svakako ju je pokazala. Ali njegova reakcija zbunila je promatrače. Tko je uopće spomenuo grijeh? I tko je bio Isus da ih oprašta? Na tipičan način religijski stručnjaci počinju raspravljati o Isusovu pravu da oprašta grijeh, sve vrijeme ignorirajući jasnika koji leži usred smeća.

Isus je ušutkao raspravu zagonetnim riječima koje kao da predstavljaju sažetak njegova općeg odnosa prema fizičkom liječenju: "Sto je lakše reći: 'Otpuštaju ti se grijesi' ili reći: 'Ustani i hodi'?" Premda je za trenutak pustio da pitanje visi u zraku, njegova cijela služba daje odgovor. Fizičko liječenje bilo je daleko lakše, nesumnjivo. I kao da želi dokazati tvrdnju, Isus je jednostavno pozvao uzetoga i ovaj je ustao, smotao svoj ležaj i pošao hodajući - ili možda skačući - kući.

Isus nikad nije sreo bolest koju ne bi mogao izliječiti, urođeni nedostatak koji ne bi mogao ukloniti, demona kojeg ne bi mogao istjerati. Ali je sreo skeptike koje nije mogao osvjedočiti i grešnike koje nije mogao obratiti. Oproštenje grijeha zahtijeva čin volje od strane primatelja i neki koji su čuli Isusove najozbiljnije riječi o milosti i praštanju odlazili su nepokajani.

"Ali da znate: Vlastan je Sin čovječji na zemlji otpuštati grijeh!", najavio je Isus skepticima kad je izliječio tog čovjeka, što je bila jasna ilustracija "nižega" u službi "višemu". Isus je znao da duhovna ne-lagoda (bolest) djeluje više poražavajuće nego bilo koje tjelesno oboljenje. Svaka ozdravljena osoba na kraju ipak umire - a onda? On nije došao da liječi prvenstveno svjetovne ljudske stanice, već njihove duše.

Kako lako mi koji živimo u materijalnim tijelima zanemarujemo duhovni svijet. čini mi se da, premda je Isus utrošio mnogo vremena na pitanja licemjerja, legalizma i oholosti, ne poznajem nijedan televizijski nastup posvećen liječenju onih koji imaju "duhovne" probleme, ali znam mnogo njih koji se usredotočuju na tjelesna oboljenja. Međutim, upravo kad se počinjem osjećati samodopadno, sjetim se kako lako osjećam muku na znak najmanje pojave fizičke patnje, a kako se rijetko osjećam mučen grijehom.

Kad je riječ o čudima, Isus je imao drukčije prioritete od većine svojih sljedbenika.

168

ČUDA - SLIČICE NATPRIRODNOG * * *

Samo je jedno čudo opisano u svima četirima evanđeljima. Dogodilo se na travnatim brežuljcima uz obalu Galilejskog jezera u vrijeme kad je Isusova popularnost - a i njegova ranjivost - bila na vrhuncu. Kamo god pošao, slijedilo ga je mnoštvo u kojemu je bilo mnogo poremećenih i bolesnih. Dan prije ovog velikog čuda Isus je prešao na drugu stranu jezera da izbjegne mnoštvo. Herod je upravo pogubio Ivana Krstitelja, Isusova rođaka, njegova prethodnika i prijatelja, i Isusu je trebalo vremena da žaluje nasamo. Nema sumnje da je Ivanova smrt potaknula ozbiljne misli o sudbini koja ga čeka.

Nažalost, nije bilo osamljena mjesta. Golema skupina jučerašnjeg mnoštva prešla je šesnaest kilometara oko jezera i ubrzo su se oko Isusa okupile stotine, čak i tisuće ljudi. Gledajući ih, kaže Marko, "sažali mu se jer bijahu kao ovce bez pastira". Umjesto da provede dan u obnavljanju svojeg duha, Isus ga je proveo liječeći bolesne, stalno iscrpljujući snagu i govoreći mnoštvu dovoljno velikom da ispuni suvremenu košarkašku dvoranu.

Onda se pojavio problem hrane. Što učiniti? Tu je najmanje pet tisuća ljudi, ne brojeći žene i djecu. Pošalji ih kući, savjetovao je jedan od učenika. Kupite im večeru, rekao je Isus. Što? Šali li se? Ovdje govorimo o plaći za osam mjeseci.

Onda je Isus preuzeo komandu na način koji nikad nitko ranije nije vidio. Posjedajte ljude u skupine po pedeset, rekao je. Bilo je nalik političkom skupu - svečano, uredno, hijerarhijski - upravo ono što se može očekivati od Mesije.

Neizbježno je da Isusov život danas čitamo unatrag, znajući što će se dogoditi. Tog dana nitko osim Isusa nije imao pojma. Mrmorenje se čulo u skupinama na pretpranoj padini. Je li to onaj? Može li biti? U pustinji je Sotona pred Isusom držao mamac mogućnosti da učini čudo kojim će zadovoljiti

mnoštvo. A sada, ne zato da ugodí množtvu već da nasiti njihove želuce, Isus je uzeo dvije slane ribice i pet malih kruhova i učinio čudo na koje su svi čekali.

Tri od evanđelja tu zastaju. "I jeli su svi i nasitili se. I od ulomaka na-kupiše dvanaest punih košara, a i od riba", izvješćuje Marko predivnom jednostavnošću. Samo Ivan kaže što se poslije događa. Isus, konačno,

169

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

ostaje sam. Dok učenici veslaju natrag preko jezera, boreći se neprekidno s olujom, Isus provodi noć na gori, sam u molitvi. Te noći, kasnije, pridružuje im se hodajući po vodi.

Sljedeće jutro, u gotovo komičnom prizoru strke, mnoštvo je zauzelo sve čamce i krenulo u žustru potragu, kao jato riba koje jure po jezeru za nečim neobičnim. Poslije jednog dana uživanja u čudu, sada su očekivali još više. Isus je shvatio pravu nakanu rulje: da ga silom uhvate i zakralje. Dat ću ti sva kraljevstva svijeta, obećao je Sotona.

Došlo je do razgovora između obiju strana koje kao da su svaka govorile drukčijim jezikom. Isus je bio neobično oštar, optužujući mnoštvo za lakome pobude, da žele samo hranu za svoje trbuhe.

Izgovorio je provokativne tvrdnje kao: "Ja sam kruh života" i "Sišao sam s neba". Rekao je neshvatljive stvari kao "... ako ne jedete tijela Sina čovječjega i ne pijete krvi njegove, nemate života u sebi!"

Kao u grčkome koru, slušatelji su dramatično odgovarali na njegove oštre riječi. Gundali su.

Međutim, nisu namjeravali lako odustati od svojeg sna. Jedna stara židovska predaja učila je da će Mesija obnoviti Moj-sijevu praksu davanja mane; nije li Isus upravo to učinio dan ranije? Još uvijek probavljajući u svojim trbusima jučerašnje čudo, tražili su još jedan čudesni znak. Postali su ovisnici.

Na kraju je Isus "pobijedio" u raspravi. On svakako nije bio njihova vrsta Mesije: neće osigurati kruh i cirkuse na zahtjev. Veliko, nemirno mnoštvo počelo se razilaziti; i Isusovi vlastiti učenici počeli su međusobno mrmljati. "Tvrda je to besjeda! Tko je može slušati?", rekli su. Mnogi su ga napustili, došlo je do razlaza učenika, koji spominje samo Ivan. "Da možda i vi ne kanite otići?", žalosno je Isus upitao dvanaesticu.

Slučaj u kojem je Isus nahranio pet tisuća pokazuje zašto je, bez obzira na sve natprirodne sile na raspolaganju, pokazao takvu podvojenost prema čudima. Ona su privlačila mnoštvo i pljesak, da, ali rijetko kad poticala na pokajanje i dugotrajnu vjeru. On je donosio tešku vijest o poslušnosti i žrtvi, a ne manje predstave za one koji vole buljiti i one koji traže senzacije.

Od tog dana Isusovo učenje dobiva drukčiji oblik. Kao da su protekli prizori klicanja i odbacivanja pojasnili njegovu budućnost, počeo je sve otvorenije govoriti o svojoj smrti. Neobične govorne figure kojima se poslužio prilikom obraćanja množtvu postale su jasnije. Kruh života nije bio

170

ČUDA - SLIČICE NATPRIRODNOG

magija, kao mana; on je došao s neba da bude slomljen i pomiješan s krvlju. Govorio je o svojem vlastitom tijelu. Prema riječima Roberta Farrara Capona, "Mesija nije došao spasiti svijet čudima, pružanjem prve pomoći: utišanom olujom ovdje, nahranjenim mnoštvom ondje, usputnim liječenjem svekrve. Umjesto toga, trebalo ga je spasiti pomoću dublje, mračnije, neobične tajne u čijem je središtu bila njegova vlastita smrt."

Isus je na onom travnatom brežuljku iznad jezera prošao neku vrstu kušnje. Sotona mu je u pustinji dao samo prikaz, ali kušnja je bila više teoretska. Ovo je bila stvarnost, kušnja ponuđenog kraljevstva na koje je imao svako pravo - i koje je odbio u prilog težeg, poniznijeg puta.

"Naraštaj opak i preljubnički znak traži", reći će Isus kad je netko tražio da pokaže svoju moć. I u Jeruzalemu, u prijestolnici, premda su mnogi vidjeli čuda koja je učinio i povjerovali u nj, "sam se Isus njima nije povjeravao", jer je znao što je u njihovim srcima.

Znak nije isto što i dokaz; znak je samo oznaka za onoga tko gleda u pravom smjeru.

* * *

Posljednji veliki "znak" u Evanđelju po Ivanu nalazimo točno u sredini Evanđelja, u jedanaestom poglavlju; on predstavlja spoj svega što prethodi i svega što slijedi. Ivan ističe čudo vezano uz

Lazara kao događaj koji je vjerske vlasti definitivno okrenuo protiv Isusa. Njegov izvještaj predstavlja izvanredan sažetak onoga što je čudo ostvarilo i onoga što nije ostvarilo u vrijeme koje je Isus proveo na zemlji.

Izvještaj o Lazaru je jedinstven po "insceniranosti". Isus je obično, nakon što bi primio vijest o nekom bolesniku, odmah reagirao; ponekad bi čak promijenio planove da udovolji molbi. Ovaj put, nakon što se saznalo da je jedan od njegovih dobrih prijatelja bolestan, zadržavao se još dva dana u gradu. To je učinio namjerno, potpuno svjestan da će odgađanje dovesti do Lazarove smrti. Ivan uključuje Isusovo zagonetno objašnjenje učenicima: "Lazar je umro. Ja se radujem što ne bijah ondje, i to poradi vas - da uzvjerujete." Isus je namjerno pustio Lazara da umre, a njegovu obitelj da tuguje.

U jednom drugom slučaju Luka opisuje različite karaktere Lazarovih dviju sestara: Martu, užurbanu domaćicu zaokupljenu kuhinjom, i Mari-

171

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

ju, sklonu razmišljanju, zadovoljnu što sjedi do Isusovih nogu. Marta je požurila cestom ususret Isusovoj skupini izvan sela. "Gospodine", predbacila mu je, "da si bio ovdje, brat moj ne bi umro". Nešto kasnije došla je Marija i s bolom ponovila iste riječi: "Gospodine, da si bio ovdje, brat moj ne bi umro."

U riječima sestara odzvanja ton predbacivanja, optužbe protiv Boga koji nije odgovorio na molitvu. Bez obzira koliko se trudili, oni među nama koji žaluju za nekim ne mogu izbjeći riječi kao što su "da je bar". Da se bar nije potukao. Da je bar prestala pušiti. Da sam bar uzeo vremena da se oprostimo. U ovom slučaju Marija i Marta imale su jasnog krivca za svoje "da je bar": samog Božjeg Sina, svojeg prijatelja, koji je mogao spriječiti smrt.

Za ovo ne treba kriviti nedostatak vjere. Marta je uvjerala Isusa da vjeruje u život poslije smrti i, znakovito, čak je Isusa proglasila Mesijom, Božjim Sinom. Ova je djetinja vjera bila u osnovi čitavog problema: Zašto je Isus nije nagradio? Prijatelji i rodbina grubo su govorili: "Zar on, koji je slijepcu otvorio oči, nije mogao učiniti da ovaj ne umre?"

Marta je plakala. Marija je plakala. Svi su prisutni plakali. Onda je i sam Isus, duboko "potresen u duhu i uzbuđen", briznuo u plač. Ivan ne kaže zašto je Isus plakao. Budući da je već otkrio svoju namjeru da uskrisi Lazara, svakako nije osjećao istu tugu kao tugujuće društvo. Kad je prišao grobu, opet je osjetio grč, "ponovno potresen", kaže jedan prijevod.

Isusa nikad ranije nije smetala smrt. Bez napora vratio je sina udovici iz Naina kad je zaustavio pogrebnu povorku. Vratio je Jairovu kćer u život uz gotovo nestašnu zapovijed: "Dijete, ustani!" - kao roditelj koji kaže da je dosta spavanja. Međutim, kod Lazarove obitelji on je izgledao zabrinut, potresen, uznemiren.

Isusova molitva pored groba daje naslutiti uzrok: "Oče, hvala ti što si me uslišao. Ja sam znao da me svagda uslišavaš; no rekoh to zbog nazočnog mnoštva: da vjeruju da si me ti poslao." Nigdje drugdje ne nalazimo da se Isus molio držeći na umu prisutno slušateljstvo, kao glumac koji glumi u nekom Shakespearovu komadu pa se okreće publici s nekom usputnom primjedbom.

U tom trenutku Isus je, čini se, bio potpuno svjestan svojeg dvojakog identiteta: istovremeno Onaj koji je došao s neba i sin čovječji rođen na zemlji.

172

čUDA -

SLIČICE NATPRIRODNOG

Javna molitva, vrlo glasna, popraćena gestama - sve su to obilježja duhovne bitke koja se odvijala. Isus je ovdje učinio "znak" na očigled čitave javnosti i kao nigdje drugdje objavio "međustanje" svega što je Bog stvorio. Naravno, Isus je znao da je Lazar sada u miru, u svakom slučaju riješio se životnih muka. Marta i Marija to su također znale, bar teoretski. Ali, suprotno Isusu, one nisu nikad čule zvukove smijeha s one strane smrti. Vjera u Božju moć i ljubav bili su u ovom trenutku nadvladani žalovanjem. Sve čega su bile svjesne bio je gubitak, sve što su osjećale bio je bol. Ovo "međustanje" gubitka i boli možda je objašnjenje izvora Isusovih suza. Stručnjaci za grčki jezik kažu da riječ prevedena "potresen u duhu" sadrži više od potresenosti; ona podrazumijeva

srdžbu, čak i gnjev. U tom je trenutku sam Isus visio između dva svijeta. Stajanje pred smrdljivim grobom predstavljalo je koban znak onoga što ga je očekivalo u ovom prokletom - doslovno prokletom - svijetu. To što će njegova vlastita smrt također završiti uskrsnućem nije umanjilo strah ili bol. On je bio čovjek: morao je prijeći preko Golgote da dospije na drugu stranu.

Događaj s Lazarom, gledan u punom ciklusu, ne daje samo nagovještaj Isusove budućnosti već i sažet pogled na čitav planet. Svi mi živimo svoje dane u "međustanju" vremena, intervalu kaosa i meteža između Lazarove smrti i ponovne pojave. Premda takvo vrijeme može biti privremeno i postati beznačajno s obzirom na slavnu budućnost koja nas očekuje, ovo što je sada je sve što poznajemo i dovoljno je da izazove suze u našim očima - dovoljno da izazove suze u Isusovim očima.

Uskrsnuće jednog čovjeka, Lazara, neće riješiti dilemu planeta zemlje. Za to će biti potrebna smrt jednog drugog čovjeka. Ivan dodaje iznenađujuću, ironičnu pojedinost da je čudo na Lazaru zapečatilo Isusovu sudbinu. "Toga dana dakle odluče da ga ubiju." I od tog dana, znakovito, prestali su Isusovi znakovi i čuda.

* * *

Kad sada čitam izvještaje izabranih čuda iz Isusova vremena, nalazim u njima potpuno drukčiju poruku.

Kao dijete vidio sam čuda kao apsolutni dokaz za Isusove tvrdnje. Međutim, u evanđeljima čuda nisu nikad davala takvu sigurnost čak ni

173

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

onima koji su ih osobno vidjeli. Isus je o skepticima rekao: "Ako ne slušaju Mojsija i Proroka, neće povjerovati sve da i od mrtvih tko ustane." Vjerojatno je mislio na vlastito uskrsnuće, ali slijed događaja s Lazarom dokazuje istu činjenicu: glavari svećenički besramno su nastojali zatajiti čudo ubijanjem jednog Lazara. S nepobitnim dokazom spektakularnog čuda koje u osobi Lazara slobodno hoda, oni su zlokobno kovali zavjeru kako bi uništili taj dokaz. Ni u jednom događaju čuda nisu "rušila" ljude i tako ih natjerala da povjeruju. U protivnom ne bi bilo mjesta vjeri.

Kao dijete, smatrao sam čuda jamstvom osobne sigurnosti. Nije li Isus obećao: "... ni jedan [vrabac] od njih ne pada na zemlju bez Oca vašega"? Kasnije sam shvatio da se ovo obećanje pojavljuje usred niza ozbiljnih upozorenja upućenih dvanaestorici učenika, u kojima Isus pretkazuje njihovo uhićenje, progonstvo i smrt. Prema predaji, sva su jedanaestorica učenika koji su nadživjeli Judu umrli mučeničkom smrću. Isus je stradao, kao i apostol Pavao i mnogi prvi kršćanski vođe. Vjera nije polica osiguranja. Ili, kako to Eddie Askew misli, možda je ovako: osiguranje ne sprječava nesreće, ali pruža sigurnu bazu iz koje se možemo suočiti s njihovim posljedicama.

Kao dijete, težio sam za više vjere. Odrasli su mi govorili da trebam razviti vjeru; imao sam nekoliko nagovještaja kako to ostvariti. čitajući sve izvještaje o iscjeljenjima, danas u evanđeljima otkrivam neku vrstu "ljestava vjere". Na vrhu stoje oni koji su obradovali Isusa odvažnom, nepokolebljivom vjerom: jedan stotnik, jedan nametljiv slijepi prosjak, jedna uporna Kanaanejka. Ovi izvještaji o čvrstoj vjeri plaše me, jer rijetko kad imam takvu vjeru. Lako me obeshrabri Božja šutnja. Kad mi molitve nisu uslišene, u iskušenju sam da odustanem i više ne molim. Zbog toga gledam niz ljestve da nađem ljude sa slabijom vjerom; ohrabruje me što saznajem da je Isus voljan raditi i s najmanjim treperenjem vjere koje se pojavljuje. Hvatam se suosjećajnih izvještaja kako je Isus postupao s učenicima koji su ga se odrekli i onda sumnjali u njega. Isti Isus koji je pohvalio odvažnu vjeru onih visoko na ljestvama također je blago oživljavao klonulu vjeru svojih učenika. Posebno me tješi priznanje oca dječaka opsjednutog demonom, koji je rekao Isusu: "Vjerujem! Pomozi mojoj nevjeri!" čak i ovom kolebljivom čovjeku Isus je uslišio molbu.

Kao dijete, vidio sam čuda svuda oko sebe. Sada ih rijetko kad vidim i izgledaju neodređena, izložena različitim tumačenjima. Moja djetinja

174

ČUDA -

SLIČICE NATPRIRODNOG

vizija nesumnjivo je s vremenom postala zamagljena i ja to smatram gubitkom. Ali zbunjujuću

selektivnost čuda svakako nije bilo ništa lakše shvatiti u Isusovo doba nego danas. čovjek koji je mogao hodati po vodi učinio je to samo jednom. Kakvo samosvladavanje! Da, vratio je Lazara u život i osušio suze njegovim sestrama - a što je s mnogim drugim sestrama i suprugama i kćerima i majkama koje su tog dana tugovale za voljenima koje su izgubile? Kad je sam Isus otvoreno govorio o čudima, istaknuo je njihovu neučestalost.

U djetinjstvu su mi čuda izgledala kao magija. Sada ih vidim kao znakove. Kad je Ivan Krstitelj ležao u tamnici, Isus mu je poslao izvještaj o ozdravljenjima i uskrsnućima da dokaže kako je "onaj"; međutim, ubrzo poslije toga Ivan je poginuo od krvnikove ruke. Isusova poruka Ivanu nije nimalo olakšala fizičko stanje u kojem se nalazio i mi ne znamo kako je djelovala na njegovu vjeru. Ali bez obzira na to, poruka je bila izraz karaktera kraljevstva koje je Isus došao pokrenuti. To je bilo kraljevstvo oslobođenja u kojem će slijepi vidjeti, hromi skakati, gluhi čuti, gubavi se očistiti i siromasi biti oslobođeni. Za neke (u tridesetak nama poznatih čudesnih slučajeva) oslobođenje je došlo dok je Isus prolazio putevima Galileje i Judeje. Drugi su doživjeli oslobođenje zahvaljujući posvećenoj službi Isusovih sljedbenika. Ali drugi, Ivan Krstitelj među njima, nisu na zemlji upće doživjeli takvo oslobođenje.

Zašto, onda, ijedno čudo? Jesu li ona nešto promijenila? Spremno dopuštam da je Isus, s nekoliko desetaka ozdravljenja i šačicom uskrisivanja mrtvih, malo učinio da riješi problem boli na ovom planetu. To nije razlog zbog kojeg je došao. Pa ipak, u Isusovoj je prirodi bilo da tijekom svog boravka na zemlji djeluje protiv posljedica palog svijeta. Dok je prolazio životom Isus se služio natprirodnom moći da popravi ono što je bilo loše. Svako fizičko iscjeljenje ukazivalo je natrag na vrijeme u Edenu kad fizička tijela nisu osljepljivala, nisu postajala bogalji niti krvarila tijekom dvanaest godina - i također ukazivala naprijed na vrijeme kad će nastupiti obnova. čuda koja je učinio kidajući lance bolesti i smrti nagovješćuju mi svijet kakav je trebao biti i daju mi nadu da će Bog jednog dana ispraviti sve što je krivo. Blago rečeno, Bog ovom zemljom nije ništa zadovoljniji od nas; Isusova su čuda nagovještaj onoga što Bog namjerava učiniti.

Neki čuda smatraju neuvjerljivim privremenim obustavljanjem djelovanja zakona fizičkog svemira. Međutim, kao znakovi oni služe upravo

175

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

suprotnoj svrsi. Smrt, propadanje, entropija i uništavanje pravo su obustavljanje djelovanja Božjih zakona; čuda su rani nagovještaji obnove. Prema riječima Jiirgena Moltmanna, "Isusova ozdravljanja nisu natprirodna čuda u prirodnom svijetu. Ona su jedina 'prirodna' stvar u neprirodnom, demoniziranoj i izranjenom svijetu."

176

10.

Smrt - Posljednji tjedan

Crkva u kojoj sam odrastao brzo je prelazila preko događaja Velikog tjedna da bi čula zvukove uskršnjih cimbalina. Nikad nismo imali bogoslužje na Veliki petak. Slavili smo Gospodnju večeru samo jednom u tri mjeseca, neugodnu ceremoniju u kojoj su svečani poslužitelji pratili kretanje poslužavnika s čašicama i razlomljenim krekerima posutima solju.

Rimokatolici ne vjeruju u uskrsnuće, rečeno mi je, što je objašnjavalo zašto su katoličke djevojke nosile križeve "s čovječuljkom na njima". Misa se, saznao sam, slavila uz zapaljene svijeće u nekoj vrsti kulturnog obreda, simptoma njihove opsjednutosti smrću. Mi protestanti smo drukčiji. Mi smo čuvali svoju najbolju odjeću, svoje uzbudljive himne i nekoliko svojih ukrasa u crkvi za Uskrs.

Kad sam počeo studirati teologiju i crkvenu povijest, ustanovio sam da je moja crkva imala pogrešno mišljenje o katolicima koji su vjerovali u Uskrs jednako snažno kao i mi i u stvari napisali mnoga kreda kojima su bolje izrazili to vjerovanje. Iz evanđelja sam također saznao da, za razliku od moje crkve, biblijski izvještaj usporava, a ne ubrzava, kad dolazi do Velikog tjedna. Evanđelja su, rekao je jedan od ranokršćanskih komentatora, kronike Isusova posljednjeg tjedna, s uvodima koji postaju sve duži.

Od biografija koje sam pročitao, malo njih posvećuje više od deset posto svojih stranica smrti osobe - uključujući biografije ljudi kao što su Martin Luther King mlađi i Mahatma Gandhi, koji su umrli

nasilnom i politički značajnom smrću. Međutim, evanđelja posvećuju gotovo jednu trećinu svoje dužine najuzbudljivijem posljednjem tjednu Isusov-

179

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

va života. Za Mateja, Marka, Luku i Ivana smrt je predstavljala središnju Isusovu tajnu.

Samo dva evanđelja spominju događaje vezane uz njegovo rođenje, a sva četiri daju samo nekoliko stranica o njegovu uskrsnuću, ali svaki kroničar daje detaljan izvještaj o događajima koji su doveli do Isusove smrti. Tako nešto nije se dogodilo nikad ranije. Nebeska bića ulazila su i izlazila iz naše dimenzije prije Isusova utjelovljenja (sjetimo se Jakov-ljeva hrvanja i Abrahamovih posjetitelja) i samo se nekoliko ljudi probudilo iz mrtvih. Ali kad je Božji Sin umro na planetu zemlji - kako se moglo dogoditi da jedan Mesija doživi poraz, a Bog bude razapet? Sama priroda uzdrimala se na taj čin: zemlja se tresla, pucale su stijene, nebo se zamračilo.

Tijekom nekoliko godina, kad se približavao Veliki tjedan, čitao sam zajedno sve evanđeoske izvještaje, ponekad od straga prema naprijed, ponekad povezane u obliku "harmonije evanđelja".* Svaki put me se doima njihova dramatičnost. Jednostavno, neukrašeno izlaganje ima snažan utjecaj i gotovo da u pozadini čujem pratnju dubokog žalobnog zvuka bubnja. Ne pojavljuju se čuda, nema pokušaja natprirodnog oslobođenja. To je tragedija koja nadmašuje Sofokla i Shakespearea. Svjetske sile, najrafiniraniji vjerski sustav onog vremena povezan s najmoćnijim političkim carstvom, udružuju se protiv samotnika, jedinog savršenog čovjeka koji je ikada živio. Premda mu se one rugaju, a njegovi ga prijatelji napuštaju, evanđelja daju snažan, ironičan osjećaj da on sam ipak nadgleda čitav dugi postupak. On je odlučno krenuo prema Jeruzalemu, znajući kakva ga sudbina čeka. Križ je sve vrijeme bio njegov cilj. Sada, kad se smrt približava, on određuje proceduru.

Jedne godine došao sam do ovog evanđeoskog izvještaja upravo nakon čitanja cijelog Starog zavjeta. Probijajući se kroz povijesne knjige, poeziju i proročanstva, upoznao sam Boga mišićave snage. Glave su se kotrljale, kraljevstva propadala, čitavi su narodi nestajali s lica zemlje. Svake godine Židovi su zastali da se kao narod sjete Božjeg velikog djela oslobođenja iz Egipta, događaja prepunog čuda. Osjećao sam odjek šokova Izlaska u psalmima i prorocima, nagovještaje opsjedanom plemenu da bi Bog koji je nekoć uslišio njihove molitve to mogao još jednom učiniti.

* Sinteza svih četiriju evanđelja.

180

SMRT - POSLJEDNJI TJEDAN

Dok su mi ovi izvještaji odjekivali u ušima, stigao sam do Matejeva opisa prizora za prizorom Isusova posljednjeg tjedna. Ponovno su se Židovi okupili u Jeruzalemu da se sjete Izlaska i proslave Pashu. Ponovno se pojavila vječna nada: Došao je Mesija!, širila se glasina. A onda, kao strijela ispaljena u srce nade, došli su Isusova izdaja, suđenje i smrt.

Kako možemo mi, koji unaprijed znamo kraj, ikad shvatiti strašni osjećaj ovo-je-kraj-svijeta, koji je zavladao Isusovim učenicima? Tijekom niza stoljeća priča je postala toliko poznatom da ne mogu shvatiti, a još manje obnoviti utjecaj koji je ovaj posljednji tjedan imao na sve koji su ga proživjeli. Jednostavno ću zapisati ono što se čini istaknuto dok još jednom ponavljam pasionsku priču.

* * *

Trijumfalni ulazak. Sva četiri evanđelja spominju ovaj događaj koji na prvi pogled izgleda kao Isusovo odstupanje od izbjegavanja takvog klicanja. Mnoštvo je po putu prostiralo haljine i granje drveća da iskaže svoje poštovanje i divljenje. "Blagoslovljen Kralj, Onaj koji dolazi u ime Gospodnje!", klicalo je mnoštvo. Premda bi Isus obično uzmicao pred takvim izljevom fanatizma, ovaj put pustio ih je da viču. Ogorčenim je farizejima objasnio: "Kažem vam, ako ovi ušute, kamenje će vikati!"

Je li se prorok iz Galileje sada dokazivao u Jeruzalemu? "Eno, svijet ode za njim!", uskliknuli su uznemireni farizeji. U tom trenutku, s više stotina tisuća hodočasnika okupljenih u Jeruzalemu, za cijeli svijet je izgledalo da je stigao Kralj koji s pravom zahtijeva svoje prijestolje.

Sjećam se kad sam se kao dijete vraćao s bogoslužjenja na Cvjetnu nedjelju, odsutno kidajući peraste palmine listove i prelijećući pogledom u bilježnici tromjesečnog gradiva iz nedjeljne škole

preko predmeta određenog za sljedeći tjedan. Nije izgledalo logično. S takvim mnoštvom koje mu se jednog tjedna baca pred noge, kako su već idućeg tjedna Isusa mogli uhititi i pogubiti?

Kad sada čitam evanđelja, vidim nevidljive struje koje pomažu objašnjenju ovog prijelaza. Na Cvjetnu nedjelju okružila ga je skupina iz Betanije, još uvijek oduševljena čudom nad Lazarom. Nesumnjivo su hodočasnici iz Galileje koji su ga dobro poznavali činili veliki dio mnoštva. Matej ističe kako su podršku pružili slijepi, hromi i djeca. Ali iza ovog

181

\

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

društva vrebala je opasnost. Vjerske vlasti nisu podnosile Isusa, a rimske legije, dovedene da nadziru mnoštvo okupljeno za blagdan, poslušat će procjenu Sanhedrina o tome tko bi mogao predstavljati prijetnju.

Sam Isus imao je pomiješane osjećaje tijekom bučne parade. Luka izvještava da je nadomak grada počeo plakati. Znao je kako se svjetina brzo može okrenuti. Glasovi koji su jednog tjedna vikali "Hosana!" mogu idući tjedan vrištati "Raspni ga!"

Trijumfalni ulazak okruživala je aura podvojenosti i kad čitam zajedno sve izvještaje, sada mi pada u oči burleskna priroda čitavog događaja. Zamišljam rimskog časnika kako galopira da vidi razlog nemira. On je prisustvovao procesijama u Rimu gdje to rade kako valja. Osvajački general sjedi u zlatnim kolima, s pastusima koji zatežu uzde, dok klinovi na kotačima bljeskaju na suncu. Iza njega časnici u sjajnim oklopima dižu zastave poraženih vojski. A pozadi ide dronjava povorka robova i okovanih zatvorenika, živi dokaz onoga što se događa onima koji prkose Rimu.

Pri Isusovu trijumfalnom ulasku, mnoštvo koje ga obožava predstavlja zbrda-zdola sastavljenu povorku: hromi, slijepi, djeca, seljaci iz Galileje i Betanije. Kad časnik traži predmet njihove pažnje primjećuje bespomoćnog čovjeka, koji plače, i ne jaše pastuha niti se vozi kolima već sjedi na magarčiću, s posuđenim plaštem prebačenim umjesto sedla preko magarećih leđa.

Da, postojao je dašak trijumfa na Cvjetnu nedjelju, ali ne one vrste koja bi se mogla dojmiti Rima i ne one vrste koja bi duže vrijeme privlačila pozornost mnoštva u Jeruzalemu. Uostalom, kakav je to bio kralj?

Posljednja večera. Svaki put kad čitam Ivanov izvještaj iznenađen sam njegovim "suvremenim" tonom. Na tom mjestu, kao nigdje drugdje, jedan pisac evanđelja daje realističan, usporen prikaz cijelog događaja. Ivan citira duge ulomke dijaloga i bilježi emocionalnu međuigru između Isusa i njegovih učenika. U Ivanu od 13. do 17. poglavlja imamo intimne memoare Isusove najtjeskobnije noći na zemlji.

Dok su obavljali pashalni obred, prepun simbolike, učenike je te večeri očekivalo mnogo iznenađenja. Kad je Isus glasno čitao izvještaj o Izlasku, misli učenika su razumljivo mogle "Egipat" zamijeniti "Rimom".

182

SMRT - POSLJEDNJI TJEDAN

Može li Bog imati bolji plan nego ponoviti očitovanje sile u takvom trenutku, sa svim hodočasniciima okupljenima u Jeruzalemu? Isusove sveobuhvatne izjave potaknule su njihove najluđe snove: "Ja vam stoga u baštinu predajem kraljevstvo" i "ja sam pobijedio svijet".

Dok čitam Ivanov izvještaj, vraćam se neobičnom incidentu koji prekida večeru. "Isus je znao da mu je Otac sve predao u ruke", počinje Ivan kičeno i onda dodaje neprimjeren završetak: "Usta od večere, odloži haljine, uze ubrus i opasa se." U odjeći sluge sagnuo se i oprao jeruzalemsku prašinu s nogu svojih učenika.

Kako neobičan način postupanja počasnog gosta na posljednjoj večeri s prijateljima. Kakvo neshvatljivo ponašanje vladara koji će za koji trenutak objaviti: "Ja vam stoga u baštinu predajem kraljevstvo." U ono se vrijeme pranje nogu smatralo toliko ponižavajućim da gospodar takav zahtjev nije mogao postaviti židovskom sluzi. Petar je na takvu provokaciju probljedio.

Prizor pranja nogu ostaje za pisca M. Scotta Pecka kao jedan od najznačajnijih događaja u Isusovu životu. "Do tog trenutka sve je u životu bilo podređeno tome da netko dospije na vrh i kad je to uspio da ostane na vrhu ili se pokuša uspeti još više. A ovdje je bio čovjek koji se već nalazio na

vrhu - koji je bio rabin, učitelj, gospodar - koji se iznenada spušta na dno i počinje prati noge svojim sljedbenicima. Ovim jednim činom Isus je simbolički preokrenuo čitav društveni poredak. Ne shvaćajući što se događa, čak je i njegove vlastite učenike užasnulo njegovo ponašanje."

Isus je od nas, svojih sljedbenika, tražio da učinimo tri stvari njemu u spomen. Tražio je da krstimo druge kao što je Ivan krstio njega. Tražio je da se sjećamo obroka što ga je te večeri blagovao s učenicima. I na kraju, tražio je da operemo noge jedan drugome. Crkva je uvijek poštovala dvije od ovih zapovijedi, premda uz mnogo rasprave o tome što one znače i kako ih je najbolje ispuniti. Ali danas smo skloni treću, pranje nogu, povezati s malim vjerskim zajednicama zaklonjenima u brežuljcima Appalachie. Samo nekoliko vjerskih zajednica poštuje praksu pranja nogu; ostalima se čitava ideja čini primitivnom, seljačkom i naivnom. Možemo raspravljati o tome je li Isus ovu zapovijed namijenio samo dvanaestorici ili svima nama, ali nemamo dokaza da su i dvanaestorica slijedila ove upute.

Kasnije te iste večeri među učenicima izbila je rasprava oko toga tko bi trebao biti najveći.

Znakovito je što Isus nije nijekao ljudsku težnju za

183

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

natjecanjem i ambicijom. On ju je jednostavno preusmjerio: "Najveći među vama neka bude kao najmlađi; i predstojnik kao poslužitelj." Tada je izjavio: "Ja vam stoga u baštinu predajem kraljevstvo" - kraljevstvo, drugim riječima, utemeljeno na služenju i poniznosti. U pranju nogu učenici su vidjeli živi prikaz onoga što je mislio. U dvije tisuće godina slijediti ovaj primjer nije postalo ništa lakše.

* * *

Izdaja. Usred intimnosti ove večeri s najprisnijim prijateljima, Isus je dao šokantnu izjavu: jedan od dvanaestorice okupljenih oko njega te će ga noći izdati vlastima. "Učenici se z gledahu među sobom u nedoumici o kome to govori" i počеше se međusobno raspitivati.

Isus je pogodio u živac. "Da nisam ja?", reagirali su na to učenici, razotkrivajući svoje duboke sumnje.

Izdaja nije bila nova misao. U Jeruzalemu, gdje su se stalno plele zavjere, tko zna kojim su učenicima pristupili Isusovi neprijatelji, nadajući su uspjehu. Sama Posljednja večera bila je zaogrnuta opasnošću; gornju sobu je kradomice pripremio tajanstveni čovjek koji je nosio vrč s vodom.

Nekoliko minuta poslije šokantne izjave Juda je potihom napustio prostoriju ne izazivajući ničije sumnje. Prirodno je da je rizničar skupine mogao imati izgovor da treba nabaviti neke potrepštine ili, možda, obaviti neko dobrotvorno djelo.

Ime "Juda", nekoć veoma poznato, potpuno je nestalo. Nijedan roditelj ne želi djetetu dati ime najvećeg izdajice u povijesti. A ipak, na moje iznenađenje, dok čitam evanđeoske izvještaje, ističe se upravo Judina obična pojava, a ne njegova podlost. Isus ga je, kao i druge učenike, osobno izabrao nakon dugonoćne molitve. Očito je kao rizničar uživao povjerenje drugih. čak je i za vrijeme Posljednje večere sjedio na počasnom mjestu do Isusa. Evanđelja nigdje ne nagovješćuju da je Juda bio "krtica" koja se uvukla unutar kruga da ostvari svoj pokvareni čin.

Kako je onda Juda mogao izdati Božjeg Sina? Dok još postavljam ovo pitanje mislim na preostale učenike kako bježe od Isusa u Getsemaniji i na Petrovo zaklinjanje, "Ne znam toga čovjeka", kad se u dvorištu našao izložen pritisku, i na jedanaestoricu koja su tvrdoglavo odbijala povje-

184

SMRT - POSLJEDNJI TJEDAN

rovati u izvještaje o Isusovu uskrsnuću. Judin čin izdaje razlikovao se u stupnjevima, a ne u vrsti, od mnogih drugih izdaja.

Znatizeljan da vidim kako će Hollywood prikazati čin izdaje, gledao sam petnaest filmskih prikaza Jude. Obilje teorija. Prema nekima bio je gladan novca. Drugi ga pokazuju kao uplašenog čovjeka koji se odlučio nagoditi kada su navalili Isusovi neprijatelji. Neki ga prikazuju kao razočarana čovjeka - zašto je Isus bičem očistio hram umjesto da podigne vojsku protiv Rima? Možda mu je dosadila Isusova "mekoća": slično militantima u suvremenoj Palestini ili Sjevernoj Irskoj, Juda nije

imao strpljenja za polaganu, nenasilnu revoluciju. Ili, nasuprot tome, možda se nadao prisiliti Isusa da reagira. Ako je Juda dogovorio uhićenje, to će svakako potaknuti Isusa da se izjasni i uspostavi svoje kraljevstvo.

Hollywood nastoji Judu prikazati kao složenog, junačkog pobunjenika, a Biblija, kad je napustio stol da obavi svoje djelo, jednostavno kaže: "uđe u nj Sotona". U svakom slučaju, Judino razočaranje i opet se samo u nekoliko stupnjeva razlikovalo od onoga koje su osjećali učenici. Kad je postalo jasno da Isusova vrsta kraljevstva vodi na križ, a ne na prijestolje, svaki od njih je nestao u mraku.

Juda nije ni prva ni posljednja osoba koja će izdati Isusa, ali je svakako najpoznatiji. Shusaku Endo, kršćanski romanopisac u Japanu, mnoge je svoje romane posvetio temi izdaje. Silence, njegov najpoznatiji roman, govori o japanskim kršćanima koji su se odrekli svoje vjere pod progonstvom šoguna.* Endo je pročitao mnoge uzbudljive izvještaje o kršćanskim mučenicima, ali nijedan o kršćanskim izdajicama. Kako je i mogao? Ni jedan nije bio napisan. No za Enda je najsnažnija Isusova poruka bila njegova neugasiva ljubav za - naročito za - one koji su ga izdali. Kad je Juda došao u vrt s ruljom žednom krvi, Isus ga je oslovio s "prijatelju". Drugi su ga učenici napustili, ali on ih je i dalje volio. Njegova zemlja ga je pogubila, ali dok je gol bio ispružen u položaju krajnjeg poniženja, Isus je skupio snage da vikne: "Oče, oprosti im..."

Ne znam za očitiju suprotnost između dviju sudbina - Petrove i Judine. Obojica su imala vodeću ulogu u skupini Isusovih učenika. Obojica su vidjela i čula predivne stvari. Obojica su prošla isti naizmjenični ciklus nade, straha i razočaranja. Kad se pokazalo da je na kocki sve više toga,

* Niz vojnih guvernera koji su vladali Japanom do revolucije 1867-1868.

185

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

obojica su se odrekla svoga Učitelja. Ali tu prestaje sličnost. Juda je, žaleći, ali očitito ne kajuci se, prihvatio logične posljedice svojeg čina, oduzeo je sebi život i ušao u povijest kao najveći izdajica. Umro je ne želeći prihvatiti ono što mu je Isus došao ponuditi. Petar, posramljen, ali još uvijek otvoren za Isusovu vijest milosti i praštanja, poveo je duhovno buđenje u Jeruzalemu i nije prestao dok nije stigao u Rim.

* * *

Getsemanija. Iz gornje sobe u Jeruzalemu, prepune vonja janjetine, gorkog bilja i znojavih tijela, Isus i njegova skupina jedanaestorice ustali su i krenuli prema prohladnom, prostranom masliniku u vrtu koji se zvao Getsemanija. Proljeće je bilo u punom cvatu, a noć ispunjena mirisom cvjetova. Ležeći naslonjeni na boku, pod mjesecom i zvijezdama, u smirenom okruženju, po strani od gradske buke, učenici su brzo utonuli u san.

Međutim, Isus nije osjećao takav mir. "Spopade ga žalost i tjeskoba", kaže Matej. "Spopade ga užas", dodaje Marko. Oba pisca bilježe njegove molećive riječi upućene učenicima: "Duša mi je nasmrt žalosna. Ostanite ovdje i bdijte sa mnom!" Isus se često odvajao da moli sam; ponekad je učenike slao od sebe čamcem da bi noć mogao provesti sam s Ocem. Međutim, ove noći mu je bila potrebna njihova blizina.

Mi ljudi instinktivno želimo imati nekoga pored sebe u bolnici noć prije operacije, u domu za starije kad nam se približava smrt, u trenutku neke velike krize. Osjećamo potrebu za ohrabrujućom prisutnošću čovjeka - zatvaranje u samicu najgora je vrsta kazne koju je naša vrsta smislila. U evanđeoskim izvještajima o Getsemaniji otkrivam veliku dubinu osam-ljenosti koju Isus nikad ranije nije osjetio.

Možda ove trenutke Isus ne bi proveo sam da su žene bile uključene u Posljednju večeru. Isusova majka je, predosjećajući, došla u Jeruzalem - prvi put je spomenuta u evanđeljima nakon početka službe svoga sina. Iste žene koje će stajati kod križa, umotati njegovo ukočeno tijelo i u zoru požuriti do groba, svakako bi s njim sjedile u vrtu, držale mu glavu, obrisale mu suze. Ali samo su muški prijatelji pratili Isusa. Pospani od večere i vina, spavali su dok je Isus neizrecivo trpio, sam. Kad su ga učenici iznevjerili, Isus nije pokušavao prikriti bol: "Zar niste mogli jedan sat probdjeti sa mnom?" Njegove riječi daju naslutiti

186

SMRT - POSLJEDNJI TJEDAN

nešto više zlokobno nego što je osamljenost. Je li moguće da prvi put u životu nije želio ostati sam s Ocem?

Odvijala se velika borba i evanđelja opisuju Isusove muke na način koji nije sličan židovskim i kršćanskim izvještajima o mučeničkoj smrti. "Otkloni čašu ovu od mene", molio je. To nisu bile smjerne, formalne molitve: "A kad je bio u smrtnoj muci, usrdnije se molio. I bijaše znoj njegov kao kaplje krvi koje su padale na zemlju." U čemu se zapravo sastojala borba? Strah od boli i smrti? Naravno. Isusu se budućnost nije sviđala ništa više nego vama ili meni. Ali na djelu je bilo nešto više, novo iskustvo za Isusa, koje možemo samo nazvati - od Boga zaboravljen. U biti Getsemanija predstavlja priču o neuslišanoj molitvi. čaša patnje nije otklonjena.

Svijet je odbacio Isusa: dokaz je bila povorka s bakljama, koja se približavala putevima kroz vrt. Uskoro će ga se učenici odreći. Za vrijeme ovih molitava, očajničkih molbi koje su došle pred kameni zid šutnje, svakako je morao imati osjećaj da se i Bog okrenuo od njega.

John Howard Yoder nagađa što se moglo dogoditi da je Bog intervenirao i uslišio molbu "Otkloni čašu ovu od mene." Isus nije bio bespomoćan. Da je nastojao na svojoj, a ne Očevoj volji, pozvao bi dvanaest legija anđela (72.000) da uđu u Sveti rat na njegovoj strani. U Getsemaniji Isus je još jednom proživio Sotonino iskušavanje u pustinji. Svaki put je problem zla mogao riješiti primjenom sile, naglim udarcem tužitelja u pustinji ili u ogorčenoj borbi u vrtu. Tada ne bi bilo crkvene povijesti - ni crkve, zapravo - jer bi čitava ljudska povijest stala i sadašnje bi doba završilo. Sve je to bilo na dohvatu Isusovoj sili, samo da je rekao riječ, izbjegao osobnu žrtvu i odrekao se nesigurne budućnosti otkupljenja. Nikakvo kraljevstvo ne bi napredovalo kao gorušičino sjeme; kraljevstvo bi zapravo sišlo kao olujna tuča.

Ali, kako nas Yonder podsjeća, križ, "čaša" koja je sada izgledala tako zastrašujuća, bila je upravo razlog Isusova dolaska na zemlju. "Ovdje na križu je čovjek koji ljubi svoje neprijatelje, čovjek čija je pravednost veća od pravednosti farizeja, koji je bogat osiromašio, koji daje kabanicu onima koji mu uzimaju košulju, koji moli za one koji ga prkosno zlostavljaju. Križ nije obilaznica ili prepreka na putu za kraljevstvo, niti je put u kraljevstvo; on je kraljevstvo koje dolazi."

Poslije više sati mučne molitve Isus je odlučio. Njegova i Očeva volja stopile su se. "Nije li trebalo da Krist sve to pretrpi...?", reći će kasnije.

187

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

Probudio je posljednji put svoje pospane prijatelje i odvažno krenuo kroz mrak prema onima koji su ga namjeravali ubiti.

* * *

Suđenja. U naše vrijeme televizijski programi i najuspješniji romani upoznaju nas s nekoć tajanstvenim zakonskim postupkom. Za one koji žele veći realizam, kabelski kanali uživo prenose najodvratnija suđenja za ubojstva i spolna zlostavljanja. Uvijek iznova američka je javnost fascinirano promatrala kako odvjetnici smišljaju lukavu obranu da oslobode poznate osobe, premda svi gledatelji znaju da su optuženi nesumnjivo krivi.

U razdoblju manjem od dvadeset četiri sata Isus je saslušan šest puta; neka su saslušanja vodili Židovi, a neka Rimljani. Na kraju je raz-ljućen upravitelj odredio najstrožu kaznu dozvoljenu prema rimskom zakonu. Kad čitam izvještaje o suđenju, ističe se Isusova nezaštićenost. Nijedan svjedok ne ustaje u njegovu obranu. Nijedan vođa nema snagu da ustane protiv nepravde. čak se ni Isus ne pokušava braniti. I kroz sve to Bog Otac ne kaže ni riječi.

Sam postupak suđenja obilježava prebacivanje odgovornosti. čini se da nitko ne želi preuzeti punu odgovornost za Isusovo pogubljenje, ali ga se svi žele riješiti. Znanstvenici su napisali tisuće riječi da točno odrede koji dio krivnje za Isusovu smrt snosi Rim, a koji Židovi.* Zapravo, obje su strane sudjelovale u odluci. Usmjerenost na sve nepravilnosti prilikom suđenja prijete da iz vida izgubimo najvažnije: Isus je predstavljao ozbiljnu prijetnju vlastima u Jeruzalemu.

Kao karizmatični vođa s mnoštvom sljedbenika, Isus je odavno izazvao sumnjičavost Heroda u Galileji i Sanhedrina u Jeruzalemu. Istina je

* Smatrati čitav židovski narod krivim za Isusovu smrt jedna je od najvećih kleveta u povijesti.

Nitko ne smatra današnje Talijane odgovornima za ono što su njihovi preci učinili prije devetnaest stoljeća. Joseph Klausner piše: "Kao narod, Židovi su bili manje krivi za Isusovu smrt nego Grci kao narod za Sokratovu smrt; ali kome danas pada na pamet da osveti Sokratovu krv na njegovim sunarodnjacima, sadašnjim Grcima? Ali u ovih tisuću devetsto proteklih godina svijet je stalno osvećivao Isusovu krv na njegovim sunarodnjacima Židovima, koji su već kažnjeni, i koji još uvijek nastavljaju plaćati rijekama i bujicama krvi." I to unatoč činjenici da je Isus rekao kako je došao "k izgubljenim ovcama Izraela" i unatoč činjenici da su gotovo svi prvi kršćani bili Židovi.

188

SMRT -

POSLJEDNJI TJEDAN

da su pogrešno shvatili prirodu njegova kraljevstva, ali neposredno prije svojeg uhićenja Isus je upotrijebio silu da istjera mjenjače novca iz hrama. Za marionetsku vladu Sanhedrina, koja je za svoje rimske gospodare nastojala sačuvati "mir pod svaku cijenu", takav je događaj bio znak za uzburku. Osim toga, širile su se glasine da je Isus tvrdio kako može hram razoriti i ponovno ga sagraditi za tri dana. Židovski vođe su imali problema naći svjedoke koji bi se složili oko toga što je Isus točno rekao, ali njihova je zbunjenost razumljiva. Zamislite danas reakciju kad bi neki Arapin trčao njujorškim ulicama i vikao: "Svjetski trgovački centar će odletjeti u zrak, a ja ga mogu ponovno sagraditi za tri dana."

Za svećenike i pobožne, ove političke prijetnje izbljedile su pred izvještajima o Isusovim religioznim zahtjevima. Farizeji su često probli-jedili na Isusovu odvažnost da jednostrano oprašta grijeha i Boga naziva svojim Ocem. Njegovo prividno nepoštovanje subote sablažnjavalo ih je; Mojsijev zakon je kršenje subote učinio najvećim zločinom. Isus je predstavljao prijetnju Zakonu, žrtvenom sustavu, hramu, propisima o košer hrani i mnogim razlikama između čistoga i nečistoga. Na kraju, na suđenju, veliki svećenik pozvao se na svečanu Zakletvu svjedočanstva - "Zaklinjem te Bogom živim" - i postavio pitanje na koje je Isus kao optuženik po zakonu bio dužan odgovoriti: "Kaži nam jesi li ti Krist [Mesija], Sin Božji?" Konačno je Isus progovorio: "Ti kaza!" Optuženik je nastavio govoriti uzvišenim izrazima o Sinu čovječjem koji dolazi na oblacima nebeskim. To je bilo previše. Za vjernog Židova Isusove su riječi zvučale bogohulno, bez obzira kako nategnuli pravdu. "Što nam još trebaju svjedoci?", rekao je veliki svećenik i razderao svoje haljine.

Postojala je samo jedna alternativa na bogohuljenje i smrtnu presudu koja ga je pratila: da su Isusove riječi bile istina i da je Isus bio Mesija. Može li to uopće biti? Vezan, okružen naoružanim vojnicima, prizor potpune bespomoćnosti, Isus je izgledao najmanje sličan mesijanskoj figuri u čitavom Izraelu.

No bogohuljenje nije ništa značilo za Rimljane koji su nastojali ostati po strani od lokalnih vjerskih rasprava. Za rimske suce tvrdnja da je Mesija nije više podrazumijevala bogohuljenje već pobunu. Uostalom, ta je riječ značila kralj, a Rim nije tolerirao nijednog agitatora koji je prisvajao takvu titulu.

189

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

Pred Herodom, istim vladarem koji je Ivanu Krstitelju odsjekao glavu i dugo želio sam ispitati Isusa, Isus je ostao smireno šuteći. Samo je Pilat mogao dobiti od njega bilo kakvo priznanje. "Ti li si kralj židovski?", upitao je. I opet je Isus, ruku vezanih iza leđa, lica natečena od ne-spavanja, s otiscima dlanova vojnika na obrazima, jednostavno odgovorio: "Ti kažeš!"

Mnogo puta je Isus ranije odbio priliku da kaže tko je. Kad su ozdravljeni ljudi, učenici i čak demoni u njemu prepoznali Mesiju, on ih je ušutkivao. U vrijeme najveće popularnosti, kad ga je mnoštvo progonilo oko jezera kao što fanatici jure za slavnom osobom, on je pobjegao. Kad su ga ovi obožavatelji uhvatili, spremni da ga zakralje na licu mjesta, on je održao tako neugodnu propovijed da su ga napustili svi osim nekolicine.

Samo tog dana, prvo pred vjerskim, a zatim pred političkim vlastima, samo kad njegove tvrdnje budu izgledale kao vrhunac apsurdnosti, priznat će tko je zapravo. "Sin Božji", rekao je vjerskim vlastima koje su ga imale u šaci. "Kralj", rekao je rimskom upravitelju, koji se morao glasno

nasmijati. Jadni primjerak, vjerojatno je Pilata podsjetio na jednog od rimskih luđaka koji su tvrdili da su cezar.

Slab, odbačen, osuđen, potpuno sam - samo tada je Isus smatrao sigurnim da se otkrije i prihvati titulu "Krist". Kako to Karl Barth komentira, "on ne priznaje svoje mesijanstvo do trenutka kad je konačno prošla opasnost osnivanja jedne religije".

Takva je ideja bila sablazan, kako će to kasnije reći Pavao. Kamen spoticanja - kamen koji je odbačen kao neupotrebljiv, smetnja na gradilištu. Ali takva se stijena može s Božjom silom pretvoriti u ugaoni kamen novog kraljevstva.

* * *

Golgota. U sjećanjima iz godina prije Drugog svjetskog rata, Pierre Van Paassen priča o činu poniženja od strane nacističkih jurišnika koji su uhvatili starijeg rabina i odveli ga u svoje zapovjedništvo. Na drugom kraju prostorije dvojica kolega su na smrt tukli jednog Židova, ali su ovi s rabinom odlučili malo se s njim pozabaviti. Skinuli su ga do gola i za-povijedili mu da održi propovijed koju je pripremio za subotu u sinagogi., Rabin je upitao može li nositi svoju jarmulku i nacisti su, smijući se, pri-

190

SMRT - POSLJEDNJI TJEDAN

stali. To je bio dodatak šali. Drščući rabin nastavio je hrapavim glasom iznositi propovijed o tome što znači hoditi ponizno pred Bogom, dok su ga nacisti derući se stalno podbadali i udarali, a on slušao posljednje krikove svog bližnjeg na kraju prostorije.

Kad čitam evanđeoske izvještaje Isusova uhićenja, mučenja i pogubljenja, sjetim se tog golog rabina kako stoji ponižavan u policijskoj postaji. I nakon što sam vidio desetine filmova o tom događaju i uvijek iznova čitao evanđelja, još uvijek ne mogu shvatiti poniženje, sramotu koju je Božji Sin trpio na zemlji, skinut do gola, bičevan, popljuvan, udaran po licu, ovjenčan trnjem. Židovski vođe, kao i Rimljani, namjerno su izrugivanje učinili paradijom zločina za koji je žrtva bila osuđena. Mesija, ha? Odlično, da čujemo neko proročanstvo. Pljus. Tko te udara? Tres. Hajde, kaži, ispljuni, Proroče. S obzirom da si Mesija baš i ne znaš mnogo.

Kažeš da si kralj? Hej, kapetane, daj to ovamo. Ovdje imamo pravog kralja. Hajde, kleknimo svi pred šefom. Što? Kralj bez krune? O, to ne ide. Evo, vaše Visočanstvo, sad ćemo ti pripremiti krunu. Grrr. Kako izgleda? Malo ukrivo? Sad ću to srediti. Hej, budi miran! O kako smo skromni! Evo, sad ćemo taj plašt - nešto čime ćemo pokriti krvavu masu na tvojim leđima. Što se dogodilo, je li vaše veličanstvo doživjelo pad?

I tako je to išlo sve vrijeme, od igre u dvorištu velikog svećenika, kad su zatvoreniku vezali oči i udarali ga zahtijevajući da pogodi tko ga je udario, do profesionalnog siledžijstva Pilatovih i Herodovih stražara, do podrugljivog dovikivanja promatrača koji su se okupili da se rugaju zločincima koji su se spoticali dugim putem do Golgote i na kraju do samoga križa gdje je Isus čuo neprekidna izazivanja ispod sebe, pa čak i s obližnjeg križa. Nazivaš se Mesijom? Sidi onda s križa! Kako ćeš nas spasiti, ako ni sebe ne možeš spasiti?

čudio sam se, a ponekad se ozbiljno zapitao kakvo je to samosa-vlađivanje Bog pokazao tijekom povijesti, dopuštajući Džingis Kanovima i Hitlerima i Staljinima da rade što žele. Ali ništa - ama baš ništa - ne može se usporediti sa samosavlađivanjem pokazanim tog mračnog petka u Jeruzalemu. Uz svaki udarac bičem, svaki udarac stisnute šake o tijelo, Isus je u mislima ponovno morao proživjeti kušnju u pustinji i u Getsemaniji. Legije anđela očekivale su njegovu zapovijed. Jedna riječ i mučenje će prestati.

191

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

"Ideja križa nikad ne smije doći blizu tijela rimskih građana", rekac je Ciceron; "nikad ne smije proći njihovim mislima, očima ili ušima". Z; Rimljane je razapinjanje na križ bilo najokrutniji oblik smrtno kazne, re zerviran za ubojstvo, pobunu robova i druge gnusne zločine u koloni jama.

Rimskim su građanima odrubili glavu, ali ih nisu razapinjali. Židov su dijelili njihovu odvratnost - "jer je obješeni prokletstvo Božje", stoj u Ponovljenom zakonu - pa su radije kamenovali kad su imali vlast dč izvrše pogubljenje.

Evandelisti, arheolozi i medicinari opisali su grozne pojedinosti raspeća tako temeljito da ne vidim potrebu za ponavljanjem. Osim toga, ako su "posljednjih sedam Isusovih riječi" ikakav pokazatelj, Isus je na umu imao druge stvari, a ne bol. Ono što bismo mogli smatrati najbližim fizičkoj žalbi je njegov usklik: "Žedan sam!" A čak i tada je odbio ocat ponuđen kao anestetik. (Ironija je što je onaj, koji je stvorio desetine litara vina za svadbu, koji je govorio o živoj vodi koja će zauvijek ugasiti svaku žeđ, umirao natečena jezika i s kiselim zadahom proliivenog octa po svojoj bradi.)

Kao uvijek, Isus je mislio na druge. Oprostio je onima koji su učinili to što su učinili. Postarao se za svoju majku. Obećao je pokajanom razbojniku da će ući u raj.

Evandelja bilježe različite djeliće razgovora na Golgoti, i samo dvojica se slažu koje su bile posljednje Isusove riječi. Luka citira njegove riječi: "Oče, u ruke tvoje predajem duh svoj!" kao posljednji čin povjerenja prije nego što je izdahnuo. Ivan ima kratak sažetak njegove cjelokupne misije na zemlji: "Dovršeno je!" Ali Matej i Marko daju najtajanstve-nije kazivanje, bolni citat: "Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio?" *

Samo ovaj put, između svih molitava u evanđelju, Isus rabi formalnu, ponešto udaljenu riječ "Bože" umjesto "Abba" ili "Oče". Isus je citirao iz jednog psalma, naravno, ali je isto tako izrazio duboki osjećaj otuđenosti. U Božanstvu je došlo do nezamislive pukotine. Sin je osjećao da ga je Otac napustio.

* Komentatori su primijetili da je izvještaj u Mateju i Marku jedan od najjačih dokaza da imamo autentičan izvještaj onoga što se zbilo na Golgoti. S kojim bi razlogom osnivači nove religije stavili tako očajne riječi u usta svojeg umirućeg junaka - ako one nisu značile upravo ono što je rekao.

192

SMRT - POSLJEDNJI TJEDAN

"Možda 'sakrivanje' Boga najbolnije osjećaju oni koji su mu na drugi način najbliži i zbog toga će sam Bog, koji je postao čovjekom, između svih ljudi biti najnapušteniji od Boga", pisao je C. S. Lewis. Nema sumnje da je u pravu. Nije važno ako me uvrijedi djevojka na blagajni super-marketa ili čak susjed koji živi dva bloka niz ulicu. Ali ako moja žena, s kojom sam kao odrastao čovjek proveo čitav život, iznenada prekine komunikaciju sa mnom - to itekako boli.

Nema teologa koji može prikladno objasniti prirodu onoga što se dogodilo u Trojstvu tog dana na Golgoti. Sve što imamo jest uzvik bola od djeteta koje osjeća da je napušteno. Je li što koristilo to da je Isus očekivao kako će njegova misija na zemlji uključivati takvu smrt? Je li Izaku pomogla spoznaja da je njegov otac Abraham jednostavno slijedio zapovijedi kad ga je vezao na žrtveniku? Što bi se dogodilo da se anđeo nije javio i da je Abraham zabio nož u srce svoga sina, svoga jedinca kojeg je toliko volio? Što onda? To se dogodilo na Golgoti i Sin je osjećao kao da ga je Otac napustio.

Nije nam rečeno što je u tom trenutku Bog Otac uzviknuo. To možemo samo zamisliti. Sin je postao "za nas prokletstvom", rekao je Pavao Galaćanima, a Korinćanima je pisao: "Njega koji ne okusi grijeha Bog za nas grijehom učini." Znamo što Bog misli o grijehu; osjećaj napuštenosti vjerojatno se odnosio na oboje.

* * *

Dorothea Sayers piše: "On je jedini Bog koji je imao datum u povijesti... Ne postoji neobičniji slijed pojmova od onih koji su, u Nicejskom vjerovanju, stavljeni jedan do drugoga: 'Bog(a) od Boga' pod Poncijem Pilatom mučen'. Diljem svijeta, tisuće puta dnevno, kršćani izgovaraju ime neuglednog rimskog prokonzula... samo zato što to ime određuje u okviru nekoliko godina datum smrti Boga." Unatoč svega poniženja i tuge nekako je ono što se dogodilo na brežuljku zvanom Golgota nesumnjivo postalo najvažnijom činjenicom u Isusovu životu - za pisce evanđelja i poslanica, za Crkvu i, ukoliko smijemo nagađati, za samoga Boga.

Crkvi je trebalo vremena da prizna poniženje križa. Crkveni oci zabranili su njegovo prikazivanje do vladavine rimskog imperatora Kon-

193

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

stantina, koji je imao viziju križa i koji ga je uz to zabranio kao način pogubljenja. * Tako je tek u četvrtom stoljeću križ postao simbol vjere. (Kako to ističe C. S. Lewis, raspeće u umjetnosti nije

postalo uobičajeno dok nisu pomrli svi koji su bili svjedoci stvarnog raspeća.)

Međutim, sada je ovaj simbol svuda prisutan: umjetnici kuju zlato u obliku rimskog sredstva za pogubljenje, igrači bejzbola križaju se prije udaranja lopte, a slastičari čak proizvode čokoladne križeve koje vjernici mogu jesti tijekom Velikog tjedna. Koliko god to čudno izgledalo, kršćanstvo je postalo religijom križa - vješala, električne stolice, plinske komore, rečeno suvremenim izrazima. Kad netko umre smrću zločinca, obično smatramo da je gubitnik. Ali Pavao će kasnije razmišljati o Isusu: "Skinu Vrhovništva i Vlasti, javno to pokaza: u pobjedničkoj ih povorci s njime [križem] vodi." Što je time mislio reći?

S jedne strane mislim na pojedince u naše vrijeme koji razoružuju sile. Rasistički šerif koji je Martina Luthera Kinga mlađeg strpao u zatvorsku ćeliju, Ruse koji su deportirali Solženjicina, čehe koji su zatvorili Vaclava Havela, Filipince koji su ubili Benigna Aquina, južnoafričke vlasti koje su zatvorile Nelsona Mandelu - svi su oni mislili da rješavaju problem, ali umjesto toga sve je završilo raskrinkavanjem njihova nasilja i nepravde. Moralna snaga djeluje razoružavajuće.

Kad je Isus umro, čak je i jedan zlovoljan rimski vojnik morao usklik-nuti: "Zaista, ovaj čovjek bijaše Sin Božji!" Suviše je jasno vidio razliku između svojih okrutnih kolega i njihove žrtve koja im je svojim umirućim izdisajima oprostila. Blijeda pojava prikovana na križ razotkrila je vladajuće sile svijeta kao lažne bogove koji su prekršili svoja vlastita uzvišena obećanja o moralu i pravdi. Religija je, a ne nereligija, optužila Isusa; zakon ga je, a ne bezakonje, pogubio. Svojim namještenim suđenjima, svojim bičevanjem, svojim nasilnim protivljenjem Isusu, političke i vjerske vlasti tog su dana sebe prikazale onakvima kakve su bile: samo čuva-

* Prema povjesničaru Michaelu Grantu, Konstantina uopće nije zanimao Isus kao osoba, a križ je u njemu izazivao nelagodu. U znakovitoj ironiji, smatrajući "križ ne toliko znakom patnje već magičnim totemom koji potvrđuje njegov uspjeh", Konstantin je križ pretvorio iz simbola požrtvovne ljubavi i poniženja u simbol trijumfa: dao ga je4 nacrtati na štitove svojih vojnika.

194

SMRT - POSLJEDNJI TJEDAN

ri status quo, branitelji svoje vlastite sile. Svaki napad na Isusa razgolatio je njihovo bezakonje. Razbojnici razapeti svaki s jedne strane Isusa pokazali su dvije moguće reakcije. Jedan se rugao Isusovoj bespomoćnosti: Mesija koji ni sebe ne može spasiti? Drugi je prepoznao drukčiju vrstu moći. Preuzimajući rizik vjere, molio je Isusa: "Sjeti me se kada dođeš u kraljevstvo svoje." Nitko drugi, osim u ruganju, nije oslovio Isusa kao kralja. Umirući razbojnik je jasnije nego bilo tko drugi vidio prirodu Isusova kraljevstva.

U izvjesnom smislu ova dva razbojnika predstavljaju odluku koju čitava povijest mora donijeti o križu. Promatramo li Isusovu bespomoćnost kao primjer Božje nemoći ili kao dokaz Božje ljubavi? Rimljani, odgojeni u duhu moći božanstava kao što je Jupiter, nisu ništa božanskoga mogli prepoznati u skvrčenom tijelu koje je visjelo na drvetu. Pobožni Židovi, odgojeni na pričama o Jahvinoj sili, nisu vidjeli ništa vrijedno divljenja u ovom bogu koji je umro u slabosti i sramoti. Kako to pokazuje Justin Mučenik u "Dijalogu sa Židovom Trvphonom", Isusova smrt na križu bila je za Židove odlučan dokaz protiv njegova mesijanstva; razapinjanje je ispunilo kletvu zakona. Unatoč tome, s vremenom je križ na brežuljku promijenio moralni krajobraz svijeta. M. Scott Peck piše:

Ne mogu biti određeniji u pogledu metodologije ljubavi nego da citiram riječi jednog starog svećenika koji je mnoge godine proveo u borbi: "Postoje deseci načina kako izaći na kraj sa zlom i nekoliko načina da ga pobijedimo. Svi su oni stranice istine o tome da je jedini pravi način za savlađivanje zla dopustiti da ga ugušimo u voljnom, živom ljudskom biću. Kad je tamo upijeno kao krv u spužvi ili koplje u nečijem srcu, ono gubi svoju silu i ne može dalje."

Iscjeljenje zla - znanstveno ili drukčije - može se ostvariti samo ljubavlju pojedinaca. Potrebna je voljna žrtva... Ne znam kako se to događa. Ali znam da se događa... Kad god se to dogodi dolazi do laganog pomaka u ravnoteži sila u svijetu.

Ravnoteža sila više nego lagano pomakla se onog dana na Golgoti zbog onoga koji je upio zlo. Da je Isus iz Nazareta bio samo još jedna nevina žrtva kao što su King, Mandela, Havel i Solženjicin, ostavio bi svoj trag

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

u povijesti i nestao s pozornice. Oko njega ne bi se rodila religija. Ono što je promijenilo povijest bilo je rađanje svijesti kod učenika (da bi se osvjedočili trebalo se dogoditi uskrsnuće) da je sam Bog izabrao put slabosti. Križ prikazuje Boga kao onoga koji je spreman odreći se sile u prilog ljubavi. Isus je, prema frazi Dorothy Solle, postao "Božje jednostrano razoružanje."

Sila, bez obzira koliko bila dobronamjerna, obično uzrokuje patnju. Ljubav, budući da je ranjiva, upija je u sebe. U srazu do kojeg je došlo na Golgoti, Bog se odrekao jedne u prilog druge.

196

4

11.

Uskrsnuće - Nevjerojatno jutro

Zaključio sam da Veliki tjedan iscrpljuje; bez obzira koliko sam puta doživio Isusovo raspeće, moj se nemir zbog njegovog uskrsnuća ne smanjuje -bojim se da se ove godine neće dogoditi; da se one godine nije dogodilo. Svatko može biti sentimentaln u pogledu Isusova rođenja; svaka budala se na Božić može smatrati kršćaninom. Ali Uskrs je glavni događaj; ako ne vjerujete u uskrsnuće, niste vjernik.

John Irving, Molitva za Owena Meanyja

11.

Uskrsnuće - Nevjerojatno jutro

Uranom djetinjstvu Uskrs sam povezivao sa smrću a ne s uskrsnućem zbog onoga što se jedne sunčane uskrsne nedjelje dogodilo jedinoj mački koju sam imao. Boots* je bila šest tjedana stara mačkica, potpuno crna osim bijelih "čizmica" na svakoj nozi, kao da je elegantno stupila u plitku posudu s bojom. Živjela je u kartonskoj kutiji na mrežom zaštićenoj verandi i spavala na jastuku napunjenom cedrovim strugotinama. Moja je majka, zahtijevajući da Boots mora naučiti braniti se prije nego što krene u široki svijet, kao čvrst datum za veliki ispit odredila uskrsnu nedjelju.

Konačno je došao i taj dan. Georgijsko sunce već je namamilo proljeće u punu cvatnju. Boots je tog dana onjušila svoju prvu travku, šapicom udarila svoj prvi sunovrat i prikrala se svojem prvom leptiru, visoko skočila u zrak i promašila. Nastavila nas je zabavljati dok nisu došla djeca iz susjedstva tražiti uskrsna jaja.

Kad su stigla djeca naših najbližih susjeda, dogodilo se nezamislivo. Njihov terijer Pugs, koji ih je slijedio u naše dvorište, ugledao je Boots, duboko zarežao i napao. Vrisnuo sam i svi smo potrčali prema Boots. Pugs je mačkicu već držao u zubima, tresući je kao čarapu. Mi djeca smo okružili prizor vrišteći i skaćući gore-dolje da uplašimo Puga. Bespomoćno smo promatrali vrtlog iskeženih zuba i letenje čuperaka krzna. Konačno je Pugs ispustio mlohavu mačkicu i otkaskao.

* Engleska riječ za visoke cipele ili čizme.

199

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

Nisam to mogao izraziti u ono vrijeme, ali ono što sam tog Uskrsa pod podnevnim suncem naučio bila je ružna riječ nepovratno. čitavo poslijepodne molio sam da se dogodi čudo. Ne! Ne može biti! Reci mi da nije istina! Možda će se Boots vratiti - nije li učiteljica u nedjeljnoj školi ispričala takve događaje o Isusu? Ili se možda čitavo prijedopodne nekako može izbrisati, vratiti i ponovno odigrati bez ove grozne scene. Mogli smo Boots držati zauvijek na verandi osiguranoj mrežom, ne dopuštajući joj nikad da izađe. Ili smo mogli nagovoriti susjede da podignu ogradu za Puga. Sljedećih dana glavom su mi prolazile tisuće mogućnosti, dok stvarnost nije prevladala i ja sam konačno prihvatio da je Boots mrtva. Nepovratno mrtva.

Otad su uskrsne nedjelje u mojem djetinjstvu bile umrljane sjećanjem na onu smrt u travi. Kako su se godine gomilale, naučit ću znatno više o riječi nepovratno.

* * *

Nema tome dugo, kako sam spomenuo, da su moja tri prijatelja umrla brzo jedan za drugim. Jedan od njih, umirovljenik odlična zdravlja, srušio se mrtav na parkiralištu nakon što je u gradu večerao sa svojom ženom. Drugi, žena četrdesetih godina, poginula je u plamenu na putu za crkvu

misijsku konferenciju, kad se kamion cisterna zabio u stražnji dio njezina automobila. Treći, moj prijatelj Bob, poginuo je roneći s bocama kisika u jezeru Michigan. Te godine život se tripot zaustavio. Govorio sam na sva tri pogreba i svaki put dok sam razmišljao što reći, ona stara, ružna riječ nepovratno vraćala mi se s većom snagom nego što sam je ranije poznavao. Ništa što sam mogao reći, ništa što sam mogao učiniti ne bi ostvarilo ono što sam želio više od svega: da mi se prijatelji vrata.

Onog dana kad je Bob posljednji put ronio sjedio sam, nesvjestan događaja, u kafiću na čikaškom sveučilištu, čitajući My Owestfor Beauty Rolla Mava. U toj se knjizi poznati terapeut prisjeća prizora iz svoje dugogodišnje potrage za ljepotom, posebno posjeta gori Athos, poluotoku punom manastira, povezanom s Grčkom. Tu je slučajno naišao na cjelo-noćnu proslavu pravoslavnog Uskrsa. Miris tamjana prožimao je zrak. Jedino svjetlo potjecalo je od svijeća. Na vrhuncu tog bogoslužja svećenik je^ svakome dao tri uskrsna jaja, prekrasno ukrašena i umotana u koprenu.

200

USKRSNUĆE - NEVJEROJATNO JUTRO

"Christos Anesti!", rekao je - "Hristos voskrese!" Svi prisutni, uključujući i Rolla Maya, uzvratili su u skladu s običajem: "Vaistinu voskrese!"

Rollo May piše: "Odjednom me zaokupio trenutak duhovne stvarnosti: što bi za naš svijet značilo da je stvarno uskrsnuo?" čitao sam ovaj ulomak neposredno prije nego što ću se vratiti kući i saznati za Bobovu smrt i pitanje koje je Rollo May postavio stalno mi se kovitlalo u glavi, progoneći me nakon što sam čuo strašnu vijest. Sto je za naš svijet značilo da je Krist uskrsnuo?

U oblaku tuge zbog Bobove smrti počeo sam u novome svjetlu gledati značenje Uskrsa. Kao petogodišnjak na uskrsnu nedjelju naučio sam grubu lekciju nepovratnosti. Sada, kao odrasla osoba, shvatio sam da Uskrs zapravo sadrži veličanstveno obećanje povratka. Ništa - da, čak ni smrt - nije bilo konačno. čak se i to moglo obrnuti.

Kad sam govorio na Bobovu pogrebu, pretočio sam pitanje Rolla Mava u razmišljanje o našem tugovanju. Što bi za nas značilo kad bi Bob uskrsnuo? Sjedili smo u kapeli, otupjeli trodnevnim žalovanjem, dok nas je smrt pritiskala kao kakav veliki teret. Kako bi bilo izići van, na parkiralište, i na naše opće čuđenje sresti Boba. Boba! S njegovim odlučnim hodom, nakrivljenim osmijehom, bistrim sivim očima. To ne bi mogao biti nitko drugo do Bob, ponovno živ!

Ova mi je slika dala naslutiti što su učenici osjetili onog prvog Uskrsa. I oni su tugovali tri dana. U nedjelju su čuli novi, skladan zvuk, jasan kao odjek zvona u planinskom zraku. Uskrs daje novi ton nade i vjere da Bog ono što je nekoć učinio na groblju u Jeruzalemu može ponoviti i ponoviti će u mnogo većem obimu. Za Boba. Za nas. Za svijet. Uprskos svemu, nepovratno će se vratiti.

* * *

Prvi su kršćani sve nade polagali u Isusovo uskrsnuće, toliko da je apostol Pavao rekao Korinćanima: "Ako pak Krist nije uskrsnuo, uzalud je doista propovijedanje naše, uzalud i vjera vaša." Je li se stvarno dogodio ovaj događaj bez kojeg je naša vjera beskorisna? Kako možemo biti sigurni da se zbio?

Oni koji odbacuju Isusovo uskrsnuće skloni su prikazati učenike na jedan od dva načina: ili kao lakovjerne neotesance slabe prema priča-

201

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

ma o duhovima ili kao lukave zavjerenike koji su smislili zaplet uskrsnuća kao način da pokrenu svoju novu religiju. Biblija prikazuje potpuno drukčiju sliku.

Sto se prve teorije tiče, evanđelja prikazuju Isusove sljedbenike kao osobe najsumnjičavije prema glasinama o uskrsnom Isusu. Jedan od učenika, "nevjerni Toma", stekao je glas kao skeptik, ali su zapravo svi učenici pokazali nedostatak vjere. Nitko od njih nije povjerovao neobičnim izvještajima koje su žene donijele o praznom grobu; "tlapnjom" su ih nazvali. čak i nakon što im se Isus osobno javio, kaže Matej, "neki po-sumnjaše". Jedanaestoricu, koje je Isus ukorio za tvrdoglavo odbijanje da povjeruju, teško da možemo nazvati lakovjernima.

Druga teorija, o zavjeri, propada kod pobližeg ispitivanja, jer ako su učenici odlučili smisliti besprijeckornu priču da posluži za prikrivanje, onda su bijedno promašili. Chuck Colson, koji je

sudjelovao u uzaludnom prikrivanju poslije provale VVatergate, kaže da prikrivanje funkcionira samo ako svi sudionici sačuvaju jedinstvenu uvjerljivost i kompetentnost. To učenici nikako nisu mogli.

Evandjelja pokazuju da su se učenici skutirali u zaključanim prostorijama, bojeći se da se ono što se dogodilo Isusu može dogoditi njima. Suviše uplašeni da bi prisustvovali Isusovu pokopu, prepustili su skupini žena da se pobrinu za njegovo tijelo. (Ironija je što se Isus zalagao da prednost pred subotnjim zabranama imaju milosrdna djela, a žene su poslušno čekale do nedjelje ujutro da završe postupak balzamiranja.) Učenici su djelovali potpuno nesposobno da krivotvore uskrsnuće ili da svoj život stave na kocku krađom njegova tijela; niti im je tako što palo na um u stanju očajavanja. Prema svim četirima evandeljima, žene su bile prvi svjedoci uskrsnuća, činjenica koju nijedan zavjerenik u prvom stoljeću ne bi smislio. Židovski sudovi nisu primali svjedočenje ženskih svjedoka. Namjerno prikrivanje svratilo bi pozornost na Petra ili Ivana, ili, još bolje, Nikode-ma, a ne da se oslanja na izvještaje žena. Kako su evandjelja pisana nekoliko desetljeća poslije ovih događaja, pisci su imali dovoljno vremena da isprave takvu anomaliju - ukoliko, naravno, nisu smišljali legendu već zapisivali jasne činjenice.

Zavjera bi također izvršila promjene u svjedočenju prvih svjedoka. Jesu li bile dvije ili samo jedna osoba obučena u bijele haljine? Zašto je Marija

202

USKRSNUĆE - NEVJEROJATNO JUTRO

Magdalena zamijenila Isusa s vrtlarom? Je li bila sama ili sa Salomom i drugom Marijom? Izvještaji o otkriću praznoga groba zvuče uzbudljivo i nepotpuno. Žene su se vraćale "sa strahom i velikom radošću", kaže Matej, a Marko kaže: "spopade ih strah i trepet". Isus se ne pojavljuje dramatično, na dobro režiran način da uguši sumnje; prvi izvještaji izgledaju mršavi, tajanstveni i zbunjujući. Svakako bi zavjerenici obavili bolji posao u opisivanju onoga za što bi kasnije tvrdili da je ključni događaj u povijesti.

Ukratko, evandjelja ne prikazuju Isusovo uskrsnuće kao što to čine apologeti, s argumentima uredno složenima da se dokaže glavna misao, već prije kao šokantnu pojavu koju nitko nije očekivao, a najmanje Isusovi zastrašeni učenici. Prvi svjedoci reagirali su kao što bi reagirao svatko od nas - kao što bih ja postupio kad bih na zvonjavu otvorio vrata i iznenada ugledao svog prijatelja Boba kako stoji na ulazu: sa strahom i velikom radošću. Strah je refleksna ljudska reakcija na susret s natprirodnim. Ali je strah nadvladala radost, jer je vijest koju su čuli bila suviše lijepa da bi bila istinita, pa ipak tako lijepa da je morala biti istinita. Isus je živ! Snovi o Mesiji vraćali su se dok su žene trčale na krilima straha i radosti, da učenicima prenesu vijest.

Zapravo, postojala je zavjera, ali nju nisu pokrenuli Isusovi učenici već vlasti koje su se morale suočiti sa zbunjujućom činjenicom praznoga groba. Mogli su zaustaviti sve te divlje glasine o uskrsnuću samo da su ukazali na zapečaćen grob ili pokazali tijelo. Ali pečati su bili polomljeni, a tijela nije bilo; zbog toga je postojala potreba za službenim planom djelovanja. Dok su žene još trčale da izvijeste o svojem otkriću, vojnici su uvježbavali opravdanje, svoju ulogu u planu popravljanja štete.

Vojnici koji su stražarili pred Isusovim grobom bili su jedini očevici najvećeg čuda u povijesti. Matej kaže da su, kad se zemlja potresla i kad se pojavio anđeo sjajan kao munja, popadali kao mrtvi.* Ali ovdje ima

* Uskrsnuće je zapravo predstavljalo čin građanske neposlušnosti jer u njemu je slomljen Pilatov pečat i napadnuta je službena straža. U ovom slučaju, trijumf nad vlastima značio je aktivni otpor. Apokrifno Petrovo evandjelje daje maštovit prikaz onoga što se zbilo kod groba. Dvije su osobe sišle u oblaku svjetla, tako sjajnom da su se mnogi očevici okupili da vide što se događa. Kamen se sam od sebe otkotrljao i sjajne pojave uzdigle su se iz groba podržavajući treću, za kojom je slijedio magični križ. Glave ovih dviju pojava "sezale su do neba... ali glava onoga koga su vodili... nadvisivala je nebesa". Ovo je upravo ona vrsta senzacionalizma koju su autentična evandjelja upadljivo izbjegla.

203

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

jedna zapanjujuća činjenica: kasnije tog poslijepodneva, vojnici, koji si vlastitim očima vidjeli dokaz njegova uskrsnuća, svoju su priču promijenili u laž, ponavljajući riječi svećenika da "noću dok smo mi spavali dođoše njegovi učenici i ukradoše ga". Ovaj je izgovor svakako imao ne dostataka (golemi kamen otkotrljan, a da se nitko ne probudi? Kako si mogli znati da se radilo o učenicima ako su spavali?), ali bar za stražare nije bilo opasnosti.

Kao sve u Isusovu životu, uskrsnuće je izazvalo različite reakcije. Oni koji su vjerovali, preobrazili su se; nadahnuti nadom i hrabrošću pošli su promijeniti svijet. Oni koji nisu vjerovali, našli su načine da zanemare i najjače dokaze. Isus je to prorekao: "Ako ne slušaju Mojsija i Proroka, neće povjerovati sve da i od mrtvih tko ustane."

* * *

Mi koji čitamo evanđelja s ove strane Uskrsa, koji ovaj dan imamo označen u svojim kalendarima, zaboravljamo kako je učenicima bilo teško povjerovati. Sam po sebi prazan grob nije ih osvjedočio: samo im je pokazao "On nije ovdje", a ne "On je uskrsnuo". Da bi se uvjerilo ove skeptike, bit će potrebno upriličiti intimne, osobne susrete s onim koji je tri godine bio njihov Učitelj, i tijekom sljedećih šest tjedana Isus je upravo to činio.

Pisac Frederick Buechner iznenađen je neupadljivim Isusovim javljanjima poslije nedjelje uskrsnuća. Na nebu nije bilo anđela koji bi pjevali himne, ni kraljeva koji bi iz daleka donosili darove. Isus se pojavljivao u najobičnijim okolnostima: na privatnoj večeri, dvojici putnika na cesti, ženi koja plače u vrtu, nekim ribarima na jezeru.

U ovim javljanjima vidim hirovitost, kao da Isus, poput ptice, uživa u slobodi svojeg uskrslog tijela. Na primjer, Luka dirljivo izvještava kako se Isus iznenađa pojavio na putu uz dvojicu tužnih i jadnih putnika na putu za Emaus. Znali su da su žene otkrile prazan grob i da je to Petar kao očevicidac potvrdio. Ali tko može vjerovati takvim glasinama? Nije li sama smrt nepovratna? "A mi se nadamo da je on onaj koji ima otkupiti Izraela", rekao je jedan od njih s očitim razočaranjem. Nešto kasnije, za vrijeme večere, stranac čini značajnu gestu, lomi kruh, i tog trenutka stvari su se poklopile. Pa to je Isus koji je hodao pored

204

USKRSNUĆE - NEVJEROJATNO JUTRO

njih i sada sjedi za njihovim stolom! Ali najčudnije je što, u trenutku kad ga prepoznaju, njihov gost nestaje.

Nakon što obojica požure natrag u Jeruzalem, nalaze jedanaesticu okupljene iza zabravljenih vrata. Oni istresaju svoju priču koja potvrđuje ono što je Petar već znao: Isus je negdje vani, živ. Bez upozorenja, dok sumnjičavci još o tome raspravljaju, Isus se pojavljuje među njima. Nisam duh, kaže. Dotaknite moje ožiljke. To sam ja glavom! Još i tada ostaje sumnja, dok Isus ne pristane pojesti komad pečene ribe. Duhovi ne jedu ribu; priviđenje ne može učiniti da hrana nestane.

I tako se to nastavlja gotovo punih šest tjedana: Isus je ovdje, pa ga nema. Javljanja nisu priviđenja već susret od krvi i mesa. Isus uvijek može dokazati tko je - nitko drugi živ nema ožiljke od raspeća - ali se često događa da ga učenici u prvi mah ne prepoznaju. Strpljivo se spušta do razine njihove sumnjičavosti. Za sumnjičavog Tomu to znači osobni poziv da opipa njegove ožiljke. Za osramoćenog Petra to znači slatkogorku scenu rehabilitacije pred šestoricom prijatelja.

Javljanja, desetak njih, pokazuju određeni uzorak: Isus posjećuje male skupine ljudi u zabačenim krajevima ili u zatvorenim prostorima. Premda su ovi privatni sastanci ojačali vjeru onih koji su već vjerovali u Isusa, koliko je nama poznato nijedan nevjernik nije vidio Isusa poslije njegove smrti. čitajući izvještaje o pogubljenju i uskrsnuću jedan za drugim, ponekad sam se pitao zašto se Isus nije češće javljao. Zašto je svoja javljanja ograničio samo na svoje prijatelje? Zašto se nije pojavio na verandi Pilato-ve kuće ili pred Sanhedrinom, ovaj put sa snažnim iskazivanjem srdžbe prema onima koji su ga osudili? Možda odgovor na takav postupak možemo naći u riječima koje je uputio Tomi onog dana kad je zauvijek nestalo njegove sumnjičavosti: "Budući da si me vidio, povjerovao si. Blaženi koji ne vidješe, a vjeruju!"

U šest tjedana koji su prošli između Isusova uskrsnuća i uzašašća Isus je, ako tako smijemo reći, "prekršio vlastita pravila" o vjeri. Pokazao je da je to on tako očito da nijedan učenik to nije mogao nijekati (i nije). Ukratko rečeno, Isus je vjeru svjedoka nadišao: tko god je vidio uskrslog Isusa više

nije imao slobodu izbora da vjeruje ili ne vjeruje. Isus je sada bio nepobitan. čak je i Isusov brat Jakov, uvijek oprezan, kapitulirao nakon jednog od njegovih javljanja - toliko da je postao starješina

205 ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

crkve u Jeruzalemu i prema Josipu Flaviju umro kao jedan od prvih kršćanskih mučenika.

"Budući da si me vidio, povjerovao si", rekao je Isus. Ova nekolicina privilegiranih nije mogla ne vjerovati. Ali što reći za druge? Kao što je Isus dobro znao, ubrzo će njegova osobna javljanja prestati, ostavljajući samo one "koji ne vidješe". Crkva će ostati ili pasti ovisno o tome koliko će ovi očevici biti uvjerljivi za sve - uključujući i nas danas - koji nismo vidjeli. Isus je imao na raspolaganju šest tjedana da za sva vremena utvrdi svoj identitet.

To što je Isus licemjernu skupinu nepouzdanih sljedbenika uspio promijeniti u neustrašive evanđeliste, što su ta jedanaestorica koji su ga napustili kad je umirao sada silazili u grobove mučenika priznavajući svoju vjeru u uskrslog Krista, što je ovih nekoliko svjedoka bilo u stanju osloboditi silu koja će nadvladati protivljenje prvo u Jeruzalemu a onda u Rimu - takav značajan slijed preobrazbe predstavlja najuvjerljiviji dokaz za Isusovo uskrsnuće. Što drugo može objasniti trenutnu promjenu u ljudima poznatima po kukavičluku i nepostojanosti?

Drugi su se pojavili - najmanje petnaest Židova u razdoblju od stotinu godina od Isusa - tvrdeći da su Mesije, da bi zabljesnuli i iščeznuli kao umiruća zvijezda. S druge strane, fanatična odanost Isusu njegovom smrću nije nestala. Nešto se dogodilo, nešto bez presedana. Svakako učenici ne bi bili spremni položiti život radi neke grubo sklepane zavjereničke teorije. Svakako bi bilo mnogo lakše, i prirodnije, štovati mrtvog Isusa kao jednog od proroka mučenika čije su grobove Židovi toliko poštovali.

Dovoljno je čitati evanđeoske opise učenika koji čuče iza zaključanih vrata i onda u Djelima apostolskim prijeći na opise istih ljudi koji otvoreno naviještaju Krista na ulicama i u tamničkim ćelijama, da bismo shvatili seizmički značaj onoga što se dogodilo na uskrsnu nedjelju. Isusovo uskrsnuće je epicentar vjerovanja. Ono nije, kaže C. H. Dodd, "vjerovanje koje se pojavilo unutar crkve; ono je vjerovanje oko kojega je sama crkva stvorena i 'dano' vjerovanje na kojemu je utemeljena njezina vjera". Romanopisac John Updike izražava istu istinu na pjesnički način:

Pogriješiti nemojte: ako je uopće uskrsnuo

onda je to u njegovu tijelu bilo;

da se raspadanje stanica nije okrenulo, molekule se

206

USKRSNUĆE - NEVJEROJATNO JUTRO

ponovno spojile, aminokiselne proradile, Crkve ne bi bilo.

* * *

"Blaženi koji ne vidješe, a vjeruju!", rekao je Isus sumnjičavom Tomi nakon što je ušutkao njegove sumnje opipljivim dokazom uskrsnog čuda. Osim petstotinjak osoba kojima se uskrsli Isus javio, svaki kršćanin koji je ikad živio spada u kategoriju "blaženih". Pitam se: Zašto vjerujem? - ja, koji sam svojim skepticizmom i sporošću da prihvatim ono što je nemoguće nedvojbeno dokazati sličniji Tomi nego bilo kojem drugom učeniku.

Odvagnuo sam argumente u prilog uskrsnuća i oni su nesumnjivo dojmljivi. Engleski novinar Frank Morison većinu ovih argumenata obradio je u svom klasičnom djelu *Who Moved the Stone?*

Premda je Morison počeo s namjerom da uskrsnuće prikaže kao mit, podaci su ga uvjerali u suprotno. Ali znam također da su mnogi inteligentni ljudi razmotrili iste podatke i ustanovili da nije moguće vjerovati. Premda mnogo toga u vezi s Isusovim uskrsnućem zahtijeva vjeru, ništa je ne nameće. Vjera zahtijeva mogućnost odbacivanja, u protivnom nije vjera. Što mi onda daje uskrsnu vjeru? Priznajem da je jedan od razloga što sam spreman vjerovati to što u dubini duše želim da izvještaj o uskrsnuću bude istina. Vjera izrasta iz dubljeg tla težnje i u ljudskim se bićima nešto izvorno buni protiv vladavine smrti. Bez obzira poprima li nada oblik egipatskih faraona koji svoje dragulje i kola skrivaju u piramidama, ili poprima oblik američke opsjednutosti održavanja tijela na životu do posljednje moguće na-nosekunde, a onda ga s balzimirajućim tekućinama zatvaraju u dvostruko zalemljene lijesove, mi ljudi opiremo se ideji da smrt ima posljednju riječ. Želimo

vjerovati suprotno.

Sjećam se godine kad sam izgubio svoja tri prijatelja. Više od svega želio sam da Uskrs bude stvarnost zbog njegova obećanja da će mi se moji prijatelji jednog dana vratiti. Želim zauvijek ukinuti riječ nepovratno.

Pretpostavljam da možete reći kako želim vjerovati u bajke. Nisam u tome sam. Nije li svako doba stvaralo bajke? Prvo ih u svojoj kolijevci čujemo od roditelja i djedova i baka, a ponavljamo ih svojoj djeci koja će ih pričati svojoj djeci, i tako dalje. I u ovo doba znanosti neki od najunosnijih filmova varijacije su na bajke: Ratovi zvijezda, Aladin, Kralj lavova. Začu-

207

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

đujući s obzirom na ljudsku povijest, većina bajki ima sretan završetak. Pojavljuje se stari instinkt, nada. Kao život, bajke uključuju mnogo borb i boli, ali ih ipak uspiju riješiti na način koji će suze nadomjestiti osmijehom. Uskrs čini upravo to, i stoga, kao i zbog mnogih drugih razloga, o zvuči istinito.*

Mnoštvo koje je prisustvovalo Isusovom raspeću tražilo je da s obznani silaženjem s križa, ali nitko nije mislio da će se to i dogoditi: da će umrijeti i oživjeti. Međutim, kad se događaj odigrao, za one koji su na bolje poznavali Isusa to je imalo savršen smisao. Takav način uklapa se u Božju metodu i karakter. Bog je uvijek birao spor i težak način, poštujući čovjekovu slobodu, bez obzira na cijenu. "Bog nije ukinuo činjenici da postoji zlo: on ga je preobrazio", piše Dorothy Savers. "On nije stao s raspećem: uskrsnuo je od mrtvih." Heroj je podnio sve posljedice, ali je ipak trijumfirao.

Vjerujem u Isusovo uskrsnuće prvenstveno zato što sam upoznao Boga. Znam da je Bog ljubav, a isto tako znam da mi, ljudska bića, želimo očuvati na životu one koje volimo. Nisam pustio da mi prijatelji umru; on žive u mojem sjećanju i u srcu, unatoč tome što je od našeg susreta prošle mnogo vremena. Bez obzira na razlog - u srži je čovjekova sloboda, pretpostavljam - Bog dozvoljava postojanje planeta na kojem čovjek u najboljoj snazi umire u ronjenju s bocom kisika, a žena pogiba u vatrenom sudaru dok ide u crkvu na misijsku konferenciju. Ali vjerujem - kad to ne bih vjerovao onda ne bih vjerovao u Boga ljubavi - da se Bog ne zadovoljava ovako upropaštenim planetom. Božanska ljubav će naći načina da pobijedi. "Smrti, ne oholi se", pisao je John Donne: Bog neće dopustiti smrti da pobijedi.

Jedna pojedinost iz izvještaja o Isusovu uskrsnuću uvijek pobuđuje moju radoznalost: zašto je Isus zadržao ožiljke od svojeg raspeća? Pretpostavljam da je mogao imati uskrslo tijelo kakvo god želio, ali je izabrao tijelo s vidljivim i opipljivim ožiljcima. Zašto?

* j. r. R. Tolkien, možda jedan od najvećih tvoraca bajki u ovom stoljeću (20. stoljeće, op. prev.), često se suočavao s optužbom da je fantazija "eskapistički" način skretanja pozornosti s pritisaka "stvarnog svijeta". Njegov je odgovor glasilo: Sve ovisi o onome od čega netko bježi. Mi na bijeg dezertera gledamo sasvim drukčije nego na bijeg zatvorenika. "Zašto bi trebalo prezirati čovjeka koji se kao zatvorenik želi osloboditi i otići kući?"

208

USKRSNUĆE - NEVJEROJATNO JUTRO

Uvjeren sam da bi uskrsni izvještaj bez ožiljaka na Isusovim rukama, nogama i slabini bio nepotpun. Kad ljudska bića maštaju, mi sanjamo o savršeno bisernim pravilnim zubima i kožom bez bora i seksi idealnim oblicima. Sanjamo neprirodno stanje: savršeno tijelo. Ali biti zatvoren u kosturu i ljudskoj koži za Isusa je bilo neprirodno stanje. Ožiljci su za njega znak života na našem planetu, trajni podsjetnik na dane zatočenja i patnje.

Isusovi ožiljci pružaju mi nadu. Gledani iz nebeske perspektive, oni su najvažniji događaj koji se ikad zbilo u povijesti svemira. Međutim, čak je i taj događaj - raspeće - uskrsenje pretvorilo u uspomenu. Zahvaljujući Isusovu uskrsnuću, mogu se nadati da će suze koje ronimo, udarci koje primamo, emocionalni bol, duševna patnja zbog izgubljenih prijatelja i voljenih, sve to postati uspomene kao Isusovi ožiljci. Ožiljci nikad potpuno ne nestaju, ali više ni ne bole. Imat ćemo obnovljena tijela, obnovljeno nebo i zemlju. Imat ćemo novi početak, novi Uskrs.

ie ie ie

Zaključio sam da postoje dva načina gledanja na ljudsku povijest. Jedan je usmjeriti se na ratove i

nasilje, na propadanje, bol, tragediju i smrt. Iz takvoga gledišta Uskrs izgleda bajkovit izuzetak, zapanjujuća proturječnost u ime Boga. To pruža neku utjehu, premda priznajem, kad su moji prijatelji umrli, bol tuge bila je tako jaka da je svaka nada u život poslije smrti izgledala slaba i nejaka.

Postoji i drugi način gledanja na svijet. Ako kao polazište uzmem Isusovo uskrsnuće, neospornu činjenicu o tome kako Bog postupa prema onima koje ljubi, onda povijest čovječanstva postaje proturječnost, a Isusovo uskrsnuće uvid konačne stvarnosti. Tada nada teče kao lava ispod skorene površine svakodnevnog života.

Možda ovo opisuje promjenu u gledištu učenika dok su sjedili u zaključanim prostorijama raspravljajući o neshvatljivim događajima koji su se zbili na uskrsnu nedjelju. U nekom smislu ništa se nije promijenilo: Rim je još uvijek bio okupator Palestine, vjerske vlasti još su uvijek tražile njihovu glavu, a smrt i zlo vani su i dalje vladali. Međutim, postupno je šok shvaćanja ustupio mjesto dugom, sporom podzemnom toku radosti. Ako je Bog to mogao učiniti...

209

Treći dio

ŠTO NAM JE OSTAVIO?

12.

Uzašašće - Prazno vedro nebo

Ali Božji vlastiti silazak U tijelu zamišljen Kao prikaz je...

Duh u tijelo ulazi i ne štedeći se dolazi na zemlju rođenjem za rođenjem Uvijek iznova, iznova.

ROBERT FROST

12.

Uzašašće - Prazno vedro nebo

Ponekad razmišljam kako bi naš svijet bio drukčiji da Isus nije uskrsnuo od mrtvih. Premda učenici ne bi izlagali svoj život objavlivanjem nove vjere na jeruzalemskim ulicama, oni ga ne bi zaboravili. Dali su Isusu tri godine. Možda nije Mesija (bez uskrsnuća svakako ne bi bio), ali je na njih ostavio dubok dojam kao najmudriji od svih učitelja i pokazao djelovanje sila koje nitko ne bi mogao objasniti.

Poslije nekog vremena, kad bi emocionalne rane počele zacjeljivati, učenici bi pokušali naći neki način da Isusa pretvore u uspomenu. Možda bi prikupili njegova kazivanja u pismenom obliku, slično jednome od evanđelja, premda bez senzacionalnijih tvrdnji. Ili bi, zajedno s onovremenim Židovima, koji su iskazivali štovanje drugim prorocima mučenicima, podigli spomenik Isusovu životu. U tom slučaju, mi koji živimo u ovo naše vrijeme, još uvijek bismo mogli posjetiti taj spomenik i učiti o tesa-ru-filozofu iz Nazareta. Mogli bismo prosijavati njegove izreke, uzimajući ili ostavljajući ono što nam se sviđa. Po cijelome svijetu Isus bi bio poštovan kao što se poštuje Konfucije ili Sokrat.

Meni bi u mnogo čemu bilo lakše prihvatiti neuskrsnulog Isusa. Ali zbog njegova uskrsnuća moram slušati njegove neobične tvrdnje i više ne mogu birati što ću uzeti od njegovih izreka. Štoviše, njegovo uskrsnuće znači da on negdje mora postojati. Kao i njegovi učenici, nikad ne znam gdje bi se mogao pojaviti, kako mi se može obratiti, što bi od mene mogao zahtijevati. Kako to kaže Frederick Buechner, njegovo uskrsnuće znači "da ga nikad ne možemo prikovati na križ, čak i ako bi

215

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

čavli koje bismo koristili bili pravi i križ na koji bismo ga razapeli bio isto tako stvaran".

Uskrsnuće prikazuje Isusov život u sasvim novom svjetlu. Bez uskrsnuća smatrao bih tragedijom što je Isus umro mlad, nakon tek nekoliko kratkih godina služenja. Ono za čime bih žalio bilo bi što je tako brzo otišao, što je utjecao na tako malen broj ljudi u malom dijelu svijeta. Ali kad sve to gledam kroz leće uskrsnuća, onda vidim što je Isus sve vrijeme planirao. Ostao je upravo toliko dugo da oko sebe okupi sljedbenike koji će drugima prenijeti poruku. Ubiti Isusa, kaže Vvalter Wink, bilo je kao puhanjem pokušati uništiti sjemenu glavicu maslačka.

Kad se Isus poslije smrti vratio da ukloni svaku sumnju među ostatkom svojih sljedbenika, ostao je

samo četrdeset dana prije nego što je zauvijek nestao. Vrijeme između uskrsnuća i uzašašća bilo je međuepizoda i ništa više.

Ako je u životu učenika uskrsna nedjelja bila najuzbudljiviji dan, za Isusa je to vjerojatno bio dan uzašašća. On, Stvoritelj, koji se tako duboko spustio i toliko se toga odrekao, sada je odlazio kući. Kao vojnik koji se preko mora vraća poslije duga i krvava rata. Kao astronaut koji se oslobađa svojeg svemirskog odijela da udahne poznatu zemljinu atmosferu. Konačno kod kuće.

Isusova molitva na Posljednjoj večeri s učenicima otkriva nešto od ovog gledišta. "Ja tebe proslavih na zemlji dovršivši djelo koje si mi dao izvršiti", molio se Isus. "A sada ti, Oče, proslavi mene kod sebe onom slavom koju imadoh kod tebe prije negoli je svijeta bilo." Prije nego postade svijet. Kao kakav starac koji se prisjeća - ne, kao beskonačni Bog koji se prisjeća - Isus, koji je sjedio u zagušljivoj prostoriji u Jeruzalemu, dopustio je svojim mislima da odlutaju u vrijeme prije nastanka Mliječnog puta i Andromede. One noći, potamnjele od straha i prijeteeće opasnosti, Isus je obavljao pripreme da se vrati kući, da ponovno uzme slavu koju je odložio.

* * *

Onog dana kad se Isus uznio, učenici su stajali otupjeli, kao djeca koja su izgubila svojeg roditelja. Bog im je poslao dva anđela da im posta-4 ve očito pitanje: "Galilejci, što stojite i gledate u nebo?" Nebo je bilo

216

UZAŠAŠĆE - PRAZNO VEDRO NEBO

prazno. Ali oni su i dalje stajali i gledali, ne znajući kako da nastave ili što sada trebaju učiniti. Dok sam pisao ovu knjigu, često sam se osjećao kao jedan od tih učenika, zureći napeto u prazno plavo nebo. Očekujem neki znak od Isusa, neki vidljivi nagovještaj. A kad se osvrnem oko sebe da vidim Crkvu koju je ostavio iza sebe, želim odvratiti pogled. Kao oči učenika, i moje čeznu za jasnim pogledom na Onoga koji je uzašao. Zašto nas je, pitam ponovno, morao ostaviti? Ali kad se vraćam evanđeljima, pokušavajući zamisliti kako je sam Isus gledao na vrijeme provedeno na zemlji, čini mi se očitim da je svoj odlazak planirao od samog početka. Ništa Isusa nije više zadovoljilo od uspjeha njegovih učenika; ništa ga nije više uznemirilo od njihova neuspjeha. On je došao na zemlju s ciljem da opet ode, nakon što svoju zadaću prenese na druge. Blagi ukor anđela mogao je isto tako i on uputiti: "Što stojite i gledate u nebo?"

Kad je Isus prvi put učenike poslao same, upozorio ih je na protivljenje koje će vjerojatno imati oblik bičevanja i javnog mučenja. "Evo, ja vas šaljem kao ovce među vukove", rekao je. čitajući ova ozbiljna upozorenja, ne mogu se osloboditi mučnog prizora iz romana Silence Shusaku Enda. Jedan portugalski svećenik, vezan, prisiljen je gledati kako samurajski stražari muče japanske kršćane, jednog po jednog, a zatim ih bacaju u more. Samuraj se kune da će nastaviti s ubijanjem kršćana dokle god se svećenik ne odrekne svoje vjere. "On je došao u ovu zemlju položiti svoj život za druge, ali, umjesto toga, Japanci su jedan po jedan polagali svoj život za njega."

Kako se mogao osjećati Isus, koji je s prodornom pronicavošću mogao vidjeti strahovite posljedice onoga što je potaknuo u svijetu, ne samo za sebe već i za nekolicinu koja se skupila oko njega, njegove najbolje prijatelje na svijetu? "Brat će brata predavati na smrt i otac dijete... Svi će vas zamrziti zbog imena moga..."

Mučim se da pomirim ovo gledište - roditelja koji svoju djecu izručuju bandama, generala koji naređuje svojim trupama da krenu na vatreni položaj - s onim što se dogodilo na Posljednjoj večeri. Dok je otkrivao planove za svoj odlazak izrazima koje nitko nije mogao pogrešno razumjeti, Isus je rekao: "No kažem vam istinu: bolje je za vas da ja odem." Sve je vrijeme planirao otići da bi svoje djelo nastavio u drugim tijelima. Njihovim tijelima. Našim tijelima. Novom Kristovu tijelu.

217

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

U ono vrijeme učenici nisu imali pojma na što Isus misli. Kako može biti bolje da ode? Oni su jeli "tijelo... koje se predaje za vas" ne shvaćajući drastičnu promjenu, da zadaću, koju je Bog povjerio svom Sinu, Sin sada povjerava njima. "Kao što ti mene posla u svijet tako i ja poslah njih u svijet", molio se Isus.

Isus je na zemlji ostavio malo tragova o sebi. Nije napisao knjige, pa čak ni neki traktat. Bio je

putnik koji nije ostavio doma pa čak ni nešto svojega što bi se moglo izložiti u nekom muzeju. Nije se ženio, nije se nigdje nastanio i nije začeo neku dinastiju. Zapravo, ne bismo o njemu znali ništa osim tih nekoliko tragova koje je ostavio u ljudskim bićima. To je bila njegova namjera.

Zakon i Proroci su kao zraka svjetla osvijetlili onoga koji je trebao doći, a sada će se to svjetlo, kao da prolazi kroz prizmu, razlomiti i bljes-nuti u ljudskom spektru valova i boja.

Šest tjedana kasnije, učenici će shvatiti što je Isus mislio riječima bolje za vas. Kako je to Augustin rekao: "Uzašao si na naše oči i mi smo se tugujući okrenuli da bismo te našli u svojim srcima."

Zar bi bilo previše reći da je Isus, čak i poslije uzašašća, potražio druga tijela u kojima će ponovno početi živjeti životom kojim je živio na zemlji? Crkva služi kao produžetak utjelovljenja, kao Božji temeljni način uspostavljanja njegove prisutnosti u svijetu. Mi smo "poslijekristi", kako je to skovao Gerard Manlev Hopkins:

... jer Krist igra na deset tisuća mjesta,
s draži u očima i udovima,
igra Ocu svom kroz crte ljudskih lica.

Crkva je gdje Bog živi. Ono što je Isus donio nekolicini - ozdravljenje, milost, poruku radosne vijesti o Božjoj ljubavi - to Crkva može danas donijeti svima. To je bila zadaća, veliki nalog, koji je Isus dao neposredno prije nego što je nestao iz vida zapanjenim učenicima. "Ako pšenično zrno, pavši na zemlju, ne umre", objasnio je ranije, "ostaje samo; ako li umre, donosi obilat rod".
Razmnožavanje metodom maslačka.

218

UZAŠAŠĆE - PRAZNO VEDRO NEBO

Tako je bar u teoriji. Međutim, moram se, istine radi, postaviti s učenicima koji razjapljenih usta gledaju kako se Isus uzdiže u zrak kao kakvo beskrilno stvorenje koje prkosi sili teži. "Gospodine, hoćeš li u ovo vrijeme Izraelu opet uspostaviti kraljevstvo?", upravo su pitali - i sad ovo! Otišao je! Suosjećam s njihovom zbunjenošću jer i ja težim za moćnim Mesijom da uvede red na ovom svijetu zla, nasilja i bijede. Pošto živim dva tisućljeća poslije učenika, gledam unatrag i čudim se kako je malo crkva promijenila u takvome svijetu. Zašto nas je Isus ostavio same da vodimo ove bitke? Kako može biti bolje što je otišao?

U stvari, zaključio sam da njegovo uzašašće predstavlja moju najveću borbu vjere - ne je li se dogodilo, već zašto se dogodilo. Ono me zaokuplja više nego problem bola, više od teškoće usklađivanja znanosti i Biblije, više od vjerovanja u Isusovo uskrsnuće i druga čuda. Izgleda neobično priznati takvu misao - nikad nisam čitao knjigu ili članak koji je namijenjen odgovorima na sumnje u uzašašće - ali kod mene ono što se dogodilo od Isusova odlaska pogađa srž moje vjere. Ne bi li bilo bolje da nikad nije bilo uzašašća? Da je Isus ostao na zemlji mogao je odgovoriti na naša pitanja, riješiti naše sumnje, posredovati u raspravama o doktrini i propisima.

Mnogo mi je lakše prihvatiti činjenicu da se Bog utjelovio u Isusu iz Nazareta nego u ljudima koji posjećuju moju mjesnu crkvu - i u meni. Ali od nas se upravo očekuje da to vjerujemo; i očekuje se da tako živimo. Novi zavjet tvrdi da crkva određuje budućnost svemira (vidi Rimljanima 8,19-21; Efežanima 3,10). Isus je odigao svoju ulogu i otišao. Sada je nama ostalo da odigramo svoju.

"Ozbiljno je", pisao je C. S. Lewis, "živjeti u društvu mogućih bogova i božica, držati na umu da najneinteligentnija i najnezanimljivija osoba s kojom razgovarate jednog dana može biti stvorenje kojem ćete, ako ste sada zapazili, biti u velikoj kušnji da se poklonite, ili će biti takav užas i pokvarenost kakve sada, ako uopće, susrećete samo u noćnoj mori. Tijekom svakog dana mi u određenoj mjeri pomažemo jedan drugome prema jednom ili drugom odredištu."

Drevne religije, kao što je rimsko poganstvo u Isusovo vrijeme, vjerovale su da postupci bogova gore na nebesima utječu dolje na zemlju. Ako se Zeus rasrdio, sijevale su munje. Kao djeca koja s mostova nad autoputom bacaju kamenje na automobile koji prolaze, tako bogovi bacaju kata-

219

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

klizme na zemlju. "Kako gore, tako dolje", glasila je jedna drevna formula. Međutim, Isus je izokrenuo ovu formulu: "Kako dolje, tako gore." "Tko vas sluša, mene sluša", rekao je Isus svojim sljedbenicima; "tko vas prezire, mene prezire". Vjernik moli, a nebo odgovara; grešnik se kaje, a

anđeli se raduju; misija uspije, a Sotona pada kao munja; vjernik se pobuni, a Sveti Duh se žalosti. Ono što mi ljudi ovdje činimo djeluje odlučujuće na svemir.

Ja to vjerujem, ali nekako to stalno "zaboravljam". Zaboravljam da su moje molitve Bogu važne. Zaboravljam da pomažem svojim bližnjima da stignu do vječnog odredišta. Zaboravljam da odluke koje danas donosim donose Gospodaru svemira uživanje - ili tugu. Živim u svijetu drveća, telefona i faksova, i stvarnost ovog materijalnog svemira sklona je da nadvlada moju vjeru u duhovni svemir, upijajući sve. Gledam u prazno plavo nebo i ne vidim ništa.

Svojim uzašašćem Isus je preuzeo rizik da ga zaborave.

* * *

Nedavno sam, čitajući Evandjelje po Mateju, s iznenađenjem primijetio da je sam Isus predvidio mogućnost da bude zaboravljen. četiri prispodobe pri kraju Evandjelja, među posljednjima koje je Isus ispričao, u pozadini imaju zajedničku temu. Neki čovjek ostavlja svoju kuću praznom, odsutan zemljoposjednik postavlja slugu da vodi brigu, mladoženja dolazi tako kasno da se njegovim gostima prispava i oni zaspu, jedan gospodar dijeli talente svojim slugama i odlazi - sve ove prispodobe govore o temi odlaska Boga.

Zapravo, Isusove prispodobe su unaprijed ukazale na središnje pitanje u suvremenom svijetu: "Gdje je Bog sada?" Suvremeni odgovor, od ljudi kao što su Nietzsche, Freud, Marx, Camus i Beckett, glasi da nas je zemljoposjednik napustio, ostavljajući nas da postavimo vlastita pravila. Deus absconditus. Na mjestima kao što su Auschwitz i Ruanda vidjeli smo žive verzije ovih prispodoba, zorne primjere toga kako će netko postupiti kad prestane vjerovati u suverenog zemljoposjednika. Ako nema Boga, kako je to rekao Dostojevski, onda je sve dozvoljeno.

čitajući dalje, došao sam do još jedne prispodobe, one o ovcama i[^] jarcima, vjerojatno posljednje koju je Isus ispričao.

220

UZAŠAŠĆE - PRAZNO VEDRO NEBO

Kad Sin čovječji dođe u slavi i svi anđeli njegovi s njime, sjest će na prijestolje slave svoje. I sabrat će se pred njim svi narodi, a on će ih jedne od drugih razlučiti kao što pastir razlučuje ovce od jaraca. Postavit će ovce sebi zdesna, a jarce slijeva.

Tada će kralj reći onima sebi zdesna: "Dođite, blagoslovljeni Oca mojega! Primite u baštinu Kraljevstvo pripravljeno za vas od postanka svijeta! Jer ogladnjih i dadoste mi jesti; ožednjih i napojiste me; stranac bijah i primiste me; gol i zaogrnušte me; oboljeh i pohodiste me; u tamnici bijah i dođoste k meni."

Tada će mu pravednici odgovoriti: "Gospodine, kada te to vidjesmo gladna i nahranismo te; ili žedna i napojismo te? Kada te vidjesmo kao stranca i primismo; ili gola i zaogrnušte te? Kada te vidjesmo bolesna ili u tamnici i dođosmo k tebi?"

A kralj će im odgovoriti: "Zaista, kažem vam, što god učinite jednomu od ove moje najmanje braće, meni učinite!"

Zatim će reći i onima slijeva: "Odlazite od mene, prokleti, u oganj vječni, pripravljen đavlu i anđelima njegovim! Jer ogladnjih i ne dadoste mi jesti; ožednjih i ne dadoste mi piti; stranac bijah i ne primiste me; gol i ne zaogrnušte me; bolestan i u tamnici i ne pohodiste me!"

Tada će mu i oni odgovoriti: "Gospodine, a kada te to vidjesmo gladna, ili žedna, ili stranca, ili gola, ili bolesna, ili u tamnici, i ne po-služismo te?"

Tada će im on odgovoriti: "Zaista, kažem vam, što god ne učinite jednomu od ovih najmanjih, ni meni ne učinite."

I otići će ovi u muku vječnu, a pravednici u život vječni.

Ova mi je posljednja prispodoba bila dobro poznata. Ona je snažna i zbunjujuća više od svega što je Isus ikada rekao. Ali nikad ranije nisam primijetio njezinu logičnu povezanost sa četirima prispodobama koje joj prethode.

Prispodoba o ovcama i jarcima na dva načina odgovara izravno na pitanje koje postavljaju ostale prispodobe: problem odsutnog zemljoposjednika, odsutnog Boga. Prvo nagovješta da će se gospodar vratiti na dan suda, kad će doći neizbježna kazna - doslovno. Odsutni će se vratiti, Ovaj

221

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

put u sili i slavi, da naplati sve što se dogodilo na zemlji. "Galilejci", rekli su anđeli, "što stojite i gledate u nebo? Ovaj Isus koji je od vas uznesen na nebo isto će tako doći kao što ste vidjeli da odlazi na nebo."

Drugo, prispodoba ukazuje na međuvrijeme, na stoljetni interval u kojem danas živimo, na vrijeme kad se čini da je Bog odsutan. Odgovor na ovo najsuvremenije pitanje istovremeno je dubok i šokantan. Bog se uopće nije potajno sklonio. Umjesto toga prurušio se na najneočekivaniji način, u stranca, siromaha, gladnoga, zatvorenika, bolesnika, bijednika na zemlji: "Kažem vam, što god učiniste jednom od ove moje najmanje braće, meni učiniste!" Ako ne možemo otkriti Božju prisutnost u svijetu, možda smo ga tražili na pogrešnim mjestima.

Komentirajući ovaj ulomak, veliki američki teolog Jonathan Edvards rekao je da je Bog odredio siromahe za svoje "primatelje". Pošto svoju ljubav ne možemo izraziti čineći nešto od čega će Bog izravno imati koristi, on želi da učinimo nešto korisno za siromahe kojima je dodijeljena zadaća da primaju kršćansku ljubav.

Jedne večeri, dok sam odsutno mijenjao kanale na televizoru, naišao sam na nešto što je izgledalo kao dječji film; glumila je mlada Havlev Mills. Opustio sam se i počeo pratiti odvijanje radnje. Ona i dvije prijateljice su, igrajući se u sjeniku, naišle na skitnicu (Alan Bates) koji je spavao u slami. "Tko si ti?", pitala je Mills. Skitnica se iznenada probudio i, ugledavši djecu, promrmljao: "Isus Krist!"

Ono što je smatrao beznačajnim riječima djeca su uzela kao istinu. Stvarno su vjerovala da je taj čovjek Isus Krist. Tijekom čitavog filma [Whistle Down the Wind] postupala su prema skitnici s divljenjem, poštovanjem i ljubavlju. Donosili su mu hranu i pokrivače, sjedili i razgovarali s njim i pričali mu o svojem životu. S vremenom je njihova nježnost preobrazila skitnicu, pobjeglog osuđenika koji nikad nije naišao na takvo milosrđe.

Millsina majka napisala je ovu priču s namjerom da bude alegorija onoga što bi se moglo dogoditi kad bismo svi doslovno uzeli Isusove riječi o siromasima i nevoljnima. Služeći njima, mi služimo Isusu. "Mi smo kontemplativan red", rekla je Majka Tereza jednom bogatom američkom posjetitelju koji nije mogao shvatiti njezinu gorljivu posvećenost talogu Kalkute. "Prvo meditiramo o Isusu, a onda izlazimo i tražimo ga prurušenog."

222

UZAŠAŠĆE - PRAZNO VEDRO NEBO

Dok sam razmišljao o posljednjoj prispodobi u Mateju, 25. poglavlju, postao sam svjestan da su mnoga moja pitanja o Bogu zapravo slična bumerangu koji mi se odmah vraća. Zašto Bog dopušta da se u getu Brook-lvna ili pored rijeke smrti u Ruandi rađaju bebe? Zašto Bog dopušta da postoje zatvori, skloništa za beskućnike, bolnice i izbjeglički logori? Zašto Isus nije sredio zbrku u svijetu tijekom godina koje je proveo na zemlji?

Prema ovoj prispodobi, Isus je znao da će u svijetu koji ostavlja za sobom biti siromaha, gladnih, zatvorenika i bolesnih. Jadno stanje svijeta nije ga iznenadilo. On nije planirao da se pozabavi njime: imao je jedan dugoročan i jedan kratkoročan plan. U dugoročni plan ubrajao je svoj povratak u sili i velikoj slavi, da uredi planet zemlju. Kratkoročni plan značio je prenošenje zadaće na one koji će na kraju dovesti do oslobođenja svemira. On je uzašao da bismo mi mogli zauzeti njegovo mjesto.

"Gdje je Bog kad ljudi pate?", često sam pitao. Odgovor je još jedno pitanje: "Gdje je crkva kad ljudi pate?"

* * *

Posljednje pitanje je, naravno, problem povijesti u nekoliko riječi, ali i razlog što kažem da Isusovo uzašašće predstavlja moju najveću borbu vjere. Kad je otišao, Isus je ključeve kraljevstva ostavio u šeptrljivim rukama.

Za sve vrijeme mojeg traganja za Isusom povlačila se jedna suprotna tema: potreba da skinem slojeve prašine i prljavštine koje je stavila sama crkva. U mojem slučaju Isus je bio zamračen rasizmom, netolerancijom i sitničavim legalizmom fundamentalističkih crkava na jugu. Ruski ili europski katolik suočava se sa sasvim drukčijim procesom obnove. "Jer ne samo prašina, već i

previše zlata može pokriti pravu osobu", pisao je Nijemac Hans Kiing o svojoj vlastitoj potrazi. Mnogi, preveliki broj njih, potpuno napušta potragu; odgurnuti od crkve, oni nikad ne uspiju stići do Isusa.

"Šteta što odmah za Isusovim petama dolaze kršćani", primjećuje Annie Dillard. Njezina izjava podsjeća me na majicu koju možemo vidjeti na suvremenim političkim skupovima: "Isuse, spasi nas... od svojih sljedbenika." I na jednu rečenicu iz novozelandskog filma Nebeska stvorenja (Heavenly Creatures) u kojem dvije djevojke opisuju svoje zamišljeno kraljevstvo: "Ono je kao nebo, samo bolje - u njemu nema kršćana!"

223

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

Problem se već rano pokazao. Komentirajući crkvu u Korintu, Frederick Buechner piše: "Oni su u stvari bili Kristovo tijelo, kao što im je Pavao ovdje pisao u jednoj od najtrajnijih metafora - Kristove oči, uši, ruke - ali način na koji su djelovali mogao je Krista ostaviti samo krvlju podlivenih očiju, gluhih ušiju i sakatih ruku da nastavi Božje djelo u pa-lome svijetu." U četvrtom stoljeću je očajni sv. Augustin pisao o podijeljenoj crkvi: "Oblaci odjekuju grmljavinom da Dom Gospodnji treba graditi po čitavoj zemlji; a ove žabe sjede u svojoj močvari i krekeću - 'Mi smo jedini kršćani!'"

Mogao bih nekoliko stranica napuniti takvim živopisnim citatima, a svi oni naglašavaju rizik u povjeravanje Božjeg renomea takvima kakvi smo mi. Protivno Isusu, mi nismo savršen izraz Riječi. Mi govorimo zbrkanom sintaksom, mucamo, miješamo jezike, stavljamo naglaske na pogrešnim mjestima. Kad svijet gleda ne bi li vidio Krista, on vidi, slično špiljskim stanovnicima u Platonovoj alegoriji, samo sjene stvorene svjetlom, ali ne i samo svjetlo.

Zašto ne izgledamo više kao crkva koju je Isus opisao? Zašto Kristovo tijelo tako malo nalikuje njemu? Ako je Isus mogao predvidjeti takve katastrofe kao što su križarski ratovi, inkvizicija, kršćanska trgovina robljem, apartheid, zašto je uopće uzašao?

Ne mogu dati uvjerljiv odgovor na takva pitanja, jer sam sam dio problema. Ako ga potanko ispitam, moje pitanje poprima zbunjujući osobni oblik: Zašto mu ja tako malo nalikujem? Nudim samo tri zapažanja koja mi pomažu da shvatim ono što se dogodilo od Isusova uzašašća.

Prvo, crkva je donijela svjetlo, ali i tamu. U Isusovo ime sv. Franjo je poljubio prosjaka i skinuo svoju odjeću, Majka Tereza je osnovala Dom za umiruće, Wilberforce je oslobodio robove, general Booth je osnovao urbanu Vojsku spasa, a Dorothy Dav je hranila gladne. Takvo se djelo nastavlja: kao novinar sreo sam edukatore, urbane propovjednike, liječnike i medicinske sestre, lingviste, dobrotvorne radnike i ekologe koji diljem svijeta služe za malu plaću i još manje priznanja, a sve u Isusovo ime. S druge strane, Michelangelo, Bach, Rembrandt, graditelji katedrala i mnogi slični njima ponudili su najbolje svojim stvaranjem "samo na slavu Bogu". Božje ruke na zemlji su od uzašašća postale šire.

Ne vidim svrhe u prebrojavanju i odvagivanju promašaja crkve i njezinih uspjeha. Konačna riječ će doći od vlastite Božje prosudbe. Prvih

224

UZAŠAŠĆE - PRAZNO VEDRO NEBO

nekoliko poglavlja Otkrivenja pokazuje kako Bog realno gleda na crkvu, a ipak Novi zavjet na drugim mjestima jasno pokazuje da smo Bogu dragi: mi smo "draga svojina", "miris ugodan", "mila moja baština". Ne mogu shvatiti ovakve tvrdnje; jednostavno ih prihvaćam vjerom. Samo Bog zna što mu je ugodno.

Drugo, Isus preuzima punu odgovornost za bitne dijelove svoga tijela. "Ne izabraste vi mene, nego ja izabrah vas", rekao je svojim učenicima, a to su bili upravo oni vragolani koji su ga tjerali u očaj i koji će ga uskoro napustiti u trenucima najveće potrebe. Mislim na Petra čija arogantnost, ljubav, tvrdoglavost, pogrešno usmjerena strast i bezvjerana izdaja u obliku embrija prikazuju devetnaest stoljeća povijesti. Na "stijeni" kakva je on, Isus je sagrađio svoju Crkvu i obećao da je vrata paklena neće nadvladati.*

Hrabri me kad promatram Isusa s njegovim učenicima. Nikad ga nisu više razočarali nego u noći njegove izdaje. A upravo tada, kaže Ivan, Isus ih je "do kraja ljubio", a onda im je povjerio

kraljevstvo.

Na kraju, problem Crkve se ne razlikuje od problema pojedinog kršćanina. Kako skup nesvetih muškaraca i žena može biti Kristovo tijelo? Mogu odgovoriti drukčijim pitanjem: Kako može grešni čovjek, ja sam, biti prihvaćen kao Božje dijete? Jedno čudo omogućuje drugo.

Podsjećam se na uzvišene Pavlove riječi o Kristovoj zaručnici i Božjem hramu, koje je uputio skupini grozno pokvarenih pojedinaca u mjestima kao što je Korint. "To pak blago imamo u glinenim posudama da izvanredna ona snaga bude očito Božja, a ne od nas", pisao je Pavao u jednoj od najtočnijih ikad napisanih izjava.

Romanopisac Flannery O'Connor, kojeg se nikad nije moglo optužiti da prelazi preko ljudske pokvarenosti, jednom je odgovorio na pismo čitatelja koji se žalio na stanje u crkvi. "čini mi se da čitavo vaše nezadovoljstvo s Crkvom potječe od nepotpunog razumijevanja grijeha", počeo je O'Connor:

... čini mi se da zapravo zahtijevate da Crkva uspostavi nebesko kraljevstvo na zemlji sada odmah, da se Sveti Duh odmah preobrazi u

* Charles Williams komentira da se Isus, "prema komentatorima o vjerskim vođama svojeg vremena nikad nije mnogo nadao od crkvenih dužnosnika. Najviše što je mogao bilo je obećati da je vrata pakla neće nadvladati. Gledajući povijest Crkve, to je jedino što možemo smatrati da nisu učinila."

225

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

svakom tijelu. Sveti Duh se rijetko kad pokazuje na površini bilo čega. Vi tražite da se čovjek odmah vrati u stanje u kojem ga je Bog stvorio, a izostavljate strašnu radikalnu ljudsku ponositost koja uzrokuje smrt. Krist je bio razapet na zemlji, a Crkva je razapeta u vremenu... Crkva je osnovana na Petru koji se tripot odrekao Krista i koji sam nije mogao hodati po vodi. Vi očekujete od njegovih nasljednika da hodaju po vodi. čitava se ljudska priroda žestoko opire milosti, jer nas ona mijenja, a promjena je bolna. Svećenici joj se opiru kao i ostali. Imati Crkvu onakvom kakvom je vi želite zahtijevalo bi stalno čudotvorno Božje miješanje u ljudske poslove...

Dvjesto frazama vrijednima spomena O'Connor je prikazao izbor pred kojim se Bog nalazi kad promatra ljudsku povijest: angažirati se u "stalnom čudotvornom miješanju u ljudske poslove", ili dopustiti sebi da bude "razapet u vremenu" kao njegov Sin na zemlji. S nekoliko izuzetaka, Bog, čija je priroda ljubav koja živi sama za sebe, odlučio se za drugu mogućnost. Krist nosi rane crkve, kao što je nosio rane prouzročene raspećem. Ponekad se pitam što je bolnije.

226

13.

Kraljevstvo - Pšenica među korovom

Ljudska me komedija baš mnogo ne privlači. Ne pripadam potpuno ovom svijetu... Ja sam od drugdje. I vrijedi potražiti to drugdje iza zidova. Ali gdje je?

EIIGENE IONESCO

13.

Kraljevstvo - Pšenica među korovom

Svake jeseni crkva koju sam pohađao u djetinjstvu priređivala je proročku konferenciju. Sjedokosi muškarci poznatih imena raširili bi preko podijuma svoje proročke karte - plahte na kojima su fluorescentnim bojama prikazane zvijeri i vojske - i objašnjavali "posljednje dane" u kojima živimo. Slušao sam zadivljen i u strahu dok su povlačili ravnu crtu južno od Moskve do Jeruzalema i skicirali pokrete milijunskih armija koje će se uskoro okomiti na Izrael. Saznao sam da je deset članica Europskog zajedničkog tržišta upravo ispunilo Danielovo proročanstvo o zvijeri s deset rogova. Ubrzo ćemo svi nositi broj utisnut na svojem čelu, žig zvijeri i biti registrirani na računalu negdje u Belgiji. Na našem planetu izbit će nuklearni rat i mi ćemo se naći na samom rubu uništenja, dok se u posljednjoj sekundi ne bude vratio sam Isus vodeći vojske pravednosti.

Ovaj scenarij izgleda mnogo nevjerojatniji sada kad je moć Rusije opala i kad se Zajedničko tržište (danas Europska unija) proširilo na više od deset članica. Međutim, ono što mi je ostalo do danas nisu toliko pojedinosti proročanstva koliko njihov utjecaj na moje osjećaje. Odrastao sam

istovremeno uplašen i pun očajničke nade. U srednjoj školi počeo sam učiti kineski, a moj brat ruski, kako bi jedan od nas mogao komunicirati s osvajačkom vojskom s bilo koje strane. Moj stric je otišao korak dalje: spakirao je svoju obitelj i preselio u Australiju. Ali usred sveg tog straha imali smo i nadu: premda sam bio siguran da će svijetu uskoro doći kraj, ipak sam svoju djetinju vjeru polagao na uvjerenja da će Isus nekako pobijediti.

229

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

Kad sam kasnije čitao crkvenu povijest, saznao sam da su ranije -tijekom prvih desetljeća kršćanstva, krajem desetog stoljeća, krajem četrnaestog, u Napoleonovo doba, za Prvog svjetskog rata, za vrijeme osovine Hitler-Mussolini - često na površinu izbijale vizije o kraju svijeta.

Nedavno, za vrijeme Zaljevskog rata 1991, Saddam Hussein je proglašen Antikristom, novim čovjekom koji će pokrenuti apokalipsu. Svaki put su kršćani prolazili kroz ciklus straha, nade i postidnog razočaranja. Nakon svega, kraj svijeta još nije stigao.

Također sam saznao da je židovski narod stalno prolazio kroz isti ciklus, nikad toliko očit kao u prvom stoljeću naše ere. U to su vrijeme mnogi Židovi očekivali da se pojavi Mesija koji će ih osloboditi od terora Rima; to je bila nada koju je čovjek iz Nazareta prvo zapalio, a onda ju je ugušio. Da bih razumio Isusa i zadaću koju je poslije svojeg uzašašća ostavio za sobom, moram se još jednom vratiti u njegovo doba, ponovno se smjestiti u njegovo vrijeme, slušati ga dok govori o temi koja mu je bila draža od bilo koje druge: o Božjem kraljevstvu. Ono što je o Božjem kraljevstvu rekao u prvom stoljeću ima veliku važnost za mene danas u dvadesetome.

* * *

U Isusovo vrijeme Židovi su pažljivo proučavali iste ulomke iz Daniela i Ezekiela koji će kasnije imati tako važno mjesto u proročkim konferencijama u mojem djetinjstvu.* Mi se nismo slagali u nekim pojedinostima - sjeverna Europa je u to vrijeme bila šuma prepuna barbara a ne Zajedničko tržište, a Rusija je bila nepoznata - ali naše vizije Mesije su se poklapale: očekivali smo heroja osvajača. Tko god objavio: "Zbilja je došlo kvarna kraljevstvo Božje", svakako bi u mislima svojih slušatelja izazvao sliku političkog vođe koji će se pojaviti, preuzeti vlast i poraziti najmoćnije ikad poznato carstvo.

U takvoj sredini Isus je dobro razumio eksplozivnu silu riječi Mesija. Prema prosudbi VVilliam Barclava: "Da je Isus javno ustvrdio da je Mesija,

* Književnici koji su tako uporno proučavali starozavjetna proročanstva nisu prepoznali Isusa kao ispunjenje tih proročanstava. Ne bi li njihov promašaj u tumačenju znakova prvog dolaska trebao biti upozorenje za nas danas koji s takvim pouzdanjem objavljujemo znakove Isusova drugog dolaska?

230

KRALJEVSTVO - PŠENICA MEĐU KOROVOM

ništa ne bi moglo zaustaviti beskorisnu plimu ubijanja." Premda se sam Isus nije služio ovom titulom, prihvaćao ju je kad su ga drugi nazivali Mesijom, a evanđelja pokazuju kako je i njegovim učenicima postupno svanjivalo da njihov učitelj nije bio nitko drugo do dugo očekivani Kralj. Isus je poticao takva uvjerenja služeći se riječju koja je ubrzala puls njegova naroda. "Približilo se kraljevstvo nebesko!", objavio je u svojoj prvoj poruci. Svaki put kad bi je izgovorio, ova bi riječ budila uspomene: šarene zastave, blještave vojske, zlato i slonovaču iz Salomonovih dana, obnovu države Izrael. Ono što će se dogoditi, rekao je Isus, daleko će nadmašiti sve što se dogodilo u prošlosti: "Kažem vam: mnogi su proroci i kraljevi htjeli vidjeti što vi gledate, ali nisu vidjeli; i čuti što vi slušate, ali nisu čuli!" Jednom drugom prigodom provokativno je izjavio: "Ovdje je i više od Salomona!"

Zeloti su stajali na rubu okupljenih Isusovih slušatelja, naoružani i dobro organizirani gerilci, nestrpljivo čekajući da se bore protiv Rima, ali na njihovo zaprepaštenje signal za pobunu nije nikad došao. S vremenom, Isusov način ponašanja razočarao je sve koji su tražili tradicionalnog vođu. Bio je sklon izbjeći, a ne težiti k velikim skupinama. Uvrijedio je uspomenu na Izraelove slavne dane kad je kralja Salomona usporedio s običnim ljiljanom. Jednom ga je mnoštvo htjelo silom okruniti za kralja, ali on se tajanstveno povukao. I kad je Petar konačno izvukao mač da ga brani, Isus je

iscijelio rane žrtvi.

Nezadovoljnom mnoštvu postalo je jasno da Isus govori o sasvim drukčijem, neobičnom kraljevstvu. Židovi su htjeli ono što su ljudi oduvijek htjeli od vidljivog kraljevstva: pile u svakom loncu, punu zaposlenost, jaku vojsku koja će odbiti napadače. Isus je naviještao kraljevstvo koje je značilo odreći se sebe, uzeti na sebe križ, odreći se bogatstva, čak ljubiti svoje neprijatelje. Dok je to objašnjavao, očekivanja mnoštva su se raspadala.

Do trenutka kad su Isusa pribili na ukrštene drvene grede, svi su izgubili nadu i povukli se.

Znanstvenici kažu da Židovi prvog stoljeća nisu znali za Mesiju patnika. Što se dvanaestorice tiče, bez obzira koliko često ili koliko jasno ih je Isus upozoravao na svoju predstojeću smrt, to im nikada nije bilo jasno. Nitko nije mogao zamisliti Mesiju koji umire.

Riječ kraljevstvo značila je za Isusa jedno, a za mnoštvo sasvim drugo. Isusa su u velikoj mjeri odbacili zato što nije odgovarao nacionalnoj slici o tome kako bi Mesija trebao izgledati.

231

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

Jedno me pitanje dugo proganjalo. S obzirom na njihova očekivanja, zašto je Isus riječju kraljevstvo stalno poticao nade svojih sljedbenika? (Samo u Matejevu evanđelju javlja se pedeset i tri puta.)

Uporno se vezivao uz izraz kojeg su očito svi pogrešno razumjeli. Na što je Isus mislio pod Božjim kraljevstvom!

Velika je ironija da je onaj, koji je tako razočarao očekivanja svojeg naroda u povijesti, postao poznat kao kralj - u toj mjeri da je oblik ove riječi postao njegovo "prezime". Krist, ili Christos na grčkom, prijevod je hebrejske riječi Messiah, koja znači pomazanik i odnosi se na drevni način krunidbe kraljeva. Svi mi koji se nazivamo krist-jani, odjek smo riječi koja je toliko zbunjivala ljude u Isusovo doba. Pitam se: da li mi bolje razumijemo kraljevstvo Božje?

* * *

Isus nije nikad ponudio jasnu definiciju kraljevstva; umjesto toga iznosio je svoje viđenje tog kraljevstva neizravno preko niza priča. Njegov izbor slika vrlo je dojmljiv: svakodnevni prikazi obrađivanja zemlje, ribarenja, žene koja peče kruh, trgovca koji kupuje bisere.

Nebesko kraljevstvo je kao zemljoradnik koji izlazi sijati. Kao što to svaki zemljoradnik zna, neće svako sjeme koje posijete donijeti rod. Neko padne među kamenje, neko pojedu ptice i poljski miševi, neko uguši korov.

Sve to zemljoradniku izgleda normalno, ali heretično tradicionalnom graditelju kraljevstva. Ne prosuđuju li se kraljevi po svojoj moći, svojoj sposobnosti da podanicima nametnu svoju volju, po svojoj snazi odbijanja neprijatelja? Isus je ukazivao na to da Božje kraljevstvo dolazi sa silom kojoj se možemo oprijeti. Ono je krotko, nenametljivo i koegzistira sa zlom - što je poruka koja svakako nije mogla zadovoljiti patriotske Židove sklone pobuni.

Pogledajte gorušičino sjeme, tako maleno da može pasti na zemlju i ostati neprimijećeno za ljude i ptice. Međutim, ako mu damo vremena, sjeme može niknuti i narasti u grm koji nadilazi sve druge biljke u vrtu, toliko velik i bujan da dolaze ptice i gnijezde se u njegovim granama. Tako funkcionira Božje kraljevstvo. Ono počinje tako maleno da ga ljudi preziru i ne vjeruju da će uspjeti. Ali usprkos svemu, Božje kraljevstvo

232

KRALJEVSTVO - PŠENICA MEĐU KOROVOM

će rasti i širiti se diljem svijeta, donoseći sjenu bolesnima, siromasima, zatvorenicima, nevoljenima. Nebesko kraljevstvo slično je trgovcu koji se specijalizirao za rijetke dragocjenosti. Jednog dana nalazi tako prekrasan biser da bi princeze poludjele od zavisti. Prepoznajući njegovu vrijednost, trgovac prodaje sve što ima da bi ga kupio. Premda ga kupnja košta svega što ima, on se zbog toga ni trenutka ne kaje. On kupuje s radošću, smatrajući to krunskim uspjehom svojeg života: blago će ga nadživjeti, ostat će dugo nakon što nestane njegovo obiteljsko ime. Tako djeluje Božje kraljevstvo. Žrtva - odreci se sebe, uzmi svoj križ - ispada da je mudro ulaganje kojemu posljedica nije kajanje već neiskaziva radost.

To su priče koje je Isus ispričao. Međutim, dok ponavljam ove prispodobe shvaćam kako se moje razumijevanje daleko odvojilo od ovih domaćih slika. Sklon sam zamišljati istu vrstu kraljevstva

kao Židovi: vidljivo, moćno kraljevstvo. Mislim na Konstantina koji vodi svoju vojsku, sa štitovima ukrašenima križem, sa sloganom "U ovome znaku pobijedi!" Mislim na vojske koje stupaju preko plahti na proročkim konferencijama. Očito je potrebno da ponovno čujem Isusov opis Božjeg kraljevstva.

Mi u dvadesetom stoljeću, u eri koja ima malo pravih "kraljeva", zamišljamo kraljevstva s pojmovima sile i polarizacije. Mi smo djeca revolucije. Prije dva stoljeća u Sjedinjenim Američkim Državama i u Francuskoj ugnjetavani su ustali i svrgnuli vladajuće sile. Kasnije su, u mjestima kao što su Rusija i Kina, marksisti povelili pobune s ideologijom koja je postala neka vrsta religije: oni su, u stvari, svu povijest počeli smatrati proizvodom klasne borbe ili dijalektičkog materijalizma. "Radnici, ujedinite se! Odbacite svoje okove!", vikao je Marx i oni su to učinili, u većem dijelu našeg krvavog stoljeća.

Neko vrijeme pokušao sam čitati evanđelja očima liberalne teologije. Na kraju sam morao zaključiti da, bez obzira što ono bilo, Božje kraljevstvo svakako nije poziv na nasilnu revoluciju. Židovi u prvom stoljeću vjerojatno su očekivali takav pokret. Bojišnice su bile jasne: ugnjetavani Židovi protiv zlih Rimljana - pogana koji su ubirali poreze, trgovali robljem, regulirali religiju i nasilno uklanjali disidente. U takvim prilikama

233

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

zeloti su uputili poziv sličan Marxovu: "Židovi, ujedinite se! Odbacite svoje okove!" Ali Isusova vijest o kraljevstvu nije imala veze s politikom polarizacije.

Dok sam čitao evanđelja, činilo mi se da Isus iznosi dvojaku poruku. Ugnjetavačima je uputio riječi upozorenja i suda. Prema silama vlasti postupao je s blagim omalovažavanjem, Heroda je nazvao "Iisicom" (židovski izraz za bezvrijednu i beznačajnu osobu) i pristao platiti hramski porez "da ih ne sablaznimo". Nije se mnogo bavio politikom; uostalom, vlast je bila ta koja ga je pokušavala uništiti.

Ugnjetavanima, svojim primarnim slušateljima, Isus je ponudio vijest utjehe. Siromahe i tlačene nazvao je "blaženima". Nikad nije poticao ugnjetavane da se dignu i zbacе svoje okove. Riječima koje su morale ra-srditi zelote, Isus je zapovijedio: "Ljubite neprijatelje." On je prizivao drukčiju vrstu sile: ljubav, a ne prisiljavanje.

Ljudi koji su u Isusu vidjeli svojeg političkog spasitelja stalno su bili zbunjivani njegovim izborom društva. Postao je poznat kao prijatelj ubirača poreza, skupine koja je bila javno povezana s tuđinskim izrabljivačima, a ne s izrabljivanima. Premda je žigosao vjerski sustav svojeg vremena, postupao je s poštovanjem prema vođi kao što je bio Nikodem; iako je upozoravao na opasnost koju donosi novac i nasilje, pokazao je ljubav i sažaljenje prema bogatom mladom knezu i rimskom centurionu.

Ukratko, Isus je poštovao dostojanstvo ljudi, bilo da se s njima slagao ili ne. Nije namjeravao uspostaviti svoje kraljevstvo na rasnoj ili klasnoj osnovi, ili na drugim sličnim podjelama. Svatko, čak i polutanka poput one žene s pet muževa ili umirući razbojnik na križu, bio je dobrodošao u njegovo kraljevstvo. Osoba je uvijek bila važnija od bilo kakve kategorije ili etikete.

Osjećam kako me ova Isusova karakterna crta osuđuje svaki put kad se uključim u neku stvar u koju čvrsto vjerujem. Kako je lako pridružiti se politici polarizacije, pa ustanoviti kako preko povorke demonstirana dovikujem "neprijatelju" na drugoj strani. Kako je teško zapamtiti da me Božje kraljevstvo poziva da ljubim ženu koja je upravo izišla iz klinike za pobačaj (da, i njezina liječnika), promiskuitetnu osobu koja umire od AIDS-a, bogatog veleposjednika koji izrabljuje Božje stvaranje. Ako ne mogu voljeti takve ljude, onda se moram pitati jesam li stvarno razumio Isusovo evanđelje.

234

KRALJEVSTVO - PŠENICA MEĐU KOROVOM

Politički pokret po svojoj prirodi povlači crte, pravi razlike, proglašava sud; nasuprot tome, Isusova ljubav prelazi preko crta, nadilazi razlike i dijeli milost. Bez obzira na opravdanost nekog predmeta - bilo da se radi

0 desničarskom lobijupro-life* ili ljevičarskom lobiju mir-i-pravda - politički pokreti se izlažu

riziku da se ogrnu plaštem sile koji guši ljubav. Od Isusa učim da, bez obzira u kakvoj aktivnosti sudjelujem, ne smijem odagnati ljubav i poniznost; u protivnom izdajem nebesko kraljevstvo.

* * *

Ako sam u iskušenju da Božje kraljevstvo vidim kao još jednu strukturu vlasti, dovoljno je da se obratim izvještaju o suđenju u Jeruzalemu, sceni koja dva kraljevstva dovodi u očito suprotan položaj. Tog najvažnijeg dana vladari "kraljevstva ovoga svijeta" licem u lice suočili su se s Isusom i njegovim kraljevstvom.

Dva kralja, Herod i Isus, utjelovila su vrlo različite vrste vlasti. Herod je imao legije rimskih vojnika da silom nametne svoju volju, a povijest bilježi kako je tu silu koristio: ukrao je ženu svome bratu i dao zatvoriti sve disidente, odrubio je glavu Ivanu Krstitelju, kao vrhunac zabave. I Isus je imao silu, ali ju je milosrdno koristio da nahrani gladne i ozdravi bolesne. Herod je imao zlatnu krunu, palače, stražare i sva vidljiva obilježja kraljevske vlasti. Za Isusa je najbliže formalnoj krunidbi, ili Mesi-jinu "pomazanju", bio zbunjujući prizor kad je jedna žena na lošem glasu izlila miris na njegovu glavu. Dobio je titulu "Kralj židovski" kao presudu za zločin. Njegova "kruna", načinjena od trnja, bila je samo još jedan izvor bola. I premda je mogao pozvati legiju anđela da ga zaštiti, on je to odbio.

Isus je dosljedno odbijao koristiti silu primoravanja. Svjesno je pustio jednog učenika da ga izda i onda se predao bez protesta onima koji su ga došli uhititi. Nikad se ne prestajem čuditi da kršćanska nada počiva na čovjeku čija je vijest odbačena i čija je ljubav prezrena, koji je bio osuđen na smrt kao zločinac.

Unatoč Isusova jasnog primjera, mnogi od njegovih sljedbenika nisu se mogli oduprijeti izboru Herodova puta umjesto Isusova. Križari koji su opljačkali Bliski istok, konkvistadori koji su mačem obratili Novi svijet,

* Pro-life je pokret koji se protivi pobačaju.

235

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

kršćanski istraživači u Africi koji su surađivali s trgovcima robljem - jo uvijek osjećamo šokantne posljedice njihovih pogrešaka. Povijest pokazu je da kad god se crkva služi alatima svjetovnih kraljevstava, ona gubi dje lotvornost ili postaje tiranijom kao svaka druga struktura vlasti. I kad goc se crkva miješa s državom (Sveto Rimsko Carstvo, Cromwellova Engle ska, Calvinova Ženeva), privlačnost vjere također trpi. Ironija je što naš< poštovanje u svijetu opada razmjerno energičnosti kojom pokušavamo druge prisiliti da prihvate naše gledište.

Ovce među vukovima, sićušno sjeme u vrtu, kvasac u krušnom tiju, sol u hrani: Isusove metafore kraljevstva opisuju vrstu "tajne sile" koja djeluje iznutra. On nije rekao ni riječ o trijumfalnoj crkvi koja dijel moć s vlastima. Božje kraljevstvo, po svemu sudeći, najbolje djeluje i manjinskim pokretima, nasuprot kraljevstvu ovoga svijeta. Kad naraste veće, priroda kraljevstva se neprimjetno mijenja.

Zbog toga me, moram usput reći, zabrinjava nedavna pojava moći među kršćanima u Sjedinjenim Američkim Državama, koji se izgleda sve više i više oslanjanju na politička sredstva. U prošlosti su kršćani bili ignorirani ili prezirani; sada im se ulaguje svaki bistri političar. Posebne se evangelici poistovjećuju s određenim političkim stavom, i to u toj mjeri da mediji naizmjenično koriste izraz "evangelička" ili "religijska desnica". Kad upitam nekog stranca: "Što je evangelički kršćanin?" dobivam odgovor koji otprilike glasi ovako: "Netko tko podržava obiteljske vrijednosti i protivi se pravima homoseksualaca i pobačaju."

Ovaj me trend zabrinjava, jer Isusovo evanđelje nije bila politička platforma. Treba se suočiti s problemima s kojima se kršćani suočavaju u svjetovnom društvu, razgovarati o njima i donijeti odgovarajuće zakone, a demokracija daje kršćanima sva prava da kažu svoje mišljenje. Ali mi se ne usuđujemo toliko investirati u kraljevstvo ovoga svijeta da zanemarimo svoju glavnu zadaću upoznavanja ljudi s drukčijom vrstom kraljevstva, onoga koje se temelji isključivo na Božjoj milosti i praštanju. Proglašavanje zakona za provođenje moralnosti služi potrebnoj funkciji, da obuzda zlo, ali ono nikad ne rješava ljudske probleme. Ako za jedno stoljeće, od danas, jedino što povjesničari mogu reći za evangelike bude da su 1990-ih zastupali obiteljske vrijednosti, onda nismo uspjeli

ostvariti zadaću koju nam je Isus povjerio: da grešnicima prenesemo Božju ljubav pomirenja.

236

KRALJEVSTVO - PŠENICA MEĐU KOROVOM

Isus nije rekao: "Po ovom će svi znati da ste moji učenici: ako budete proglašavali zakone, potiskivali nemoralnost i obnovili obzirnost u obitelji i vlastima", već "ako budete imali ljubavi jedni za druge". On je to izjavio u noći prije svoje smrti, u noći kad se ljudska sila predstavljena moćnim Rimom i cjelokupnom snagom židovskih vjerskih vlasti izravno sukobila s Božjom silom. Cijelog svog života Isus je bio uključen u neku vrstu "rata kulture" protiv krute vjerske institucije i poganskog imperija, ali je reagirao tako što je svoj život dao za one koji su mu se protivili. Na križu im je oprostio. Došao je odozgo da prikaže ljubav: "Uistinu, Bog je tako ljubio svijet te je dao svoga Sina Jedinorođenca..."

Kad ga je rimski upravitelj Pilat otvoreno upitao je li on židovski kralj, Isus je odgovorio: "Kraljevstvo moje nije od ovoga svijeta. Kad bi moje kraljevstvo bilo od ovoga svijeta, moje bi se sluge borile da ne budem predan Židovima. Ali kraljevstvo moje nije odavde." Odanost kraljevstvu koje "nije odavde" osokolilo je kršćanske mučenike koji su od smrti svojeg osnivača nailazili na otpor kraljevstava ovoga svijeta. Nenaoružani vjernici upotrijebili su ovaj tekst protiv svojih rimskih progonitelja u Koloseumu, Tolstoj ga je upotrijebio da potkopa autoritet careva, a demonstranti za građanska prava koristili su ga u borbi protiv zakona o apartheidu na jugu Sjedinjenih Američkih Država i u Južnoj Africi. On govori o vladavini koja nadilazi granice - a ponekad i zakone - države i carstva.

Drugom prigodom farizeji su upitali Isusa kada će doći Božje kraljevstvo. On je odgovorio: "Kraljevstvo Božje ne dolazi primjetljivo. Niti će se moći kazati: 'Evo ga ovdje!' ili: 'Eno ga ondje!' Ta evo - kraljevstvo je Božje među vama!"

Jasno je da Božje kraljevstvo djeluje po pravilima koja se razlikuju od pravila svakog zemaljskog kraljevstva. Božje kraljevstvo nema zemljopisnih granica, nema prijestolnice, nema zgrade parlamenta, nema vidljivih kraljevskih vanjskih obilježja. Njegovi sljedbenici žive među svojim neprijateljima, a ne odvojeni od njih nekom ogradom ili zidom. Ono živi i raste unutar ljudskih bića.

Oni među nama koji slijede Isusa zbog toga imaju dvojno državljanstvo. Mi živimo u vanjskom kraljevstvu obitelji, gradova i država, dok

237

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

istovremeno pripadamo Božjem kraljevstvu. Svojom zapovijedi, "Podaj dakle caru carevo, a Bogu Božje", Isus je naglasio osnovnu napetost di koje bi moglo doći. Za prve kršćane odanost Božjem kraljevstvu ponekad je značila sudbonosni sukob s Cezarovim vidljivim kraljevstvom. Povjesni čar Will Durant zaključuje u svom djelu The Story of Civilisation:

Nema veće drame u ljudskoj povijesti od pogleda na nekolicinu kršćana, prezrenih i ugnjetavanih od niza imperatora, koji podnose sve nevolje vatrenom ustrajnošću, množe se bez buke, izgrađuju red dok su njihovi neprijatelji stvarali kaos, bore se riječju protiv mača, nadom protiv brutalnosti i na kraju pobjeđuju najmoćniju državu koju povijest poznaje. Cezar i Krist su se sukobili u areni i Krist je pobijedio.

Vidjeli smo zorne primjere sukoba ovih kraljevstava u naše vrijeme, U komunističkim zemljama - Albaniji, SSSR-u, Kini - vlasti su prisilile Kršćansku crkvu da prijeđe u ilegalu tako da je, doslovce, postala nevidljiva. U valovima progonstva, tijekom 1960-ih i 1970-ih, na primjer, kineski vjernici bili su kažnjavani globama, zatvarani i mučeni, a lokalni propisi zabranili su većinu vjerskih aktivnosti. Ali unatoč ovom pritisku od strane vlasti, izbilo je duhovno buđenje, možda najveće u povijesti crkve. Oko pedeset milijuna vjernika iskazalo je svoju privrženost nevidljivom kraljevstvu, premda su zbog toga stradali od vidljivog kraljevstva.

U stvari, čini se da problemi nastaju kad crkva postane suviše usmjerena prema van i suviše se sprijatelji s vlastima. Kao što je poslije obilaska Kine rekla jedna pomoćnica američke zakonodavne vlasti: "Uvjerena sam da za nas postoji upozorenje u apolitičkoj naravi kineske podzemne crkve. Oni revno mole za svoje vođe, ali pažljivo održavaju nezavisnost. Mi imamo prednost što živimo u

sudioničkoj demokraciji, ali radeći gotovo čitavo desetljeće u američkoj politici vidjela sam više od jednog vjernika koji je svoju kršćansku baštinu prodao za obrok zemaljskog variva. Mi se moramo stalno pitati: Je li naš prvi cilj promjena naše vlasti ili nastojanje da se životi u vlasti i izvan nje mijenjaju za Krista?"

Ili da pitanje postavimo ovako: je li naš prvi cilj promjena vanjskog, političkog kraljevstva ili promicanje Božjeg transcendentnog kraljevstva? U zemlji kakve su Sjedinjene Američke Države to je dvoje lako moguće pobrkati.

238

KRALJEVSTVO - PŠENICA MEĐU KOROVOM

Odrastao sam u crkvi koja pored američke zastave ponosno izlaže "kršćansku zastavu" i mi bismo izražavali odanost objema. Ljudi bi primjenjivali na Sjedinjene Države ulomke iz Starog zavjeta koji su očito bili namijenjeni vremenu kad je Bog djelovao preko vidljivog kraljevstva na zemlji, preko izraelske države. Na primjer, često sam slušao citiranje ovog retka kao formulu za nacionalno duhovno buđenje: "Ako se ponizi moj narod na koji je prizvano Ime moje i pomoli se i potraži lice moje i okani se zlih putova, ja ću ga tada uslišati s neba i oprostiti mu grijeh i izliječit ću mu zemlju." Naravno, načelo se može primijeniti u općem smislu, ali je ovo nacionalno obećanje dano kao dio Božjeg zavjetnog odnosa s drevnim Hebrejima; prigoda je bila posvećenje Salomonovog hrama, mjesta gdje će Bog boraviti na zemlji. Imamo li ikakva razloga pretpostaviti da je Bog načinio sličan zavjetni sporazum sa Sjedinjenim Državama?

Uostalom, imamo li ikakvoga pokazatelja da Bog sada smatra Sjedinjene Države ili bilo koju drugu zemlju nekim nacionalnim entitetom? Isus je svoje prisposode o kraljevstvu ispričao dijelom zato da ispravi takve nacionalističke ideje. Bog prvenstveno ne djeluje preko naroda već preko kraljevstva koje nadilazi narode.

Kad sada razmišljam o Isusovim pričama o kraljevstvu, osjećam da dosta nelagode među kršćanima danas potječe od nejasnoće u pogledu ova dva kraljevstva, vidljivog i nevidljivog. Svaki put kad dolaze izbori, kršćani raspravljaju o ovom ili onom kandidatu, je li "Božji čovjek" za Bijelu kuću. Ako se vratim u Isusovo vrijeme, teško mi je zamisliti da bi on razmišljao je li Tiberije, Oktavijan ili Julije Cezar bio "Božji čovjek" za Carstvo. Za Božje kraljevstvo politika Rima bila je potpuno nevažna.

U današnje vrijeme, kad Sjedinjene Američke Države postaju sve svje-tovnije, čini se da crkva i država idu u dva različita smjera. Što više razumijem Isusovu vijest o Božjem kraljevstvu, to sam manje uznemiren ovim trendom. Naš stvarni izazov, na koji bismo trebali usredotočiti svoju snagu, ne bi trebao biti kristijaniziranje Sjedinjenih Država (što je uvijek izgubljena bitka) već nastojanje da budemo Božje kraljevstvo u sve nepri-jateljiskijem svijetu. Kako je to rekao Karl Barth: "[Crkva] postoji zato... da u svijetu postavi novi znak koji se radikalno razlikuje od njegovog [svjetovnog] ponašanja i koji mu protuslovi na način koji puno obećava."

Ironija je u tome: ako se Sjedinjene Države stvarno klizu niz klizavu moralnu padinu, bilo bi bolje dopustiti crkvi - kao u Rimu i u Kini - da

239

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

"postavi novi znak... koji puno obećava". Bilo bi mi draže, priznajem, ži vjeti u zemlji u kojoj većina poštuje Deset zapovijedi, ponaša se civilizirano prema drugome i jednom dnevno saginje glavu na običnu, politički neopredijeljenu molitvu. Osjećam određenu nostalgiju za društvenom klimom 1950-ih u kojoj sam odrastao. Ali ako se ta sredina ne vrati, neću zbog toga izgubiti san. Dok Amerika klizi, ja ću raditi i moliti se da Božje kraljevstvo napreduje. Ako vrata paklena ne mogu nadvladati crkvu, sadašnja politička scena teško može predstavljati neku prijetnju.

* * *

Martin Buber je 1933. godine u Stuttgartu, u Njemačkoj, raspravljao s jednim stručnjakom za Novi zavjet o tome zašto on, Židov, ipak ne može prihvatiti Isusa, premda mu se divi. Za kršćane, počeo je, Židovi moraju izgledati tvrdoglavi jer nepokolebljivo čekaju dolazak Mesije. Zašto ne priznati Isusa Mesijom? "Crkva počiva na vjeri da je Krist došao i da je u tome spasenje koje je Bog dao čovječanstvu. Mi, Izrael, ne možemo u to vjerovati... Mi znamo duboko u sebi, istinitije, da povijest

svijeta nije preokrenuta u samom svojem temelju - da svijet nije spašen. Mi slutimo da se ne može spasiti." Buberova klasična tvrdnja dobila je dodatno značenje tijekom sljedećih nekoliko godina, jer je u Njemačkoj 1933. na vlast došao Adolf Hitler i uklonio sve sumnje oko toga je li svijet spašen ili nije. Kako bi pravi Mesija mogao dopustiti da ovakav svijet i dalje postoji? Jedino moguće objašnjenje nalazimo u Isusovu učenju da Božje kraljevstvo dolazi u fazama. Ono je "sada", ali i "još ne", sadašnje, ali i buduće. Ponekad je Isus naglašavao sadašnji vid, kao kad je rekao da je kraljevstvo "blizu" ili "u vama". U drugim prilikama pokazao je da se to kraljevstvo nalazi u budućnosti, kao kad je svoje učenike učio moliti: "Dođi kraljevstvo tvoje! Budi volja tvoja kako na nebu tako i na zemlji!" Martin Buber je u pravu kad kaže da se na zemlji očito ne vrši Božja volja kao na nebu. Na više raznih načina to kraljevstvo još nije potpuno došlo. Možda bi se sam Isus složio s Buberovom procjenom stanja svijeta. "U svijetu imate muku", rekao je svojim učenicima. Također je upozorio na predstojeće katastrofe: "A čut ćete za ratove i za glasove o ratovima. Pazite, ne uznemirujte se. Doista treba da se to dogodi, ali to još nije svršetak." Prisutnost zla jamči da će povijest biti prepuna sukoba i da će

240

KRALJEVSTVO - PŠENICA MEĐU KOROVOM

se činiti kako se svijet ne može spasiti. Neko vrijeme Božje kraljevstvo mora postojati uz aktivnu pobunu protiv Boga. Božje kraljevstvo napreduje polako, skromno, kao tajna napadačka sila koja djeluje unutar kraljevstva kojima vlada Sotona. Kako je to izrazio C. S. Lewis:

Zašto Bog dolazi prurušen u ovaj od neprijatelja okupiran svijet i osniva neku vrstu tajnog društva da potkopa đavla? Zašto ne dolazi s vojnom silom, vršeći invaziju? Možda zato što nije dovoljno moćan? Zapravo, kršćani misle da će doći sa silom, osim što ne znamo kada. Ali možemo pogoditi zašto odlaže svoj dolazak: želi nam pružiti mogućnost da mu se dragovoljno pridružimo... Bog ne vrši invaziju. Ali pitam se da li ljudi, koji mole da se otvoreno i izravno umiješa u naš svijet, stvarno shvaćaju kako će to izgledati kad dođe. Kad se to dogodi, to će biti svršetak svijeta. Kad dramski pisac stupi na pozornicu, komad je završio.

Isusovi najbliži učenici imali su problema da shvate ovaj dvojaki pogled na kraljevstvo. Poslije njegove smrti i uskrsnuća, kad su konačno shvatili da Mesija nije došao kao kralj osvajač već obučen u poniznost i slabost, čak i tada ih je zaokupljala jedna misao: "Gospodine, hoćeš li u ovo vrijeme Izraelu opet uspostaviti kraljevstvo?" Nesumnjivo su mislili da će vidljivo kraljevstvo nadomjestiti vladavinu Rima. Isus se nije obazirao na njihovo pitanje već im je zapovijedio da vijest o njemu prenesu do krajeva zemlje. Upravo je tada, na njihovo iznenađenje, uzišao i nestao im iz vida, kad su nakon nekoliko trenutaka anđeli objasnili: "Ovaj Isus koji je od vas uznesen na nebo isto će tako doći kao što ste vidjeli da odlazi na nebo." Kraljevstvo za kojim su čeznuli svakako će doći, ali ne još sada.

Moram priznati da sam mnogo godina izbjegavao razmišljati o Isusovu drugom dolasku - djelomično, siguran sam, zbog reagiranja na maniju vezanu uz proročanstva u crkvi moga djetinjstva. Ovo učenje izazivalo je nelagodu, kao priče što su privlačile ljude koji su vjerovali u leteće tanjure. Još uvijek nisam siguran u pojedinosti drugog dolaska, ali sada ga vidim kao potrebni vrhunac Božjeg kraljevstva. U razmjeru u kojem crkva gubi vjeru u Kristov povratak i zadovoljava se onim što je u ovome svijetu udobno, a nije prethodnica kraljevstva iz drugog svijeta, mi se izlažemo opasnosti da izgubimo vjeru u suverenog Boga.

241

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

Bog je stavio na kocku svoj dobar glas. Novi zavjet ukazuje na vrije me kad će se prignuti "svako koljeno... I svaki će jezik priznati: 'Isus Krist jest Gospodin!'" Ovo se očito još nije dogodilo. Nekoliko desetljeća poslije Isusova uskrsnuća apostol Pavao govorio je kako sva stvorenja za jedno uzdišu i muče se u porođajnim bolima čekajući izbavljenje koje se još nije ostvarilo. Isusov prvi dolazak nije riješio probleme planeta zemlje već je predstavio viziju Božjeg kraljevstva kako bi pomogao skršiti zemaljsku očaranost obmanom.

Božje kraljevstvo pojavit će se u svoj svojoj punini tek prigodom Kristova drugog dolaska. U međuvremenu radimo za bolju budućnost, uvijek osvrćući se na evanđelja kao primjer kakva će biti

budućnost. Jiirgen Moltmann primijetio je da je fraza "dan Gospodnji" u Starom zavjetu uvijek izazivala strah, ali u Novom zavjetu ona izaziva povjerenje, jer su njegovi pisci upoznali Gospodina tog Dana. Oni su sada znali što mogu očekivati.

Kad je Isus bio na zemlji učinio je da slijepi vide i hromi hodaju; on će se vratiti da vlada kraljevstvom u kojemu neće biti bolesti ni invalidnosti. Na zemlji je umro i uskrsnuo; kad se vrati, smrti više neće biti. Na zemlji je izgonio demone; kad se vrati, uništiti će Zloga. Na zemlju je došao kako novorođenče u jaslama; vratiti će se kao blještava pojava opisana u knjizi Otkrivenje.

Kraljevstvo koje je pokrenuo na ovoj zemlji nije bilo kraj, samo početak kraja.

Svakako, Božje kraljevstvo će napredovati na zemlji kako crkva bude stvarala alternativno društvo koje će pokazivati što svijet nije, ali će jednog dana biti: Barthov recept "novog znaka koji se radikalno razlikuje od njegovog [svjetovnog] ponašanja i koji mu protuslovi na način koji puno obećava". Društvo koje prima dobrodošlicom ljude svih rasa i društvenih klasa, koje obilježava ljubav a ne polarizacija, koje se najviše stara za svoje najslabije članove, koje je za pravdu i pravednost u svijetu na-dahnutom sebičnošću i dekadencijom, društvo u kojem će se članovi natjecati za prednost da služe jedan drugome - to je Isus podrazumijevao pod Božjim kraljevstvom. četiri jahača Apokalipse daju sliku kako će svijet završiti: u ratu, gladi, bolesti i smrti. Ali Isus je dao osobnu sliku kakav će biti obnovljeni svijet, poništavajući djelovanje četvorice jahača: on je donio mir, hranio gladne, liječio bolesne i mrtve vraćao u život. Vijest Božjeg kraljevstva

242

KRALJEVSTVO - PŠENICA MEĐU KOROVOM

učinio je moćnom jer je živio po njoj, jer ju je ostvario među ljudima oko sebe. Proročka bajkovita predskazivanja o svijetu oslobođenom od patnje, suza i smrti nisu se odnosila na neki mistični svijet već na ovaj svijet.

Mi u crkvi, Isusovi nasljednici, ostavljeni smo sa zadaćom da pokažemo znakove Božjeg kraljevstva i svijet koji promatra prosudit će po nama vrijednosti tog kraljevstva. Mi živimo u prijelaznom vremenu - prijelaza od smrti u život, od ljudske nepravde u božansku pravdu, od staroga u novo - tragično nedostatnom pa ipak tu i tamo, koji put, obilježenom nagovještajima onoga što će Bog jednog dana postići u savršenstvu. Božja vladavina ulazi u svijet, a mi možemo biti njezini navjestitelji.

243

14.

Njegov utjecaj

Drugi su bogovi bili jaki, a slab si bio Ti; Oni su jahali, a Ti nisi srljao prema prijestolju; Ali našim ranama samo Božje rane mogu govoriti, A nijedan bog nije imao rana već samo Ti.

Edvard Shillito

14.

Njegov utjecaj

Scott Peck piše kako je isprva skeptično prišao evanđeljima, sumnjajući da će naići na izvještaje namijenjene javnosti što su ih napisali ljudi koji su povezali nejasne pojedinosti i uljepšali svoje biografije o Isusu. Evanđelja su ga brzo razuvjerila u takvom razmišljanju.

Bio sam potpuno zaprepašten izuzetnom stvarnošću čovjeka kojeg sam našao u evanđeljima. Otkrio sam čovjeka koji je gotovo stalno doživljavao razočaranje. Njegovo razočaranje doslovce iskače sa svake stranice: "Sto da vam kažem? Koliko puta vam to moram reći? Sto moram učiniti da to shvatite?" Također sam otkrio čovjeka koji je često bio tužan, a ponekad potišten, često zabrinut i uplašen... čovjeka koji je bio strašno, strašno osamljen, ali je često imao očajničku potrebu da bude sam. Otkrio sam čovjeka tako nevjerojatno stvarnog kakvog nitko nije mogao izmisliti.

Onda mi je došlo na um: da su pisci evanđelja htjeli praviti reklamu i uljepšavati, kako sam pretpostavljao, stvorili bi Isusa kakvog tri četvrtine kršćana pokušava stvoriti... prikazanog sa slatkim, neprekidnim osmijehom na licu, koji tapše malu djecu po glavi, koji hoda zemljom smireno, nepokolebljivo staložen... Ali Isus iz evanđelja - za kojeg neki kažu da je najbolje čuvana tajna kršćanstva -nije bio "smiren" kao što obično mislimo kad je riječ o smirenosti u svjetovnom smislu, a možda ni mi, ukoliko smo njegovi sljedbenici, ne bismo mogli biti.

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

Kako možemo upoznati "pravog Isusa" kojeg je Scott Peck samo naslutio: Svjesno sam pokušao vidjeti Isusa "odozdo", shvatiti najbolje što mogu kako je bilo osobno promatrati izuzetne događaje koji su se odigrali u Galileji i Judeji. Kao Scott Peck, i ja sam ostao zaprepašten onim što sam našao.

Ikone u pravoslavnoj crkvi, vitraji u europskim katedralama i umjetnički prikazi u nedjeljnim školama u američkoj crkvi prikazuju blagog, "pitomog" Isusa, ali Isus kojeg sam sreo u evanđeljima bio je sve drugo osim pitom. Njegovo beskompromisno poštenje navelo ga je da je u nekim situacijama bio veoma netaktičan. Malo ljudi se ugodno osjećalo u njegovoj blizini; tako su se osjećali samo tipovi u čijoj se blizini nitko drugi nije ugodno osjećao. Bio je poznat po tome da ga se teško moglo predvidjeti, primorati na odlučivanje, pa čak i razumjeti.

Završavam svoje istraživanje Isusa s toliko pitanja koliko i odgovora. Svakako ga nisam uspio pripitomiti ni za sebe, a kamoli za bilo koga drugoga. Sada imam ugrađenu sumnjičavost prema svim pokušajima kategoriziranja Isusa, nastojanja da ga se ukalupi. Isus je potpuno drukčiji od bilo koga tko je ikad živio. Prema frazi Charlesa VWilliamsa, razlika je između "onoga koji je primjer življenja i onoga koji je sam život".

Sažimajući ono što sam naučio o Isusu, navodim niz dojmova. Oni nikako ne čine čitavu sliku, ali to su dijelovi Isusova života koji me potiču i, kako mi se čini, nikad me neće prestati poticati.

* * *

Bezgrešni prijatelj grešnika. Kad je došao na zemlju demoni su ga prepoznali, bolesnici hrlili k njemu, a grešnici smočili njegove noge i glavu mirisom. U međuvremenu je uvrijedio pobožne Židove s njihovim strogim unaprijed stvorenim zaključcima o tome kakav bi Bog trebao biti. Zbog njihovog se odbijanja pitam postupaju li danas religiozni ljudi upravo suprotno. Možda uvijek većujemo sliku Isusa koja odgovara našim pobožnim očekivanjima, ali ne i osobi tako živo prikazanoj u evanđeljima.

Isus je bio prijatelj grešnika. Pohvalio je poniznog ubirača poreza umjesto bogobožnog farizeja. Prva osoba kojoj se otvoreno otkrio kao Mesija bila je žena Samarićanka iza koje je bilo pet propalih brakova i koja je trenutno živjela s još jednim čovjekom. Svojim posljednjim

248

NJEHOV UTJECAJ

dahom oprostio je razbojniku koji neće imati nikakvu priliku za duhovno napredovanje.

Ali Isus sam nije bio grešnik. Učio je: "Uistinu, kažem vam: ne bude li pravednost vaša veća od pravednosti pismoznaca i farizeja, ne, nećete ući u kraljevstvo nebesko." Farizeji su uzalud tražili dokaz da je prekršio Mojsijev zakon. Da, on je prkosio nekima od njihovih tradicija, ali na formalnom suđenju jedini "zločin" koji mu se mogao pripisati bio je onaj koji je na kraju priznao, njegova tvrdnja da je Mesija.

S čuđenjem gledam Isusovu beskompromisnu mješavinu milostivo-sti prema grešnicima i neprijateljstva prema grijehu, zato što u dobrom dijelu crkvene povijesti vidim zapravo suprotno. Mi ustima priznajemo da "mrzimo grijeh, a ljubimo grešnika", ali u kojoj mjeri prakticiramo ovo načelo?

Kršćanska crkva je uvijek našla načina da ublaži Isusove ozbiljne riječi o moralnosti. Tri stoljeća su kršćani nastojali doslovce uzimati njegovu zapovijed "Ne opirite se Zlomu", da bi crkva na kraju razvila učenje o "pravednom" i čak "svetom ratu". U razna vremena male skupine kršćana slijedile su Isusove riječi o odricanju od bogatstva, ali većina njih živjela je na rubu bogate crkvene institucije. I dan-danas mnogi od kršćana, koji žestoko osuđuju homoseksualnost, koju Isus nije spomenuo, preziru njegovu jasnu zapovijed protiv razvoda. Mi nastavljam tumačiti grijeh i mijenjati naglaske.

Istodobno, institucionalizirana crkva troši mnogo energije postavljajući se protiv vanjskog grešnog svijeta. (Izraz "moralna većina" zvuči privlačno samo onome tko se u nju već uključio.) Nedavno sam prisustvovao predstavi zasnovanoj na pričama iz jedne skupine za podršku koju čine osobe s AIDS-om. Ravnatelj kazališta rekao je da je ovaj komad odlučio postaviti na pozornicu nakon što je

mjesnog propovjednika čuo kako govori da slavi svaki put kad pročita osmrtnicu nekog neoženjenog mladog čovjeka, uvjeren da je svaka smrt još jedan znak Božjeg negodovanja. Bojim se da se na crkvu sve više gleda kao neprijatelja grešnika.

Suviše često grešnici osjećaju da ih crkva ne voli, a crkva sa svoje strane mijenja svoje definicije grijeha - upravo suprotno Isusovu primjeru. Nešto je pošlo krivo.

U jednoj od svojih ranijih knjiga, Sram, Salman Rushdie je rekao da se prava povijesna bitka ne vodi između bogatih i siromašnih, socijalista

249

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

i kapitalista ili crnih i bijelih, već među onima koje je nazvao epikurej-cima i puritancima. Klatno društva kreće se sad na jednu sad na drugu stranu, između jednih koji kažu "Sve je dopušteno" i onih koji kažu "O, ne, nemoj!": Restauracije* protiv Cromvella, ACLU** protiv religijske desnice, modernih sekularista protiv islamskih fundamentalista. I kao da dokazuje kako je u pravu, ubrzo nakon toga Iran je s milijun dolara ucijenio Rushdijevu glavu; prešao je crtu.

Povijest nam pruža obilje primjera legalizma, ali i dekadencije. No, kako netko može održati visoka načela moralne čistoće, a istovremeno pokazati milost onima koji ta načela krše? Kako prigrliti grešnika, a ne ohrabrivati grijeh? Kršćanska povijest pokazuje malo kopija primjera kojeg je Isus ostavio.

Dok sam istraživao Isusov život, čitao sam istodobno nekoliko poduzih studija o prva tri stoljeća vjere. Prva crkva je dobro počela, visoko vrednujući moralnu čistoću. Kandidati za krštenje morali su proći duga razdoblja poučavanja, a crkvena stega se rigorozno primjenjivala. Povremeno progonstvo rimskih careva pomoglo je očistiti crkvu od "mlakih" kršćana. Ali čak je i poganske promatrače privlačio način na koji su kršćani pomagali drugima vodeći brigu o ugnjetavanima i posvećujući se bolesnima i siromašnima.

S imperatorom Konstantinom došlo je do velike promjene: on je prvo ozakonio kršćanstvo i učinio ga od države subvencioniranom religijom. U to vrijeme njegova vladavina činila se najvećim trijumfom vjere, jer je imperator sada koristio državna sredstva za izgradnju crkava i podupirao teološke konferencije umjesto da progona kršćane. Nažalost, trijumf nije došao bez cijene: dva su se kraljevstva pomiješala. Država je počela imenovati biskupe i druge crkvene službe i uskoro je nastala hijerarhija koja je uredno kopirala hijerarhiju samog carstva. Što se pak biskupa tiče, oni su počeli nametati moralnost čitavom društvu, a ne samo crkvi.

Od Konstantina naovamo crkva se suočavala s kušnjom da postane "moralna policija" društva. Katolička crkva u srednjem vijeku, Calvino-va Ženeva, Cromvellova Engleska, Winthropova Nova Engleska, Ruska pravoslavna crkva - svaka od njih pokušala je oznakoniti neki oblik krš-

* Restauracija - obnova monarhije u Engleskoj 1660. pod kraljem Charlesom II.

** ACLU - kratica za American Civil Liberties Union (Američki savez građanskih sloboda).

250

NJEGOVO UTJECAJ

čanske moralnosti i svaka je na svoj način ustanovila da je teško prenositi milost.

Svjestan sam, kad gledam Isusov život, koliko smo daleko otišli od božanske ravnoteže koju nam je postavio. Slušajući propovijedi i čitajući spise suvremene crkve u Sjedinjenim Američkim Državama, ponekad otkrivam više Konstantina nego Isusa. čovjek iz Nazareta bio je bezgrešni prijatelj grešnika, što je primjer koji bismo svakako trebali oponašati.

* * *

Bogo-čovjek. Ponekad mislim kako bi bilo lakše da nam je Bog dao komplet ideja da o njima duboko razmišljamo i raspravljamo te odlučimo hoćemo li ih prihvatiti ili odbaciti. On to nije učinio. Dao je sam sebe kao osobu.

"Isus spašava" - najavljuju naljepnice na automobilima; zamislimo kako bi smiješno zvučalo kad biste umjesto Isusova imena stavili Sokrata ili Napoleona ili Marxa. Buda je svojim učenicima dozvolio da ga zaborave dokle god poštuju njegovo učenje i slijede njegov put. Platon je rekao nešto slično o Sokratu. Međutim, Isus je pokazao na sebe i rekao: "Ja sam Put."

Gledajući na Isusov život prvenstveno "odozdo", nisam naglašavao pojmove kao što su

pretpostojanje i božanska bit i dvojaka narav, koji zauzimaju toliko mjesta u teološkim knjigama. Crkvi je trebalo pet stoljeća da izradi detalje o Isusovoj božansko-ljudskoj naravi i ja sam namjerno ostao uz stajališta koja su iznijeli Matej, Marko, Luka i Ivan, a ne uz in-terpretativnu mrežu oblikovanu u ostatku Novog zavjeta i formaliziranu Nicejskim i Kalcedonskim koncilima. čak i tako, sama evanđelja prikazuju tajnu Isusova dvojnog identiteta. Kako je ovaj galilejski Židov, s obitelji i zavičajnim gradom, mogao postići da ga štiju kao "Boga od Boga"? Jednostavno: čitajte evanđelja, posebno Ivanovo. Isus je prihvatio Petrovo štovanje kad mu se poklonio. Uzetom čovjeku, preljubnici i mnogim drugima rekao je zapovjedničkim glasom: "Opraštam ti grijeh." Za Jeruzalem je rekao: "Šaljem vama proroke i mudrace i pismoznance", kao da nije bio rabin koji je stajao pred njima već suvereni Bog povijesti. Kad su ga izazvali, Isus je otvoreno odgovorio: "Ja i Otac jedno smo." "Prije negoli Abraham posta, Ja jesam!"

251

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

rekao je drugom prigodom, izgovarajući svetu hebrejsku riječ za Boga i slučaju da ne shvate što želi reći. Pobožni Židovi dobro su shvatili; neke liko puta dohvatili su kamenje da ga kazne za bogohuljenje.

Isusove jasne tvrdnje o samom sebi predstavljaju ono što može bit središnji problem cjelokupne povijesti, prijelomnica između kršćanstvi i drugih religija. Premda muslimani, a sve više i Židovi poštuju Isusa kat velikog učitelja i proroka, nijedan musliman ne može zamisliti da Mu hamed ustvrdi kako je Alah, kao što ni Židov ne može zamisliti da b Mojsije tvrdio da je Jahve. Isto tako hinduist može vjerovati u mnoge re inkarnacije, ali ne u Jednu, dok budist nema kategorija u kojima bi mogac zamisliti da suvereni Bog postane ljudsko biće.

Jesu li Isusovi učenici kasnije mogli dopunjavati njegovo učenje dć obuhvati i takve drske tvrdnje kao dio njihove zavjere u osnivanju nove religije? Nemoguće. Kao što smo vidjeli, učenici su bili nesposobni za vjerenici i evanđelja ih u stvari prikazuju kako se opiru samoj ideji da je Isus božanske naravi. Svaki učenik, uostalom, pripadao je najvatreni-jem monoteističkom narodu na zemlji. čak i posljednje noći koju je Isus proveo s njima, nakon što su čuli sve tvrdnje i vidjeli sva čuda, jedan od njih zamolio je Učitelja: "Pokaži nam Oca." Oni još uvijek nisu sve to mogli shvatiti. Isusov nikad jasniji odgovor bio je: "Tko je vidio mene, vidio je i Oca."

Neosporna je povijesna činjenica da su ga Isusovi sljedbenici, isti ovi koji su se češkali po glavi zbog riječi na Posljednjoj večeri, nekoliko tjedana kasnije naviještali kao "Sveca i Pravednika", "Gospodina", "izvor života". U vrijeme kad su pisana evanđelja smatrali su ga Riječju koja je Bog, kroz koju je sve stvoreno. U jednom kasnijem pismu Ivan se trudio istaknuti: "Što bijaše od početka, što smo čuli, što smo vidjeli očima svojim, što razmotrimo i ruke naše opipaše o Riječi, Životu - da, Život se očitova." Otkrivenje opisuje Isusa kao blještavu pojavu čije je lice "kao kad sunce sjaji u svoj svojoj snazi", ali pisac je uvijek ovog kozmičkog Krista povezo sa stvarnim Galilejcem kojeg su učenici čuli, vidjeli i opipali.

Zašto bi učenici tako nešto izmislili? Sljedbenici Muhameda ili Bude, spremni da polože život za svojeg učitelja, ne prave takve skokove u logici. Zašto bi učenici, tako spori da to sami prihvate, od nas zahtijevali da vjerujemo nešto što je tako teško progutati? Zašto prihvaćanje Isusa otežati umjesto olakšati?

252

NJEGOV UTJECAJ

Alternativa teoriji o zavjeri, prema kojoj je sam Isus izvor ovih smionih tvrdnji, samo povećava problem. Dok čitam evanđelja, ponekad ih pokušavam gledati kao vanjski promatrač, na isti način kao što čitam Kur'an ili Upanišade. Kad gledam iz te perspektive, uvijek me iznova zapanjuje, čak i vrijeđa, arogantnost onoga koji kaže: "Ja sam Put i Istina i Život: nitko ne dolazi Ocu osim po meni." Dovoljno je da pročitam nekoliko stranica i već ću se spotaknuti o jednu takvu tvrdnju koja izgleda toliko strana da potkopava sve njegovo mudro učenje i dobra djela. Ako Isus nije Bog, onda je u teškoj zabludi.

C. S. Lewis ovo je snažno istaknuo: "Nesuglasje između dubine i zdravog razuma i (dopustite da dodam) pronicljivosti njegova moralnog učenja i nekontrolirane megalomanije koja mora postojati

iza njegova teološkog učenja ako nije Bog, nikad nije bilo zadovoljavajuće riješeno", pisao je u Miracles. Levis je ovaj argument mnogo slikovitije prikazao u poznatom citatu iz Mere Christianity: "čovjek koji bi bio samo čovjek i rekao ono što je Isus rekao ne bi bio veliki moralni učitelj. Ili bi bio luđak - sličan čovjeku koji kaže da je pečeno jaje - ili bi bio sam pakleni đavao. Morate se odlučiti. Ili je ovaj čovjek bio i jest Sin Božji; ili je luđak ili nešto još gore." Sjećam se kako sam ovaj citat iz Mere Christianity čitao u koledžu i smatrao ga velikim pretjerivanjem. Poznao sam mnoge ljude koji su poštovali Isusa kao velikog moralnog učitelja, ali ga nisu smatrali ni Sinom Božjim ni luđakom. Tako sam zapravo razmišljao u ono vrijeme. Međutim, kad sam proučavao evanđelja, morao sam se složiti s Levisom. Isus nikad nije oklijevao niti se kolebao oko svojeg identiteta. On je bio ili Božji Sin poslan da spasi svijet ili varalica koji zaslužuje da ga se razapne. Narod je u njegovo vrijeme odlično razumio ovaj dvojaki izbor. Sada vidim da čitav Isusov život stoji ili pada na njegovoj tvrdnji da je Bog. Ne mogu se uzdati u obećano oprostjenje, ako nema vlast da ostvari takvu ponudu. Ne mogu se uzdati u njegove riječi o drugoj strani ("Idem pripremiti vam mjesto..."), ako ne vjerujem riječima kako je došao od Oca i da se vraća k Ocu. Što je još važnije, ako nije na neki način bio Bog, moram na križ gledati kao na čin božanske okrutnosti, a ne samopo-žrtvovne ljubavi. Sidnev čarter napisao je ovu uznemirujuću pjesmu:

253

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

Ali Bog je na nebu i ništa ne poduzima, Dok milijuni anđela promatraju, I nikad krila da pokrenu... Boga bi trebali razapeti Umjesto tebe i mene, Rekao sam to Tesaru Dok je visio na križu. Teološki, jedini je odgovor na Carterovu optužbu tajanstveno učenje da je, prema Pavlovim riječima, "Bog u Kristu svijet sa sobom pomirio". Na neshvatljiv način Bog je osobno iskusio križ. U protivnom bi Golgota ušla u povijest kao oblik kozmičkog zlostavljanja djeteta, a ne kao dan koji nazivamo Velikim petkom.*

* * *

Božji portret. George Buttrick, bivši kapelan na Harvardu, sjeća se kako bi studenti došli u njegov ured, spustili se na stolicu i izjavili: "Ja ne vjerujem u Boga." Buttrick bi na to razoružavajuće odgovorio: "Sjednite i recite mi u kakvog to Boga ne vjerujete. U takvog Boga vjerojatno ni ja ne vjerujem." A onda bi govorio o Isusu, protusredstvu protiv svih naših pretpostavki o Bogu. Teološke knjige nastoje definirati Boga po onome što on nije: Bog je bez-smrtan, ne-vidljiv, frez-konačan. Ali kakav je Bog zapravo? Kršćaninu na takva važna pitanja odgovara Isus. Apostol Pavao Isusa je odvažno nazvao "slika Boga nevidljivoga". Isus je bio točna kopija Boga: "Jer svidjelo se Bogu u njemu nastaniti svu Puninu."

Bog je, slobodno kažemo, sličan Kristu. Isus je pokazao Boga u ljudskoj koži, kojeg možemo uzeti ili ostaviti, ljubiti ili ignorirati. U ovom vidljivom, umanjenom modelu možemo jasnije zamijetiti crte Božjeg lica.

* Prema riječima Fredericka Buechnera: "Ono što je novo u Novom zavjetu, zato, nije ideja da Bog toliko ljubi svijet da za njega iskrvari, već tvrdnja da on time zaista poboljšava situaciju, a ne samo priča o tome. Kao otac koji svom bolesnom djetetu kaže: 'Učinit ću sve da ozdraviš', Bog se na kraju poziva na svoje riječi i to čini. Isus Krist je ono što Bog čini, a križ na kojem je to učinio je središnji simbol vjere Novog zavjeta."

254

NJEGOVO UTJECAJ

Moram priznati da je Isus u tijelu promijenio mnoge moje grube i neprivlačne ideje o Bogu. Zašto sam kršćanin?

Ponekad to pitam sam sebe i, da budem savršeno iskren, razlozi se svode na dva: (1) nedostatak dobrih alternativa i (2) Isus. Brilljantan, neukrotiv, nježan, kreativan, neuhvatljiv, neumanjiv, paradoksalno ponizan - Isus je na raspolaganju pažljivom ispitivanju. On je ono što želim da moj Bog bude.

Martin Luther je pozivao studente da bježe od skrivenog Boga i trče Kristu, a ja znam zašto. Ako uzmem povećalo da temeljito pogledam neku slikariju, predmet u središtu povećala ostaje oštar i

jasan dok rubovi postupno pokazuju sve iskrivljeniju sliku. Za mene je Isus postao žariš-na točka. Kad razmišljam o teško shvatljivim temama kao što su problem bola ili providnosti, nasuprot slobodnoj volji, sve postaje maglovito. Ali ako gledam na samog Isusa, na to kako je postupao s ljudima koji su trpjeli bol, na njegove pozive za slobodno i marljivo djelovanje, jasnoća se vraća. S pitanjima kao što su: "Što vrijedi moliti se kad Bog već sve zna?" mogu se toliko opteretiti da stvorim stanje duhovne dosade. Isus ušutka-va takva pitanja: on se molio pa se i mi trebamo moliti. Tijekom rada na The Student Bible proveo sam više godina zadubljen u Stari zavjet. Konstantnim konzumiranjem "starim Savezom" usvojio sam nešto slično ponašanju ortodoksnog Židova. Stari zavjet ističe golemi ponor između Boga i ljudskog roda. Bog je najviši, svemoguć, uzvišen i rizičan je svaki, ma koliko ograničen kontakt s ljudskim bićima. Bogosluž-bene upute u knjizi kao što je Levitski zakonik podsjećaju me na priručnik o rukovanju radioaktivnim materijalom. Donesi u Svetište samo janjce bez mane. Ne diraj Kovčeg. Neka ga uvijek pokriva dim; ako pogledaš u Kovčeg, umrijet ćeš. Nikad ne ulazi u Svetinju nad svetinjama, osim velikog svećenika onog jedinog dopuštenog dana u godini. Tog dana, Yom Kippura, zaveži uže oko njegova gležnja i zvono, tako da se može, ako pogriješi i unutra umre, izvući njegovo truplo.

Isusovi učenici odrasli su u takvoj sredini, nikad ne izgovarajući Božje ime, pokoravajući se zamršenim propisima čistoće, poštujući zahtjeve Mojsijevog zakona. Smatrali su samo po sebi razumljivim, kao i većina religija u to doba, da bogoslužje mora uključivati žrtvu: nešto je moralo umrijeti. Njihov Bog je zabranio prinošenje ljudskih žrtava pa je za neki blagdan Jeruzalem bio ispunjen blejanjem i mukanjem četvrt milijuna

255

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

životinja predviđenih za hramski žrtvenik. Buka i miris žrtve bili su oštr osjetilni podsjetnici na veliki ponor između Boga i njih.

Toliko sam dugo radio na Starom zavjetu da me, kad sam jednog danć prešao na Djela apostolska, oprečnost dobro protresla. Sada su se Božj sljedbenici, većina njih dobri Židovi, sastajali u privatnim domovima, pje vali himne i oslovljavali Boga s neformalnim Abba. Gdje je bio strah i svečani protokol koji se očekivao od svakoga tko se usudio pristupiti my-steriumu tremendumul Nitko nije dovodio životinje za žrtvu, smrt nije ulazila u bogoslužje osim u svečanom trenutku kad su zajedno lomili kruh i pili vino, podsjećajući se na Isusovu jedanput zauvijek prinesenu žrtvu. Na ove načine Isus je uveo temeljite promjene u to kako gledati Boga. Uglavnom, približio je Boga. Židovima koji su poznavali udaljenog, neopisivog Boga, Isus je donio vijest da se Bog brine za travu u polju, da hrani vrapce, da broji vlasi na čovjekovoj glavi. Židovima koji se nisu usuđivali izgovoriti ime, Isus je donio šokantnu intimnost aramejske riječi Abba. To je bio poznat izraz obiteljske ljubavi, onomatopejski kao "tata", prva riječ koju izgovaraju mnoga djeca. Prije Isusa nitko ne bi pomislio da takvu riječ primijeni na Jahvu, suverenog Gospodara svemira. Poslije njega, postala je standardni pojam oslovljavanja, čak i u zajednicama grčkog govora; oponašajući Isusa, one su posudile stranu riječ da izraze vlastitu intimnost s Ocem.

Dok je Isus visio na križu, jedan je događaj, čini se, zapečatio novu intimnost za mladu crkvu. Marko izvješćuje da u trenutku kad je Isus izdahnuo, "zavjesa se hramska razdrije nadvoje, odozgor dodolje". Teški zastor služio je kao zid kojim je bila odvojena svetinja nad svetinjama gdje je prebivao Bog. Kao što će pisac poslanice Hebrejima kasnije primijetiti, kidanje ovog zastora nesumnjivo je pokazalo što je Isusova smrt zapravo ostvarila. Nikad više neće se tražiti prinošenje žrtava. Nijedan veliki svećenik ne mora drhtati pri ulaženju u svetu prostoriju.

Mi, koji smo u suvremeno vrijeme živjeli tako dugo izloženi ovoj novoj intimnosti, smatramo je samu po sebi razumljivom. Mi pjevamo himne Bogu i obraćamo mu se jednostavnim molitvama. Ideja prinošenja žrtve izgleda nam primitivna. Suviše lako zaboravljamo što je Isusa koštalo da svima nama - običnim ljudima, a ne samo svećenicima - omogući neposredni pristup Bogu. Mi poznajemo Boga kao Abbu, ljubljenog Oca, samo zahvaljujući Isusu.

256

NJEGOVI UTJECAJI

Prepun ljubavi. Prepušten sebi imao bih potpuno drukčiju ideju o Bogu. Moj Bog bio bi statičan,

nepromjenjiv; ne bih mogao zamisliti Boga koji "dolazi" i "odlazi". Moj Bog bi sve kontrolirao silom, svako bi protivljenje brzo i odlučno ugušio. Kao što je jedan muslimanski dječak rekao psihijatru Robertu Colesu: "Alah bi rekao svijetu, svakome: 'Bog je velik, vrlo velik'... On bi natjerao svakoga da vjeruje u njega i, ako bi tko odbio, umro bi - to bi se dogodilo kad bi Alah došao ovamo."

Međutim, zahvaljujući Isusu, moram prilagoditi svoje instinktivne zamisli o Bogu. (Možda je to bila srž njegove misije?) Isus otkriva Boga koji traga za nama, Boga koji daje prostora za našu slobodu, čak i ako ga to košta sinovljeva života, Boga koji je ranjiv. Iznad svega, Isus je otkrio Boga koji je ljubav.

Da li bi, prepušten samom sebi, itko od nas došao na ideju da postoji Bog koji voli i čezne da bude voljen? Oni koji su odrasli u kršćanskoj tradiciji možda ne mogu shvatiti šok Isusove vijesti, ali ljubav doista nije nikad bila normalan način opisivanja onoga što se zbiva između ljudskih bića i njihova Boga. Kur'an riječ ljubav nijednom ne pripisuje Bogu. Aristotel je otvoreno rekao: "Bilo bi neobično da itko tvrdi kako voli Zeusa" - ili da je, na primjer, Zeus volio ljudska bića. Kršćanska Biblija, u zapanjujećem kontrastu, potvrđuje "Bog je ljubav" i tvrdi da je ljubav glavni razlog što je Isus došao na zemlju: "U ovom se očitova ljubav Božja u nama: Bog Sina svoga jedinorođenoga posla u svijet da živimo po njemu."

Kako je pisao Soren Kierkegaard: "Ptica na grani, ljljan na livadi, jelen u šumi, riba u moru i bezbroj radosnih ljudi pjeva: Bog je ljubav! Ali ispod svih tih soprana, kao da je podržavajuća basovska dionica, zvuči de profundis žrtvovanoga: Bog je ljubav."

Isusove priče o Božjoj ljubavi izraz su izuzetno velike potrebe. U Luki, u 15. poglavlju, Isus priča o ženi koja traži cijelu noć dok ne nađe vrijedan novac i o pastiru koji traži po mraku dok ne nađe onu jednu za-lutalu ovcu. Svaka ova prisposoba završava prizorom radosti, radosnog okupljanja na nebu na vijest da se još jedan grešnik vratio. Na kraju, vodeći do emotivnog vrhunca, Isus priča priču o izgubljenom sinu, mladiću koji prezire očevu ljubav i protrati svoju baštinu u dalekoj zemlji.

257

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

Svećenik Henri Nouvven sjedio je satima u muzeju Ermitaž u Sank Petersburgu u Rusiji, meditirajući o Rembrandtovoju velikoj slici Povratal izgubljenog sina. Zureći u tu sliku Nouvven je stekao nov uvid u ovu pri spodobu: tajnu da je sam Isus radi nas postao nešto slično izgubljenom sinu. "Napustio je dom svojeg nebeskog Oca, došao u stranu zemlju, raz dao sve što je imao i preko križa se vratio u Očev dom. A sve je to učinio ne kao buntovni već kao poslušni sin, poslan da vrati kući svu izgubljeni Božju djecu... Isus je izgubljeni sin izgubljenog Oca, koji je razdao sve što mu je Otac povjerio kako bih ja mogao postati sličan njemu i s njime se vratiti u Očev dom."

Biblija nam od Postanka, 3. poglavlje, do Otkrivenja 22 najsažetije iznosi priču o Bogu koji je bez obzira na opasnost odlučio vratiti svoju obitelj. Bog je izvršio odlučni pokret pomirenja kad je poslao Sina na dugo putovanje do planeta zemlje. Posljednji prizor u Bibliji, kao u prisposobi o izgubljenom sinu, završava proslavljanjem: obitelj je ponovno ujedinjena.

Na drugim mjestima evanđelja govore dokle je Bog išao da ostvari ovaj plan spašavanja ljubavlju. U ovom je ljubav: ne da smo mi ljubili Boga, nego - on je ljubio nas i poslao Sina svoga kao pomirnicu za grijeh naše.

Veće ljubavi nitko nema od ove: da tko život svoj položi za svoje prijatelje.

Uistinu, Bog je tako ljubio svijet te je dao svoga Sina Jedino-rođenca...

Sjećam se kako sam jedne duge noći sjedio na neudobnim stolicama u zrakoplovnoj luci O'Hare, nestrpljivo čekajući na let koji je bio odgođen pet sati. Dogodilo se da sam sjeo pored mudre žene koja je putovala na istu konferenciju. Kombinacija dugog odgađanja i kasnog sata stvorila je melankolično raspoloženje i u tih pet sati imali smo vremena za razgovor o teškoćama u djetinjstvu, našem razočaranju s crkvom, našim pitanjima

0 vjeri. U to vrijeme pisao sam knjigu Disappointment with God (Razočaranje Bogom) pa sam se osjećao opterećen bolom i tugom, sumnjama

1 neuslihanim molitvama drugih.

Moja susjeda dugo me je slušala bez riječi, a onda je odjednom kao grom iz vedra neba postavila

pitanje koje nikad više nisam zaboravio.

258

NJEGOVO UTJELJENJE

"Philipe, jeste li ikad dopustili Bogu da vas voli?", rekla je. "Smatram to prilično važnim."

Iznenada sam shvatio da je ukazala na veliku rupu u mojem duhovnom životu. Bez obzira što sam bio zaokupljen kršćanskom vjerom, propustio sam shvatiti najvažniju poruku. Izvještaj o Isusu je izvještaj o proslavi, izvještaj o ljubavi. Da, on uključuje bol i razočaranje, kako za Boga tako i za nas. Ali Isus utjelovljuje obećanje o Bogu koji neće žaliti truda da nas vrati k sebi. Nije najmanje od Isusovih ostvarenja što nas je nekako učinio milijima Bogu.

Romanopisac i književni kritičar Reynolds Priče to je rekao ovako: "On najjasnijim glasom što ga imamo izgovara rečenicu za kojom ljudski rod čezne u pričama - Tvorac svega me voli i želi... Ni u jednoj drugoj knjizi iz naše kulture ne možemo vidjeti jasniji prikaz ove potrebe, veliki blještavo sjajan luk - krhka stvorenja stvorena Božjom rukom, bačena u svemir, koja konačno hvata čovjek koji je u nečemu sličan nama."

* * *

Portret ljudskog roda. Kad u neku prostoriju donesete svjetlost, ono što je bilo prozor postaje ogledalo u kojem se održava ono što je u toj prostoriji. U Isusu ne samo što imamo prozor Bogu već i ogledalo samih sebe, odraz onoga što je Bog imao na umu kad je stvorio ovu "jadnu, голу, podvojenju životinju". Uostalom, ljudska bića su stvorena na Božju sliku, a Isus pokazuje kako ta slika treba izgledati.

"Utjelovljenje pokazuje čovjeku veličinu njegove bijede veličinom potrebnog spasenja", rekao je Pascal. Isus je na veoma uznemirujući način razotkrio naše promašaje kao ljudskih bića. Mi smo skloni opravdati naše mnoge pogreške govoreći: "To je ljudski." Muškarac se napije, žena ima nedozvoljenu vezu, dijete muči životinju, neka zemlja ide u rat: sve je to ljudski. Isus je zauvijek učinio kraj takvim riječima. Pokazujući primjerom kakvi bismo trebali biti, pokazao je kakvi smo zamišljeni da budemo i kako smo daleko od cilja.

"Evo čovjeka!", uskliknuo je Pilat. Pogledajte najbolji primjer koji je dalo čovječanstvo. Ali vidite dokle ga je to dovelo. Isus je za sva vremena raskrinkao zavist, težnju za moći, nasilje koje je kao virus zarazilo ovaj planet. Na neobičan način ovo je bila namjera Isusova utjelovljenja. Kad

259

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

je dolazio na ovaj planet, Isus je znao u što se upušta; njegova je smrt bila određena od samog početka. Došao je učiniti najnerazumniju razmjenu, kako je opisana u Poslanicama:

Premda bogat, radi vas posta siromašan, da se vi njegovim siromaštvom obogatite.

On, trajni lik Božji, nije se kao plijena držao svoje jednakosti s Bogom, nego sam sebe "opljeni" uzevši lik sluga, postavši ljudima sličan.

Njega koji ne okusi grijeha Bog za nas grijehom učini da mi budemo pravednost Božja u njemu.

... i za sve umrije da oni koji žive ne žive više sebi, nego onomu koji za njih umrije i uskrsnu.

Naše bogatstvo za siromaštvo, božanstvo za lik sluga, savršenstvo za grijeh, svoju smrt za naš život - razmjena izgleda jako jednostrana. Ali na drugim mjestima u Poslanicama možemo naći zagonetne nagovještaje da je Isusovo utjelovljenje imalo značenje i za Boga kao za ljudska bića. Nema sumnje da je stradanje koje je pretrpio na zemlji služilo kao neka vrsta "iskustva učenja" za Boga. Ovakve riječi zvuče pomalo heretično, ali ja jednostavno slijedim ono što piše u Poslanici Hebrejima:

"premda je Sin, iz onoga što prepati, naviknu slušati." Na drugom mjestu u ovoj Poslanici piše da je začetnik našeg spasenja stradanjem "postigao savršenstvo". Komentari često izbjegavaju ove fraze jer ih je teško pomiriti s tradicionalnim idejama Božje nepromjenjivosti. Za mene one prikazuju određene "promjene" do kojih je moralo doći unutar Božanstva prije nego što je moglo doći do pomirenja.

Za vrijeme tog mreškanja u vremenu, poznatog kao Isusovo utjelovljenje, Bog je iskusio što znači biti ljudsko biće. U trideset i tri godine koje je proveo na zemlji, Božji Sin je upoznao što su siromaštvo i obiteljske prepirke i društvena izopćenost i verbalno zlostavljanje i izdaja. Također je upoznao što je bol. Kako je na svojem licu osjećati crveni otisak prstiju tužitelja. Kako je na svojim

leđima osjećati udarac bičem s privezanim komadićima metala. Kako je osjećati probijanje oštrih željeznih klinova kroz mišiće, tetive i kosti. Božji Sin je na zemlji sve to "naučio".

Božji karakter nije dopuštao mogućnost da se nad ovim defektnim planetom jednostavno objavi: "Nije važno." Božji Sin morao se osobno

260

NJEGOVO UTJECAJ

suprotstaviti zlu na način na koji savršeno božanstvo nikad nije srelo zlo. Trebao je oprostiti grijeh uzimajući na sebe naš grijeh. Trebao je poraziti smrt umiranjem. Trebao je upoznati simpatiju za ljudska bića tako što je postao jedno od njih. Pisac Poslanice Hebrejima izvještava da je Isus postao "suosjećajan" zastupnik za nas. Postoji samo jedan način da čovjek nauči što je suosjećajnost, kako to pokazuje korijen grčke riječi, *syn pathos*, "suosjećati ili patiti sa". Poslanica Hebrejima podrazumijeva da Bog, zahvaljujući utjelovljenju, čuje naše molitve na nov način, budući da je živio ovdje i molio se za slaba i ranjiva ljudska bića.*

U jednoj od posljednjih izjava prije nego što je umro, Isus se molio: "Oče, oprostimo im" - svima njima, rimskim vojnicima, vjerskim vođama, njegovim učenicima koji su pobjegli u mrak, vama, meni koji sam ga se toliko puta odrekao - "oprostimo im, ne znaju što čine". Samo time što je postao ljudsko biće, Božji Sin je mogao s istinskim razumijevanjem reći: "ne znaju što čine". On je živio među nama. Sada je razumio.

* * *

Ranjeni Iscjelitelj. Goethe je pitao: "Tamo križ stoji, gusto obavijen ružama. Tko je stavio ruže na križ?"

Na mojim putovanjima u strane zemlje primijetio sam upadljive razlike simbola velikih religija. U Indiji, gdje koegzistiraju četiri najveće religije, prošao sam ubrzanim korakom kroz Bombaj, putem kojim sam obišao sva četiri bogoslužbena središta.

Hinduske hramove mogli ste sresti na svakom koraku, čak i prijenosne hramove na kolicima kakva koriste ulični prodavači, i svaki je imao pažljivo izrezbarene, žarkim bojama naslikane slike koje prikazuju neke od tisuća bogova i božica u hinduskom panteonu. U snažnoj suprotnosti, velika džamija u središtu grada nije imala nikakvih slika, a visoki minaret uzdizao se prema nebu, prema jedinome Bogu, Alahu, kojeg se nikad nije moglo umanjiti do mjere nekoga kipa. Promatrajući hindusku i muslimansku zgradu, u stvari jednu pored druge, mogao sam bolje razumjeti zašto svaka religija smatra drugu tako neshvatljivom.

* Kao što mi je rekao jedan liječnik u hospiciju: "Kad se moji pacijenti mole, oni se obraćaju nekome tko je stvarno umro - nešto što se ne može reći ni za kojeg savjetnika ili stručnjaka za smrt."

261

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

To poslijepodne posjetio sam i budistički hram. U usporedbi s pretrpanim, bučnim ulicama, pružao je ozračje spokoja. Redovnici u plaštevima boje šafrana klečali su moleći se u mračnoj, tihoj prostoriji, natopljenoj mirisom tamjana. Pozlaćeni Budin kip dominirao je prostorijom, a njegov je tajanstveni osmijeh izražavao budističko vjerovanje da ključ zadovoljstva leži u razvijanju unutarnje snage koja čovjeku omogućuje da u životu svlada svaku patnju.

A onda sam došao do kršćanske crkve, jedne protestantske crkve koja ne postavlja kipove. Ona je bila jako slična džamiji, s jednim izuzetkom: na vrhu tornja iznad nje stajao je velik, ukrašen križ. U stranoj zemlji, iščupan iz svoje vlastite kulture, gledao sam taj križ drugim očima i odjednom mi se učinio bizarnim. Što je opsjelo kršćane da su ovo sredstvo pogubljenja uzeli kao simbol vjere? Zašto ne činimo sve što je u našoj moći da izbrišemo sjećanje na ovu skandaloznu nepravdu? Mogli smo naglasiti Isusovo uskrsnuće, spominjući križ samo kao nesretnu fusnotu povijesti. Zašto ga učiniti središtem vjere? "Ta bi slika mogla nagnati neke ljude da izgube vjeru!", uskliknuo je jedan od likova u romanu Dostojevskog, nakon što je vidio Holbeinovu sliku raspetoga Krista.

Naravno, jasno je da nam je Isus zapovijedio da se prisjećamo njegove smrti kad se okupimo na bogoslužje. Za Cvjetnicu ili Uskrs nije trebao reći: "Ovo činite na moju uspomenu", ali je jasno da nije želio da zaboravimo na ono što se dogodilo na Golgoti. Kršćani to nisu zaboravili. Prema

riječima Johna Updikea, križ je "duboko vrijeđao Grke s njihovim zaigranim, lijepim i neranjivim panteonom i Židove s njihovim tradicionalnim očekivanjima kraljevskog Mesije. Ali je činjenica da je odgovarao nečemu što je duboko u ljudima. Razapeti Bog je načinio most između našeg ljudskog shvaćanja okrutno nesavršenog i ravnodušnog svijeta i naše potrebe za Bogom, našeg ljudskog osjećaja da je Bog prisutan."

Dok sam stajao na uglu ulice u Bombavu, okružen pješacima, biciklistima i domaćim životinjama, shvatio sam zašto je križ postao toliko značajan za kršćane, zašto je postao toliko značajan za mene. Križ obnavlja u nama duboke istine koje bez njega ne bi imale smisla. Križ daje nadu kad nade nema.

Apostol Pavao čuo je Božje riječi: "Dosta ti je moja milost jer snaga se u slabosti usavršuje", a onda je sam zaključio: "Kad sam slab, onda

262

NJEGOVO UTJECAJ

sam jak." "Zato", dodao je, "uživam u slabostima, uvredama, poteškoćama, progonstvima, tjeskobama poradi Krista". Ukazivao je na tajnu koja nadilazi budistički način prihvaćanja stradanja i teškoća. Pavao nije govorio o rezigniranju već o preobrazbi. Upravo ono što čini da osjećamo nedostatnost, što nam otima nadu, jest ono što Bog koristi za ostvarenje svojeg djela. Za dokaz pogledajmo na križ.

Volio bih da netko s Miltonovim ili Danteovim talentom opiše prizor onoga što se moglo događati onog dana kad je Isus umro. Nesumnjivo je izbilo pakleno slavlje. Zmija iz Postanka ujela je Božju petu; zmaj iz Otkrivenja konačno je proždri dijete. Božji Sin, poslan na zemlju u misiju spašavanja, završio je viseći s križa kao kakvo odrpano strašilo. O, kakve li đavolske pobjede!

O, kakve li kratkoročne pobjede! U najironičnijem obratu u povijesti, ono što je Sotona namislio kao zlo, Bog je namislio kao dobro. Isusova smrt na križu premostila je ponor između savršenog Boga i smrtonosno oštećenog čovječanstva. Na dan koji nazivamo Velikim petkom, Bog je porazio grijeh, iskorijenio smrt, trijumfirao nad Sotonom i uspio povratiti svoju obitelj. U tom činu preobrazbe Bog je uzeo najgori čin u povijesti i pretvorio ga u najveću pobjedu. Nije čudo što ovaj simbol nikad nije mogao nestati; nije čudo što je Isus zapovijedio da ga nikad ne smijemo zaboraviti.

Zahvaljujući križu, imam nadu. Rane Sluge iscijelile su nas, rekao je Izaija - a ne njegova čuda. Ako Bog može istrgnuti takav trijumf iz ralja očitog poraza, ako može izvući snagu iz trenutka potpune slabosti, što Bog može učiniti s očitim promašajima i teškoćama u mojem vlastitom životu?

Ništa - čak ni ubojstvo Božjeg Sina - ne može raskinuti vezu između Boga i ljudskih bića. U alkemiji otkupljenja, najteži zločin postaje naša iscjeljujuća snaga.

Smrtno ranjen iscjelitelj vratio se na Uskrs, u dan koji iz ugla vječnosti daje blijedi prikaz kako će izgledati cjelokupna povijest, kad se budu svaki ožiljak, svaka bol, svako razočaranje vidjeli u drukčijem svjetlu. Naša vjera počinje tamo gdje se činilo da završava. Između križa i praznoga groba lebdi povijesno obećanje: nada za svijet i nada za svakog od nas koji u njemu živi.

Njemački teolog Jurgen Moltmann izrazio je jednom jedinom rečenicom veliki raspon između Velikog petka i Uskrsa. Ona je, zapravo, sažetak

263

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

ljudske povijesti, prošle, sadašnje i buduće: "Bog plače s nama da bismo se jednog dana mogli s njim smijati."

* * *

Pisac i propovjednik Tony Campolo iznosi adaptiranu dirljivu propovijed jednog starijeg crnog pastora u svojoj crkvi u Philadelphiji. "Petak je, ali dolazi nedjelja", glasi naslov i, kad ga čujete, odmah znate čitavu propovijed. U ritmu koji povećava tempo i jačinu, Campolo uspoređuje kako je svijet izgledao u petak - kad su sile zla nadvladale sile dobra, kad je svaki prijatelj i učenik pobjegao u strahu, kad je Božji Sin umro na križu - i kako je izgledao u uskrsnu nedjelju. Učenici koji su doživjeli oba dana, petak i nedjelju, nikad više nisu posumnjali u Boga. Naučili su da Bog može biti najbliži kad izgleda najodsutniji, kad izgleda najslabiji, on može biti najmoćniji, kad

izgleda potpuno mrtav, on se može vratiti u život. Naučili su da nikad ne izostavljaju Boga. Međutim, Campolo je u svojoj propovijedi preskočio jedan dan. Druga dva dana dobila su u crkvenom kalendaru svoje ime: Veliki petak i Uskrs, uskrsna nedjelja. Ali u stvarnom smislu mi živimo u subotu, danu koji nije dobio ime. Ono što su učenici iskusili u malom stupnju - tri dana žalovanja nad čovjekom koji je umro na križu - mi sada doživljavamo na kozmičkoj razini. Ljudska povijest teče dalje, između doba obećanja i ispunjenja. Možemo li vjerovati da Bog može učiniti nešto sveto i lijepo i dobro od svijeta koji obuhvaća Bosnu i Ruandu, i geta u velikim gradovima i pretrpane zatvore u najbogatijoj zemlji na svijetu? Na našem planetu je subota; hoće li ikad doći nedjelja?

Ovaj mračni, golgotski petak možemo nazvati Velikim samo zbog onoga što se dogodilo u uskrsnu nedjelju, u dan koji daje primamljivo rješenje za zagonetku svemira. Uskrs je otvorio pukotinu u svemiru koji se kreće prema entropiji i raspadanju, zapečativši obećanje da će Bog jednog dana uvećati čudo Uskrsa do kozmičke razine.

Dobro je sjetiti se da u kozmičkoj drami mi proživljavamo svoje dane u subotu, neimenovanom danu između petka i nedjelje. Poznajem ženu čija baka leži pokopana ispod sto pedeset godina starog hrasta na groblju jedne episkopalne crkve u ruralnoj Louisiani. U skladu s bakinim uputama, na nadgrobnom spomeniku uklesana je samo jedna riječ: "čekam."

264

KNJIŽNICA ZELINA

Literatura

1. poglavlje

15. Dickens: Charles Dickens, *The Life of Our Lord*. London, Associated News-papers Ltd., 1934.

17. Pasolini: Richard H. Campbell i Michael R. Pitts, *The Bible on Film*. Metuchen, N.J., The Scarecrow Press, 1981, str. 54.

18. Milliken: Bili Milliken, *So Long, Sweet Jesus*. New York, Prometheus Press, n.d.

18. H. G. Wells: citirano iz *The Greatest Men in History* u Mark Link, S.J., *He Is the Still Point of the Turning World*. Chicago, Argus Communications, 1971, str. 111.

19. "Tko se god prizna": Luka 12,8.

19. "Jesu li u tebe oči": Job 10,4.

20. Blake: William Blake, *"The Everlasting Gospel"*, *The Portable Blake*. New York, The Viking Press, 1968, str. 612.

20. Barth: Karlo Barth, *The Word of God and the Word of Man*. New York, Harper & Row, Publishers, 1957, str. 62.

20. Lakota: Cullen Murphv, "Who Do Men Say That I Am?", *The Atlantic Monthly*, prosinac 1986, str. 58.

21. Norm Evans: citirano u "Making It Big", *The Reformed Journal*, prosinac 1986, str. 4.

21. Fritz Peterson: citirano u *The Chicago Tribune*, 24. svibnja 1981.

22. "znanstvenik sa čikaškog sveučilišta": David Tracy, citirano u Murphv, "Who Do Men Say That I Am?", op. cit., str. 38.

22. Phillips: J. B. Phillips, *Ring of Truth*. Wheaton, Ill., Harold Shaw Publishers, 1977, str. 79.

22. "A Isus zavapi": Marko 15,37.

265

ISUS KAKVOG NISAM. POZNAVAO

22. "Blago onom": Matej 11,6.

23. McGrath: Alister McGrath, *Understanding Jesus*. Grand Rapids, Zondervan Publishing House, 1987, str. 52.

24. Kasper: Valter Kasper, *Jesus the Christ*. New York, Paulist Press, 1977, str. 46.

25. "Nosi se od mene": Matej 16,23.

25. Wink: Valter Wink, *Engaging the Powers*. Minneapolis, Fortress Press, 1992, str. 129.

25. Sayers: Dorothy Sayers, *Christian Letters to a Post-Christian World*. Grand Rapids, William B. Eerdmans Publishing Company, 1969, str. 15.

25. Tuchman: Barbara Tuchman, *Practicing History*. New York, Alfred A. Knopf, 1981, str. 22.

26. Pascal: Blaise Pascal, Pensees. Nevv York, E. P. Dutton, Inc., 1958, str. 228.
26. Luther: citirano u Jiirgen Moltmann, The Way of Jesus Christ. San Francisco, Harper-San Francisco, 1990, str. 84.
2. poglavlje
30. "od neprijatelja naših": Luka 1,71.
30. "A i tebi će samoj": Luka 2,35.
31. Levis: C. S. Levis, "The Grand Miracle", u God in the Dock: Essays on The-ology and Ethics. Grand Rapids, VWilliam B. Eerdmans Publishing Companv, 1972, str. 84.
32. Muggeridge: Malcolm Muggeridge, Jesus: the Man Who Lives. Nevv York, Harper & Row, 1975, str. 19.
32. "Evo službenice Gospodnje": Luka 1,38.
32. Ricci: Jonathan D. Spence, The Memory Palače of Matteo Ricci. Nevv York, Penguin Books, 1984, str. 245.
33. "Ovaj je evo postavljen": Luka 2,34.
33. August: John Dominic Crossan, The Historical Jesus: The Life of a Mediterra-neanjewish Peasant. San Francisco, HarperCollins Publishers, 1991, str. 31.
33. vidi i str. 50; Herod Veliki: Joseph Klausner, /esus of Nazareth: His Life, Times, and Teaching. London, George Allen & Unwin, Ltd., 1925, str. 146.
34. Auden: The Collected Poetry of W. H. Auden. Nevv York, Random House, 1945, str. 455.
35. Donne: John Donne, "Nativitv", The Complete English Poems. Nevv York, Penguin Books, 1971, str. 307.
35. "sam sebe 'oplijeni'": Filipljanima 2,7.
36. "srebra kao kamenja": 1 o kraljevima 10,27.
36. Figgis: Neville Figgis, The Gospel and Human Needs. London, Longmans, Green, 1909, str. 11. 266

LITERATURA

37. "Baš ovdje, u ovim trenucima": W. H. Auden, The Collected Poetry, op. cit., str. 443-444.
38. "Silne zbacil s prijestolja": Luka 1,52.
39. Tokes: Laszlo Tokes, The Fali o/Tyrants. VVheaton, 111., Crossway Books, 1990, str. 186.
40. Lubavitcher: David Remnick, "VVaiting for the Apocalvpse in Crovvn Heights", The New Vorker, 21. prosinca 1992, str. 52 i dalje.
41. "Nije li mu majka": Matej 13,54-55. 41. "Iz Nazareta": Ivan 1,46.
41. "Zloduha ima": Ivan 10,20.
42. Chesterton: G. K. Chesterton, Orthodoxy. Garden Citv, N.Y., Doubledav/ Image Books, 1959, str. 137.
43. Phillips: J. B. Phillips, New Testament Christianity. London, Hodder & Stough-ton, 1958, str. 27-33.
43. astronauti Apolla: citirano u VWilliam M. Justice, Our Visited Planet. Nevv York, Vantage Press, 1973, str. 167.
44. "On je slika ": Kološanima 1,15,17.
3. poglavlje
48. Buber: citirano u Geza Vermes, Jesus the Jew: A Historian's Reading of the Gospels. London, Collins, 1973, str. 9.
49. Moltmann: Jiirgen Moltmann, The Way of Jesus Christ, op. cit., str. 168.
49. "Bože moj, Bože moj": Matej 27,46.
50. "Nisam ja Krist": Ivan 3,28. 50. "Jesi li ti onaj": Matej 11,3.
50. "O, da razdreš nebesa": Izaija 64,1.
51. "bavio vračanjem": Joseph Klausner, Jesus of Nazareth, op. cit., str. 27.
52. "Bog ne rađa": Jiirgen Moltmann, The Crucified God. Nevv York, Harper & Row, 1974, str. 235.
53. Dodd: C. H. Dodd, The Founder of Christlanity. London, The Macmillan Companv, 1970, str. 103.

53. Pelikan: Jaroslav Pelikan, *Jesus Through the Centuries*. Nevv Haven, Conn., Yale University Press, 1985, str. 20.
54. Bonhoeffer, Dietrich Bonhoeffer, *Christ the Center*. San Francisco, Harper & Row, Publishers, 1978, str. 61.
54. Vergilije: citirano u Jaroslav Pelikan, *Jesus Through the Centuries*, op. cit., str. 35.
54. Barclay: citirano u Malcolm Muggeridge, *Jesus: the Man Who Lives*, op. cit., str. 74.
- 267
- ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO
55. Antioh: Donald B. Kravbill, *The Upside-Down Kingdom*. Scottsdale, Pa., The Herald Press, 1990, str. 38.
55. "Hoće li Rimljani": Joseph Klausner, *Jesus of Nazareth*, op. cit., str. 144.
56. Muggeridge: Malcolm Muggeridge, *Jesus: the Man VVho Lives*, op. cit., str. 13. 58. "Pa zar Krist dolazi": Ivan 7,41.
58. "Iz Nazareta": Ivan 1,46.
58. "Galileja, Galileja, ti mrziš": Vermes, *Jesus the Jew*, op. cit., str. 53.
58. "Da nisi i ti iz Galileje?" Ivan 7,52.
58. "Otiđi odavle": Ivan 7,3.
59. "Svoje velike svećenike": Joseph Klausner, *Jesus of Nazareth*, op. cit., str. 151.
59. Josip Flavije: A. N. VWilson, *Jesus*. Nevv York, W. VV. Nortomn & Companv, 1992, str. xii.
60. "/ ne mislite": Ivan 11,50.
62. "Dođe li tko k meni": Luka 14,26. 62. "Mogu razvaliti": Matej 26,61.
4. poglavlje
66. "Isus se, pun Duha": Luka 4,1-2.
66. Hopkins: *The Sermons and Devotional VVritings of Gerard Manley Hopkins*. London, Oxford Universitv Press, 1959, str. 180-183.
67. Luther: citirano u F. Forrester Church, *Entertaining Angels*. San Francisco, Harper & Row, Publishers, 1978, str. 54.
68. Muggeridge: Malcolm Muggeridge, *Jesus: the Man Who Lives*, op. cit., str. 52 i dalje.
69. "Nosi se od mene": Matej 16,23. 69. "Bože sačuvaj": Matej 16,22. 69. "Nisi li ti Krist?": Luka 23,39.
69. "Neka sada siđe": Matej 27,42-43.
69. Milton: "Paradise Regained", *The Complete Poems of John Milton*. Nevv York, VVashington Square Press, Inc., 1964, str. 393.
69. Karamazov: Fvodor Dostoevskv, *The Brothers Karamazov*. Garden Citv, N.Y., Nelson Doubledav, Inc., n.d., str. 229-239.
- 72b. Sayers: Dorothe Savers, *The Man Born to Be King*. Grand Rapids, VVilliam B. Eerdmans Publishing Companv, n.d., str. 35.
72. Kierkegaard: citirano u D. R. Davies, *On to Orthodoxy*. London, Hodder and Stoughton, 1939, str. 162.
72. MacDonald: George MacDonald, *Life Essential, The Hope of the Gospel*. VVheaton, 111., Harold Shaw Publishers, 1974, str. 24-25.
73. "Jeruzaleme, Jeruzaleme": Matej 23,37.
- 268
- LITERATURA
73. "A ja kad budem": Ivan 12,32-33.
75. "Isusga natopogleda": Marko 10,21.
75. "Razmahat će se": Matej 24,12.
75. "je to činio humanije": Milton, "Paradise Regained", op. cit., str. 368.
75. "Alija sam molio": Luka 22,32.
75. "Da možda i vi": Ivan 6,67.
76. "Hoće li tko za mnom": Matej 16,24.
76. Thielicke: Helmut Thielicke, *Our Heavenly Father*. Grad Rapids, Baker Book House, 1974, str.

123.

77. "nemamo takva Velikog svećenika": Hebrejima 4,15; 2,18.

5. poglavlje

82. Lentullje: Shervwood VVirt, Jesus, Man of Joy. Nashville, Thomas Nelson, 1991, str. 28.

82. "izjelica i vinopija": Luka 7,34.

82. "Mogu 11 svatovi postiti": Marko 2,19.

83. "Kao što se mnogi": Izaija 52,14; 53,2-3.

83. Ivan Krstitelj je priznao: Ivan 1,33.

84. "Duša mi je nasmrt žalosna": Matej 26,38. 84. "Vjera te tvoja spasila": Matej 9,22.

84. "Evo istinitog Izraelca": Ivan 1,47.

85. Mary Gordon: Alfred Corn, urednik, Incarnation: Contemporary Writers on the New Testament. Nevv York, Viking Penguin, 1990, str. 21.

85. Lewis: C. S. Levvis, The Four Loves. London, Geoffrev Bles, 1960, str. 67.

86. "Sinko, zašto": Luka 2,48-49. 86. "UtihnU": Marko 4,39.

86. Maritain: citirano u John S. Dunne, The Church of the Poor Devil. Nevv York, Macmillan Publishing Co., Inc., 1982, str. 111.

86. "Ako je moguće": Matej 26,39.

87. Crossan: John Dominic Crossan, The Historical Jesus, op. cit., str. xi.

87. "Nije li ovo": Matej 13,54-55, parafrazirano.

88. "naraštaj opak i preljubnički": Matej 12,39. 88. "Vjerujte mi": Ivan 14,11.

88. Buechner: Frederick Buechner, Peculiar Treasures. San Francisco, Harper & Rovv, 1979, str. 70.

89. "Lisice": Matej 8,20.

89. Berryman: John Berrvman, "Eleven Addresses to the Lord", u Love & Fame. Nevv York, Farrar, Straus and Giroux, 1970, str. 92.

269

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

90. Pelikan: Jaroslav Pelikan, Jesus Through the Centuries, op. cit., str. 13.

90. "pun milosti i istine": Ivan 1,14.

91. "ne nametati": Joseph Klausner, From Jesus to Paul, citirano u Everett F. Harrison, A Short Life of Christ. Grand Rapids, VVilliam B. Eerdmans Publishing Company, 1968, str. 98.

91. "Budite savršeni": Matej 5,48.

91. Trueblood: Elton Trueblood, The Yoke of Christ and Other Sermons. VVaco, Tex., Word Books, 1958. str. 113.

91. "Proračuna) trošak ": Luka 14,2 8.

91. Neusner: Jacob Neusner, A Rabbi Talks with Jesus. Nevv York, Doubledav, 1993, str. 24, 29, 31, 53.

92. "učio ih kao onaj": Matej 7,29. 92. "čuli ste": Matej 5,21 i dalje. 92. "Ovaj h uli!": Matej 9,3.

92. "Nikada nitko": Ivan 7,46.

92. "Umukni!": Marko 1,25.

92. "Nijemi i gluhi duše": Marko 9,25.

92. "A mi se nadasmo": Luka 24,21.

93. "svijet ode": Ivan 12,19. 93. "Tko nađe": Matej 10,39.

93. "Ne znate što ištete": Matej 20,22.

94. "Tako?": Marko 7,18.

94. "Dokle mi je biti": Matej 17,17.

94. "da budu s njime": Marko 3,14.

95. "U taj isti čas": Luka 10,21.

6. poglavlje

101. "Blago...": Sva blaženstva su uzeta iz Mateja, 5. poglavlje.

105. "Duh samopožrtvovnosti": citirano u Alister Hardy, The Biology of God. Nevv York, Taplinger Publishing Companv, 1975, str. 146.

107. Lewis: C. S. Levvis, The VVetght of Glory. Grand Rapids, VVilliam B. Eerdmans Publishing

Companv, 1965, str. 1-2.

109. Phillips: J. B. Phillips, Good News. London, Geoffrey Bles, 1964, str. 33-34.

110b. Kasper: VValter Kasper, /esus the Christ, op. cit., str. 84.

111. Hellwig: Monika Hellvvig, "Good News to the Poor: Do They Understand It Better?", u Tracing the Spirit, James E. Hug, urednik. Mahvvah, N.J., Paulist Press, 1983, str. 145.

114. Mauriac: Frangois Mauriac, What I Believe. Nevv York, Farrar, Straus and Companv, 1963, str. 47-56.

270

LITERATURA

116. "Adam je dvadesetpetogodišnjak", Henri Nouwen, "Adam's Peace", u World Vision Magazine, kolovoz-rujan 1988, str. 4-7.

118. "Kršćanstvo je uvijek tvrdilo": Martin Luther King mlađi, citirano u David J.

Garrovv, Bearing the Cross. Nevv York, VWilliam Marrow and Companv, Inc.,

1986, str. 532. 118. "probuditi osjećaj": isto, str. 81. 121. "Tko hoće": Matej 16,25 i dalje. 121. "u izobilju": Ivan 10,10. 121. "sav radostan": Matej 13,44.

7. poglavlje

125. "Budite dakle savršeni": Matej 5,48.

125. "Ne kažem ti do sedam puta": Matej 18,22.

125. "Sve, dakle, što želite ": Matej 7,12.

126. Owens: Virginia Stem Ovvens, "God and Man at Texas A&M", u The Reformed Journal, studeni 1987, str. 3-4.

128. "Ne mislite da sam došao": Matej 5,17,20. 128. "Ne uzimaj uzalud": Izlazak 20,7.

128. krvareći farizeji: Marv Stevvart Van Leeuvven, "Why Christians Should Take the Men's Movement Seriouslv", \iRadix, sv. 21, br. 3, str. 6.

128. "A ja vam kažem": Sve takve izjave uzete su iz Propovijedi na Gori, Matej, 5-7. poglavlje.

129. Updike: John Updike, "Even the Bible Is Soft on Sex", u Nevv York Times Book Review, 20. lipnja 1993, str. 3.

130. "Podajte caru carevo": Matej 22,21.

132b. Muggeridge: Malcolm Muggeridge, "Books", \iEsquire, travanj 1972, str. 39.

133. Tolstoj: Vidi VWilliam L. Shirer, Love and Hatred: The Stormy Marriage of Lev and Sonya Tolstoy. Nevv York, Simon & Schuster, 1994.

134. "Tako je malo prave topline": iz dnevnika Sofije Tolstoj, 26. siječnja 1895.

135. "Što je s vama": citirano u A. N. VWilson, The Lion and the Honeycomb: The Religious Writings of Tolstoy. San Francisco, Harper & Row, Publishers, str. 147-148.

136. VWilson: isto, str. 17.

136. Dostojevski: vidi Joseph Frank: Dostoevsky, The Years of Ordeal, 1850-1859. Princeton, N.J., Princeton University Press, 1983.

137. "Mi ljubimo": 1. Ivanova 4,19.

138. "Aligdje se umnožio grijeh": Rimljanima 5,20. 138. "Nikakve dakle": Rimljanima 8,1.

138. "Budite savršeni": Matej 5,48.

271

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

139. "Ljubi Gospodina Boga": Matej 22,37. 139. "Oče, oprosti im": Luka 23,34.

8. poglavlje

146. "Vidiš li ovu ženu?": Luka 7,44-47.

147. "prosjake, sakate": Luka 14,21.

147. "Ta Sin čovječji dođe": Luka 19,10. 147. "Ne treba zdravima": Matej 9,12.

147. "Tko je od vas": Ivan 8,7-11.

148. Lewis: C. S. Levvis, The Problem of Pain. Nevv York, The Macmillan Companv, 1962, str. 98.

148. Kaminer: VVendv Kaminer, iz By the Book: America's Self-Help Habit, citirano u "Saving Therapv: Exploring the Religious Self-Help Literature", The-ology Today, listopad 1991, str. 301.

149. "UZajednicu ne smije ući": Hans Kiing, On Being a Christian. Garden City, N.Y., Doubleday

- & Company, Inc., 1976, str. 235.
149. "Blagoslovljen bio": Marcus J. Borg./esus, A Nevv Vision. San Francisco, Harper & Rovv, 1987, str. 133-134.
149. Wink: VValter VVink, Engaging the Powers, op. cit., str. 129.
150. "nema više": Galaćanima 3,28.
- 150b. Sayers: Dorothy L. Sayers, Are Women Human. Dovvners Grove, 111., Inter Varsity Press, 1971, str. 47.
150. VVink: VValter VVink, Engaging the Povvers, op. cit., str. 130.
151. "Bože milostiv budi": Luka 18,13-14.
151. Wilson: A. N. VWilson./esus, op. cit., str. 30.
151. "Sinko! Sjeti se": Luka 16,25.
- 152b. Konstantin, prvi kršćani, vidi Robin Lane Fox, Pagans and Christians. Nevv York, Alfred A. Knopf, 1989.
152. jednostavne zajednice u Trećem svijetu, vidi Robert McAfee Brovvn, Unex-pected News: Reading the Bible with Third World Eyes. Philadelphia, The VWestminster Press, 1984.
153. "... jer me Jahve pomaza ": Izaija 61,1.
153. Endo: Shusaku Endo, A Life of Jesus. Nevv York, Paulist Press, 1973.
156. "Jeruzaleme, Jeruzaleme": Matej 23,37.
156. "sa silnim vapajem": Hebrejima 5,7.
156. "Bože moj": Matej 27,46.

272

LITERATURA

9. poglavlje

161. čudo pretvaranja vode u vino: Ivan 2,1-11.
162. Levvis: C. S. Levvis, "Miracles", u God in the Dock, op. cit., str. 29.
163. "Nema smrti": bilješka na Ivan 9,2, u The NIV Study Bible. Grand Rapids, Zondervan Publishing House, 1985, str. 1614.
164. čudo ozdravljenja slijepca: Ivan 9,1-41.
165. Koop: iz osobnog razgovora.
166. čudo ozdravljenja gubavca: Matej 8,1-4; Marko 1,40-44; Luka 5,12-14. 166b. "sveta bolest": Patrick Feenv, The Fight Against Leprosy. Nevv York, American Leprosv Mission, 1964, str. 25, 32.
166. Majka Tereza: iz televizijskog intervjua.
167. čudo izlječenja paralize: Matej 9,1-8; Marko 2,1-12; Luka 5,17-26.
- 167b. "Svaka invalidna osoba": Donald Senior, C. R, "VVith Nevv Eves", u Stauros Notebook, sv. 9, br. 2, str. 1.
169. čudo hranjenja pet tisuća: Matej 14,13-21; Marko 6,30-44; Luka 9,10-17; Ivan 6,5-71.
171. Capon: Robert Farrar Capon, Parables of the Kingdom. Grand Rapids, Zondervan Publishing House, 1985, str. 27. 171. "Naraštaj opak i preljubnički": Matej 12,39. 171. "sam se Isus njima nije povjeravao": Ivan 2,24. 171. čudo uskrisivanja Lazara: Ivan 11,1-54. 174. "Ako ne slušaju Mojsija ": Luka 16,31. 174. "... nijedan [vrabac]": Matej 10,29.
174. Askew: Eddie Askev, Disguises of Love. London, The Leprosv Mission International, 1983, str. 50.
174. "Vjerujem! Pomozi": Marko 9,24.
175. Ivan Krstitelj: Matej 11,1-7.
176. Moltmann: Jiirgen Moltmann, The Way of Jesus Christ, op. cit., str. 99.
- ### 10. Poglavlje
181. "Blagoslovljen Kralj": Luka 19,38.
181. "Kažem vam"- Luka 19,40.
181. "Eno, svijet ode": Ivan 12,19.
183. "Ja vam stoga": Luka 22,29.
183. "ja sam pobijedio": Ivan 16,33.

183. "Isus je znao": Ivan 13,3-4.
183. Peck: M. Scott Peck, *The Different Drum*. New York, Touchstone/Simon & Schuster, 1988, str. 293.
- 273
- ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO
184. "Najveći među vama": Luka 22,26.
184. "Učenici se zgedahu": Ivan 13,22.
184. "Da nisam ja?": Marko 14,19.
184. "Ne znam toga čovjeka": Matej 26,74.
185. "Uđe u nj Sotona": Ivan 13,27.
185. "Oče, oprosti im...": Luka 23,34.
186. Getsemanija: Matej 26,36-56; Marko 14,32-52; Luka 22,39-53.
187. Yoder: John Howard Yoder, *The Politics of Jesus*. Grand Rapids, William B. Eerdmans Publishing Company, 1972, str. 55-56, 61.
187. "Nije li trebalo": Luka 24,26.
- 188b. Klausner: Joseph Klausner, *Jesus of Nazareth*, op. cit., str. 348.
189. "Zaključujem te": Matej 26,63-65.
190. "Ti li si kralj": Luka 23,3.
190. Barth: Karl Barth, *The Word of God and the Word of Man*, op. cit., str. 82.
192. Ciceron: citirano u Valter Kasper, *Jesus the Christ*, op. cit., str. 113.
192. "jer je obješeni": Ponovljeni zakon 21,23.
192. "Žedan sam!": Ivan 19,28.
192. "Oče, u ruke tvoje": Luka 23,46.
192. "Dovršeno je!" Ivan 19,30.
192. "Bože moj, Bože moj": Matej 27,46; Marko 15,34.
193. Leavis: C. S. Leavis, *Letters to Malcolm: Chiefly on Prayer*. London, Geoffrey Bles, 1964, str. 65.
193. "za nas prokletstvom ": Galaćanima 3,13.
193. "Njega koji ne okusi": 2. Korinćanima 5,21.
193. Sayers: Dorothy Sayers, *The Man Born to Be King*, op. cit., str. 5.
- 194b. Konstantin: Michael Grant, *Constantine the Great*. New York, Charles Scribner's Sons, 1994, str. 149, 222.
194. Leavis: C. S. Leavis, *Letters to Malcolm: Chiefly on Prayer*, op. cit., str. 113.
194. "Skinu Vrhovništva": Kološanima 2,15.
194. "Zaista, ovaj čovjek": Marko 15,39.
195. "Sjeti me se": Luka 23,42.
195. Justin Mučenik: Hans Kiing, *On Being a Christian*, op. cit., str. 339.
195. Peck: M. Scott Peck, *People of the Lie*. New York, Simon and Schuster, 1983, str. 269.
196. Solle: Dorothy Solle, *Of War and Love*. Marvknoll, N.Y., Orbis Books, 1984, str. 97.

274

LITERATURA

11. poglavlje

200. May: Rollo May, *My Quest for Beauty*. Dallas, Saybrook Publishing Company, 1985, str. 60.
201. "Ako pak Krist nije": 1. Korinćanima 15,14.
202. "tlapnjom": Luka 24,11.
202. "nekiposumnjaše": Matej 28,17.
203. "sa strahom": Matej 28,8. 203. "spopade ih strah": Marko 16,8.
203. *Evangelje po Petru*: citirano u Frederick Buechner, *The Faces of Jesus*. San Francisco, Harper & Row Publishers, 1989, str. 218.
204. "noću dok smo mi spavali": Matej 28,13. 204. "Ako ne slušaju": Luka 16,31.
204. "On nije ovdje": citirano u Hans Kiing, *On Being a Christian*, op. cit., str. 365.
204. Buechner: Frederick Buechner, *Whistling in the Dark*. San Francisco, Harper & Row

- Publishers, 1988, str. 42.
204. Na putu u Emaus: Luka 24,13-49.
205. "Budući da si me vidio": Ivan 20,29.
206. Dodd: C. H. Dodd, The Founder of Christianity, op. cit., str. 163.
206. Updike: John Updike, "Seven Stanzas at Easter", u Collected Poems 1953-1993. New York, Alfred A. Knopf, 1993, str. 20. Korišteno uz dozvolu.
- 208b. Tolkien: J. R. R. Tolkien, "On Fairy Tales", citirano u Robert McAfee Brown, Persuade Us to Rejoice. Louisville, Ky, Westminster/John Knox Press, 1992, str. 145.
208. Sayers: Dorothy L. Sayers, The Mind of the Maker. London, Methuen & Co. Ltd., 1959, str. 67.
12. poglavlje
215. Buechner: Frederick Buechner, The Magnificent Defeat. New York, The Sea-bury Press, 1979, str. 86.
216. VVink: VValter VVink, Engaging the Powers, op. cit., str. 143.
216. "Ja tebe proslavljam": Ivan 17,4-5.
216. "Galilejci, što stojite": Djela 1,11.
217. "Evo, ja vas šaljem": Matej 10,16.
217. Endo: Shusaku Endo, Silence. New York, Tappan Publishing Company, 1979, str. 203.
217. "Brat će brata": Matej 10,21-22.
217. "No, kažem vam": Ivan 16,7.
218. "Kao što ti mene": Ivan 17,18.
- 275
- ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO
218. Hopkins: "Inversnaid", u Gerard Manley Hopkins, Poems and Prose. Baltimore, Md., Penguin Books, 1953, str. 51.
218. "Ako pšenično zrno": Ivan 12,24.
219. "Gospodine, hoćeš li": Djela 1,6.
219. Lewis: C. S. Lewis, The Weight of Glory, op. cit., str. 15.
220. "Tko vas sluša": Luka 10,16.
221. "Kad Sin čovječji": Matej 25,31-46.
222. "Galilejci": Djela 1,11.
222. Edwards: Gerard R. McDermott. "What Jonathan Edwards Can Teach Us About Politics", Christianity Today, 18. srpnja 1994, str. 35.
223. Kiing: Hans Kiing, On Being a Christian, op. cit., str. 132.
223. Dillard: Alfred Corn, Incarnation, op. cit., str. 36.
224. Buechner: isto, str. 123.
224. Augustin: citirano u Paul Johnson, A History of Christianity. New York, Atheneum, 1976, str. 115.
225. "Ne izabraste vi": Ivan 15,16.
- 225b. Williams: Charles Williams, He came Down from Heaven. London, William Heinemann Ltd., 1938, str. 108.
225. "do kraja ljubio": Ivan 13,1.
225. "To pak blago imamo": 2. Korinćanima 4,7.
225. O'Connor: Flannery O'Connor, The Habit of Being. New York, Vintage Books, 1979, str. 307.
13. poglavlje
230. "Zbilja je došlo k vama": Matej 12,28.
230. Barclay: citirano u Malcolm Muggeridge, Jesus: the Man Who Lives, op. cit., str. 74.
231. "Približilo se": Matej 3,2.
231. "Kažem vam: mnogi": Luka 10,24.
231. "Ovdje je i više": Matej 12,42.
234. "Išicom": Luka 13,32.
234. "da ih ne sablaznimo": Matej 17,27.
234. "Ljubite neprijatelje": Matej 5,44.

237. "Po ovom će svi znati": Ivan 13,35.
 237. "Uistinu, Bog je tako ljubio": Ivan 3,16.
 237. "Kraljevstvo moje nije": Ivan 18,36.
 237. "Kraljevstvo Božje ne dolazi": Luka 17,20.
 238. "Podajte dakle caru": Matej 22,21.

276

LITERATURA

238. Durant: VVill Durant, The Story of CMLization Part III: Caesar and Christ. Nevv York, Simon & Schuster, 1944, str. 652.
 238. Pomoćnica američke zakonodavne vlasti u Kini: Karen M. Feaver, "Chinese Lessons", Christianity Today, 16. svibnja 1994, str. 33.
 239. "Ako se ponizi moj narod": 2. Ljetopisa 7,14.
 239. Barth: Karl Barth, iz Church Dogmatics, citirano u Stanlev Hauervvas i VVilliam H. VVillimon, Resident Aliens. Nashville, Abingdon Press, 1989, str. 83.
 240. Buber: Citirano u Jiirgen Moltmann, The Way of Jesus Christ, op. cit., str. 28. 240. "Dođi kraljevstvo tvoje!": Matej 6,10.
 240. "U svijetu imate": Ivan 16,33.
 240. "A čut ćete za ratove": Matej 24,6.
 241. Lewis: C. S. Levvis, Mere Christianity. Nevv York, The Macmillan Companv, 1960, str. 65.
 241. "Gospodine, hoćeš li": Djela 1,6.
 241. "Ovaj Isus koji je": Djela 1,11.
 242. "svako koljeno...": Filipljanima 2,10-11.
 14. poglavlje
 247. Peck: M. Scott Peck, Further Along the Road Less Traveled. Nevv York, Simon & Schuster, 1993, str. 160.
 249. "Uistinu, kažem vam": Matej 5,20.
 251. "Ja sam Put": Ivan 14,6.
 251. "Šaljem vama proroke": Matej 23,34.
 251. "Ja i Otac": Ivan 10,30.
 251. "Prije negoli Abraham ": Ivan 8,58.
 252. "Pokaži nam Oca": Ivan 14,8. 252. "Tko je vidio mene": Ivan 14,9.
 252. "Što bijaše od početka": 1. Ivanova 1,1.
 252. "kao kad sunce sjaji": Otkrivenje 1,16.
 253. "Ja sam Put": Ivan 14,6.
 253. Lewis: C. S. Levvis, Miracles. Nevv York, The Macmillan Companv, 1947, str. 113.
 253. Levvis: C. S. Levvis, Mere Christianity, op. cit., str. 56. 253. "Idem pripraviti": Ivan 14,2.
 253. čarter: Citirano u Gordon Bridger, A Day That Changed the World. Dovvners Grove, III, InterVarsitv Press, 1975, str. 56. 254b. Buechner: Frederick Buechner, VVishful Thinking. San Francisco, Harper & Rovv Publishers, str. 17.

277

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

254. "slika Boga nevidljivoga": Kološanima 1,15. 254. "Jer svidjelo se Bogu": Kološanima 1,19.
 256. "zavjesa se hramska razdrije": Marko 15,38.
 257. Coles: Robert Coles, The Spiritual Life of Children. Boston, Houghton Mif-flin Companv, 1990, str. 231.
 257. Aristotel: Aristotle, Magna Moralia, citirano u Diogenes Allen, Love. Cam-bridge, Mass., Covvlev Publications, 1987, str. 115.
 257. "Bog je ljubav": 1. Ivanova 4,8.
 257. "U ovom se očitova": 1. Ivanova 4,9.
 257. Kierkegaard: citirano u Karl Barth, The Word of God and the Wbrd of Man, str. 84.
 258. Nouvven: Henri J. M. Nouvven, The Return of the Prodigal Son. Nevv York, Image

- Books/Doubledav, 1994, str. 55.
 258. "U ovom je ljubav": 1. Ivanova 4,10.
 258. "Veće ljubavi": Ivan 15,13.
 258. "Uistin u, Bog je tako ljubio": Ivan 3,16.
 259. Priče: citirano u Alfred Corn, Incarnation, op. cit., str. 72. 259. Pascal: Blaise Pascal, Pensees, op. cit., str. 143.
 259. "Evo čovjeka.": Ivan 19,5.
 260. "Premda bogat": 2. Korinćanima 8,9. 260. "On, trajni lik Božji": Filipljanima 2,6-7. 260. "Njega koji ne okusi": 2. Korinćanima 5,21. 260. "... iza sve umrije": 2. Korinćanima 5,15.
 260. "Premda je Sin": Hebrejima 5,8.
 261. "Oče, oprosti im": Luka 23,34.
 261. Goethe: citirano u VValter Kasper, Jesus the Christ, op. cit., str. 182.
 262. Dostojevski: citirano u Hans Kiing, On Being a Christian, op. cit., str. 142. 262. Updike: citirano u Alfred Corn, Incarnation, op. cit., str. 10.
 262. "Dosta ti je moja milost": 2. Korinćanima 12,9-10.
 263. Moltmann: Jiirgen Moltmann, The Way of Jesus Christ, op. cit., str. 322.
 278

LITERATURA

Drugi izvori

Osim gore navedenih izvora navoda, moram zahvaliti ovim piscima koji su mi pomogli da bolje shvatim Isusa:

- Anderson, Sir Norman, Jesus Christ: The Witness of History. Dovvners Grove, 111., InterVarsity Press, 1985. Baillie, John. The Place of Jesus Christ in Modern Christianity. Edinburgh, T&T Clark, 1929.
 Bainton, Roland H. Behold the Christ. Nevv York, Harper & Row, 1974.
 Baker, John Austin. The Foolishness of God. Atlanta, John Knox Press, 1970.
 Barclay, VWilliam. Jesus As They Saw Him. Grand Rapids, VWilliam B. Eerdmans Publishing Company, 1962.
 Barton, Bruce. The Man Nobody Knows. Nevv York, The Macmillan Publishing Company, 1987.
 Batev, Richard, Jesus and the Poor. San Francisco, Harper & Row, Publishers, 1972.
 Berkhof, Hendrik. Christ and the Powers. Scottsdale, Pa., Herald Press, 1977.
 Bright, John. The Kingdom of God. Nashville, Abingdon, 1980.
 Brown, Colin. Miracles and the Critical Mind. Grand Rapids, VWilliam B. Eerdmans Publishing Company, 1984.
 Bruce, F. F. Jesus and Christian Origins Outside the New Testament. Grand Rapids, VWilliam B. Eerdmans Publishing Company, 1974.
 Bruce, F. F. What the Bible Teaches About What Jesus Did. VVheaton, 111., Tyndale House Publishers, 1979.
 Capon, Robert Farrar. Hunting the Divine Fox. Nevv York, The Seabury Press, 1974.
 Cullman, Oscar. Jesus and the Revolutionaries. Nevv York, Harper & Row, Publishers, 1970.
 Ellul, Jacques. The Subversion of Christianity. Grand Rapids, VWilliam B. Eerdmans Publishing Company, 1986. Falk, Harvey. e5«5 the Pharisee: A New Look at the Jewishness of Jesus. Nevv York, Paulist Press, 1985.
 Fretheim, Terence E. The Suffering of God. Philadelphia, Fortress Press, 1984.
 Guardini, Romano. The Lord. Chicago, Regnery Gateway, Inc., 1954.
 Guthrie, Donald. A Shorter Life of Christ. Grand Rapids, Zondervan Publishing, 1970.
 Hellvvg, Monika. Jesus, The Compassion of God. VVilmington, Del., Michael Gla-zier, Inc., 1983.
 Hengel, Martin. The Charismatic Leader and His Followers. Nevv York, Cross-road, 1981.
 Kierkegaard, Soren. Training in Christianity. Princeton, N.J., Princeton University Press, 1947.
 279

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

Ladd, George Eldon. The Gospel of the Kingdom. Grand Rapids, VWilliam B. Eerdmans Publishing Company, 1959.

Macquarrie, John. The Humility of God. Philadelphia, The Westminster Press, 1978.

Macquarrie, John. Jesus Christ in Modern Thought. Philadelphia, Trinity Press International, 1990.

Mason, Steve. Josephus and the New Testament. Peabody, Mass., Hendrickson Publishers, 1992.

McGrath, Alister. Understanding Jesus. Grand Rapids, Zondervan Publishing House, 1988.

Meier, John P. A Marginal Jew. New York, Doubleday, 1991.

Moltmann, Jürgen, The Trinity and the Kingdom. San Francisco, Harper & Row Publishers, 1981.

Morison, Frank. Who Moved the Stone? London, Faber and Faber Limited, 1944.

Niebuhr, H. Richard. Christ and Culture. New York, Harper & Brothers Publishers, 1956.

Oppenheimer, Helen. Incarnation and Immanence. London, Hodder and Stoughton, 1973.

Pfeiffer, Charles. Between the Testaments. Grand Rapids, Baker Book House, 1959.

Stott, John. Christian Counter-Culture: The Message of the Sermon on the Mount. Downers Grove, Ill., InterVarsity Press, 1978.

van Buren, Paul M. A Theology of the Jewish-Christian Reality: Part III, Christ in Context. San Francisco, Harper & Row, 1988.

Villis, Vendell, urednik. The Kingdom of God in 20th-Century Interpretation. Peabody, Mass., Hendrickson Publishers, 1987.

Vright, N. T. Who Was Jesus? Grand Rapids, VWilliam B. Eerdmans Publishing Company, 1992.

Ziolkovski, Theodore. Fictional Transfigurations of Jesus. Princeton, N.J., Princeton University Press, 1972.

280

O piscu

Phillip Yancey rođen je 1949. u Atlanti. Diplomirao je komunikaciju i engleski jezik. Dugogodišnji je urednik časopisa Christianity Today. Jedanaest njegovih knjiga nagrađeno je s Gold Medallion Award, uključujući Where Is God When It Hurts?, 1977; Disappointment with God, 1988; The Gift of Pain, 1997; The Bible Jesus Read, 1999. Knjige The Jesus I Never Knew (Isus kakvog nisam poznao), 1995. i What's So Amazing About Grace, 1997. proglašene su kršćanskim knjigama godine. Slijedile su zatim uspješnice poput Reaching for the Invisible God, 2000; Rumors of Another World, 2003; When We Hurt: Prayer, Preparation & Hope for Life's Pain, 2006. i Prayer: Does It Make Any Difference?, 2006.

* * *

Odrastajući u strogoj, fundamentalističkoj crkvi na jugu Sjedinjenih Američkih Država, mladi je Phillip Yancey doživio Boga kao roditelja zlostavljača - krutog, srditog, spremnog da osudi svaki pogrešni korak. Možda je posebno zbunjujuće u Yanceyim ranim godinama bilo to što je u njegovoj crkvi još živio ostatak kršćanskog milosrđa. Ako bi susjedova kuća izgorjela u požaru, vjerništvo iz Yanceyevе crkve bilo bi prvo na licu

281

ISUS KAKVOG NISAM POZNAVAO

mjesta da pokaže ljubav - ako je, naravno, kuća pripadala bijelom čovjeku, nekome tko je prihvaćao krutu teologiju njegove crkve. Crkvene vođe su čak nagovarale Yanceyeva bolesnog oca da se skine s čeličnih pluća, aparata koji mu je pomagao da diše, uvjeravajući ga da će ozdraviti. Starješina Yancey je umro tjedan dana kasnije, kad je Phillip imao samo godinu dana.

Yanceyev jedini prozor u stvarni svijet kao mladog čovjeka bile su knjige. Gutao ih je - one su otvorile njegov um, osporavale njegov odgoj i protivile se svemu čemu su ga učili - knjige kao što je 1984. Životinjska farma i Ubiti pticu rugalicu. Što je više čitao to je bivao frustriraniji. Zahvatio ga je osjećaj izdaje. "Bio sam ljuta, ranjena osoba koja se pojavljuje iz otrovne crkve i još se danas oporavljam", kaže Yancey. "Prošao sam razdoblje reagiranja na sve čemu su me učili i u jednom trenutku čak sam potpuno odbacio svoju vjeru. Na put vraćanja vjeri krenuo sam uglavnom zahvaljujući susretu sa svijetom koji je bio potpuno drukčiji od onoga o kojemu sam učio, svijetu ljepote i dobrote. Kad sam to iskusio, shvatio sam da su mi možda pogrešno prikazali Boga. Počeo

sam se vraćati, oprezno kružeći oko vjere."

Dok je Yancey istraživao, razmatrao i ispitivao duboka pitanja o vjeri, pisao je - vodeći milijune čitatelja sa sobom dok je strastveno pisao best-sellere kao što su Disappointment with Bog (Razočaranje Bogom) i Where is God When it Hurts? (Gdje je Bog kad boli?). Trenutno je, prema inter-netu, prodano više od dvadeset i četiri milijuna njegovih knjiga. Isus kakvog nisam poznavao i What' So Amazing About Grace? (Što je toliko čudesno kod milosti?) njegovo su istraživanje najhitnijih čimbenika kršćanske vjere. Međutim u svojoj knjizi Rumors of Another World (Glasine o drugom svijetu) o kojoj kaže: "Priznajem da sam ponekad kršćanin koji se skanjuje, mučen sumnjama. Istražio sam ova iskustva u drugim knjigama pa sam odlučio više ne kopati po prošlosti. Potpuno sam svjestan svih razloga da ne vjerujem. Ali Rumors je moj pokušaj da u sebi otkrijem zašto vjerujem."

"Inače knjige pišem za sebe", kaže. "Pišem ih da riješim ono što me muči, ono za što nemam odgovora. Moje su knjige proces istraživanja i ispitivanja. Zbog toga sam sklon pozabaviti se različitim problemima koji su povezani s vjerom, stvarima koje mi znače, o kojima razmišljam i brinem." Yancey piše s novinarskim okom za detalj, s ironijom i iskrenom sumnjičavosti.

282

O PISCU

Kako se onda dogodilo da se čovjek kao Yancey, koji je prošao kroz sve to, približi Bogu kojeg se nekoć bojao? Yancey provodi svako jutro oko sat vremena u čitanju knjiga koje ga duhovno hrane, u meditaciji, molitvi, uživajući u osjećaju Božje prisutnosti. To vrijeme ujutro, kaže, provodi jednostavno da se "uskлади" s Bogom za taj dan. Onda poslije podne čita Bibliju, po jedno poglavlje dnevno. "Vraćam se Bibliji kao modelu jer ne poznajem pošteniju knjigu", objašnjava. "Ne mogu smisliti nijedan argument protiv Boga koji već nije uključen u Bibliju. Zbog toga onima koji se muče s mojim knjigama jednostavno kažem: 'U tom slučaju ne biste ih trebali čitati.' Ali nekima su potrebne knjige koje pišem. Opekla ih je crkva ili su vrlo uznemireni zbog nekih elemenata kršćanstva. Osjećam se pozvanim da se obratim onima koji žive u graničnom području vjere."

Beogradska ka5anija